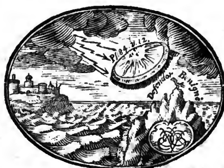
AMOENITATES LITERARIÆ,

Quibus

VARIÆ OBSERVATIONES

Scripta item quædam anecdota & rariora Opuſcula exhibentur.

TOMUS DECIMUS.

FRANCOFURTI & LIPSIÆ,
Apud DANIEL. BARTHOLOMÆI
& FILIUM.
M DCC XXIX.

VIRO

SVMME REVERENDO, AMPLISSIMO

ATQVE

ERVDITISSIMO

DOMINO

GEORGIO

WACHTERO

ECCLESIÆ, QVÆ CHRISTO

MEMMINGÆ ET IN AGRO

VICINO COLLIGITVR,

SVPERINTENDENTI,

UTI ANNIS VENERABILI,

ITA MERITIS GRAVISSIMO,

PATRONO SVO SINGVLARITER

COLENDO.

)(NEC

NEC NON

RELIQVIS ORACVLORVM
DIVINORVM TAM IN TEMPLIS, QVÆ
à S. MARTINO ET D. VIRGINE,
NOMEN GERVNT,
QVAM XENODOCHIO
INTERPRETIBVS,
VIRIS MAXIME VENERANDIS, AMPLISSIMIS,
AC
DOCTISSIMIS DEQVE ECCLESIA PATRIA PERINSIGNITER MERITIS INDIESQVE MERENTIBVS
DN. CHRISTIANO EHRHARTO,
PRÆCEPTORI OLIM SVO FIDELISSIMO,
DN. JO. CONRADO MAJERO,
DN. JOANNI BRANDENMVLLERO,
ET
DN. WERNERO HERMANNO
PATRONIS ATQVE FAVTORIBVS SVIS
ÆSTIMATISSIMIS
HVNCCE LIBELLUM
IN PVBLICAM VENERATIONIS ET OBSERVANTIÆ SVÆ TESSERAM CVM OMNIGENAE PROSPERITATIS VOTO
OFFERT

Jo. Georgius Schelbornius.

Con-

Contenta hujus Tomi.

I. DE

I.

DE

VITA ET SCRIPTIS ACHILLIS PIRMINII GASSERI

LINDAVIENSIS,

MED. DOCT. ET POLIATRI AVG.

DISSERTATIO

AVCTORE

JACOBO BRVCKERO.

§. I.

Eritorum de bonarum literarum ſtudiis, & de patriæ quoque fama virorum memoriam conſervare, ut pulchrum & decorum eſt; ita ii imprimis laudandi ſunt,

qui, qua ratione orbis pariter literarii atque patriæ incrementa promoverint, exponunt. Non exiguum vero ejusmodi virorum numerum, qui tum eruditionis claritate, tum fcriptorum doctiffimorum copia patriam, locumve, ubi munera gessterunt, nobilitaverunt, & nominis immortalitatem confecuti funt, Augufta Vindelicorum exhibet, inter quos, ut reliqua difciplinarum genera taceamus, Machaonica ars præftantiffimos viros protulit, ut alio tempore, favente Numine, pluribus docebimus. Vnum jam nobis fpecimen fiftere animus eft, *Achillem Pirminium Gafferum*, *Lindavienfem*, *Medicinæ Doctorem & Poliatrum Auguftanum*, virum & eruditionis præftantia & fcriptorum doctiffimorum copia celeberrimum. Tantum vero abeft, ut meritis ejus non affurrexerint, qui hiftoriam Germanorum literariam concinnarunt, ut potius paffim ejus fiat mentio. Inter συγχρόνους enim, quique vivi ejus eruditionem mirati fuerunt, HENR. PANTALEO, (*a*) MARTIN. CRVSIVS (*b*) & CONR. GESNERVS

Aug. Vind. doctorum Medicorum alumna.

Gafferus multis memoratus.

(*a*) In *Profopograph. P. III. p. 301.*
(*b*) In *Annal. Svevic. l. IX. p. 3. 6. 16. &c.*

RVS *(c)* ejus nomini perpetuam fecere memoriam. Poſt fata vero aliis quoque, imprimis MELCH. ADAMI, *(d)* PASCHALI GALLO, *(e)* PAVLO FREHERO *(f)* aliisque memoratus eſt, donec nuper deſideratiſſimos ejus Annales Augſtburgenſes, quibus tantam nominis celebritatem conſecutus eſt Noſter, Illuſtris JO. BVRC. MENCKENIVS, Lipſienſis Academiæ, immo totius Germaniæ ornamentum, *Collectionis Scriptorum rerum Germanicarum Tomo primo* insereret, iisque in doctiſſima bonæque frugis plena præfatione ea de Gaſſero adjiceret, quæ Vir natalium ſplendore, eruditionis præſtantia, & ut meritis in patriam maximis ita ſummo in bonas artes ſtudio conſpicuus Dn. WOLFG. JAC. SVLZERVS *Reip. Aug. Senator, rei bellicæ, annonariæ & Opificiariæ, Scholar. Evang. & Bibliothecæ publ. præfectus, Conſiſtorii Evangelici vice-Præſes etr.* partim etiam Viri Generoſi Dn. MARC. CHRISTOPH. KOCH A GAILENBACH, *Di-*

Sss 2 *caſte-*

(c) In *Bibliotheca.*
(d) In *vitis Medic. p. 103. ſeqq.*
(e) In *Biblioth. Medica p. 2.*
(f) In *theatro vir. erud. clar. P. III. p. 1275.* ubi v. ſub Pirminii nomine, ſed male, laudatur.

cafterii affeffor, & Dn. SIGISMVNDVS JAC. AMMANVS, quantum quidem temporis, quo cuncta circumfcribebantur, brevitas permittebat, cum eo communicarunt. Cum interim vero alia quædam nobis quoque ex benevola laudatiffimorum Virorum communicatione innotefcerent, quædam jam in fcriniis noftris latuerint, omnia vero paffim difperfa inveniantur, operæ pretium nos facturos, nec ingratum quoque fore Lectoribus confidimus, fi, quæ tum ἀνέκδοτα, tum edita monumenta de Gaffero ejusque fcriptis, imprimis de ejus annalibus, retulerunt, nosque de multo nobis ufu trito auctore obfervavimus, hic una ferie collecta Lectoribus propinemus.

§. II.

Gafferi natales. Natus vero eft Achilles Pirminius Gafferus anno S. R. MDV. Novembris tertio die, ante ortum folis (*g*) Lindavii ad lacum Bodamicum, patremque habuit Vlricum Gafferum, matrem Vrfulam Randeckiam, Gafparis, nobilis a Ran-

(*g*) Ipfe GASSERVS in *notitia de Vita fua* MSC. Codici Annal. Ammaniano præfixa.

Randeck filiam. De patre ipſe Noſter: (*b*) *Vir fuit hic chirurgus induſtrius, miles ſtrenuus, ac cordatus homo: nam & tribus ſuæ Lindoiæ tribunus non ſemel, ac totius patriæ capitaneus, dum Cæſar Maximilianus anno MDVIII. Rhomam pro corona petere inſtituiſſet, tandem etiam ejusdem Imperatoris chirurgus proprius domeſticusque fuit.* Confirmant hæc quæ ſingularia de eo in Annalibus (*i*) refert: *Statim*, ita Verba ejus ſe habent, *Vlrychus Gaſſerus Lindoienſis, patriæ ſuæ turmæ, 24. nimirum peditum, (quos Cæſar, quod ſinguli reipublicæ Lindoienſis coloribus nempe albo & viridi ex æquo diviſis veſtibus ornati forent, mox in corporis ſui cuſtodiam pro ſtipatoribus acquiſivit) ductor, ac totius Germanici exercitus rerum capitalium præfectus, vulgò Sculterum vocant, claviumque portarum civitatis ejus cuſtos, pater meus chariſſimus argilla ad valvas portæ ejus* (Tridenti) *quæ in Italiam ducit, Germanicum rythmum addito nomine ſcripſit, in hanc ſententiam: Si Tridentum pro Roma eſt electum, eſt & iter meum Romam confectum. Quod factum multi*

Pater Gaſſeri.

(*b*) *l. c.*

(*i*) *Ad Ann.* 1508. conf. CRUSIUS *l. c.*

multi proterviam plerique famosum interpretati sunt. Ipse vero Imperator jamjam declaratus, post paucas horas illac obequitans, nullo naso sed cum risu legit, ac post quatuor annos, cum ejusdem Imperatoris domesticus chirurgus jam dictus Gasserus prædicatione multorum esset factus, mox primo intuitu virum agnovit, & facetiam eam benigne recolens ipsum sibi, non solum, quod chirurgus expertus, sed & miles integer foret, semper commendatissimum futurum, clementissime promisit. Vitæ vero finem Vlricus fecit anno MDXVII. Cal. Nov. Lovanii, sepultusque ibidem in æde summa ad altare S. Sebastiani. Mater vero MDXXXV. ex pleuresi fatis concessit Lindoiæ. His parentibus natus non potuit non bene educari, & imprimis mature bonarum literarum studiis applicari, quas primo apud sponsorem sacri lavaminis, Leonardum Bajerum Eslingensem didicit (*k*), Pirminii tum quoque nomen a Joanne Fabro, tum Vicario parochiæ Lindaviensis, tandem Episcopo Viennensi, in confirmatione

Gasseri juvenilia studia.

Præceptores Leonardus Bajerus.

(*k*) Vid. *Dedic. Epit. chronic. & histor. mundi.*

tione nactus. Imbutus vero literarum elementis Anno MDXX. Seleſtadium ad Joannem Sapidum miſſus eſt, in cujus fidem, dexteritatem, eruditionis copiam & in Scholaſticam juventutem merita, hoc, cum fatis fungeretur epigramma Noſter cecinit: *Jo. Sapidus.*

A. P. G. L. Præceptori.

Heu meus bic Sapidus cubat en jocique ſalesque
Defuncto hoc lugent, integritasque ſimul.
Durateo vel equo non tot prodiere duces, quot
Doctos ex ludo duxerit ille ſuo.
Immortali ergo lætetur nectare, quando
Et Chriſtum & literas tam bene perdocuit. (l)

Anno vero MDXXII. in patriam revocatus

(l) Servat hoc epigramma cum aliis infra dandis theſaurus literarius, quem Sueviæ noſtræ Singulare decus Perilluſtris Vir, RAYMVND. DE KRAFFT *Reip. Vlmenſis Conſul* graviſſimus poſſidet, & quotidie magna cum nominis gloria auget vid. Cl. SCHELHORNII *Amœn. liter. T. III. p. 118.* cui amiciſſimo viro hoc & alia nos debere grati profitemur.

Vrbanus Rhegius. tus fub D. Vrbano Rhegio rebus phyficis trimeftri tempore Argonæ *(m)* privatim operam dedit. *Lutherus & Melanchthon.* Eodem vero anno Wittebergam ad communem Germaniæ Præceptorem Philippum Melanchthonem profectus, non tantum ad annum usque MDXXV. humaniores literas falutavit, fed & purioris doctrinæ elementa ex ipfo B. Lutheri ore hauriendi felicitatem *Gafferi amor in Lutherum.* nactus eft. Ex quo tempore tanto in eum ferebatur amore ac veneratione Gafferus, ut non tantum ipfum reformationis opus fuo loco ftrenue urgeret, ut poftea dicemus, fed ut teftimonium quoque quanti Megalandrum noftrum faceret, ederet, filiolo, *Lutherus filiolus Gafferi.* Lutheri nomen inderet, in cujus præmatura fata hoc epigramma (*n*) fcriptum eft:

Tu-

(m) Male ADAM. *l. c.* Argovæ.

(n) Et hoc ex Krafftiana bibliotheca eft. Ceterum ex fecundo difticho patet, tunc hunc filium ei fuiffe natum, cum bello Smalcaldico finito victor Cæfar Auguftam occuparet, regimen mutaret, interim cuderet & obtruderet, & purioris Ecclefiæ res fatis triftes & defperatæ effent, ut IPSE in *ann. ad ann.* 1546. *feq.* narrat. Obiit vero fpes hæc una parentis anno 1554. ut tabula Genealogica apud Cel. MENCKEN. in *præf. Scr. R. G.* docet.

Tumulus Lutheri Gasseri.

Non hic ille jacet magnus pietate Lutherus,
Qui Satanæ fregit somnia, regna, dolos.
Sed puer est, pater hoc nomen dedit omnia quando
Jam desperatis tristia rebus erant.
Si vixisset, erat decus & spes magna parentis:

- - - - - -

Witteberga Viennam Pannnoniæ profectus sub D. Simone Lazio Medicinæ studia absolvit, & Mathemata didicit. Anno demum MDXXVII. in Galliam commigravit, Montepessulano studiis invigilaturus, inde Avenionem; extremum, ut relatum est, ob minores sumtus Anno MDXXVIII. Avenione Doctoris insignia accepit. *(o)*

Simon Lazius.

Avenione Doctoris insignia accepit.

(o) Ita quidem ipse Gasserus, in *brevi vitæ suæ descriptione msc.* quam supra laudavimus. Errat itaque ADAM. qui *l. c.* Monte pessulano eum Doctoris honore auctum esse scribit. In *Protocollo* tamen *Collegii Medici Augustani Tom. I.* Auriaci supremos Medicinæ honores nactus esse dicitur, conf. Cel. MENCKE

§. III.

Feldkirchæ rei Medicæ præficitur. Confpicuus itaque pietate & eruditione in patriam reverfus, ibique medicinam feliciter faciens non potuit non mature publicis fanitatis confiliis adhiberi, quod factum cum a vicinæ urbis Feldkirchæ fenatu vocaretur, ut ibi publicam fanitatis curam ageret, cui officio eum quoque fideliffime & feliciffime præfuiffe, literæ αὐτόγραφαι ejusdem Senatus ad Noftrum, hodie adhuc fuperftites loquuntur. (*p*) Cum vero & librorum & curationum felicitate inclarefceret, tandem circa annum MDXLVI. *Auguftam Vind. venit.* Auguftam Vindelicorum venit, ibique plurimos patronos nactus, & tum infignis eruditionis fama, tum rei

CKE *l. c.* inmo ipfe fchedulæ cuidam anno 1562. ita fubfcripfit: *Ex Aug. Sueviæ*, 24. *die Menf. Febr. anno Doctoratus mei* 34. *quem in Auraica univerfitate, ultima die Sept. promotore Dn. Nicolao de Villa Nova M. D. accepi*; Quæ ita conciliare licet, ut Avenione in principatu Auraico ifta contigiffe dicatur.

(*p*) Silent hanc Spartam, quam nactus erat Gafferus, Biographi; eam tamen Illum fubiiffe & in literis ad Noftrum datis innuit Senatus Feldkirchenfis, quas cum aliis pro integerrimæ amicitiæ jure communicavit nobifcum Cl. SCHELHORNIUS, & libellus *de pefte*

rei medicæ peritia clarus, in poliatrorum numerum receptus est. Incidit ibi Gasserus in tempora, uti longe tristissima, multumque rerum Augustanarum faciem mutantia, ita rebus in ecclesia & republica gestis maxime notabilia, cum soluto federe Smalcaldico Imperator Carolus V. urbem Augustam occuparet, regiminis mutaret formam, interimque Augustanis injuncto multos purioris Ecclesiæ membris dolores excitaret, Ministros, Ecclesiæ urbe & imperio cedere juberet, mox tamen a confœderatis cum Mauritio Saxoniæ Electore Principibus tribunitia potestas & Evangelicorum libertas restitueretur, cuncta vero ad optabiliorem & tranquilliorem statum per transactionem Passaviensem, & quæ eam secuta est, Pacem religiosam Augustæ factam reducerentur, quorum omnium testis αὐτόπτης & αὐτήκοος Gasserus amplissimam & fide dignissimam nobis reliquit notitiam in celebratissimis annalibus Augstburgensibns. Sed & rei medicæ peritiam ostendendi egregiam nactus est occasionem, cum Anno MDLXIII.

in poliatrorum numerum recipitur.

notabilia tum tempora.

pestis.

---

peste ibi conscriptus in *titulo* testatur, ut alia monumenta msc. taceamus.

MDLXIII. (*q*) dira lues multos homines Auguftæ confumeret, ibi enim amplissimo ab illuftri Senatu conductus ftipendio, centum, in fingulos menfes, aureorum, multos mortis faucibus eripuit; immo medicina quoque, quam ea fini compofuerat, quæque peftifero morbo tam valide reftiterat, nomine pulveris rubei Cæfaris Auguftanis, aliisque, qui pharmacopœam Auguftanam ducem fequuntur, diu in ufu fuit, donec ad breviora & magis chymica principia reducta arte,

Præficitur fanitati tempore peftis.

Pulvis rubeus Cæfareus.

(*q*) Ita ipfe Gafferus in *annal. Augftb. ad h. a. Quinto ejusdem menfis die., cum peftis, quæ fuperiori menf. Majo hic ingruerat, usque adeo invaluiffet, ut ea unica hac hebdomade ultra 700. mortales rapuerit, plurimique cives ob malum tam atrox alio fugitaffent, facta eft Senatorii ordinis ac forenfis judicii affefforum fequeftratio talismodi, ut femper dimidia eorundem pars uno, & altera medietas alio menfe domi præfto effet, atque in publicis confultationibus Duumviris, Confulibus ordinariis ac ipfi Prætori de more alternatim affiderent. Quod quo confidentius majorique fecuritate fieret, Conduxit poftridie Duumvir Rehlingerus Senatus nomine in folius Senatus ejusque fcribarum & privatorum miniftrorum eorundemque uxorum & liberorum tum præfervationem tum curationem proprium medicum Achillem Pirminium Gafferum Lindavienfem, ultro illi in fingulos menfes 100. aureolorum oblato Stipendio.* Male itaque in *Protocollo Coll. Med. exque* eo in *præf. ad Scr. Rer. Germ.* hæc ad Annum 1568. referuntur.

arte, inter minus usualia referretur. (r) Eandem vero medendi felicitatem anno MDLXXII. expertum esse probabile est (s): sicque non fama tantum ita crevit, ut a regiis principibusque viris feminisque de sanitate tuenda & restituenda consuleretur, (t) sed & opibus auctus est admodum. Cum enim per integrum fere annum pingui satis, uti dictum, stipendio uteretur, amplissimas sibi aedes comparavit, in quas ita lusit: (u)

Felicitas medendi famaque Gasseri.

aedes Gasseri.

Pestis

(r) Vid. *Pharmacop. August. Class. VIII. p. m.* 125.
(s) *Ibid.*
(t) Quod multae testantur epistolae αὐτόγραφαι, quas partem nobiscum communicavit dignissimus possessor Cl. Schelhornius: testatur vero id quoque DOMINIC. CVSTOS in *effig. Cll. Vir.* in praef. qui eum vocat *Medicum certae & peritae felicitatis, ut inter alios a Joanne etiam Alberto illustrissimo Duce Megapolitano eodemque perliterato principe non unas eum literas plane familiares* (quarum & nos quasdam vidimus) *ut alios ejusdem ordinis & tum ecclesiasticae tum profanae conditionis principes praeteream accepisse ex fide digno homine acceperim.* Imagini vero ejusdem argumenti subscripti versus sunt:

Debueram Chiron dici, qui dicor Achilles,
Vix Chirone minor, qui medica arte fui,
Non Lindoia modo hoc, non sola Augusta sciebat,
Innumeri hoc Reges atque scire duces
vid. *T. I. Scr. Rer. Germ.*

(u) Et hi versus Bibliothecae Krafftianae debentur.

Peftis atrox plures urbe hac dum tollit, en ædes
Has mihi conftruxit munere, Chrifte, tuo.

vel:

Quando alios urbe hac tollit, mihi dira domum fic
Ædificat peftis munere, Chrifte, tuo.

vel:

Multos dum jugulat peftis, medico mihi tecta
Talia conftruxit munere, Chrifte, tuo.

Conjugia Gafferi. Felix vero arte fua & re domeftica Gafferus, infelix fuit conjugio, quo infaufto junctus tandem fuit. Triplex enim matrimonium quidem iniit, maritus primum factus Catharinæ Werderiæ Feldkirchæ oriundæ, quæ eum filio Luthero & filia Anna, Macarii Rumleri poftea uxore patrem, fecerat *(x)*; civis Auguftanus

(*x*) Vid. IPSE in *Annal. Augftb. ad. Ann.* 1553. adeoque in *Protocollo Collegii Medici Aug.* & ex eo in *Præf. Scr. Rer. Germ.* minus recte duæ tantum uxores indicantur.

ſtanus connubio Annæ Mariæ Oenniæ. (quæ Hieronymi Tuecheri vidua erat) factus, tertia vero & diſcola uxor, Scholaſtica Byhleria, quam anno MDLII. altera anno MDL. defuncta duxit, ipſum ſatis turpiter deſeruit, quare illam non multo poſt repudiavit, vixitque in conſortio filiæ, Annæ, & generi Macarii (Rumleri) in ædibus retro Vlrychianis. *(y)*

§. IV.

Quod ad mores Noſtri attinet, *Mores Gaſſeri.* virum candidum probumque, priſcæque omnino fidei, judicii acerrimi, experientiæ probatiſſimæ, veritatis ſtudioſiſſimum ubique agnoſcas: id quod poſtea, cum de annalibus ejus Augſtburgenſibus ſermo erit, latius probabimus. Certe nec noſtrorum nævos eum tacuiſſe, nec ipſum infelix, quo vexabatur, matrimonium ſilentio ſuppreſſiſſe, virum indicat sacrum veritatis legem omnibus aliis anteponentem. Quantæ vero fidei, quantæ dexteritatis; quantæ experientiæ vir fuerit, vel inde manifeſtum eſt, quod in rebus graviſſi-

(y) Ita ipſe ædes ſuas nominat in *dedicatione Annalium Augſtburg. ad Jo. Bapt. Hainzelium.*

Gasserus à Viris Principibus literis consultus. vissimis non ad sanitatis rationem tantum pertinentibus, sed reipublicæ quoque Germanicæ & Ecclesiæ statum, tunc prorsus turbidum & miserandum concernentibus a viris summis regibus, principibus, rebusque publicis consultus fuerit. (*z*) Cujus specimen edidit B. THEOPH. SPIZELIVS nostras, (*a*) qui literas serenissimi Saxoniæ Electoris & constantissimi Evangelicæ veritatis Confessoris JOANNIS FRIDERICI Magnanimi, Semestre ante liberationem, Anno

Jo. Frider. El. Sax. epistola ad Gasserum.

(*z*) Illarum epistolarum edendarum spem fecit GEORG. HIERON. WELSCHIVS. Memorantur enim in ejus *epistolis*, *Augustanæ editioni Epistolarum Ger. Jo. Vossii subjectis fol.* 22. *Epistolæ Achillis Gasseri, in quibus literæ regum, principum, rerumpublicarum, doctorum virorum & medicorum de rebus physicis, politicis, mathematicis & medicis* &c.

(*a*) Cujus titulus: *Furstliche Heldenschrifft, oder Abdruck eines hochbedencklichen brieffs, welchen vor* 113. *Jahren Johann Friderich der Grosmuthige Churfürst zu Sachsen aus Innspruck ohngefähr ein halb Jahr vor seiner Erledigung an D. Achillem Gasser Augsp. Medicum geschriben, und darinnen sich heroisch erklährt, ehe mehr dann einen Tod, (wo es möglich wäre) zu leiden, als in denen Sachen, die Christliche Religion und* Gottes *Wort anlangende zu weichen und nachzugeben. Nun zum ersten mal aus dem Original an den Tag gegeben und mit nothwendigen Anmerckungen versehen von M. Gottlieb* Spizeln, *Augspurg* 1665. 4.

Anno ſcilicet MDLII. die VI. Jan. ex captivitate Oeniponte ad Gaſſerum ſcriptas ex ἀυτογράφῳ publici juris fecit, notisque illuſtravit, ex quibus videre eſt, plurimum pientiſſimum heroëm fidei, judicio immo cognitioni quoque mathematicæ Gaſſeri tribuiſſe, dignumque eum judicaſſe, in cujus ſinum animi de fatis ſuis ſententiam deponeret. Neque id mirandum eſſe exiſtimamus; cum fidem non principibus tantum viris, ſed amicis quoque omnibus & amicitiam probaverit prorſus illibatam. Inter quos cum agmen fere duxerit Conradus Geſnerus Medicus Tigurinus, *Conr. Geſnerus Gaſſeri amicus.* operæ pretium fecerit, qui loca Gaſſerum noſtrum concernentia ex epiſtolis ejus medicinalibus (*b*) evolverit, ex quibus patet, Geſnerum non tantum judicio Gaſſeri ſcripta ſua ſubmiſiſſe, ſed & de rebus & familia ejus apud Helvetios, ut amicum decet, bene meruiſſe, immo alio loco (*c*) ad Occonem III. noſtratem ſcribit: *In hiſtoria ſtirpium cupio honorifice de Gaſſero mentionem facere, propter plurima ejus in me beneficia.* Aluit vero *Amici Gaſſeri.* cum celeberrimis viris amicitiam, inter-

(*b*) Editis *Tigur.* 1577. 8. *a pag.* 22. *ad pag.* 44.
(*c*) *pag.* 73.

interque eos cum Auguftanæ urbis ornamentis Claudio Pio Peutingero, Xyfto Betulejo, Hieronymo Wolfio, Davide Hoefchelio; ex exteris vero cum plurimis imprimis cum Matthia Flacio Illyrico, Matthæoque Judice & Wigando, Cyriaco Spangenbergio, quem quoque exulem ædibus fuis recepit, Sebaftiano Munftero aliisque, ut ex dicendis conftabit. Paucis multa complexus eft, quod ad mores Noftri integerrimos attinet, GEORG. SIGHARDVS Pharmacopola Auguftanus, qui *Gafferianæ effigiei* hoc lemma fubfcripfit: *Georgius Sighardus Pharmacopola Auguftanus Achilli Pyrminio Gaffaro Lindavienfi, Auguftanæ Reipublicæ Archiatro, viro experientia, doctrina, morum candore, pietate, hofpitalitate, & in exules religionis ergo, bonarumque artium ftudiofos amore, & in* ὁμοτέχνους *benevolentia nemini fecundo, compatri feu potius parenti fuo ob infignia in fe collata beneficia ad perpetuam memoriam hanc effigiem F.C.* &c.

Elogium Gafferi.

§. V.

Religio & pietas Gafferi.

Religionem & pietatem Noftri fi fpectemus, non devotum tantum & fincerum Dei cultorem, cui

cui pietas ars summa erat, deprehendimus, sed religionis quoque purioris & emendatæ veritatis Christianæ, quæ ejus potissimum ætate ex tenebris regni Pontificii iterum emersit, assertorem & propugnatorem strenuum. B. Lutherum enim ipsum audivisse, tantaque ejus veneratione & amore flagrasse, ut desideratissimo nomine filiolum appellari juberet, supra jam observavimus. Addimus his, ipsum in patria Lindoia ad corrigendam doctrinam, emendandam Ecclesiam & introducendam Evangelii puritatem, quam partim ab Vrbano Regio juvenis, partim apud Saxones hærens hauserat, multum contulisse. Id quod ipse innuit in literis ad Senatum Lindaviensem, pauco ante obitum tempore missis, ubi inter alia: *(d) se inter primos*

Patriæ religionem reformat.

(d) *Aber nachdem ich, liebe Herren, jez ob etlich vnd funfzig Jar her, allweg in brauch gehabt, nachdem ich der ersten einer gewesen, so das Evangelium Christi von Sancto Luthero wider aller Menschen Leer und Sazungen, widerum an Tag gebracht, zu Lindau in meinem lieben Vaterland bekant, und unter die Burger offenbar gemacht, vnd furnemlich, wiewohl noch jung, den Lesmaister zu Barfussen Herrn Michael Hugen, bekert, und von den Sermocinisten in das new Testament gefiert hab, allweg hernach im Brauch gehalten, allerley*

mos fuisse, scribit, *qui Evangelium ab humanis traditionibus per B. Lutherum vindicatum in patria non confessus tantum fuerit, sed & manifestum cognitumque fecerit, & juvenis adhuc Minoritarum Lectorem Michaëlem Hugenium a Sermocinistis ad Evangelium perductum converterit, piisque hominibus varios Lutheri & sociorum libellos transmiserit; nec Feldkirchæ quoque inter medios Pontificios id omisisse, nuperque biblia Polyglotta Antwerpiensia Bibliothecæ publicæ dono dedisse.* Eundem pro puriore doctrina propaganda fervorem ostendit, quod & ipse Flacium, Wigandum & Judicem, notissimos Centuriarum Magdeburgensium compilatores, egregie juverit, & patronos illis acquisiverit inter ditiores Augustanos beneficentissimos, qui ad egregium opus promovendum non exiguam auri summam contulerunt,

Centurias Magdeb. consilio & re juvat.

ley Luterische Tractate und bucher guten Freunden, darunter erlich und furneme leuth, auch rathspersonen gewesen, debin zu schicken, so gar dass ichs auch von Feldkyrch hernach aus dem Bapstum nit unter wegen gelassen, und mit undanck und ohne besserung (wiewol man domahlen bey euch zwinglisch) nie abgangen, biss auch vor dreyen Jaren die herrlich schöne Antorffer bybel mit den vier hauptsprachen in ewer bibliothecam geschenckt, &c.

runt, ut ipſe Gaſſerus refert, *(e)* & viri doctiſſimi in *octavi Tomi initio*, quem Gaſſeriano inſcripſerunt nomini, grati profeſſi ſunt. Inter quos unum atque alterum ex illuſtri Stettenorum gente, Hainzelios item atque Behamum fuiſſe, ex literis partim *αὐτογράφοις* in Bibliotheca Julia extantibus, *(f)* partim ex ipſa inſcriptione auctorum in transmiſſa libri exempla, quæ noſtris oculis uſurpavimus, nobis innotuit. Et hæc quoque ſine dubio cauſa fuit, cur Flacii partes ſecutus fuerit; cum is de peccato originali a communi Eccleſiæ noſtræ ſententia diſcederet, eamque eſſentiam ipſam hominis irregeniti eſſe aſſereret, multæque inde ut in omni Eccleſia noſtra, ita in Suevia quoque & ipſa Auguſta urbe turbæ atque motus orirentur. Nam non ipſam tantum hypotheſin tenuit mordicitus, verum etiam Flacii & ſequacium libellos ubique ſparſit; quod cum Ja-

Flacii partes ſequitur.

Ttt 3 cobi

(*e*) In *Annal. Augſtburg. ad Ann. 1564.* p. 1906. Ed. Menk.

(*f*) Quarum ἀπόγραφον olim nobiſcum communicavit doctiſſimus Centuriarum continuator D. SIMON JOANNES ARNOLDVS, præmaturo fato tam nobili inſtituto ereptus.

In Formul. Concord. iniquior, cobi Andreæ potiffimum conatibus & Formulæ Concordiæ Commendatione impediretur, & Auguftanæ quoque Ecclefiæ proceres & Miniftri novæ formulæ fubfcriberent & adhærerent, non potuit non Gafferi animo multam creare moleftiam, quam fubinde in Annalibus Augftburgenfibus (*g*) prodere, de ipfa formula Concordiæ iniquius judicare, & de Flaciomaftigis conqueri non ceffavit. *& in adverfarios Flacii.* Et huc illud quoque referendum eft Epigramma, quod ad *D. Henr. Farbyllerum* paucis ante obitum diebus fcripfit:

Qua meruit culpa fieri tibi vilis Achilles?
Farbyllere, bonus qui antea amicus erat.
Landzmannus fimul ac Schwagerus atque Gevatter
Extiterat, dic cur difplicet ille modo?
Offenfus nullam poteris prætexere caufam
Ni quod Sophiftis præferat Illyricum.

Lindavienfes motus inde orti. Præcipue vero gravis hac de re interceffit controverfia inter Gafferum & Senatum Lindavienfem. Cum enim in ifta urbe Miniftri Ecclefiæ quidam

(*g*) Vid. *ad Ann. 1569. 1570.*

dam *(b)* Flacii partes sequerentur, illique Senatus licet nomine moniti, istam thesin in publicis ad populum concionibus propugnare non cessarent, immo publico scripto & confessione defenderent, non potuere non multæ inde oriri turbæ, parumque a seditione res abfuit. Cui rei ut obviam iret Senatus, non colloquium *(i)* tantum a Jacobo Andreæ cum his viris haberi curavit, sed & celebriorum Theologorum de iis sententiam exploravit, multaque cum eis egit, sed frustra: tanta enim pertinacia sententiæ adhæserunt, ut urbe & officio cedere, quam de hac controversia silere mallent. Gravia hæc Gassero nostro, qui ita Evangelicam puritatem & sentiendi libertatem supprimi & Pelagianismo portam aperiri credebat: quare suo more libellos Flacii & sequacium, imprimis Cyriaci Span-

Colloquium Lindaviense.

(b) Tobias Rupius & Sebaldus Schefflerus.

(i) Quod totum cum actis & responsis theologorum, qui Argentorati, Tubingæ, Stutgardiæ, Memmingæ, Vlmæ consulti fuerant, typis editum est Senatus jussu. Vide etiam OSIANDR. *Cent. XVI. l. III. c. 74. p. 853.* G. ARNOLD. *Kirchen und Kezer Historie P. II. l. XV. c. 17. §. 19. p. 203. seq.* qui tamen, num a partium favore alienam hic attulerit narrationem, merito inquirendum.

Gafferus Flacii libellos fubmittit, Spangenbergii, qui tunc exul Auguftæ in ædibus Noftri hærebat, in patriam mittendo, dimiffosque Miniftros fovendo rem aliquantum reftituere conabatur. Quod cum comperiffet Senatus Lindavienfis, multum indignari Gaffero, libros fifco addicere, literasque ad eum dare indignationis & querimoniarum plenas, quibus, ut hifce negotiis fe non immifceat poftulat. Ad eas vero Nofter non fine bile refpondit: „ ingratum & impium „ Senatum Lindavienfem prodere „ animum, qui ipfum de ecclefia & repu„ blica Lindavienfi tot nominibus bene me„ ritum tam male habeat. Dolere fe ec„ clefiæ patriæ vices, quæ a puriori eccle„ fiæ doctrina feceffum faciendo meritos „ & orthodoxos Miniftros impio plane aufu „ in exilium egerit, & philofophicis indu„ ctionibus cœcæ potius rationis, quam fi„ dei Evangelicæ obfequium admiferit, ri„ xis & contentionibus & fophiftica difpu„ tandi methodo veritati Scripturæ S. of„ ficiendo. Multum præterea fectam Ac„ cidentiftarum deteftatur, & quod libellos „ fine typographi locique mentione impref„ fos fparferit, ita defendit, ut contendat, non „

reprehenditur ideo a Senatu.

cui acriter refpondet

non libellos famosos, sed pia Schediasmata „
Aug. confessioni consonantia ad sustinen- „
dam bonam causam data opera se misis- „
se, nec tale quippiam unquam cogitasse, „
nec quoque pati se velle, ut vel quid, „
vel ad quem mittat sua ipsi interdicatur, „
cum de fidei & doctrinæ argumentis li- „
bera debeat esse cuilibet Christiano sen- „
tentia. Non poterant non senatui Lin- „
daviensi stomachum & indigna- „ *iterum animadvertente Senatu*
tionem movere hæ literæ, ad „
quas non minus serio respondit: „
Non expectasse se ejusmodi ob- „
jectiones a cive; mittere se ideo acto- „
rum exemplar, ut veritatem rei gestæ „
inde discat, habere se totius Ecclesiæ „
Evangelicæ consensum & orthodoxiæ te- „
stimonium, nec passurum se, ut contra „
Imperii ordinationes & recessus clande- „
stina & furtiva in urbe sua scripta spar- „
gantur. Postulare itaque sese iterata vi- „
ce, ut a mittendis ejusmodi libellis absti- „
neat, nec ecclesiam suam errore rejecto „
& damnato turbet amplius. Et licet „
propter illatam ab eo injuriam apud su- „
premos judices actio in eum esset licita, „
spe tamen moderationis, modestiæ & „
reverentiæ exhibendæ se illius esse oblitu- „
rum, &c.

non tamen silente Gasfero. Respondit iterum ad hæc Gasferus: „ Nunquam se male in „ Rempublicam agendo ejusmo-„ di animadversionis notam meruisse, ve-„ rum emolumenti potius publici, quan-„ tum in se virium fuerit, curam egisse fi-„ dissimam: libellos missos publice vendi „ & distrahi, nec, quod typographus no-„ men suum non adjecerit, sibi fraudi esse „ posse, eosque quorundam tantum invi-„ dia supprimi, sufficere præfixum Aucto-„ ris nomen Lutheri discipuli & de ecclesia „ Christi præclare meriti. Mittere se vero „ ad meliorem animorum informationem „ triginta rationes cur dimissi V. D. Mini-„ stri damnandi non sint, una cum typis „ expresso monitorio &c. exemplo Zwin-„ glianismi olim inter Lindavienses serpen-„ tis cautos esse debere, quam facile he-„ terodoxia imponat, colloquio vero & „ aptos colloquentes & idoneos judices de-„ fuisse. Permittere se famæ suæ insidia-„ tores divinæ justitiæ &c. *(k)* Tacito interim, dum hæc gerebantur, pede adpro-pera-

(k) Hæc ex ipsis αὐτογράφοις, quæ in manibus Cl. Schelhornii sunt, expressimus.

perabat mors, vix enim annus effluxerat, cum febri ardenti correptus, & melancholia insuper, forte ob narratas lites, oborta vel aucta, vexatus Anno MDLXXVII. Prid. Non. Decembr. vitae finem faceret, postquam annos LXXII, Mensesque duos vivendo complevisset, sepultusque est in coemeterio suburbano, hoc monumento posito: (*l*) *Mors Gasseri.* *Epitaphium.*

MONVMENTVM ACHILLIS PIRMINII GASSERI, LINDAVIENSIS, MEDICINARVM DOCTORIS, QVI CVM LXXII. ANNOS COMPLETE VIXISSET, IN CHRISTO OBDORMIENS AVGSTBVRGI HOC LOCO SEPVLTVS EST, ANNO SALVT. MDLXXVII. D. IV. M. DECEMBRIS, SVISQVE COMMVNE ESSE VVLT.

§. VI.

Ceterum quanta eruditionis fama se conspicuum Gasserus fecerit, eruditorum pariter, quibus eum mactarunt, loquuntur encomia, *Fama eruditionis Gasserianae.*

&

(*l*) Apud ADAMI *l. c.* & DAN. PRASCH. in *Epitaph. Aug. P. I. p.* 213.

& doctissimi fœtus, quibus orbem literarium auxit, satis produnt. Quod ad illa attinet, agmen inter τοὺς ἐγκωμιαστὰς Nostri ducit HIERONYMVS WOLFIVS, tum quidem temporis facile inter eruditos princeps, inter primos certe numerandus, qui cum ejus nomini suum *in Somnium Scipionis commentarium* inscriberet, egregium de eruditione Gasseriana reliquit testimonium. Ita enim accuratissimus eruditionis judex & vindex: *Offero tibi: Vir Clarissime, Domine & amice colende, munusculum, haud scio, quod Te dignum, ac scio potius, te longe majore & meliore dignum: sive excellens tuum ingenium, & exquisita in omni disciplinarum genere eruditio, sive tua dignitas in me & merita quam plurima spectantur. Quod si opus aliquod donandum tibi sit, cujus lectione vel delecteris vel erudiaris, ex quo tandem, non dico, ingenio, sed ex qua bibliotheca id depromeretur? Neque enim indolis tuæ alacritas & amplitudo intra unius artis medicæ limites subsistit, quibusvis doctissimis patentes, sed omnem philosophiam & mathesin non obiter pervagata est, & in iis versata, ut quas artes nos singulas vix degustamus, in iis tu excellas universis. Quid de historiarum cognitione*

Hier. Wolfii laus Gasseri.

tione dicam? quas omnes (quæ quidem nota homini Germano esse possunt) sic in promptu habes, ut merito nostræ ætatis Polyhistor sis appellandus. Neque hæc per assentationem a me dici, sed longe minus, quam veritas postulat, exponi, tuæ lucubrationes & olim & nuper editæ testantur, & magis etiam confirmabunt ea, quæ certo consilio diutius & accuratius elimanda esse judicasti, &c. Alia Xysti Betuleji & Cyriaci Spangenbergii infra adducemus. His adde CRVSIVM, ADAMI, ZEILERVM, (*m*) JO. LANGIVM (*n*) aliosque. Multo certiores vero eruditionis Gasserianæ testes sunt libri, ab eo editi, qui cum partim medica, partim mathematica, partim philologica, partim historica contineant, eos paucis enarrabimus. Sunt vero

Alia de Gassero judicia.

Scripta Gasseri.

I. Medici: 1. *Einfältiger und gegrundeter bericht, wie menniglich sich in pestilenzischen ubergang mit Arznyen und anderer lybsnot halten, bewaren, und genoren*

Medica.

(*m*) *De Histor. Chronol. & Geogr. celebr.* P. II. p. 62.

(*n*) In *Epist. Medic. l. II. ep.* 93. Gesnerianæ laudes supra adductæ sunt: librorum fuisse helluonem, addit ADAMI *l. c.* quem vide.

nören soll, durch Achillem P. Gasserum, L. Natürl. Künsten und beyder Arznyen Doctorn zu Veldkirch gemacht. Nurmberg, truckts Joh. Petrejus, 1554. 4. (o)

2. *Aphorismorum Hippocratis methodus nova. Sangal.* 1584. 4. (p)

3. *Epigrammata ad Dioscor. Euporistam Nonnum Medicum & Curat. Cent. Rulandi cum ipsis auctoribus.* †

4. *Confutatio propositionum Sarmaticarum Medicarum Alex. a Suchten opera Lucæ Stenglini.* *

5. *Curationes & observationes Medicinales*, editæ cum aliis a P. HIER. WELSHIO in *Sylloge Curat. & Observat. Medicin.* (q)

6. *Collectanea practica* extant in WELSCHII *Centur. Consil. Medic. Exot. curat.*

7. *Epistola Medica ad Conr. Gesnerum* (r)

8. *Historia de gestatione fœtus mortui;* in *R. Dodonæi Observ. Medicis.*

II. Ma-

(o) Vid. EL. EHINGERI *Cat. Bibl. Aug. p.* 392.
(p) ADAMI *l. c.* JO. GEORG. SCHENCK. *Bibl. Med. p.* 6.
† *Ibid.*
* *Ibid.*
(q) Vid. Ill. LVC. SCHROECK. in *Memor. Welsch. p.* 47.
(r) Vid. GESNERI *Epp. Medic. p.* 43.

II. Mathematici argumenti sunt: *Mathematica.*

1. *Prognosticon astrologicum in annum* 1544. 4. hoc cum amico suo Casp. Heldelino mitteret, sequens adjecit distichon:

Tu mihi præteritis de rebus carmina mittis,
Ast ego futura hæc nunc tibi mitto nova.

2. *Sciaterion pedarium.* (*s*)

III. Philologiam spectant

Ottfridi Evangelia Gothica, quæ primus descripsit, & Lexicon vocum veterum & intellectu difficilium addidit, atque Conrado Gesnero, ut typographum iis quæreret, transmisit, qui quoque multus est in ejus industria & labore extollendo (*t*). Typographo vero non invento, amico intimo Matth. Flacio Illyrico tradidit, qui ea tandem typis vulgavit: unde multam Noster hoc nomine laudem quoque reportavit, videndam apud J. G. ECCARDVM (*u*) DIET; *Philologica.* *Studium Gasseri in Ling. Germ.*

(*s*) ADAMI *l. c.*
(*t*) *Ep. Medic. p.* 28.
(*u*) *Hist. Stud. Etymol. c.* IX, *p.* 86.

DIET. VON STADE (*x*) & JO. FRICKIVM (*y*) Viros celeberrimos, quibus addenda ACTA ERVD. LIPSIENSIA (*z*).

Hiftorica. IV. Hiftoriam tangunt:

1. *Catalogus Regum omnium, quorum fub Chriftiana profeffione per Europam adhuc regna florent, Aug. Vind.* 1554. (*a*)

2. *Catalogus regum Hierofolymitanorum.* (*b*)

3. *Hiftoriarum & Chronicorum Mundi epitome, velut index Bafil.* 1535. 8. *excufa & indice alphabetico aucta.* Tertia vice hanc epitomen Gafferum edidiffe obfervavit jam ADAMI (*c*), & alteram editionem *Bafilea* quoque 1532. 8. per eundem typographum excufam fervat bibliotheca Auguftana (*d*). In ultimæ editionis dedicatione ad Leonardum Bajerum Præceptorem fuum, Lindavii 1534. Cal. Octobr. fcripta, fe

(*x*) In *Specim. lect. Franc. p.* 38.
(*y*) In *præf. generali thefauro Schilteriano antiqq. Teuton. præmiffa f.* 10.
(*z*) *Ann.* 1727. *pag.* 146.
(*a*) Vid. *Catal. Bibl. Aug. p.* 547.
(*b*) ADAMI *l. c.*
(*c*) *l. c.*
(*d*) Vid. *Catal. Bibl. Aug. l. c.*

se propterea, ait, *novam hanc eamque emendatiorem curasse editionem, ne diutius imprudens juventus prioris libelluli erroribus impedita (nam hic creberrime detestanda librarii culpa & debito numerorum in ordine peccat, & pueriliter solœcizat) a recto temporum cursu deviaret.* Extenditur vero altera editio ad annum 1531. tertia ad annum 1534. inclusive. Inde componi facile inter se dissentientes auctores possunt, qui in anno hoc, quem laboris sui terminum Gasserus fecit, variant. CASP. SAGITTARIVS enim (*e*) ad annum 1520. Cl. CHR. WENDLERVS (*f*) annum 1530. ponit. Ex dictis vero manifestum, Gasserum in singulis editionibus continuationem adjecisse, & vidit forte primam editionem Sagittarius, licet vix credendum anno 1520. quo Gasserus decimum quintum ætatis annum nondum superaverat, eum jam composuisse.

§. VII.

Omnium tamen scriptorum suorum lau-

(*e*) In *Introd. in Hist. Eccl. p.* 122.
(*f*) In *Diss. II. de merit. Reip. Aug. in rem liter. c. III. §. 1. p.* 60.

Annales Augftburgenfes Gafferi. laudem fuperavit Gafferus conditis *annalibus*, quos vocat, *Augftburgenfibus*, qui cum non olim tantum, cum in mfc. laterent, multum prædicarentur, fed & nuperrime illuftri MENCKENIO digni viderentur, quos egregiæ, quam nobis dedit, *fcriptorum rerum Germanicarum* collectioni infereret; pluribus de eorum origine, hiftoria & fide differendum effe exiftimamus. Ipfe vero libri egregii hiftoriam narrat auctor in *Dedicatione ad ampliffimum Senatum Augftburgenfem*, quam fubjectam vide *nuperæ editioni Lipfienfi*. Occafionem fcilicet dedit *Occafio operis.* laudatiffimo operi *Sebaftianus Munfterus*, qui cum *operi* fuo *Cosmographico* accurate perficiendo infudaret, inque hunc finem varia loca inviferet, Bafilea quoque Auguftam venit, de hac urbe notitiam congefturus. Cum vero nihil ibi *Gafferus S. Munfterum in Op. Cofmographico adjuvat.* fubfidii inveniffet, facile tamen a Gaffero noftro, qui ei in defcribendis Lindoia Feldkirchio & Curia Rhetiæ jam fidelem navaverat operam, impetravit, ut de nobiliffima hac Rhetorum urbe, quantum tum ipfe quidem præfto erat, cum eo communicaret. Quem in finem quædam etiam

Noftro

Noſtro ex divite eruditionis & ampliſſimæ rei patriæ cognitionis penu tradidit Auguſtanorum tum ornamentum *Claudius Pius Peutingerus.* Hæc cum & pauca, & non niſi eccleſiaſtica eſſent, amicorum potiſſimum hortatu ad amplificandam & pertexendam, quam inceperat, rudem telam, ſe accinxit, & ubique conquiſitis, per amicos, auxiliis, plurimisque congeſtis tabulis, chronicis & chartis vetuſtiſſimis, operi manum admovit. Qua in re præter Clementem Venatorium, *Joannes* potiſſimum *Baptiſta Hainzelius* (g) maxime eum adjuvit, qui non ſolum ad audendum grave opus auctor & hortator ei extitit, *ſed & innumeros,* (ipſa Gaſſeri verba ſunt) *(h) de hominum Auguſtanorum rebus geſtis libros, nec non quorumcunque civium privata & domeſtica chronica, vetuſtasque tabulas undique eruit, Gaſſeroque ad uſus ſuos ad*

Claudius Pius Peutingerus quædam ſubminiſtrat.

Jo. Bapt. Hainzelius operis patronus.

fontes adhibiti.

Uuu 2 *nau-*

(g) Qui anno 1553. in Senatorium ordinem cooptatus ab anno 1558. ad 1567. Conſulatui reique tributariæ præfuit, ab anno 1567. vero ad annum 1581. qui emortualis ei fuit, Secretiori Senatus Collegio adſcriptus erat.

(h) In *Dedic. ad Hainzel.* infra danda.

naufeam usque tradidit. Quos quidem, quibus ufus eft, fontes Gafferus, uti quidem optandum, non nominavit, veritati tamen eum litaffe, nihilque, quod non in traditis invenerat, monumentis fcripfiffe, poftea prolixius docemus. Ita quidem alteram telam abfolvens, operis patrono & ἐργοδιώκτῃ, Hainzelio obtulit *(i)*. Læto is animo opus excepit, & ad amicos quoque ita de eo retulit, *(k)* ut quanti labores Gafferianos faceret, illis facile conftaret; fimul ut nova ei quotidie pararet auxilia, follicitus. Cum vero quotidie nova accederent monumenta, & Hainzelius imprimis calcar adderet, ut laborem perpoliret, tertiam operi manum Gafferus admovit, & emendatis, quæ & ipfe & amici animadverterant, erroribus, additis multis & auctis, nitidiore habitu & pleniore forma iterum compofuit, & Hain-

Abfolutum opus Hainzelio dedicatum.

Opus emendatur & augetur.

(i) Ibid.

(k) Vid. MARC. WAGNER. *de regno Thuring.* qui literas Hainzelii exhibet, ex quibus potiora repetiit Cel. MENCKEN. *l. c.*

Hainzelio secunda vice dedicatione nova, quam infra (*l*) damus obtulit, quod quoque munus litera- *iterumque Hainzelio inscribitur.*

(*l*) Ea sic se habet:

Nobili atque amplissimo Viro Dn. Joh. Bapt. Hainzelio Vrbis Silentiario perquam prudenti, Dno & amico suo colendo

Achilles P. G. L. *Med.* D.

S.

Vt mendici pera, juxta antiquum proverbium nunquam impletur, ita Annales mei de civitate Augstburgensi, nunquam, uti vellem, absolventur. Nam ut de vetustissimis antiquitatibus (quas inveniri impossibile duco) taceam, vix quæ intra CD. annos hic gesta sunt, integre ac probe haberi possunt, ad quæ ex diversis codicibus colligenda & ex dispersis majorum annotationibus sub unum aspectum rite componenda cum Tua præstantia plurimos, & tantum non linteos mihi subinde & ad nauseam usque communicaverit libros, tandem omnis labor diligentiaque in hunc nostrum excrevit librum. Quem si quis ex verborum ornatu dictionisque elegantia potius, quam rerum gestarum tum ordine tum certitudine æstimare voluerit, per me sane facile poterit contemnere, nam ego laudem eam hinc nullus venor, ac veritatis semper simplex debet esse oratio. Confido tamen, non imprudentem Lectorem & historiarum amatorem non parum multa vel ad usum quotidianum utiliter applicanda, vel ad præsentis seculi cursum dijudicandum, id quod inter præcipua historicæ lectionis commoda primum locum obtinere judico, in ipso inventurum non sine delectatione aliqua. Cui libro cum supremam nunc manum addiderim, volui gratitudinis ergo exemplari hoc te donare, ea lege ut prius transsumtum discerpas, aut Vulcano tradas, præsens vero, quod longe correctius iis, mul-

terarium & amplissima gratiarum actione
qui liberaliter id excipit. (m), & poculi argentei munere sibi acceptissimum esse, testatum fecit, & ut reliqua quoque per otium adjiciat, & Senatui Augustano inscribat, auctor fuit. Non suo vero tan-
Consulti deo viri doctissimi. tum judicio confisus fuerat Gasserus, sed ut erat rerum suarum accuratissimus, ita non mutaverat tantum prius plurima, suppleverat, emendaverat, (n) sed & amicis suis, quos eru-

multoque altero Tuo auctius est, non nisi candidis vel exscribendum vel legendum concredas. Plus enim video mihi inde invidiæ quam emolumenti aut obsequii sperandum, si omnino evulgatus, aut minus candidis præsertim morosis Papistis, exhibitus fuerit. Tu igitur boni consule, & ex arcanis reipublicæ consiliariis cum sis, annales hosce civitatis hosce secreto asservato. Bene vale. XX. Mart. A. S. MDLXXI. ex ædibus nostris post Vlrychianis.

(m) Literas has eucharisticas Hainzelii exhibet editio Menckeniana, in fine annalium.

(n) Hæc ipsa experientia edocti scribimus, quibus primum Gasseri domesticumque exemplar Annalium, quod Augustæ in Bibliothecà Benedictinorum ad D. Vlrici asservatur, vidisse contigit, ubi lituræ plurimæ, emendationes & supplementa accurato viro omnino digna, conspiciuntur. Qui Codex, cum omnium primus maximeque originalis Gasseri sit, dignus est, qui hic paucis describatur. Habet hunc a manu peregrina adscriptum titulum: *Annales Augustani,*

eruditione & historiarum cognitione scie-
Uuu 4 bat

---

gustani, quos Achilles Pirminius Gasser Lindaviensis, Medicinæ Doctor & Physicus Augustanus celebris conscripsit. Sequuntur parentes & ætatis anni indicati. His suffixa schedula ipsa Gasseri manu conscripta, quæ hæc ex N. Gerbelii Græcia excerpta exhibet : *Si qui me rudius impolitiusque scripsisse dicent, quam operis hujus dignitas postulaverit ; illis respondebo, me non certandi cum eloquentibus studio, sed juvandarum posteritatum gratia laborem hunc suscepisse. Quod si severiores illi Momi me dormitasse nonnunquam aut a scopo aberrasse clamaverint, hos uno diluam verbo, me hominem esse, neque apud majores nostros ullos tam accurate tamque circumspecte scripsisse, qui non dormitasse aut errasse nasutioribus visi sunt.* Sequuntur ista Indices Imperatorum, Electorum ; Comitiorum & Conventiculorum ; Regum variorum, Præfectorum Præsidum, Ducum & Prætorum ; Ducum & Principum ; Advocatorum & Præfectorum Augstburgensium, Paparum, & Sanctorum, exterorumque antistitum, Paparum Romanorum, Conciliorum & Synodorum ; Episcoporum Augustanorum ; Exterorum Antistitum ; Abbatum, Præpositorum, & Monachorum Præfectorum ; Monasteriorum & Cœnobiorum ; Præpositorum Majoris ædis Augustæ. Decanorum templi cathedralis Aug. Abbatum S. Vlrici Augustæ, Præpositorum Aug. ad S. Crucis & S. Georgii ; Abbatissarum Stephaninæ ædis, & Præpositorum ad S. Mauritii.

Textus ipse foliis constat 724. ex quibus 638. ab ipso Gassero, reliqua ab alia longe diversa scripta sunt manu, & lituris, additamentis, correctionibus, plurimam partem ab ipso Gassero scriptis turgent, quædam enim ab aliis quoque addita esse, ex iis, quæ de Wolfio & Spangenbergio dicemus, manifestum est.

In

bat effe excellentes, tradiderat, eorumque, fententiam & emendationes rogaverat. Inter quos *Hieronymus* imprimis *Wolfius* fuit, qui annotationes fuas cum eo communicavit, quibus deinceps *David Hœfchelius* quædam addidit. (*o*) Tra-

Hier. Wolfii cenfura.

In' codice quoque Gothano ejusmodi interdum emendationes occurrere refert Cel. MENCKENIVS *l. c.*

(*o*) Has a nemine hactenus obfervatas in modo dicto codice Benedictino reperimus; una tantum plagula octies complicata extantes hoc titulo, manu Wolfii confcriptas:

MOMVS LVPINVS (animadverfiones H. Wolfii) *ANNALIVM AVGSTBVRGENSIVM AEACIDAE PLATEANI PHILIRONAPAEI ASCLEPIADAE* (Achillis Gaſſeri Lindavienfis, Medici.)

(*Votantur obfcura & dubia.*

Vt vero, qualis hæc cenfura fit, conftet, en fpecimen: *Augftburgum*) *infolens appellatio multos offendet.* Dedit vero auctor rationem appellationis initio operis, quod putaret Auguftam Veterum Vindelicorum longius diffitam ab Augftburgo differre.

Græca, nifi cogat neceſſitas, inferi nolim.

Periodus obfcurior, ob prolixitatem, quales paſſim in hoc fcripto propter prolixas parenthefes occurrunt.

Velim nomina Germanica etiam Latine explicari, neque enim Germanis tantum fcribis hiftoriam. Buggelinum puto effe gibbofum, das büggelin. In hoc genere Lingua Græca Germanicæ fuffragatur. Luther eft eft λαοκρατης, *Volckart* Δημοσθενης, & *alia infinita. Extat*

Tradiderat quoque opus suum Xysto Betulejo, qui & humanissime ad eum scripsit, (*p*) & carmine quoque Phaleucio ejus Mu- *Xysti Betuleji elogium amalium.*

Extat hac de re Lutheri libellus, & Althamerus habet non pauca.

Pfaffos) sacerdotes.

Ottenbura) fontes Ottonis; Ottenpurum pagus prope Wilam appellatur.

De Avaribus & aliis populis minus notis aliquid dici velim.

Damasia) ubi terrarum?

Detestanda inertia) Τραγικώτερον, *sie habens nit bass gewust, fortassis & nos aliquando fallimur.*

Cæsaream Luthram) putavi non in Saxonia, sed ad Rhenum esse.

Silentiarii) utrum: die geheimen. Hœschel. *in Autogr. lgr. arcani consilii conscii.*

Olyra) quæritur: quomodo Germanice. Hœsch. *Rocken.*

Rensmarum) nomina addi Germanica velim, nam alioquin alius aliud, alius nihil intelliget.

Et hujus commatis, immo minoris sunt annotationes reliquæ, pleræque dictionis nitorem, puritatem & perspicuitatem concernentes.

(*p*) Cujus epistolæ & carminis, nondum, quantum sciam editi, exemplum hoc est:

Xystus Betulejus A. P. G. L.

In historia Augsburgica video frustra multos viros bonos tantos insumsisse labores: nam vix ea sunt expressa, quæ auribus mercatorum placent: facies igitur ejus aliquando mihi describendæ copiam, ut aliquo modo spargatur, & ad posteros facilius transmittatur. Vale.

Cla-

Cyriaci Spangenbergii judicium. fas admodum celebravit. Quod & Cyriacus Spangenbergius hospes tum apud Nostrum fecerat

Clarissimo A. P. Gassero L. Medico X. Betuleji Augustani, Phaleucium

Grates ergo tibi benigniores
Debemus merito, Patrone chare,
Grates tu meritus profusiores,
Non de me mage cui faves amanter,
Quam de municipum na in universum.

Debemus Tibi pro Tuo labore
Quantum Rhoma suo gravi Catoni
Debebat merito, quod ipse primus
Urbis scripsit origines vetustas
Urbis principium vetustioris.

Debemus Tibi, Compater fidelis,
Quod gens Ausoniam colens vetustam,
Hignio celebri probeque docto,
Urbes qui Latias stilo benigno
Fertur commemorasse laude multa.

Hoc Augusta Tibi Tuisque sanctis
Debebit studiis, vel ampliora,
Qui dignis celebras eam Camœnis,
Non sic Cecropias, Achille, Athenas
Non sic magnificas colendo Thebas
Ornatas, dedit aut celebriores
Urbis Helladis ille clarus atque
Gravis Pausanias, at hoc libello
Tute nobilitas laces paternas,
Nobis, qui merito Tibi merenti
Debemus cumulo referre grates
Cultam qui patriam volemus esse,
Et claram & celebrem pii atque grati
Istis pro meritis Te amamus omnes.

cerat (*q*). Ita oculatiorum judicio-certior, & securior; aliis quoque Patronis obtulit, interque eos Reipublicæ Augustanæ tunc quidem temporis Duumviro Præfecto, Viro Generosissimo *Henrico Rehlingero a Radau*, tum ut obsequia ei sua offerret, tum ut judicium ejus & emendationes rogaret, addita, quam infra quoque exhibemus epistola. (*r*) Sic & celebri Jureconsulto & *Duumviro Rehlingero offertur.*

C. P.

(*q*) *M. Cyriacus Spangenbergius A. P. Gassero L. Salutem.*

Pro communicatione annalium Cl. Dn. D. Patrono meo summo & intimo gratias ago, quam maximas, studium, diligentiam & sedulitatem in hoc opere admiror, ordinem, fidem & candorem, adeoque etiam pro religione zelum laudo, styli simplicitatem probo, nihilque, quod admodum necessaria putem correctione opus habere, video, pauca saltim, quia Dn. Doctor ita vult, admonere volo, quæ jam inserta operi sunt. Oro autem Cl. Dn. Doctorem, ut omnino curet hoc opus aliquando in publicum progredi, poterit enim multis prodesse. Ego non parum sum eo in historico meo studio adjutus. Promoveat Christus omnia, quæ ad suam gloriam faciunt. Amen. Augstburgi XIV. Maji Anno MDLXXVII. Exul. in ædibus Achilleis scripsit.

(*r*) *Nobili ac Sapientissimo Viro Domino Henrico Rehlingero a Rhadau, urbis Augstburgensis Duumviro meritissimo, Domino & Patrono suo modis omnibus semper colendo.*

Ach.

& Davidi Byrglino. J. V. D

C. P. C. *Davidi Byrglino* Augustano, Mense Novembri anno MDLXXVII. exemplar manu sua potio-

---

Ach. P. *Gasserus* L. *Med.* D. S. P. D.

En tandem, Heros inclyte, prudentissimeque Duumvir, perdiu & sedulo a me praclarissima urbis hujus collectos annales; quos pro vetere in Te mea observantia, immo antiquissima nostra amicitia nunc Tua Dominationi legendos discutiendosque pra aliis ea lege concedo, ut, qua es humanitate eruditioneque praditus, ad durius dicta candidum Tuum judicium interponere, inepta aniliaque benevole interpretari, erratis tam in tempore, quam in re ipsa certiorem emendationem addere, ac ubi imperfecta vel ambigua occurrunt, pleniore instructione subinde ornare ac disponere digneris, atque quod potes & soles, comiter velis, idque una aut altera literula scitulis libro impositis facile fieri existimo. Quo in labore non solum honori Tuo consulueris; sed etiam mihi rem gratissimam prastiteris. Dum itaque Vir cl. pro otio vastam banc farraginem evolvis, cave ne aliquando nugacitatem rideas, vel libertate ad iram conciteris, sic enim Achillem solere nosti, cujus vitia noveris, non oderis, precor. Quod vero ad stylum attinet, ut non sum Cicero, nec Livius, ita Germanicum meum Latinum non potui semper eadem dictione eleganter pro voto pertexere, tum propter antiquissimorum & tantum non linteorum librorum undiquaque exhibitorum varietatem, tum propter temporis longa intervalla, quibus omnia ista compilavi, adde insuper ob negotiorum professionis mea molestias. Sereno enim animo ad ista recte concinnanda & Continuata tranquillitate opus erat. Bene in Christo unico medentium Salvatore vive ac vale, meque commendatum babe. Ex adibus Nostris XVI. Julii MDLXXIII.

potiorem partem conſcriptum, totum vero a ſe ſollicite emendatum paucis ante obitum diebus donavit, quod hodie in manibus Viri Perilluſtris Dn. *Marci Antonii de Rehlingen L. B. ab Ainhofen* eſt, & multis quoque lituris & emendationibus turget. Vnde ex vero concludit Cel. MENCKENIVS, Gaſſerum aliquoties annales ſuos ipſum deſcripſiſſe, Patroniſque & amicis obtuliſſe, quemadmodum & Gothanum exemplum pro αὐτογράφῳ habet, ſaltem & Benedictinum, cujus ſupra mentionem fecimus, (*s*) & hoc Rehlingerianum talia eſſe,

Aliquoties annales deſcripſit Gaſſerus.

MDLXXIII. Ceterum, ſe ſuaque ita extenuaſſe Gaſſerum, ut invidiam ob multa relata, quæ taceri plerique maluiſſent, declinaret, vero videtur non abſimile.

(*s*) *De* αὐτογράφῳ Auctoris exemplari B. SAGITTARIVS in *Annal. Auguſtan. mſc. ab init. p. 3. ita: Achilles Pyrminius Gaſſarus Medicus ſuperiori (XVI.) ſeculo Auguſtanus, Mathematicus & Hiſtoricus inſignis annales Auguſtæ magno ſtudio conſcripſit &c. Miror ac doleo, tam utile & elegans ſcriptum nondum in lucem eſſe editum: niſi forte id gravibus de cauſis premitur. Ipſum* αὐτόγραφον *poſt Vlricum Rumlerum Gaſſari ſororis filium Hieronymum Troſchelium & Georg. Hieron. Welſchium, nunc (1690.) poſſeſſorem habet Matthiam Frid. Beckium Eccleſiaſtem Auguſtanum.* Idem exemplar eſſe

effe, nobis, quibus manus Gafferi ex aliis fchedis eft notiffima, & aliis quoque, qui ea infpexere, palam fuit. Tandem ipfi Senatui Auguftano opus, prolixa in hunc finem confcripta epiftola, in qua caufas, argumentum & rationem operis exponit, dedicaturus erat (*t*): immo id factum effe, vix dubitandum, licet in publicis Vrbis Auguftanæ fcriniis & ἀρχείοις, exemplar hodie extet nullum, cum ibi olim unum fuiffe probabile fit, quemadmodum in Bibliotheca quoque Reip. Aug. publica affervatum fuit.

Tandem Senatui dedicat.

§. VIII.

Poft Auctoris funus edi cœpti Annales.

Delituit tamen præclarum opus multo vigilatum labore, inter privatas manus, donec anno MDXCIII. Hanovienfis typographus *Guilielmus Antonius*, auctore Wolffgango

effe, quod non ante multos demum annos Bibliothecæ Benedictinorum acceffit, multæ eæque certiffimæ rationes fuadent.

(*t*) Ipfam dedicationem appendicis loco adjecit Annalibus Ill. MENCKENIVS, T. I. Scr. Rer. Germ. p. 1951. feqq.

gango Hartmanno, Pastore Eberspacensi illud prelo subjicere cogitaret, ejusdemque satis amplum faceret initium. Cum vero consilii rationem Augustanæ urbis proceribus proderet, tantum abest, ut gratiam, quam quidem speraverat, ista editione mereretur, ut potius severe literis moneretur, ne ejusmodi quippiam, quod Senatui & Reipublicæ posset esse præjudicio, suscipe-ret.

Qui tamen a Senatu impediuntur.

Et cum hoc non obstante in edendo opere Editor & typographus pergerent, literas dedit Senatus queremoniarum & minarum plenas (*u*), tum ad Senatum Francofurtanum, tum ad fisci Cæsarei in ista urbe ministrum, Decanum ad S. Bartholomæi, quibus librum falsitatibus, infamiaque non honestis tantum familiis, sed ipsis Imperatoribus Principibusque personis gravem pronunciat, & ut Cæsarea auctoritate ejus editionem supprimat, & impressa quoque atque edita folia tollat, postulat. Id quod etiam tanta diligentia factum est, ut præter

(*u*) Quæ hodie & in scriniis Reip. & in privatorum quoque manibus sunt, quarum & nos præsens exemplum intuemur.

& suppri-muntur. præter unum (*x*) nullum aliud istud naufragium effugeret; certe nec unum quidem impressæ partis exemplum studiosissime in id investigantibus viris curiosis potuerit hactenus inveniri. Et cœptam hanc, non tamen absolutam editionem, causam esse putamus, cur G. DRAVDIO (*y*) liber impressus dicatur, quem postea LIPENIVS (*z*) STRVVIVS (*a*) & NEV

unde liber male impressus dictus.

(*x*) Pervenit illud ad diligentissimum rerum Augustanarum conquisitorem B. TH. SPIZELIVM nostratem, ex cujus Bibliotheca ad Virum Nobilissimum & Amplissimum Dn. BALTH. GVLLMANNVM Reip. Patr. Senatorem gravissimum cum reliquis monumentis Augustanis migravit. Explent vero impressæ paginæ numerum 132. sive 1½. Alph. reliqua manuscripta sunt. Titulum exhibet *præfatio ad Scr. Rer. Germ.* Cel. MENCKENII.

Addita est præter varios indices: *Augusta Vindelicorum urbis in Germania augustissima brevis & succincta adumbratio, auctore Sal. Frenzelio, Vratislaviensi, P. L. a quo etiam ibidem in frequentissimo patriciorum & doctissimorum virorum consessu publice recitata est XIII. Kal. Aug. Anno 1585.* quod poëma rythmis Germanicis comprehensum *Chronico Augustano* a se edito præmisit ENGELB. WERLICHIVS.

(*y*) *Bibl. Class. T. I. p. 727.*

(*z*) *Bibl. Philos. p. 137.*

(*a*) *Bibl. Hist. c. XVII. §. 25. p. 482.*

NEV (*b*) secuti sunt (*c*). Nec amplius de editione cogitatum, sed descripta tan-

---

(*b*) *Accesf. ad Degor. VVhear. relect. hyem. P. II. p. 146.*

(*c*) Dignum hic obfervatione judicamus, quod cum Latinam Gafferianorum annalium editionem suppreffam cerneret editor WOLFGANG. HARTMANNVS, Paftor Eberspacenfis, de Germanico compendio cogitaverit, quod etiam ab eo anno ubi ENGELBERTI WERLICHII Chronicon Auguftanum, ex Illuftris Duumviri MARCI WELSERI Commentariis de rebus Auguftanis potiffimum congeftum, definit ad annum 1576. duabus partibus confecit. Id Dieterico Cæfari, qui fuis fumtibus Werlichianum chronicon excudi fecit, dedicavit. Ut vero & fub alterius nomine tutius lateret (fulmen enim fuperiorum jam fenferat Hartmannus in Latina editione) & ut facilius emtorem inveniret, fi tota Auguftanorum hiftoria propinaretur Lectoribus, non fublatus tantum Partis fecundæ & tertiæ titulus & Dedicatio, unde rariffime hodie confpiciuntur, fed in fine quoque Werlichianæ Partis addita nota, reliqua ex Gafferi annalibus effe deprompta, ut incauto Lectori imponatur, cuncta, ut fert titulus, Werlichium ex Welfero depromfiffe, omniaque primæ partis auctorem agnofcere parentem. Et hæc quoque ratio eft, pauciffimis licet cognita, cur hoc Chronicon Auguftanum modo fub Welferi, modo fub Werlichii primæ partis auctoris, modo fub Cæfaris editoris, modo fub Gafferi, qui materiam parti fecundæ & tertiæ fubminiftravit, modo fub Hartmanni partium reliquarum auctoris nomine veniat & laudetur. Ceterum admodum mancam, jejunam, in multis quoque mutilatam & male translatam effe hanc Gafferiani operis verfionē & epitomen, ipfa collatione edocti fuimus.

Tandem editur. tum paffim celebrata exemplaria, donec illuftris meritis & eruditione Vir JO. BVRC. MENCKENIVS hos annales dignos judicaret, quos ex Sereniffimi Saxo-Gothanorum Ducis, magni illius bonarum literarum Statoris & patroni, bibliotheca a S. R. SAL. ERN. CYPRIANO communicatos novæ Scriptorum rerum Germanicarum collectioni a fe inftitutæ infereret, & in præfatione ea, quæ à doctis Auguftanis carptim fubminiftrabantur, adjiceret, magnam eo nomine ab omnibus, qui hiftoriarum ftudium amplificari cupiunt, gratiam initurus.

§. IX.

Verum antequam colophonem huic differtationi imponamus, de fumma rei, fcilicet de fide annalium horum adhuc differendum eft. *De fide annalium difquiritur.* Cujus probandæ eo majorem nobis neceffitatem impofitam effe fentimus, quod Cel. *Scriptorum Rerum Germanicarum* Editor, inter alia fidem Gafferi probaturus, hæc addidit: *Interim rerum Auguftanarum gnari, & in his nuperus hiftoriæ Auguftanæ fcriptor David Langenmantel in præfat. libri, Hiftorie des Regiments der Reichs-Statt Augfpurg, diferte*

ferte fatentur, se experientia edoctos, quod Gasserus limpidissimos ubique fontes degustaverit. Cum enim non ista tantum præfatio ex nostro fluxerit calamo, sed & nos collationem monumentorum, msc. *quæ asseri-* & impressorum partim à Gener. *tur, quia* Langenmantelio partim ab aliis traditorum cum Gasseri annalibus aliisque rerum Augustanarum indicibus instituerimus, quid de ejus pronunciandum sit fide, facile judicare potuimus. Scilicet non unum nec unius generis libros scriptos ad manus Gasserus habuit, sed & optimæ notæ, & à coævis viris, iisque munerum gravitate conspicuis conscriptos: quorum haud unum nostris quoque oculis visum & lectum est. Inter quos præcipue suspicimus *Chronicon* à BVRCARDO LINCKIO, Senatore Augustano medio Seculo XV. conscriptum, *(d)* *librum* item *publicum, documentis publicis, diplomatibus, privilegiis, recessibus & contractibus egregie munitum*, in quo *advocatiæ Augustanæ historia & jura* egregie enumerantur, quemque quantivis pretii æstimamus;

1. optimos plurimosque fontes habuit.

Xxx 2

(*d*) Cujus ipse Gasserus ad ann. 1420. meminit, *eumque acta urbis nostræ, memoriæ suæ diligenter conscripsisse* ait.

mus; quorum monumentorum omnium fere fummam in Gaffero deprehendimus: aliud item, quod jam ante oculos eft, *Chronicon*, ex diverfis virorum, fenatorio quoque axiomate confpicuorum ephemeridibus adeoque Virorum oculatorum & auritorum teftimoniis magnam partem conftans. Vt taceamus tot publica monumenta paffim jam in vulgus edita. Quæ omnia cum Gafferi annalibus conferentes, convicti fuimus, Gafferum veritati egregie litaffe, faltem id nobis certum fuit, nihil illum confinxiffe, fed auctoribus cuncta fuis debere.

Ipfa auctoris verba. Id quod ipfe quoque in *dedic. ad Senatum Aug.* innuit, quando, *non exiguo*, ait, *labore, affidua cura, confufum antiquiffimorum manufcriptorum & tantum non linteorum librorum de noftris civibus chaos, partim ex aliorum hiftoriographorum chronologorumque editis lucubrationibus (e), qui nonnunquam paucula de civitate noftra recitant, partim ex Epifcoporum (f) reliquorumque*

(*e*) Intelligit hiftoricos medii ævi *Abbatem Vrspergenfem. Chronicon Frifingenfe, Felicis Fabri Hift. Sueviæ* aliosque, quorum loca in *prolegomenis ad Hiftor. Regimin. Auguftani* excitavimus.

(*f*) Quo pertinent MARESCHALCI à PAPPENHEIM, Canonici Aug. *Chronicon*, quod ipfe Nofter lau-

que Ecclesiasticorum, qui paulo attentius sua annotarunt, fastis perdiu evolutis, Augsburgensis Reipublicæ annales hos in ordinem redegi(g). Non negamus quidem, in tam diversissimorum scriptorum turba talia inveniri quoque, ubi assensus hæreat, sed hæc ipsi Gassero imputanda non sunt, qui librorum suorum auctoritatem fideliter secutus est, non nescius, quo altius historia patria surgit, eo incertiora monumenta esse. Quod ipse, tantum abest, ut taceat, ut potius loco modo citato(h) diserte fateatur: *Vt de vetustissimis antiquitatibus (quas invenire impossibile duco) taceam, vix quæ infra CD. annos hic gesta sunt, integre ac probe haberi possunt.* Vnde deficientibus rerum propriarum certis narrationibus ad συγχρονισμὸν historiæ universalis confugit. In recentioribus vero semper ad annalium suorum scopum re-

Incerta ipsi non adscribenda.

laudat, MVNSTERLINI *Chronicon Augustanum*, quod Gasserus quoque *ad ann. 1457.* citat. SIGISM. GOSSENBROT. Patr. Aug. *Chronicon Augustense* à Meibomio editum, aliique.

(g) In *Dedicat. ad Hainzelium*, quam supra attulimus.

(h) In *hac ipsa dedicatione.*

refpiciens, in enarrandis rerum Auguftanarum fatis eft diligentiffimus. His accedit integer Gafferi animus, qualem nobis ejus temporis homines, viri probatiffimi atque boni depictam dedere, nosque fecundum illorum teftimonium fupra defcripfimus; unde facile affenfum Noftro præbere liceat, quando de fe ad ampliffimum Senatus collegium, *poftremo*, ait, *cum ad noftra memoria annos perventum eft, certe operam maximam adhibui, ne, quod hiftoria lex unice pracipit, quid veri omitterem, aut falfi adderem, quin cuncta fideliter & absque fuco tali ratione complecterer, ut pofteris clare conftaret, qui mille artifex Satanas, coluber ille antiquus ac humana falutis irreconciliabilis verfutiffimusque hoftis femper tam bello, quam pace calcaneo filii Dei infidiari, omniaque recta & tranquilla perturbare confueverit. Id quod non morofo Lectori in perlegendo evidenter patebit.* Et paulum infra: *Ceterum perfacile auguror, qui hodie funt hominum mores, me, dum benigniorum aures demulcere geftio, tetricis bilem in nares, loquendi libertate citurum effe: etenim veritas nunquam non odium parit: Sed quid facerem? dum maxima,*

2. animo fuit integro veritatisque amante

Odia hominum non curans.

ma, mediocria, minima, sacra item & profana, prout perpetrata sunt, libere & citra maledicendi libidinem recensere pergo, non potui non aliquos offendere, quis enim sine crimine vivit? Quicquid igitur talium odiosarum rerum incidit, venia dignum existimo, cum nihil ex memet finxerim, authoresque omnium habeam. Quodsi id teneamus quoque, Gasserum annales suos non præpostera festinatione edidisse, & cœcos ita peperisse catulos, sed multa coërcuisse litura, multorum dierum examine, amicorumque censuris examinatos probasse, immo ipsis Senatus Primoribus & Summis Capitibus legendos & corrigendos tradidisse, eosque fuisse viros ut rerum patriarum gnarissimos, ita cordatos & veritatis amantes, cur de fide Gasseri temere dubitemus, causa non liquet. Ceterum integri dimidii Seculi, in cujus decursu totius reip. Germanicæ gravissima & memoria dignissima fata acciderunt, testis Noster cum fuerit, & cum viris Principibus aliisque ad Rerumpublicarum gubernacula admotis, familiare plane aluerit literarum commerci-

3. Sæpius ex judicio doctissimorum virorum emendavit.

4. plerorumque fusius enarratorum testis fuit αὐτόπτης.

 um,

5. Literarum commercium aluit cum fummis viris.

um, quantum ejus narrationi credi queat, prudens quilibet facile perfpiciet. Quod vero fidem ejus non parum auget, noftro quidem judicio eft, quod ex prima animi intentione arcanam hiftoriam fcripferit (*i*) (eo licet audaciæ, Hainzelio inftigante, poftea progreffus, ut Senatui infcriberet) cui magis fidem adhibendam effe, quam publicæ, apud eos, qui rem recte ponderant, in confeffo eft (*k*). Ne mireris itaque, cum tam præftantes fint hi annales, ipfos Pontificios fcriptores, & inter eos VDALRICVM MOEHNERVM Benedictini apud Auguftanos fodalitii olim affeclam, in *hiftoria*, quam *de hac urbe* condidit, Noftri veftigia κατὰ πόδα, immo fæpius κατὰ ῥῆμα preffiffe, quod nos ipfi, quibus occafio enata

6. Arcanam hiftoriam fcribere intendit.

7. à Pontificiis fcriptoribus admiffus.

(*i*) Ita enim ad Hainzelium fupra: *Tu igitur ex arcanis reipublicæ confiliariis cum fis, hofce civitatis noftræ annales fecreto affervato &c.*

(*k*) Vid. S. Rev. FR. GVIL. BIERLING. in *Differt. de judicio hiftor.* §. 14. *ad Calcem tr. de Pyrrhonifmo hiftor. p.* 297. *feqq.* cujus rationes ad Gafferum noftrum merito applicandæ.

enata fuit, eum cum Gassero conferendi, observavimus. Facile itaque, quid de accusationibus contra fidem Gasseri judicandum sit, liquet. Etsi enim ultro concedimus & dolemus quoque, Gasserum fontes, unde sua hausit, non indicavisse, dandum tamen hoc est & ignoscendum illius ætatis consuetudini, quæ nuda rerum facta narravisse contenta, ad testimonia rerum exprimenda non descendit; in quo eo magis excusationem meretur Gasserus, quod pleraque ex chronicis manuscriptis desumsit, ad quæ provocare, cum in paucissimorum manibus sint, idem est ac nullum exhibere testimonium. Potest tamen diligens rerum Augustanarum scrutator, cui felicitas contingit, ejusmodi chronica msc. inspiciendi, facile monumentorum allegare loca, cum omnia secundum annorum seriem narrata, facile reperiri queant. Quod vero tum in Summos Pontifices quosdam, tum in Imperatores quoque aliquos, tum in alias personas illustres & familias honestas injurius fuisse dicitur, quodque de iis talia retulisse visus est, quæ taceri debebant, ipse

8. Fontes non allegavit ex Seculi sui consuetudine.

9. Durius dicta in Personas quasdam veritatis studio imputanda.

non incommode ita diluit: (*l*) *Ante omnia autem illis, qui me Majorum, aut etiam Pontificum famam arrosisse culpant, respondeo, me non panegyricos, sed annales scripsisse, de quibus rectissime Claudianus Poëta cecinit: annales veterum delicta loquuntur. Quod licet me non raro fecisse in hoc opere non negem, parenthesi tamen id ita inclusi, ut molliculus teneriorque lector, si libuerit, levi saltu transilire queat. Quicquid igitur talium odiosarum rerum incidit, venia dignum existimo, cum nihil ex memet finxerim, authoresque omnium penes me habeam.* Non negamus quidem, de quibusdam personis ea semel atque iterum afferri, quæ & familiis honestissimis gravia sunt, & rigidius examen non sustinent; (*m*) verum & pauca ea sunt, & hæc ipsa quoque Gasserus non finxit, sed ex codicibus suis vetustis bona fide tran-

10. *Vel fontibus, quibus usus est, adscribenda.*

(*l*) In Dedic. sæpius laudata.

(*m*) Exemplo esse possunt, quæ de Bartholomæo Sulzero narrat, quæ prorsus circumstantiis temporis, familiæ, loci &c. non respondere, & ex confuso potius nomine ortum trahere, facile ex chartis splendidæ gentis Sulzerianæ & monumentis authenticis possemus deducere, si hic locus esset.

transtulit, *(n)* in quos vel ex orali veterum traditione, quæ personarum nomina facile confundit, vel ex incertis monumentis perscripta sunt: unde nihil culpæ in Gasserum devolvitur, nec ejus fides in suspicionem adduci potest. Quod vero, ut hoc tandem addamus, Senatus Augustani cura & petitione editio vulganda fisco olim addicta fuerit, ut tunc temporis, ubi omnia satis erant Augustæ turbida, & suspicionum atque simultatum inter Senatum & cives plena, & quo facile ejusmodi liber novorum motuum occasio apud imprudentes esse poterat, non sine gravi ratione, adeoque recte factum esse existimamus, multis adhuc, de quibus ibi sermo est, personis earumque liberis inter vivos existentibus, quæ causa est, cur ipse Gasserus annales suos typis vulgari noluit: id tamen adeo non illius quicquam fidei derogat, ut potius arcanam hanc historiam esse,

II. Quod suppressi annales, fidem nostro tempore non minuit.

(*n*) Ita v. g. Remianam familiam anno 1476. Senatu motam fuisse, ob minus fideliter actas respublicas Gasserus refert, quod tamen monumentis publicis & privatis, & indicibus quoque Magistratuum Augustanorum contrarium esse omnino concessero: in alio tamen eoque msc. codice, quem ante oculos habemus, eadem propinatur fabula.

esse, cupideque legendam vel hoc solo argumento apud prudentes historiarum lectores facile obtinuero. Non caret tamen nævis suis & erroribus Gasserus, *(o)* qui ut homo fuit, ita ipse candide, more suo, fassus est: *(p) Quia vero errare humanum est, egoque nihil humanum a me alienum puto, facile fieri in tanta rerum varietate occupationibusque potest, ut interdum me hallucinatum esse peritiores comperiant.* In potioribus tamen & summis rerum capitibus fidem historicam illi dandam esse, non levibus argumentis probavisse nobis videmur.

Non caret tamen nævis suis Gasserus.

(o) Egregie VOPISCVS in *Aureliano c.* 2. *Neminem historicorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum: prodidisse se, quin etiam, in quo Livius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifestis testibus convincerentur.* Quis vero ob hos nævos præstantissimis historicis fidem historicam denegaverit?

(p) In *Dedic. laudata.*

MAT-

II.

MATTHIÆ SCHENCKII,
LYCEI AUGUSTANI QUONDAM RECTORIS, AD HIERONYMUM WOLFIUM
EPISTOLA,
QUA VITAM SUAM IPSEMET DESCRIPSIT.

PRÆFATIO EDITORIS.

QUam hic recuſam Tibi exhibeo epiſtolam, decerpſi e libro hodie minus obvio, TABULA nempe COMPENDIOSA DE ORIGINE, SUCCESSIONE, ÆTATE ET DOCTRINA VETERUM PHILOSOPHORUM, EX PLUTARCHO, LAERTIO, CICERONE, ET ALIIS EJUS GENERIS SCRIPTORIBUS, à G. MORELLIO TILIANO COLLECTA, & cum Hieronymi Wolfii, Polyhiſtoris quondam Auguſtani longe celeberrimi, annotationibus variisque acceſſionibus Baſileæ A. MDLXXX. in 8. edita. Meretur vero quam maxime Viri hujus memoria conſervari, cum de Gymnaſio Auguſtano præclare meritus, inſignique do-

doctrinæ copia instructus fuerit. Referendus is quidem est inter eruditos ἀγράφους, de quibus egregie, uti solet, πολυμαθέστατος Heumannus in Conspectu Reipublicæ literariæ (*a*) disseruit: verum non tam scribendi facultatem, quam voluntatem, otium aliasque opportunitates illi defuisse, vel sola hæc, si quid judico, epistola satis declarat: quanquam nec plane ἄγραφος fuerit, siquidem inter meas reculas. CONSTANTIÆ QUERIMONIAM nitide ab eo conscriptam servo, qua civitatem Constantiensem, patriam suam, à Carolo V. Imperatore Augustissimo primum proscriptam, deinde vero occupatam & libertate privatam per προσωποποιΐαν inducit, suam causam coram imperii Romano-Germanici Proceribus strenue multisque rationibus, oppido prægnantibus, agentem, ac illos pro libertate sibi restituenda implorantem. Meminit ejus quoque Hieron. Wolfius in epistola nuncupatoria ad illius filium Joannem Schenckium, celeberrimum Medicinæ Doctorem, & Noribergensium eo tempore Poliatrum, libro supra memorato præmissa,

(*a*) Cap. VII. §. XXII. sqq. p. 214. sqq. editionis novissimæ.

miſſa, his quidem verbis: *Mitto vitam parentis tui, ab ipſo conſcriptam: addidiſſem libenter CONSTANTIÆ QUERIMONIAM, cygneam omnino cantionem, qua ego cum commiſeratione quadam non mediocriter ſum delectatus: nec offenſum iri quenquam exiſtimavi, modeſtiſſima præſertim, ſenis patriæ amantiſſimi. Quis enim juſto dolori non daret veniam? & hiſtorica narratio diſſimulare non ſinit ea, quæ luce meridiana clariora, & lippis (quod ajunt) & tonſoribus nota ſunt. Sed & prudentiſſimi cujusdam viri (b) monitu, & exemplis recentibus admonitus ſecuritati noſtræ potius, quam defuncti gloriæ conſulendum exiſtimavi. Qui quantum præſtare potuiſſet, ſi famæ quam ſcholæ & rei familiari conſulere maluiſſet, una illa oratione ſatis demonſtravit.* Mortalium vero cœtui ereptus Vir eximius eſt eo ipſo anno, quo hanc, quam damus, epiſtolam exaravit, die 21. Julii, cephalalgia, quam Ungaricam tum vocare conſueverunt, confectus, hocque ipſi epitaphium poſitum:

(*b*) Fuit is Jo. Baptiſta Haintzelius, Septemvir tum Auguſtanus, uti manu ſua ad marginem notavit primus exempli mei poſſeſſor, M. Jo. Plancomarius, Schenckii & Wolfii in Gymnaſio Auguſtano collega, cujus & Wolfius in dedicatione mentionem fecit.

MAT-

MATTHIAS SCHENCKIUS,
CONSTANTIÆ, ANTIQUA IMPERII URBE,

NATUS ANNO DOMINI cIↄ Iↄ XVII.
ARGENTORATI, WITTEMBERGÆ ET IN ALIIS SCHOLIS PRÆCLARE EDOCTUS,

UTILITER DOCUIT ANNOS X. IN PATRIA:

UNDE AUGUSTAM VINDELIC. COMMIGRAVIT, INVITATUS AB AUGUSTANO SENATU, UT PRIMARIUS ANNEÆ SCHOLÆ MODERATOR ESSET:

CUI CUM XVIII. ANNOS LAUDABILITER PRÆFUISSET, COMMORATUS IN TERRA ANNOS LIIII.
TANDEM IN COELESTEM PATRIAM DISCESSIT

XII. CAL. AUGUSTI
ANNO REDEMPTI ORBIS
cIↄ Iↄ LXXI.

In-

Inter ejus discipulos fuit Lucas Geizkoflerus, Tyrolensis, JCtus postea consummatissimus, cujus quædam in præceptoris laudem carmina laudatæ epistolæ subjecta sunt, quæ tamen, spatio parcentes, heic repetere noluimus. Vale, Lector benevole.

M. SCHENCKIVS
H. VVOLFIO, AFFINI ATQUE COLLEGAE SVO.

S. P. D.

OStendisti superiore mense in sermone quodam tuo mihi, te de edendo denuo, & quidem postremum, Demosthene cogitare: meque, num quos addere illi (ut fit) uersiculos uellem, interrogasti: quònam consilio, mihi non satis constat, animo certè quidem ut planè persuasi mihi, bono, & consilio non malo: sed cuius ego tamen rationem inuenire cogitando mecum certam nondum potui: nisi quòd in spem uenio, consulere te, coniungendo meum cum Demosthene nomen, famæ meæ pro tuo in me amore, uo-

uoluiſſe. Quod quidem ſi ita eſt: amorem in me magis tuum, quam de me iudicium, probo: qui non tam quid ſcribendo efficere poſſim, quàm quid me fortaſſe poſſe par ſit, ſpectes. Etenim te memini etiam antea aliquoties hortari tum collegas meos, tum me inprimis, ut edito aliquo ingenii mei induſtriæque monimento, me quaſi humo attollerem, doctáque uirûm uolitare per ora eniterer. cumque minus quam uelles, apud me proficeres, non ſolum proponere (quod facere qui hortantur ſolent) aliorum exempla mihi, & magiſtrorum ſcholæ ipſius noſtræ, *Xyſti (inquam) Betuleij*, *H. Ziegleri*, *A. Dietheri*, quorum ſcripta extant non pauca: ſed & ignauiam atque ceſſationem accuſare interdum in eo genere; non obſcure meam, qui ſcriptorum alienorum lector, nihil reponendo, committam, ut neque ſcholæ (ad cujus famam aliqua fieri poſſit ex meis lucubrationibus acceſſio) neque nominis mei (quod innoteſcere cupias) rationem habere ſatis magnam uidear: amicè id quidem (fateor) & ita ut facile appareret, cupere te honeſtè cum mihi, tum ſcholæ noſtræ: ſed, ut dixi, non ſatis rationibus meis (nam de temporibus, ita exulceratis,

ut

ut *uix sentire quod sentias, nedum loqui ac scribere audeas,* nihil dicam) accommodatè: cui in mentem non uenerit, non eum modo, qui ad rem gerendam ipse accedit: sed & qui ad accedendum hortatur alium, cauere debere ne id consideret modò, quàm illa res honesta sit, sed etiam ut efficiendi habeat ille facultatem, ut ait Cicero. Hoc enim si considerasses, non tu autor eius rei mihi unquam fuisses, quæ à me suscepta, & labem famæ, & notam scholæ inussissent turpem. Nam ego sanè quidem, si inesse in me istam efficiendi facultatem sensissem, uel ultrò, quod tu me ignauia quadam effugere munus putas, suscepissem: Nunc committendum, in tanta emendatè, & ad rerum dignitatem aptè scribendi inscitia mea, non existimaui, ut quod essem in aliis reprehendere aut certè minus probare solitus, in me ipse admitterem. Placuit autem nunquam mihi (uerè ut dicam) illa *nostri temporis* πολυγραφία, & scribendi immoderata licentia: eo iam pridem progressa, ut non modò in mentem, sed in buccam quicquid ueniat, mandare literis plerique non dubitent, planeque illud Persii esse uerum, habere persuasum uideantur: *Scire suum nihil esse, nisi se*

ſe ſcire hoc, ſciat alter. magno illud quidem ſuo cum dedecore, ſed maiore literarum ipſarum bonarum, hominumque, etiam uerè literatorum, cum damno ac probro: quæ temeraria iſta atque turpi ineruditæ eruditionis oſtentatione, in contemptionem adducunt tantam, nihil ut illis hodie eſſe uideatur uilius atque abiectius. Scribunt enim atque emittunt, quæ præter eos, qui eandem ſcribendi licentiam ſibi permitti uolunt, & paucos alios, quos tituli mendacis & aureos montes pollicentis ſplendor fortaſſe decepit, emit atque attingit nemo, quorumque plena ſtatim, ut exiuerunt, ſunt, non bibliopolia ſed pharmacopolia: non, uti par erat, hominum doctorum bibliothecæ: ſed aromatariorum, inſtitorum, mercatorumque tabernæ: nec immerito ſanè: Nam ſi reprehenſione digni Ciceronis ſententia ii ſunt, qui cùm rectè ſentiant, eloqui tamen politè quod ſentiunt non poſſunt: intemperanterque cum ocio tum literis abutuntur, qui quas mandant literis cogitationes ſuas, nec diſponere, nec illuſtrare poſſunt, nec delectatione aliqua allicere lectorem: quid de iis ſentiendum eſt ſcriptoribus, qui nec res, quas explicandas ſumunt, ſatis intelligunt,

nec

nec adhibere in eloquendo ornatum illis ullum curant, aut etiam possunt: sed res tractant uel peruagatas ac uulgares, uel sibi non magis quam aliis cognitas atque perspectas: & oratione utuntur inculta & horrida, cuique nec gratiam afferat uerborum elegantia, nec pondus addat sententiarum grauitas: qualis profectò hodie (dicendum enim omnino est quod sentio) *multorum oratio est, atque hæc fortassis ipsa, qua in insectandis aliis nunc utor:* sed quæ ueniam uel hoc nomine meretur, quòd eam tua mihi extorsit, Vuolfi, ignauiæ meæ, id est (ut ego quidem interpretor) neglecti officii non semel usurpata exprobratio. Eius enim, ut ego criminis suspicionem à me amoverem, necesse mihi fuit meam ostentare eloquentiam scilicet. Sed ad scribendi κακόηθες ut redeam, affert illud sanè quidem incommodi non parum priuatim etiam: (exhaurit enim lectorum loculos, occupat autoribus melioribus, in bibliotheca reseruandum ac destinatum locum, eripit studiis utilioribus debitum tempus) sed eius ferendi aliquo modo tamen: illud uerò quis ferat, quod cupidè atque inconsideratè scripti libelli, iidemque mox temere editi atque divulgati, non raro etiam publice, & qui-

dem uehementer nocent: alius, quod religioni Christianæ non satis consentanea dogmata tradit atque propagat: alius, quod famæ alienæ maculam nunquam eluendam, criminatione falsa aspergit: alius hominum coniunctissimorum animos alienat, uoluntates distrahit, concordiam dirimit: alius denique alia ratione, uitæ ciuili & tranquillitati publicæ officit: qui adeo ætate nostra sunt scripti multi, ut, si iis addas libellos alios non necessarios, memoria nostra, falsa eruditionis opinione, confectos, & emungendæ pecuniæ gratia magis, quam studio communis commodi, à typographis expressos, *epitomata* (inquam) indocta, ut uocare scriptores præclari illi nostri solent: laudationes assentationi datas, criminationes ex odio & maledicendi studio profectas: conuersiones bonorum autorum ineptas: Ad summam, quicquid id est, quo maiore commodo careat quam utatur uir doctus: eaque ex bibliopoliis & bibliothecis simul tollas omnia, *superfuturi sint libri boni, à nostris hominibus conscripti, admodum pauci:* Quæ eadem causa est, cur bibliothecæ, si librorum numerum spectes, instructissimæ, & pecunia non ita pridem comparatæ admodum grandi, hodie uix di-

dimidio eius quo sunt emptæ pretio, uendi possint. Intelligunt enim ac sentiunt homines, non stupidi, (qui quidem libros tractant) prorsus omnes iam, plus omnino inutilium ac malorum, quàm bonorum utiliumque librorum, illam nominis immortalitatem adipiscendi cupiditatem ac spem, scribendique licentiam peperisse: *nec tam ex numero quàm bonitate librorum, æstimandas bibliothecas esse;* propterea, quòd ut equus, ita autor unus aliquis bonus, malis infinitis longè præstet, & si, quid maximè in nostrorum scriptis eruditum reperitur, alienæ plumæ illæ sint, & quod „ iam olim Terentius uerè dixisse creditur: „ Nullum esse iam dictum, quod non di- „ ctum sit prius: falsum esse hoc tempore nullo modo esse queat. Verum ut unde est digressa, eò redeat oratio, non me, ut tu suspicaris, Vuolfi, laboris inertia, sed metus infamiæ à scribendo absterruit, & quòd me nihil sciui afferre posse, istis quæ reprehendo politius atque perfectius. Quo minus autem possim, causæ planè multæ sunt, præcipua autem hæc: quòd mihi ex parentibus honestis, sed iis non satis opulentis nato, necesse fuit arbitratu alieno, eorum, qui subministrarunt, quæ ad ui-

ctum & cultum ſuppeditarent, iam inde à puericia propè, ſtudia inſtituere, *nec licuit, quantum fortaſſis libuit, aut certè oportuit*, laboris temporisque iſtis, in quibus tu me excellere cupis, humanitatis ſtudiis, tribuere. Ab illis ergò, literis ſacris diſcendis deſtinatus, Argentinam primùm, deinde Marpurgum, poſtremò Vitebergam miſſus ſum, operam Theologis, qui ibi tum docebant, nobiliſſimis atque clariſſimis, uti darem: quibus audiendis cùm tantum profeciſſem, ut iam ad docendum alios aptus, fortaſſis non tam eſſem, quàm uiderer: reuocatus domum, Iſnam ſum ab illis ire iuſſus, Algauiæ oppidum, tum, ut literas Hebraicas (linguam intelligendis ſcriptis ſacris inprimis neceſſariam, cuiusque iam pridem fundamenta ea ieceram, ut Vitebergæ eam docere æquales meos, homines doctos, atque in his eum ipſum, qui ſuperiori anno Ratisbonæ è uita exceſſit, Nicolaum Gallum, non dubitarem) de Paulo Fagio addiſcerem ſtudioſiùs: tum *habendas ad conciones aliquando etiam tandem adhiberer*. Quo conſilio dum Iſnæ commoror, ecce literæ mihi Conſtantiâ afferuntur: afflictiſſimum eſſe Scholæ ſtatum: eum enim, cuius opera ſint uſi aliquam-

quamdiu in ea regenda, satis egregia atque fideli, iam discessisse: qui autem successerit, eum officium non facere: Dem itaque operam, si se, si liberos suos amem, qui meritò curæ sibi sint maximæ, ut aduolem: in me spem esse restituendæ in integrum scholæ repositam omnem, qui Joanne Sturmio præceptore usus (accersitus enim is Argentinam erat, cùm biennium iam & amplius ego & certarum quarundam ciuitatum alumni illic fuissemus, artes dicendi nobis, earum rudibus & progressus ea re in Theologia non satis magnos facientibus, ut traderet) illud quasi artificium aperiendi ludi, & ratione ac uia literas docendi probè tenerem. Quo nuncio etsi è medio quasi studiorum sacrorum cursu auocabar: tamen quod *difficilius semper uisum mihi esset Ecclesiastæ munus*, grauiusque, quam quod sustinere posse ui-„ derer, onus: credebamque non minus me „ prodesse patriæ in formandis ad pietatem „ humanitatemque pueris posse, quàm ho-„ minib. grandioribus: atque adeo defutu-„ ros prospiciebam, à quibus pietatis bea-„ tæque uitæ doctrina grandiores erudirentur, absque ludimagistris si esset: denique quia in patriam reuocari me uidebam, & qui-

dem ab iis, quibus pro ſuis in me meritis, & ea, quam in me haberent poteſtate, non facile denegare quicquam honeſte poſſem, non inuitus autoritati Magiſtratus parui, ut nec infeliciter quidem. Ita enim recreata aduentu meo ſchola eſt, ut nec illos prouinciam iſtam tradidiſſe mihi, nec me delatam accepiſſe unquam pœnituerit. Cum enim propter eas, quas modo expoſui cauſas ſolitudo fuiſſet antea in ſchola à pueris maxima, ita auctus diſcipulorum numerus temporis ſpatio non longo eſt, ut & claſſibus & magiſtris mox pluribus opus eſſet: nec deeſſent, qui cibum una mecum capere & uiuere liberos ſuos cuperent. In quo ut gratificari non tam ipſis, quam ſcholarchis facilius poſſem, eo ſcholæ magiſtro, qui conuictores aleret, opus ſibi eſſe dictitantibus: *uxorem duxi.* Quo loco non illud, quod Demea Terentianus, dico: *quam ibi miſeriam uidi?* ſed illud dico, adminiſtranda ſimul cum ſchola, re domeſtica, regendis item & inſtituendis priuatim conuictorib. quos nactus ſtatim ſum plurimos, & educandis, quos annis paucis ſuſcepi, liberis, non paucis, negotii habuiſſe tantum, ut augendæ & conſequendæ eruditioni me fortaſſis dignæ, temporis perparum,

rum, uel nihil potius, sit concessum. Atque ea ratio ac fortuna mea fuit, quoad *bello Schmalcaldico* (quod Germanicum externi uocant) oppugnata à Cæsareanis de improuiso (ipso utique institutæ pacificationis tempore) urbe, & à sociis suarum rerum satagentibus, deserta, in fidem se atque clientelam Domus Austriacæ contulit. Tunc enim dissipatis, ita ut fit, discipulis, & mutata cum reipublicæ forma, religione, ab administratione scholæ non tam amotus sum; quàm cessi ultro, idque ob importunitatem (ut lenissimè dicam) N. P. præfecti urbis, qua redactus cum aliis nonnullis in eas angustias sum, ut quid me facerem, nescirem, & de consilio amicorum prorsus domi delitescerem, præter conuictores paucos aliquot ciuium filios, nec ætate nec eruditione pares, non sine magna molestia, literas docens. Quo tempore quomodo me putas fuisse, *mi Vuolfi*, affectum? primum, subtracto stipendio, in magno liberorum charissimorum numero, inopem: deinde, in perpetuo exilii metu ob improbatam religionis doctrinam nouam, uersantem: postremò, eum, cui fortunæ melioris spes adeo ostendebatur nulla, ut non deessent, qui me, relicto eo quod tum cole-

lebam uitæ literatæ (ut ita dicam) genere, amplecti aliud quoduis iuberent: homines si non prudentes: at mei certe commodi, quod facile sensi, inprimis studiosi. Etenim excitatum iam erat & parabatur bellum, quod Mauricio & Alberto ducibus, liberandi Landgrauii, & recuperandæ libertatis Germaniæ gratia susceptum, peruasurum in uniuersam omnino Germaniam uidebatur: ut cogitare de transferendo domicilio, & collocanda alibi rerum fortunarumque sede, tum quidem non possem: *nisi locum potiùs mutare, quàm fortunam: imò è fumo in ignem præcipitare me uellem*, ut plerique dicebant. Non ego me quidem indignis homine Christiano angoribus dedi & afflictaui immodicè: sed tamen (dicam enim quod res est) hominem me esse sensi, & fortuna tam afflicta, non tam mea, quàm uxoris suauissimæ, & liberorum obsequentissimorum admodum moueri. Sed quia effugium patebat misero nullum mihi, uersare saxum illud meum, qua potui maxima animi æquitate perrexi: implorata interim cum meis sedulò Diuina, qua me una sustentabam, clementia: quam tandem & quidem in ipso afflictissimæ fortunæ articulo, sensi admirabilem.

bilem. Accidit enim ut non multò poſt, ex iis quos dixi diſcipulis meis quidam, *Georgius à Schuuartzach*, meo hortatu Tubingam ſe ſtudiorum gratia conferret, egoque pro eo ac par erat, rogatu parentum, magiſtro eum ſuo, *Ioanni Benigno*, uiro bono, homine erudito, amico (ut ego ſum expertus) integerrimo, Rhetoricam tum docenti, per literas commendarem: ille autem diſcipuli credo iſtius mei, fortunam & uicem meam deplorantis, oratione adductus, apud *Auguſtinum Müllerum*, Syndicum & Scholarcham Auguſtanum prudentiſſimum diligentiſſimumque (qui tum fortè Tubingam, ut magiſtrum ſcholæ Auguſtanæ conquireret aptum, miſſus erat) mentionem mei faceret eam, qua is ad me amandum, & conducendam quoquo modo operam meam, facile impelleretur. Apparuit id ex eo, quod altero ſtatim ab eo ſermone menſe (acciderunt autem omnia hæc extremo anno 1552.) Conſtantiam neſcio cujus negotii conficiendi cauſa profectus, id ipſum munus ultro mihi detulit: atque ut cognoſcendæ rei totius gratia uenire accerſitus Auguſtam, non grauarer, rogavit. In quo ego me illi (rebus meis ita ferentibus) nequaquam difficilem præbui.

bui. Sed cum in mense Februario sequenti Augustam literis ipsius, nomine & iussu Scholarcharum scriptis, euocarer, non inuitus eodem mense me illò contuli, nactus itineris comitem optatissimum, *Casparem Mendlisboueum*, qui se, urbis tam præclaræ inspiciendæ gratia, adiunxerat ultrò mihi. Transigi autem inter nos tum quidem non potuit: sed post mensem unum & alterum tamen, missis ultrò citroque literis ita inter nos conuenit probè, ut approbatis, quæ ferebantur conditionibus uniuersam huc mense Iulio transferrem familiam: ubi annos aliquot non minus quàm in patria obscurus (ut scis) uixi, publicoque abstinui: non tam conscientia inscitiæ cuiusdam meæ, (quanquam id quoque) quàm ignoratione, usitatæ hodie, ac propè necessariæ ostentationis, & *pudore subrustico* quodam: qui innatus mihi, ita diuturno uitæ solitariæ usu confirmatus auctusque est, ut præterquam quod aliis conatibus honestis meis multis sæpe obstitit, ineptum etiam me in frequentandis hominum cœtibus reddiderit: eorum præsertim, qui non tam ueris quam gratis audiendis assueti, oratione hominis ingenui facilè offenduntur. Quæ causa est, cur etiam nunc hominum con-

congressus minus expetam, & æquiore animo istud siue naturæ, siue institutionis uitium (si uitium est, præ te, fronte, oculis, uultu denique toto & lingua ferre, quod animo sentias, nihil neque simulantem, neque dissimulantem) feram: cum præsertim eo res redierit, ut *ueritas iam non odium, ut olim, sed exilium atque exitium afferat.* Sed ut, omissa morum alienorum insectatione, in scholam redeam: etsi quam nunc annos 18. obeo administrandæ scholæ Augustanæ prouinciam depoposci mihi atque appetiui nunquam, sed delata ea mihi non petenti est: tamen tantum abest, superbiorem me ea res ut fecerit, ut, quasi diuinitus administrato negocio, hoc nomine me plus etiam amplissimo *Reipublicæ Augustanæ* senatui debere semper iudicarim: qui me si non sciens ex iis quibus tum premebar ærumnis, clementer eripuerit, saltem sciens inde emergendi, ac me meosque honeste alendi uiam monstrarit optatam. Constituit enim mercedem mihi, quantam alii antea nemini, ac ne doctissimo quidem, humanissimoque uiro, eidemque diligentissimo ludi magistro *Xysto Betuleio.* Sed eo tempore constituit, quo non modo rerum omnium caritas in dies propè singulos crescebat, sed & labor

bor augebatur egregiè mihi. Quanquam enim initio minus probaretur quibusdam mea docendi ratio, qui ſummotis è ſchola autoribus difficilioribus, oſtentationis cuiusdam inanis cauſa magis, quàm quòd diſcipulorum uel ætati uel eruditioni conuenirent, proponi ſolitis, libros in eam introduxiſſem uel reuocaſſem potius, uſitatos & notos, ſed eos neceſſarios; & eo nomine malè apud eos, qui nec ſtatus ſcholæ, nec conſilium meum quod eſſet, ſatis intelligebant, audirem: accederet etiam hoc incommodum, quòd comitiis crebris grauata ciuitate, ſtudia tum omnino minus, quam tempore alio quouis, à parentibus pleriſque curarentur, & incumbere in curam amplificandæ ornandæque ſcholæ Scholarchæ uariis diſtracti cum publicis tum priuatis negociis, non facilè poſſent: tamen ita paulatim creuit diſcipulorum numerus, ut *locus illis in ludo omnibus non eſſet*, ſed eſſet augendus mox etiam claſſium (ut hodie uocant) numerus. Quam autem ſit difficile, alienatis à ſchola, quacunque etiam de cauſa, hominum animis, & ceſſantibus, imò uerò non ſedulò advigilantibus, adiuuantibusque pro uirili Scholarchis, ſcholæ ſtatum etiam mediocrem tum col-

collocare, tum tenere, ipſe quoque, *Vuolfi*, adiunctus poſtea rogatu meo collega mihi, (ſic enim appellari te patere) ſenſiſti. Obiectæ enim etiam tibi initio difficultates ſimiles quædam ſunt, ut ſcis: quibus fieret, ut minus quam uelles & excellentis eruditionis tuæ illuſtri fama dignum eſſe uideretur, ſcholæ prodeſſes: Sed effeciſti tu breui, tum autoritate & gratia, tum crebro monendo, hortando, rogando, remedium ut iſtis malis Magiſtratus quæreret, ac primum quidem rebus ſcholaſticis procurandis præficeret ſcholarchas alios, non minus illos quidem, quam fuerant ſuperiores, claros uiros, ſed minus occupatos tamen, quique adminiſtrare eas, pro ſuo erga literarum ſtudia amore, quam optime cuperent, & pro eruditione ac prudentia ſingulari ſua, facile poſſent: Deinde collegis noſtris (nam ego quidem dum pudori potius meo obſequor, quam rei familiari conſulo, conſtituta mihi inde ab initio mercede contentus ſemper fui) ſtipendium augeret: Poſtremo, auctis ſcholæ conclauibus, pueros in claſſes plures diſtribueret, atque ita tandem ea fieret, quam uidemus, ad diſcipulorum numerum acceſſio: ut in urbe admodum ampla & fre-

quenti, parua: ut in ciuitate opulenta, quæque non tam Mineruam uidetur habere propitiam, quam Venerem & Plutum, sic satis magna, & quæ tantum facessit negocii mihi, ut temporis uacui, quod studiis impendam priuatis, relinquat plane parum. Doceo enim quotidie (ut scis) non ut in Academiis, horam unam, sed tres, idque ipsum hoc maiore quam illi labore, adde etiam cura & solicitudine, quod illi perfuncti iam putantur, cum bona fide, quocunque tandem euentu, docuerunt: ego, fecisse officium non uideor, nisi præstem, ut fructus etiam operæ meæ appareat aliquis. Ad hanc uero docendi molestiam (quam me unam sustinere quidam opinantur) quæ accedant aliæ, haud scio an præter me sciat quisquam: nemo certè me scit melius, qui eas quotidie experior, loco habitans, non ut collegæ, tranquillo aliquo, & ad exercenda studia accommodato, quo me post obitum in schola munus tanquam in portum recipiam: sed multas ob causas inquietissimo: in media ipsa schola: domo tantum non publica & omnium communi, atque ab hominibus interpellatoribus uix unquam uacua: quippe quo omnes, quibus uel aliquid cum

quo

quoquam, uel magistro uel discipulo, rei est, confluunt: qui profecto plurimi sunt, & me quidem unum prope, ceu excipiendis laboribus omnibus destinatum *mediastinum ac primarium* (uti me plerique hodie uocitant) magistrum, adeunt omnes. Primum frequentes parentes: quorum alius filium adducit, ut explorata eius, si qua est doctrina, cognitoque ingenio, præceptori se digno tradatur instituendus, alius de filii studiis quærit, alius de moribus queritur, alius consilium auxiliumque expetit. Deinde quotquot huc ueniunt, non abhorrentes ab ea, quam nostra schola profitetur religionis doctrina, literarum bonarum studiosi, peregrini: diuites, pauperes: illi quidem maximam partem scholæ & bibliothecæ inspiciendæ gratia: hi uero (qui minime pauci sunt) alio atque alio consilio: plerique autem, ut uel in discipulorum gregem (sic enim loquuntur) recipiantur, uel consilium rebus afflictis suis subsidiumque quærant, uel uiatici aliquid auferant. Nam de iis, qui in scholam iam recepti, canendo ostiatim stipem colligunt, ac uictum quærunt, quid dicam? quibus uel solis in officio continendis, negocii haberem satis. Etenim

cum ſchola quaſi domus illis ſit, in qua habitent, & unde nunquam propè, niſi fames, aut qua alia neceſſitas cogat, egrediantur: fieri profectò non poteſt, quin moleſti multis modis ſint mihi, & ſtudia mea uariè interturbent. Quibus ſi addas, ſalutantes me populares Conſtantienſes, adeuntes officii gratia amicos, uiſentes me homines notos, conſilium exquirentes affines, ſtipem rogantes mendicos, literas uel afferentes, uel petentes, tabellarios (etenim illi cum Latinè neſciant, quicquid propemodum epiſtolarum Latinarum Auguſtam mittitur, ad D. Annæ deferunt: & quoquo ituri ſunt, reperturos ſe in tanto puerorum numero putant, unde aliquid literarum pecuniæque accipiant.) Hos ergò, inquam, ſi ſuperioribus illis ſtudiorum meorum interpellatoribus addas, næ tu non me nihil ſcribere mirabere, ſed dare rei ulli alii operæ quicquam poſſe. Sunt autem continendi adhæc in officio conuictores quoque atque in his ſtipendiarii quos uocant: bona ſi non ſcholæ totius, at claſſis certè ſupremæ pars: quorum niſi coercerem petulantiam, reprimerem audaciam, caſtigarem ſegnitiem, excitarem, aleremque diligentiam, illud quod uidemus profectò,

fecto, consequerentur nunquam illi, *primum ut inter discipulos locum semper tenerent.* Nisi uerò eos suapte sponte officio fungi ac calcaribus plane nullis (quibus ne prouecta quidem ætate homines carere semper possunt) indigere credibile est. Ego sanè, qui usu annorum fermè triginta comperi, esse homines omnes quidem, sed adolescentes inprimis, à labore procliues ad ocium, maliciam, libidinem, ne deesse in eo uiderer officio, ac fidei Reipublicæ parentibusque datæ, non satis memor: bibliothecam etiam meam & Musæum coniunctum cum eo, in quo illi studia exercent sua conclaui, esse uolui, ut inspector eorum quæ agerent essem assiduus, atque à latere illi meo quàm rarissime discederent: magno utique illorum cum commodo, sed, (quod uel tacente me sanus quisque intelligit) studiorum meorum, commodo nullo, cui ille libros depromentium, aperientium, recondentium strepitus non esse molestus non potest: ut taceam (quas cauere prorsus omnes nemo ualet) illorum confabulationes, & quas prohibere inhumanitatis esset, interpellationes crebras, modo hoc, modo illud petentium, quærentium, ad me deferentium.

Eſt præterea operæ aliquid rei familiari atque domeſticæ dandum: id eſt, elaborandum, enitendumque mihi, ut me, ut uxorem, ut liberos honeſtè alam: nec alam tantùm, ſed & ſubſidii aliquid meæ ſenectuti, uxoris uiduitati, liberorum ſolitudini comparem: quod quam ſit his tam difficilibus temporibus laborioſum, res loquitur ipſa, & ego experiundo quotidiè ſentio. Quanquam enim mercedem annuam Magiſtratus Auguſtanus mihi perſoluit eam, pro qua ei multum debeam: tamen tanta illa certè non eſt, ut etiamſi parciſſimus, frugaliſſimusque ſim, ac planè genium defraudem meum, conſequi id quod dixi modò, quodque ego uiro prudente, marito fideli, patrefamilias diligente eſſe dignum iudico, queam. Neque hic quisquam me iubebit, abiecta rei familiaris cura, in clementia Dei, omnes nos, atque adeò uolucres ipſas cœli benignè paſcentis, acquieſcere: acquieſco enim, ſi quisquam, & in ea alendi me meosque repoſitam ſpem prorſus habeo omnem: Sed ita acquieſco, ut cum ei me uitamque commiſi, ipſe quoque meis commodis (dicam enim, nihil ueritus Stoicorum quorundam cenſuram, quod ſentio libere) non

deſim,

desim, sed *cum Minerua, uel potius alente ac ditante nos Deo ipso, manum operi admoueam:* nec quicquid est à negociis cæteris mihi reliquum temporis, lectioni, meditationi, scriptioni uni statim tribuam: sed bonam eius partem subleuandæ in administranda re domestica uxori, & educandis, instituendis, atque ad omne officii munus instruendis liberis impendam: Quam meam diligentiam ac curam adeò culpari non posse puto, ut reprehensione iusta eos non carere existimem, quod quasi ab humanitatis studiis alienum turpeque sit, eos quos Deus atque natura commendauit nobis, amare ac fouere, officio in ea re suo desunt. Quis enim is est censendus esse maritus, qui uxoris rationem non maiorem ducit, quam famulæ? qui ei quam asciuit sibi laboris sociam, laborem imponit uni omnem? qui quasi unus hospes quidam in ædibus, ipsis suis quid fiat non curat? quanti ueneat uinum, quanti frumentum, quanti cætera, quæ sunt ad uictum & ualetudinem necessaria? non quærit: Aut quis pater is putandus est esse, qui quos procreavit liberos, non magis curat ac respicit, quam si nati ex se non essent? qui in longitudinem non consulit? inopiæ

illorum cum possit, non occurrit? &, quod fœdissimum est, *libros pluris, quam liberos facit?* Ad summam: qui de uxore liberisque mortuo se (quid dico mortuo? imò uiuo) quid fiat non laborat, egregie se munus administrasse suum & præsidium illorum egestati firmum comparasse ratus, si famam præclaram illis & nomen celebre, magna cum ualetudinis, tum rei familiaris iactura partum, sed ad famem propulsandam non magnopere utile, relinquat, una cum bibliotheca adamata. magno illa quidem fortassis empta, sed quam uix tertia eius, quo constitit, precii parte diuendant: Hoc miseriores, quod matre in rem domesticam, patre uero ad propagandam eruditione nominis famam, intento, in magna licentia, aut negligenter saltem educati, bonisque artibus ac disciplinis nullis in puericia instituti, homines euaserunt pessime morati, improbi, & sæpè scelerati. Quam enim esse dicemus causam aliam, cur pauci adeo doctissimorum uirorum filii, parentum eruditionem atque uirtutem æquent, nisi quod in consideratione cognitioneque rerum magnarum defixi: tota mente uiri docti, non quantum debebant ad informandos ad pietatem erudiendosque

que liberos, temporis, laboris & diligentiæ conferunt? Qua discendi cupiditate tam incredibili qui ardent, seque ab illa φιλοστοργίᾳ (liceat enim hoc loco ponere uerbum Græcum, quando Latinum in mentem non uenit) auocari sentiunt; næ illi & suis studiis & rebus humanis consulerent melius, si tuo, Vuolfi, exemplo, à coniugio abstinerent, uitam nemini molestam, multis utilem, sibi iucundam acturi: cum, si fiat secus, contraria omnia accidant. Sed adducti (quæ nostra est in omni uirtutis ac doctrinæ genere hodie perfectio) in eam opinionem iam pridem sumus, *castum seruare se neminem posse*, nec eo cognoscendi, non dico bonas artes & earum procreatricem philosophiam, sed ne res cœlestes quidem, &, qua uitæ æternæ doctrina continetur, scripturam sacram, ardere studio quenquam, ut, præ ea, quam inde percipit uoluptate, coniugii suauitatem aspernetur, aut non magnopere requirat: quod Naturæ autor Deus de Adamo dixit, *Non bonum esse, esse eum solum*, ad omnes prorsus homines, non pueros, & ad tempora quæuis, magno rerum humanarum incommodo ita accommodantes, ut qui uxorem hodie non ducat, non satis obtemperare

mandato Diuino uideatur. Verum hæc diſputanda eruditis relinquamus: nos ad rem redeamus, quam ut complectar breviter uniuerſam, Impeditus ego in ſtudiorum ratione uariè: fortuna partim, quæ me, ut dixi, tenere eum quem inſtitueram curſum paſſa non eſt: partim uitæ genere, quo ſum implicatus, adoleſcens propè, ut oſtendi, laborioſiſſimo, progredi eo, quo tu iam dudum magna cum laude perueniſti, Vuolfi, non potui, ut hominum expectatione, & ſcholæ noſtræ fama dignum aliquid elaborarem. Scribere autem quæ nemo legere dignaretur: ne uolui quidem, ut ſi conferendum exemplum & explicanda res ſimilitudine ſit, uidear uerè dicturus, eandem in hoc genere rationem eſſe meam, quæ eſſe quorundam dicitur, ad contrahendum matrimonium tardius aggredientium. Quemadmodum enim illi ſe alienum à coniugio habere animum negant, cunctari autem eo ſe aiunt, quod quarum puellarum probentur mores ſibi, expetantque nuptias, earum potiri non poſſint: ab iis autem, quæ nubere ſibi fortaſſe non recuſarent, ducendis abhorreant: Sic ego, inquam, uerè dixerim, à ſcribendo me & iuſto metu abſterreri, & iudicio certo ab-

ſtinere,

stinere, qui id quod cupiam, tuque expectas, præstare me non posse, intelligam, iis autem scribendis quæ possem, quæque nihil neque uoluptatis neque utilitatis lectori esse allatura uideantur, oleum operamque perdere nolim. Hic tu iam dudum, audio, inquies? Verum ad me quid illa scriptorum ineptorum insectatio, & rerum tuarum tam prolixa commemoratio? Vrceus itaque pro amphora nobis exit. Multum uero tum ad te tum ad Demosthenem hæc Vuolfi humanissime pertinent. Quia enim me hortatus sæpe es, ut meas ipse quoque cogitationes scriptis memoriæque mandem: docere uolui te, non tam in eo mihi esse facile obsequi tibi, quam tibi est præcipere facile. Neque enim id esse opis nostræ, ut poeta inquit: nec si esset, ita delectari me uel meis, uel mei similium scriptis, ut obtrudere ea cuiquam libeat: Quod cum feci, eiusque rationem hanc uerissimam reddidi, extare scripta ueterum, omni liberali doctrina excultorum uirorum, quæ abunde nobis suppeditent, quæ ad eruditionem perfectam comparandam facient omnia: Inde quicquid ingeniosum eruditumque in nostrorum libris est, esse depromptum: ad eos, *ceu fontes*,

esse

esse nobis, si restinguere discendi sitim uelimus, accurrendum, præteritis nostrorum riuulis, uel lacunis potius turbidis. Hoc (inquam) cum dixi, & quidem non sine offensione fortasse multorum: nonne Demosthenem, Scriptorem inprimis uetustum, oratorem disertissimum, ut maxime potui, literarum studiosis hominibus commendaui? Quod si tu eo aliquid requiris amplius, uino uendibili hædera non esse opus suspensa dicam, nec esse uerbis opus, cum rerum testimonia adsunt. Quod si ne eo quidem contentus, argumenta etiam flagitas: accipe, quo ego maximè argumento ductus, tribuendum illi plurimum, & (quæ maxima apud eruditos laus est) habendum eum summum oratorem putem: PLACET, si quisquam, CICERONI. Quemadmodum autem acutè Quintilianus & uerè dixit, *profecisse eum multum, cui Cicero placeat:* ita ego autorem præstantissimum esse oportere statui eum, qui placeat Ciceroni, iudicii acerrimi, ingenii excellentissimi, eruditionis plane admirabilis, uiro. Placere uerò Ciceroni Demosthenem, & ita placere, primas ut ei inter omnes, quorum extant monumenta, oratores deferat, unumque ex omnibus esse perfectum, & cui nihil

hil desit, dicere non dubitet: ex iis quibus plena sunt ipsius scripta elogiis, satis appare, quæ ego hoc loco colligerem, nisi tu eo me labore iam pridem leuasses. Demosthenem autem cum legendum, ediscendum, admirandum disputo: an non ego tuum in emendando illo studium laudo? industriam in conuertendo prædico? diligentiam in explicando extollo? Non denique quam illi tribuo laudem, eam tecum, qui aditum nobis ad eum intelligendum fecisti facilem, quasique è morte excitatum, in lucem ac uitam edendo toties, protulisti, omnem communico? Perstrinxi ego sanè quidem paulo ante hominum nostrorum in scribendo uel inscitiam, uel arrogantiam, uel temeritatem: uerum illud quid ad te? in cuius lucubrationibus, ea quæ in istis desidero, omnia sunt summa. Hoc enim ni ita esset, non ego, qui me ab assentatione alienissimum esse, semper uolui, eas ita probassem, autor ut tibi fuissem diuulgandi eas, quas premere tu decreueras. Quare perge, quæ in tanto multorum annorum ocio, tanta librorum optimorum copia, diligentia incredibili, industria summa, memoria prope diuina cognouisti, literarum monumentis mandare,

dare, & *pro liberis* (corporis atque oris simulachro) *libros nobis* (animi atque ingenii imaginem) homo ἄγαμος relinquere. ne si minus id facias, eodem, quo tu me, inertiæ crimine te condemnem. Vale. Augustæ 18. Januarii, anno redempti generis humani 1571.

III.

INDEX

SCRIPTORUM AMOEBAEORUM, CONTROVERSIAM DE MONARCHIA SICILIÆ PAPAM INTER ET SICILIÆ REGES NOSTRO HOC SÆCULO AGITATAM CONCERNENTIUM.

NEminem facile fugiet, quantis animorum motibus ab Ann. MDCCXI. cum diro anathemate Episcopus Liparensis Nicolaus Maria Tedeschi nonnullos civitatis & insulæ Liparensis Officiales temere perculisset, in Regno Siciliæ de juribus regiis disceptatum sit, ipso etiam Summo Pontifice Clemente XI. in Philippum

pum V. eo tempore Siciliæ Regem ejusque successorem Victorem Amadæum hodiernum Sardiniæ Regem gravi ira succenso. Cognitum est, quantæ inde enatæ sint turbæ, quanta exorta non inter Episcopos tantum & Ecclesiarum Præsules, verum etiam integrum Clerum & populum dissidia, quot Ecclesiæ interdicto, uti vocant, vel anathemate oneratæ, quotque omnium ordinum homines exilio mulctati. Novimus etiam, lites istas tandem, cum Sicilia A. MDCCXIX. in Augustissimi nostri Imperatoris Caroli VI. quem Deus servet ac perpetuo sospitet! potestatem venisset, feliciter sopitas, juraque singularia regni vel sic dicti Tribunalis regiæ Monarchiæ contra Pontificia attentata denuo stabilita esse, in pristinum statum cunctis a Papa restitutis. Quum autem Vir quidam, non minus eruditione & prudentia quam dignitate ac meritis maxime conspicuus, occasionem nactus esset Anno MDCCXVII. XVIII. XIX. & XX. in Sicilia commorandi, ibique non plenam modo omnium rerum ab initio ad finem usque illius dissensionis gestarum notitiam adipiscendi, sed & cum iis, quorum calamis controversia illa agitata fuit, versandi; ea

feli-

felicitate usus est, ut quorumvis scriptorum, utrinque reciprocatorum, quorum nonnulla typis excusa, alia autem ob argumenti rationem publici juris facta haud sunt, compos redderetur, nactus ita justam & consummatam integræ litis historiam, quæ eo est plenior, quod, cum Romæ degeret, omnium huc pertinentium Bullarum, Brevium Apostolicorum, & Manifestorum, quæ vocant, potitus sit, nec non pretiosi rarique supra memorati Episcopi Liparensis operis, hunc titulum gerentis: *Istoria della pretesa Monarchia di Sicilia dal Pontificato di Urbano I. fino a quello di Clemente XI.* fol. Cujus operis quum prima tantum pars lucem viderit, secunda autem, nondum prorsus confecta, propterea in tenebris delitescere coacta fuerit, quod prima etiam, utpote durius scripta, Romæ suppressa ejusque venditio prohibita est, ex illa collectione id, quod in secundo isto Tomo tradi debuisset, facile plena manu atque ex asse suppleri, & hoc pacto integra ejus controversiæ historia concinnari posset. Nosse autem dignissimus horum actorum Possessor gestit, an quis jam de isthac re ex instituto scripserit, præter Cæsarem Baronium Cardinalem in Annalibus

Eccle-

Ecclesiaſticis, Pontificiis ſtudioſiorem, quam par erat, & contra Hiſpanis iniquiorem, nec non Du Pinium, auctorem libri: *Defenſe de la Monarchie de Sicile contre les Entrepriſes de la Cour de Rome:* anque è re publica & litteraria futurum ſit, ſi iſthæc collectanea cum illarum rerum amantibus, hac vel illa ratione publice communicarentur. Eruditorum igitur, in hiſtoria præſertim eccleſiaſtica verſatorum, judicium ſibi expetit, ac præterea ſcire deſiderat, num aut ea dicta *Iſtoria della preteſa Monarchia di Sicilia* in Ephemeridibus litterariis recenſita fuerit, numque propter plurimas ad CXLVI. aſſurgentes Bullas, Brevia, Conſtitutiones, Diplomata, Epiſtolas aliaque documenta, quibus referta eſt, quæque ſingula auctor TEDESCHI e tabulario Pontificio, in quo per quatuor annos verſatus fuit, hauſit, ex Italico ſermone verti atque publicæ luci exponi mereat? Ego uti nullus dubito, Virum Ampliſſimum & itineribus per noſtram Germaniam, Italiam, Siciliam, Hiſpaniam in ipſam quoque Africam ſuſceptis, magnam multarum rerum experientiam adeptum, illiusmodi opere ab omnibus idoneis & æquis harum rerum æſtimatoribus, maximam initurum eſſe gratiam,

 ita

ita interim, ut mei lectores aliquem ejus gustum habeant, indicem scriptorum amœbæorum istam controversiam concernentium heic subjicere operæ pretium esse duxi. Silentio autem nequaquam prætermittendum est, præsto præterea esse Supremæ Curiæ Parisiensis decretum, oppido commemorabile, quo *atro carbone notatæ* fuerunt in hac causa Romæ typis cameræ Apostolicæ Anno 1715. editæ ILLUSTRISSIMI ET REVERENDISSIMI AUDITORIS GENERALIS REVERENDÆ CAMERÆ APOSTOLICÆ LITTERAE MONITORIÆ, CONTRA COMPULSORES ET VIOLATORES IMMUNITATIS JURISDICTIONIS ET LIBERTATIS ECCLESIASTICÆ IN CIVITATIBUS PANORMI ET MESSANIÆ, NEC NON IN CIVITATIBUS ET DIOECESIBUS CATANIEN. AGRIGENTIN. ET LIPAREN. AC ECCLESIASTICI INTERDICTI, CUI PRÆFATÆ CIVITATES ET DIOECESES CATANIEN. AGRIGENTIN. ET LIPAREN. SUBJECTÆ REPERIUNTUR ET PRÆSERTIM CONTRA LAICOS DICTARUM CIVITATUM ET LOCORUM ETC. DATÆ DIE NONA DECEMBR. 1715. Ejus decreti titulum heic adji-

adjicio: *Arreſt de la Cour de Parlement, qui ordonne la ſuppreſſion de feüilles imprimées à Rome ſous le titre de* ILLUSTRISSIMI ET REVERENDISSIMI DOMINI AUDITORIS GENERALIS REVERENDÆ CAMERÆ APOSTOLICÆ LITTERÆ MONITORIÆ &c. *avec defenſes de les imprimer, vendre ou debiter, & qui renouvelle les defenſes generales de recevoir ou publier aucunes Bulles Brefs ou Decrets de Cour de Rome Sans Lettres Patentes regiſtrées en la Cour qui en ordonnent la publication. Du* 15. *Janvier.* 1716. *a Paris.*

N. 1. *Allegazioni per la Rivocazione dell' Editto, publicato da' Reverendiſſimi Veſcovi di Catania, Girgenti, e Mazzara, in contemplazione della Lettera Miſſiva della ſacra Congregazione, dell' Immunità, ſopra l'aſſoluzioni ad reincidentiam, ſenza il Regio exequatur. Tradotte dell' idioma Spagnuolo.* (Conſtat. pagg. 78. fol.)

Part. 1. *Vediamo, ſe la lettera miſſiva del ſommo Pontefice* CLEMENTE *XI. per via della ſacra Congregazione dell' Immunità, diretta à Veſcovi di Sicilia, contenga materia dogmatica. Part.* 2. *Dell' obligazione, che aſſiſteva alli Veſcovi di Sicilia appreſſo Iddio, e nell foro della conſcienza, di preſentare la*

riferita Lettera della sacra Congregazione dell' Immunità all' Esecutoria del Regno, ò di consultarla con la medesima, e sua Santità. Part.3. Delle Ragioni, e Giustizia, che assistono al Rè, di ritenere la consaputa Lettera della sacra Congregazione, per consultarla con sua Santità. Part. 4. Delli danni spirituali, e temporali, che sarebbero per accadere alle loro Chiese, Diocesi, e Regnicoli, se non fosse, per ritrattarsi, o sospendersi dalli trè Prelati il consaputo Editto, è loro obbligazione, per evitarli. Parte quinta & ultima; Riflessioni sovra alcuni punti, insinuati nelle loro consulte dall' Illustrissimi e Reverendiss. Vescovi di Cataria, Girgenti, e Mazzara.

N. 2. Propugnacolo della Regal Giuridizione, Protezione della Regalie del Regio Exequatur, e della Regia Monarchia, Patrocinio della Giuridizione de' Metropolitani e de' Privilegi del Regno di Sicilia, in Risposta delle rappresentazioni sparse dall' Illustrissimi Signori Vescovi di Catania, Girgenti, e Mazzara, sovra l'esecuzione delle Lettere circolari della sagra Congregazione dell' Immunità, toccanti à ricorsi, ò Appellazioni delle dichiaratorie di censure, riservate alla sede Apostolica, e dell' assoluzione à cautela, ò rilassazione per via di nullità, o Ingiustizia. (fol. p. 66.)

N. 3.

N. 3. *Copia di Lettera Scrita da Monsignor Bartolomeo Castelli Vescouo di Mazzara ad un suo Amico: Da questo data in luce su li trattati impressi usciti in riprouazione dell' Editto da lui publicato declaratorio della nullità delle Assolutioni delle censure date da Prelato distinto dal sommo Pontefice, e della consulte sopra ciò fatte al Signor ViceRè. (fol. pagg.* 154. *Anecdotum notatu dignissimum.)*

N. 4. *Lettera di Disinganno. all' Illustriss. e Reverendissimo Monsignor D. Bartolomeo Castelli Vescovo di Mazzara, in risposta di quanto scrive ad un suo Amico in Roma sotto li* 13. *Settembre* 1712. *in sostegno dell' Editto, da lui publicato declaratorio della nullità dell' assoluzione delle Censure, giusta il tenore delle Lettere della sacra Congregazione dell' Immunità date in Roma sotto li* 16. *di Gennaro* 1712. *Scritta dal Congresso di tre Teologi, da lui nominati opposti. (fol. pagg.* 47.*)*

N. 5. *Difesa della Verità a favore di Monsig. Nicolo Maria Tedeschi, Vescovo di Lipari, e della Libertà, ed Esentione della sua Chiesa. Contro la Calumnie, e gl' Errori dell' Autore d' una Scrittura Spagnola intitolata: Propugnaculo de la Real Jurisdicion, &c.* Error cui non resistitur approbatur, & veritas, quæ minime defensatur opprimitur.

FELIX PP. III. Epist. ad Acacium. (*fol. pag.* 96.)

Part. 1. *Relazione di quanto occorse avanti, e doppo la scommunica fulminata da Monsig. Vescovo contro li Catapani di Lipari. Part.* 2. *Violenze fatte in Lipari dall' asserto Commissario della Monarchia di Sicilia, contro la Libertà di quella Chiesa, e la suprema Autorità della Sede Apostolica. Part.* 3. *Ragioni a favore della Chiesa di Lipari, contro la pretesa Estensione della Monarchia di Sicilia.*

N. 6. *La verita vendicata dagli Errori, e Calumnie dell' Autore della Difesa, a favore di Monsignore Nicolo Maria Tedeschi, Vescovo di Lipari, contro l'autore del Propugnacolo &c.* Ostendetur veritas, quæ sine fructu fuit diebus tantis. 4. Esdræ 6. vers. 28. (*fol. pagg.* 115.)

Part. 1. *Sincera notizia del fatto degli Catapani di Lipari, e del Commissario del Tribunale della Regia Monarchia in quell' Isola, adulterata dall' Autore della Difesa. Part.* 2. *Essame sopra degli Incidenti nelle tre Parti della Difesa, a favore di Monsignor di Lipari. Part.* 3. *Delle nulle, & evidentemente insossistenti raggioni, colle quali l'Autore della Difesa pretende dimostrare l'esenzione della Chie-*

sa

ſa di Lipari dal Tribunali della Reggia Monarchia di Sicilia.

N. 7. *Lettera di Diſinganno per Gl'Eccleſiaſtici delle Diœceſi interdette di Catania e di Girgenti.* (*MSCR. pagg.* 32. *fol.*)

N. 8. *Diſcorſo ſopra gli ultimi Procedimenti della Corte di Roma contro il Regno di Sicilia.* CICERO IN VERREM Orat. IV. Hæc, quæ videtur eſſe Accuſatio, mea potius defenſio eſt exiſtimanda: Defendo enim multos Mortales, multas Civitates, Provincias, Siciliam totam. (fol. pagg. 58. anecdotum plane rariſſimum atque ob argumenti gravitatem maximè æſtimandum.)

N. 9. *Riſpoſta di Sette Teologi, e Canoniſti al voto ſtampato in Colonia Agrippina nell' Anno* 1714. *il cui titolo:* VOTUM, SEX IN SACRA THEOLOGIA MAGISTRORUM. Diſcutiuntur cauſæ, rationes, & momenta, quibus nonnulli Siculos ab obligatione ſervandi Interdictum, authoritate Sedis Apoſtolicæ in Sicilia latum, liberos aſſerunt. (*fol. pagg.* 53.)

N. 10. *Lettera di N, N. al Signor Marcheſe NN. ſovra la note vertenze tra le due corti di Roma e di Sicilia. Per fatto del Tribunale della Monarchia.* Sic factitando probatis vos habere plenitudinem Poteſtatis,

ſed Juſtitiæ forte non ita: Facitis hoc quia poteſtis; ſed utrum & debeatis, Quæſtio eſt S. BERNHARDI AD EUGENIUM lib. 3. cap. 13. *(fol.pagg. 56.)*

N. 11. *Lettera d'un Teologo, Canoniſta e Legiſta Romano. Scritta ad un Dottore Eccleſiaſtico Siciliano. (fol.pagg.*27.)

N. 12. *Veridica Relatione, e confronto de' procedimenti delle due corti di Roma, e Sicilia nelle note vertenze per fatto del Tribunale della Monarchia. Riſtampata in Torino con Aggiunta.* (*fol.pagg.* 31.)

Part. 1. *del principio, e progreſſo delle Conteſe tra la Corte di Roma, ed il Regno di Sicilia prima che paſſaſſe ſotto il Dominio di ſua Maeſtà. Part.* 2. *De' procedimenti tenutiſi dalle due Corti di Roma, e di Sicilia, da poi, che qual Regno è paſſato ſotto il Dominio della Maeſtà hoggidì Regnante.*

Nota delle Memorie accennate nella veridica Relatione, e confronto de' procedimenti delle due Corti di Roma, e Sicilia nelle note Vertenze per fatto del Tribunale della Monarchia.

N. 13. *Relazione veridica, e Sincera, dell'occorſo in queſto Regno di Sicilia, con Monſignore D. Andrea Riggio, Veſcovo di Catania. (fol.pagg.* 12.)

N. 14.

N. 14. Manifesto del Regno di Sicilia fidelissimo al suo Re Filippo V. ed alla S. Sede Apostolica. A Tutto il Mondo cristiano. (fol. pagg. 11.)

N. 15. Protesta fatta da Don Giuseppe Molines nel' Real nome di S. M. Catolica, sopra la bolla, che spedi' la Santita' del Papa Clemente XI. e si publico' in Roma A. 20. Febraro 1715. *abbolendo, & annullando il Tribunale della Monarchia del Regno di Sicilia, e sua Apostolica Legazia. E sopra il Breve spedito dalla medema Santità del Papa Clemente XI. e si publicò in Roma à* 23. *di Giuglio dell' istesso anno* 1715. *condonnando l'appellatione, e Protesta, che fece il Procurator Fiscale di quel Regno. (fol. pagg.* 14.)

N. 16. Sanctissimi D. N. Domini Clementis Divina providentia Papæ XI. Literæ Apostolicæ in forma Brevis ad Archiepiscopos & Episcopos, nec non universos Christi fideles Regni Siciliæ. Datæ die XXII. Oct. *MDCCXII.* Romæ. 1712. Typis Reverendæ Cameræ Apostolicæ. (quart. pagg. 8.)

N. 17. Sanctissimi D. N. Domini Clementis divina providentia Papæ XI. Declaratio nullitatis, damnatio, abolitio & reprobatio Edicti promulgati a quodam De-

legato afferti Tribunalis Monarchiæ Siculæ nuncupati, ſuper abrogatione Eccleſiaſtici Interdicti cui R. P. D. Andreas Epiſc. Catanienſis Civitatem & diœceſin Catan. in actu ſuæ ab eis expulſionis per manifeſtum ſæcularis poteſtatis abuſum ſecutæ ſubjecerat &c. (*MSCR. pagg.* 14.)

N. 18. ad 33. continentur quamplures Bullæ Pontificiæ, eandem rem ſpectantes.

* * * * * * * * *

Iſtoria della preteſa Monarchia di Sicilia, diviſa in due parte dal Pontificato di Urbano II. ſino a quello di noſtro Signore Papa Clemente XI. Parte prima in cui ſi moſtra l'origine, e l'Inſuſiſtenza di detta Monarchia con Bolle, Diplomi, e altre autentiche Scritture ſino al Pontifice Innocenzo XII. Unus ſum e multis, qui prophanas veſtras novitates ut poſſumus, refutamus. S. AUGUSTINUS lib. 6. contra Julianum cap. 8. *In Roma MDCCXV. con licenza de Superiori. fol. pagg.* 446. *Capo primo. Origine della Monarchia di Sicilia da un preteſo Privilegio di Urbano II. conceduto in Salerno al Contre Ruggero l'anno* 1099. *ſecondo Gian Luca Barberio,* Gau-

Gaufredo Malaterra, il Fazello, e altri Autori Siciliani.

Cap. II. Altre ragioni degli autori Siciliani per meglio ſtabilire la Monarchia di Sicilia fondate in due preteſi Privilegi di Gregorio VII. e di Urbano III. In non eſſere maiſtato ammeſſo nel Regno alcun Legato, e Nuncio Apoſtolico dopo l'aſſerita Conceſſione. Nella Conſuetudine, e Oſſervanza di 600. *e più anni in una dichiarazione del Cardinal Tedeſchi Arciveſcovo di Palermo, detto comunemente l'Abate Palermitano. In due Tranſazioni del Cattolico Rè Filippo II. una col Cardinal Giuſtiniano, e l'altra col Cardinale Aleſſandrino, chiamata erroneamente la Concordia Aleſſandrina. E finalmente nella permiſſione, e tolleranza della Santa Sede.*

Cap. III. Eſame del preteſo Privilegio di Urbano II. e qual fede meriti la collezione di Gian Luca Barberio, che il diede fuori la prima volta l'anno 1513.

Cap. IV. Quanto ſia inveriſimile, che il ſuppoſto Dipploma ſi foſſe potuto domandare dal Conte Ruggero ad Urbano II. e che queſti l'aveſſe potuto, e dovuto concedere.

Cap. V. Inconvenienza di tal preteſo Privilegio, atteſe le Inveſtiture dell' Iſola di Sicilia, concedute al Duca Roberto fratello maggiore

giore del Conte Ruggero da' sommi Pontefici Niccolo II. Alessandro II. e Gregorio VII. e anche dal medesimo Urbano II. al Duca Ruggero figlio di Roberto, e l'omaggio, e la fedelt à prestata da loro a' suddetti Pontefici.

Cap. VI. Ripugnanza del preteso Privilegio di Urbano II. in riguardo al dominio, che avevano sopra l'Isola di Sicilia, come acquistata con le loro armi dalle mani de' Saraceni, il Duca Roberto, e suoi eredi, e anche per ragione del vassallaggio, dato a questi dallo stesso Conte Ruggero, e da' suoi figli.

Cap. VII. Impossibilità di tal preteso Privilegio dedotta dal non esser mai segnito tra Urbano II. e il Conte Rugero alcun Congresso in Salerno, e dal non essere mai questo Pontefice ritornato nel Regno di Napoli dall'anno 1097. *in cui celebrò il Concilio di Bari, sino alla morte, seguita in Roma l'anno* 1099. *nel quale si pretende conceduto da lui in Salerno il Privilegio.*

Cap. VIII. Esame dell'Istoria de' Normanni scritta da Gaufredo; ove fu trovata, in quai luoghi trasportata, e in qual tempo data alle stampe. Qual fede ella meriti, e come sia stata notabilmente alterata e corotta.

Cap. IX. In sussistenza de' pretesi Privilegi di Gregorio VII. e di Urbano III. che si asseriscono

scono conceduti al Conte Ruggero, e a Guglielmo II. Rè di Sicilia. Vanità delle opinioni di Giovanni de Vega, e di Pietro de Luna, date per vere dal Cirino.

Cap. X. Quanto sia contra alla verità e chiarissimamente falso, che la Sede Apostolica dopo il supposto Diploma di Urbano II. mai non abbia mandato, nè tenuto alcun Legato o Nuncio nella Sicilia. S'impugnano gli esempi del Cirino, e di altri, addotti in contrario.

Cap. XI. In tempo di Urbano II. e del Conte Ruggero, a cui pretende si conceduto il Privilegio della Monarchia, e anco nell Pontificato di Pasquale II. suo immediato successore, la S. Sede ebbe i suoi Legati e Nunci Apostolici nell' Isola di Sicilia.

Cap. XII. Segue ciò a provarsi sotto i Rè Suevi dopo estinta la linea de' Rè Normanni.

Cap. XIII. Si prova il medesimo punto sotto il governo de' Rè Angioini, e Aragonesi prima e dopo il famoso Vespro Siciliano, sino alla Convenzione tra le due Sicilie, stabilita dal Pontefice Bonifacio VIII.

Cap. XIV. Si prova l'istessa verità sotto i Rè Aragonesi dopo l'Investitura conceduta da Benedetto XI. a Federigo II. e l'altra di

Gre-

Gregorio XI. a Federigo III. chiamati Rè di Trinacria.

Cap. XV. Si continua a provare la medesima verità dal governo di Maria e Martino di Aragona sino alla riunione de' due Regni delle Sicilie di quà e di la Faro sotto il Rè Alfonso.

Cap. XVI. Si conferma quanto si è provato fin quì, co' fatti seguiti dal tempo del Rè Alfonso di Aragona sino al governo de' Rè Austriaci sotto l'Imperador Carlo V. e il Rè Cattolico Filippo II.

Cap. XVII. Vanità dell'asserita consuetudine e Osservanza di sei Secoli, addotta senza alcun fondamento a favore della pretesa Monarchia. Quall vigore ella abbia, quando anche fosse vero, che per più anni vi fosse stata violentemente introdotta.

Cap. XVIII. Insussistenza della decantata Dichiarazione, che si finge fatta dal Cardinal Tedeschi, detto l'Abate Palermitano; e sua difesa tanto in ciò che scrisse, quanto in quello che operò in favore della Sede Apostolica.

Cap. XIX. Quanto sia falsa ed acrea l'opinione, e la voce sparsa nel volgo di una pretesa Transazione in favore della Monarchia di Sicilia, seguita trà Filippo II. Rè della Spagne,

gne, e il Cardinal Giustiniano sotto il Pontificato di San. Pio V.

Cap. XX. Da Girolamo Catena autore della vita di San Pio V. da una lettera del Cardinal di Correggio allo stesso Pontefice, e da altre di Filippo II. al Cardinale di Granuela Vicerè di Napoli, al Governatore e Senato di Milano, e al Vicerè di Sicilia si prova, che il Cardinale Giustiniano non istabili cosa alcuna con esso Rè in favore della pretesa Monarchia.

Cap. XXI. Nuova invenzione de' Difensori della pretesa Monarchia nel mettere in iscena un' altra vana,, e comentizia Transazione trà il Rè Cattolico e il Cardinale Alessandrino, chiamata poi col falso nome di Concordia Alessandrina. Primo argumento della sua insussistenza fondato nel ragionamento, che fece San. Pio V. col commendator di Castiglia, nel Breve da lui scritto a Filippo II. e nel Memoriale, che Presentogli in Madrid ilmedesimo Cardinale.

Cap. XXII. L'insussistenza della ostendata Concordia Allessandrina si prova dalla lettera scritta di spagna dal Cardinale Alessandrino al Cardinal Rusticucci, e da altre scritte dal Rè Filippo II. al Duca di Terra nova Vicerè di Sicilia dopo già partitione l'Alessandrino.

Cap.

Cap. XXIII. Si mostra inoltre l'insussistenza dell' accennata Concordia Alessandrina con la relazione e sattissima, che il Catena fa di quanto trattossi frà il Rè Filippo II. e il Cardinal Alessandrino.

Cap. XXIV. Quanto sia vana, e insussistente l'asserita Concordia, si mostra da ciò che seguì sotto il Pontificato di Gregorio XIII. immediato successore di San. Pio V.

Cap. XXV. Origine della Monarchia di Sicilia, riferita a un Privilegio dell' Antipapo Anacleto II. che dicesi conceduto a Ruggero I. Rè di Sicilia. Si esamina il fondamento, al quale si appoggia questa opinione.

Cap. XXVI. Vera origine della Monarchia di Sicilia, dedotta dalle violenze, e dagli abusi, fatti in vari tempi da' Rè di Sicilia, nemici della S. Sede, e oppressori della libertà Ecclesiastica. I loro attentati introdussero nel Regno un certo preteso jus, mascherato poi col finto, e apocrifo Privilegio di Urbano II. sul cui fondamento nel Secolo XVI. si stese con forma, e si stabilì con autorità Regia il fastoso Tribunale della Monarchia.

Cap. XXVII. Quanto sia stata sollecita e pronta la Santa Sede in condannare e reprimere gli attentati, le violenze, e gli abusi de' suddetti Rè di Sicilia, senza mai lasciar luogo

luogo alla pretesa permissione e tolleranza, che è l' ultima ragione de' Difensori della Monarchia. Quanto Onorio II. Innocenzo II. e III. principalmente in questo si segnalarono.

Cap. XXVIII. Zelo indefesso della Sede Apostolica in condannare, e reprimere gli attentati seguiti in Sicilia, ove Federigo II. Imperadore, e i suoi figli Corrado, e Manfredi ribellatisi alla Chiesa, tentarono di nuovo d' introdurli in quel Regno.

Cap. XXIX. Atti de' Sommi Pontefici per la Libertà Ecclesiastica nella Sicilia dagli ultimi anni degli Suevi sino a Carlo I. di Angiò, e al famoso Vespero Siciliano seguitò l'anno 1282.

Cap. XXX. Segue a provarsi il medesimo assunto dal tempo della occupazione dell' Isola dopo il Vespro Siciliano, fatta da Pietro di Aragona, sino a' Sommi Pontefici Onorio IV. Niccolo IV. e Bonifacio VIII.

Cap. XXXI. Si passa a dimostrare l'istesso colla Concordia stabilita con suprema autorità dal Pontefice Bonifacio VIII. trà Carlo II. di Angiò Rè di Sicilia, e Federigo II. di Aragona Rè di Trinacria, e colla Investitura conceduta al medesimo Federigo da Benedetto XI.

Cap. XXXII. In favore della Sede Apostolica si ricavano nuove prove contra la Monarchia, e contra la pretesa tolleranza da ciò che fecero i Pontefici Giovanni XXII. e Benedetto XII. ne' tempi di Lodovico di Aragona: dalla Concordia trà la Reina Giovanna I. e Federigo III. Rè di Trinacria: e dalla nuova Investitura, che questi ottenne da Papa Gregorio XI.

Cap. XXXIII. Si convalida l'argomento contro la Monarchia, e l'asserita permissione e tolleranza, con riandare i tempi di Maria, e di Martino Rè Aragonesi fautori della scisma di Roberto Gebennense Antipapa, sino alla riunione de' due Regni sotto il Rè Alfonso; e per la serie di tutti gli altri Rè successori.

Cap. XXXIV. Ogni ombra di pretesa sussistenza in favore della Monarchia, e di permissione e tolleranza per parte della Sede Apostolica si distrugge affatto con la confessione spontanea de' Ministri Regi a Ferdinando il Cattolico, a Carlo V. a Filippo II. e III. Rè della Spagne.

Cap. XXXV. Vanità, e Insussistenza della supposta permissione, o tolleranza verso la Monarchia di Sicilia, evidentemente mostrata da ciò che sempre ha fatto la Santa Sede per detestare e abolire agni ombra di giurisdizione

Ec-

Ecclesiastica ne' Ministri, e nel Tribunale della medesima sino al Pontefice Innozenzo XII. e al Regnante Clemente XI.

** ** **

Adjicere heic juvat, quæ nuperrime in Tabulis rerum novarum, Bernæ hebdomadatimGallicano idiomate evulgare solitis, ad hanc caussam pertinentia legi, Roma ipsis Kalendis Septembr. hujusce anni scripta:

Sa Sainteté ayant enfin consenti, aux pressantes sollicitations de l'Empereur, de rétablir en Sicile, le Tribunal de la Monarchie, aboli par Clement. XI. & Sa Maj. Imp. souhaitant, ainsi qu' on l'a déja dit, d'en avoir une Bulle, le Pape qui en avoit une toute prête, ordonna aux Cardinaux Corradini Prodataire, & Olivieri Secretaire des Brefs, de la signer. Ces Messieurs refusant de le faire; S.S. leur en demanda la raison, qu'ils ne voulurent pas dire sur le champ. Le lendemain Benoit XIII. irrité de ce refus, les fit venir, & redoubla ses instances pour les engager à signer, surquoi ils déclarerent, Qu'ils ne Pouvoient pas le faire en conscience, attendu le PreJudice que cet etablissement apporteroit

au St. Siege, & qu'ils ne signeroient Jamais aussi la Bulle Accordee au roi de sardaigne, a cause des trop grands Privileges qu'on lui accorde & à ses Successeurs, protestant contre tout ce qui se feroit & declarant hardiment qu'ils porteroit l'affaire devant le sacré College. Le Pape surpris de cette fermeté, leur dit: ce sont moins les Droits du St. Siege que vous considerez en cette occasion, que les Revenus de vos Charges dont vous craignez la diminution. Le même jour, S. S. nomma par Bref Mr. Piasca Prodataire, & Mr. Majella Secretaire des Brefs, seulement pour signer cette Bulle, aussi bien que celles qui seront expediées à l'avenir dans la Chambre du Pape, sans être plus obligé d'avoir recours à ces Deux Cardinaux, qui sont tres mortifiez de ce contretems.

Die vero quarto Septemb. Roma itidem hæc nunciata fuere:

On vient de publier la Bulle qui retablit le Tribunal de la Monarchie en Sicile. Elle n'est point signée des Cardinaux Corradini & Oli-

point

vieri, mais seulement de Messieurs Piasca & Majella.

IV.

JO. JACOBI BREITINGERI, TIGVRINI. (†)

EXERCITATIO CRITICA

IN VITAM A. PERSII FL.

SECT. I. DE AVCTORE VITAE PERSI.

IN designando hujus Vitæ Auctore abeunt in diversa Critici, nec in quo subsistant inveniunt: quæcunque enim dicuntur, quoniam auctoritate carent, incerta sunt. Alii

(†) Vir hic optimus atque eruditissimus meditatus olim novam A. Persii editionem, Anno jam MDCCXXIII. Tiguri speciminis loco in lucem emisit per-

Alii *Suetonio Tranquillo, Valerio Probo* Grammatico alii; alii *Cornuto* tribuunt. Ego quid mihi de hoc ſententiarum divortio videatur, hac Diſſertatione Critica pluribus exponam.

Sunt qui SVETONIVM TR. hanc Perſii Vitam ſcripſiſſe perhibent: inter illos eſt *Barthius Adverſ. Libr.* XI. *cap.* 27. *Extat*, inquit, *Perſii Vita, quam ego à SVETONIO ſcriptam ſuis de cauſſis exiſtimo;* (ſed quæ illæ fuerint ſcire prodeſſet) *perperam relatam ad Commentatorem illum ſive Annæum, ſive ſecus, Cornutum certe.* Non minori fiducia *Caſaubonus* in *Animadv. ad Sueton. Libr. de Illuſtr. Grammat. Perſii Vitam initio veterum Scholiorum poſitam, fallor, aut alius nemo præter Suetonium compoſuit.* Pertinaciter id aſſerunt, ne leviſſimis quidem rationibus adducti. Dubitanter *Voſſius* de *Hiſt. Lat. Lib.* I. *cap.* 31. *Pervenere ad noſtra tempora illuſtres Suetonii Grammatici, & aliquot Rhetores, nam melior pars ejus operis de-*

perelegantem in Verſus obſcuriſſimos A. Perſio Sat. I. citatos Diatriben hiſtorico-litterariam, in III. Diſquiſitiones diſtinctam, quarum I. verſuum illorum auctorem inveſtigat; eaque potiſſimum Viro perſpicaciſſimo P. Bælio oppoſita eſt: II. genuinum illorum ſenſum exponit. III. Perſium ab ἀκρισίας vindicat, a G. J. Voſſio objecta.

deperdita eſt, uti & pene omnis liber de Poetis. Nam nihil ejus habemus præter Vitam Terentii, quæ non Donati, ſed Tranquilli eſt, usque ad illa verba: Hæc Suetonius Tranquillus: *Item vitam Horatii, quam ei etiam tribuit Porphyrio interpres.* (videſis BARTH. Adv. Lib. LII. 4.) *Adhæc fortaſſe tum Vitam Lucani, tum illam Perſii, quæ veteribus gloſſis præfigitur.*

Verum ego hactenus non intelligo, quo jure, quibus moti rationibus Viri Litteratiſſimi Suetonium hanc Perſii Vitam ſcripſiſſe perhibeant. Mihi profecto ſola auctoritate ſua, id nunquam perſuadebunt: ita quidem illis videtur, ſecus aliis. Et ſuppetunt rationes in contrarium bene multæ, quæ nobis iſtud de Suetonio Vitæ Perſii auctore commentum plane ſuſpectum reddunt. Primo enim nullus, quod ſciam, usquam extat, melioris notæ Suetonii ſcriptus Codex, qui hanc Perſii vitam vel exhibeat, vel Tranquillo vindicet, eumque ejus auctorem nominatim laudet. Deinde ad nullum ex omni Antiquitate teſtem provocare poſſunt, qui Suetonium Perſii ſcripſiſſe vitam memoret, vel eam, qualem hodie habemus in ſcriptis ſuis tanquam Suetonii operam commendet: quod certe

à prisco Persii Scholiaste, quisquis is demum fuerit, fuisse neglectum mirari satis non possem, si in ea, quam illi venditant, sententia acquiescerem. Ita hercle non video, quæ reliqua sint indicia, quibus illi conjecturas suas firmare & Suetonium ejus auctorem arguere possint: nisi forte in dictionis convenientia atque concordia sententiæ suæ aliquod præsidium quærant; verum & hic operam ludunt inanem; vix enim quibus Suetonii stylus familiaris est, asperam, & incultam hujus Vitæ dictionem ferent. Denique quisquis universam narrationis seriem ac rationem curatius inspexerit, is profecto Suetonio haud infimi subsellii Historico levem hanc operam tribuere juxta mecum dubitabit, integra enim Vita summam in rebus Persii memoriæ dandis incuriam abunde prodit.

Alii inter Eruditos magni nominis Viri veterem Persii Scholiasten passim hujus Vitæ auctorem commendant, eumque vel Cornutum, vel Probum varie appellare solent: Cui ego sententiæ quid obsit quominus ad eam accedamus, non intelligo: utut enim & ipsa suis rationibus destitui videatur, quoniam ejus auctores nullas hactenus in medium protulere; eam ego gravissimis

argu-

argumentis munire & confirmare annitar. Conſtat autem inter omnes Vitam Perſii in Codicibus manu exaratis paſſim antiquis Scholiis, quæ ſub Cornuti nomine veniunt, præmitti; quod nobis ſuſpicionem movet, utrumque hunc fœtum ab uno eodemque auctore eſſe profectum. Accedit, quod hoc ipſum in Perſii Vita haud obſcure indigitatur; *Et raro & tarde ſcripſit:* HUNC IPSUM LIBRUM *imperfectum reliquit: verſus aliqui demti ſunt in ultimo Libri.* &c. Convenit inter omnes, Anonymo Scriptori ſermonem eſſe h. l. de Satirarum libro; quem ſuppreſſo nomine digitis quaſi demonſtrat, HUNC IPSUM LIBRUM, ſcilicet quem itidem Commentariis illuſtravimus: quo clariſſime docet Perſii Vitam ab antiquis Scholiis nullo modo ſeparari vel divelli poſſe. Dicant vero mihi, qui Suetonium vel alium præter antiquum Scholiaſten auctorem hujus Vitæ oſtentant, quæ fuerit ratio, quod ille nomen libri, de quo ipſi ſermo eſt tacuerit, neque plenius expreſſerit, cum tamen vel ipſius teſtimonio conſtet, Perſium in pueritia plures ſcripſiſſe libros: Atque oppido miror a nemine hactenus id animadverſum. Taceo nunc eandem

 eſſe

esse utriusque hujus Centonis hodiernam faciem.

Videtur quidem (neque enim fas est quicquam silentio præterire) huic sententiæ obesse, quod Scholiastes in Commentario ad versum:

Auriculas asini quis non habet?

diversa sentit a Scriptore Vitæ Persii. Hic sub finem hæc habet verba: *Persius Satiras composuit, cum tanta recentium poetarum & Oratorum insectatione, ut etiam Neronem culpaverit, cujus versus in Neronem, cum ita se haberet,*

Auriculas Asini Mida Rex habet.

in hunc modum a Cornuto ipso tantummodo est emendatus,

Auriculas Asini quis non habet?

ne hoc Nero in se dictum arbitraretur. Iste vero in Comment. ad h. v. ita: *Et dicitur Neronem & Claudium tetigisse sub allegoria Midæ, qui aures maximas habuerunt. Denique Persius hoc mutavit, ita ponens;* Auriculas Asini quis non habet? *veritus, ne Nero in se dictum putaret.*

Sed

Sed levior eſt & nullius momenti hæc inter utrumque diſcordia. Egi de hoc commento pluribus in *Diſſertatione*, qua obſcuriſſimos Satiræ I. verſus explano, & abunde docui, integrum hunc Vitæ Perſii appendicem eſſe παρεμβεβλημενον. Præterea mirum & inſolens videbitur nulli, ineptum hujus furfuris Gloſſatorem, qui diverſas diverſorum ſententias atque ſcholia in pannuceos centunculos ſine nomine, ſine judicio, ſine miſeratione dilacerat, ſæpius à ſe diſſidere.

Ita dubium mihi non eſt, Perſii Vitam ab inſigni aliquo ſequioris ætatis Exegeta primo fuiſſe conſcriptam & Commentariis ſuis præfixam; quæ poſtea cum in crudeles manus Rhapſodi illius incidiſſet, qui variorum in Perſii Satiras Scholia, clarum Cornuti nomen mentiens, confuſe conſtipavit, & ipſa vim paſſa fœdeque diſcerpta eſt, qualem nos hodie habemus: Nihil enim ſunt pleræque ejus generis Vitæ niſi eclogæ hinc inde ex corpore hiſtorico collectæ, adeo nullus ordo in traditionibus eſt, confuſa omnia: vix ſingulis paginis ſingula periodus cohærens præcedentibus & ſequentibus; & hoc genus ſcripta non pauca habemus,

quæ

quæ nonnemo Eruditorum tamen pro legitimis censet.

Quo vero nomine veniat Persii nostri Interpres, quem Vitæ etiam auctorem esse statuimus, æque cum ignarissimis scio: mecum facit Clariss. *Pithœus* in *Præfat.* *Earum*, inquit, *interpretationum quem auctorem nominatim laudem, non habeo, cum nullum præferat Codex, quo hac parte usi sumus unico: neque vero est dubium, idem & huic accidisse, quod ceteris fere veterum Grammaticorum Glossis & Commentariis, ut ex variorum, diversæ ut ætatis, sic eruditionis interpretum notis conflatum, instar & ipsum Satiræ esset; quin & in antiquo exemplari sæpe me ab initio ex marginum diversitate, interpretationum etiam discrepantia notasse memini.* *Barthius* quidem & passim Viri docti Cornutum eum nominari contendunt, *Advers. Lib. XI. 27. Cornuti nomine Grammaticum istum agnoscunt membranæ veteres Eliæ Vineti & aliorum; cur vero docti tantopere id nomen aversentur, sane nescio. Auctor merito suo minoris nobis esse non debet, quam quivis vetus exegetes*, & alio loco: *Quod autem Cornutum membranæ eum satis uberem & prolixum Persii interpretem dicant, in eo sane non video, cur nobis dubitandum*

sit,

ſit, cum Cornutus citetur à Cariſio Libro I. loquitur autem non de Annæo Cornuto Perſii noſtri præceptore ac Philoſopho Stoico; ſed de inferioris ætatis Grammatico: *Erratum enim*, inquit l. ſ. c., *in Annæi nomine huic dando non defendam; nam Annæorum familia nobilior, & is Cornutus Philoſophus quam pro Scriptore exponendo aliquo gravior.* Citatur etiam Cornutus Perſii interpres in Paraphraſi Prologi Perſiani, quam *Barthius* ex antiquiſſimo Codice tranſcripſit: verba ita habent. *Cornutus ſcribit, Cæſarem habuiſſe Pſittacum ipſi crebro hoc (χαῖρε) iterantem:* quæ in Scholiis ſub Cornuti nomine hodie adhuc extantibus fruſtra quæſiveris: atqui inde liquet, quæ nos hodie habemus, non eſſe integra & genuina priſcorum interpretum ſcholia, ſed centones pro imperitorum arbitrio miſere compilatos. Sunt denique alii haud poſtremæ notæ viri, qui itidem fide membranarum Commentarium in A.PersI Satiras vel Valerio Probo, vel Helenio Acroni tribuere non dubitant: Alter ſcriptus Codex Bibliothecæ Lugduno-Batavæ (utriusque enim variantes ſcripturas pro ſuo in promovendas Litteras ſtudio liberaliter mecum communicavit Vir Clariſſimus PETRVS BVRMAN-

MANNVS) Commentarium in Satirarum Librum & Vitam Persii Valerio Probo tribuere videtur: Titulus enim ita habet: VITA PERSII DE COMMENTARIO PROBI VALERII SUBLATA: quod opinionem meam de Auctore Vitæ Persii, quam supra exposui, mirifice confirmat.

Longe tamen abest, ut credam, Viris doctis in mentem venisse integra & sincera, vel Probi vel Acronis in Persium commentaria, scholiis illis contineri: Qui enim rationem eorum præsentem perspectam habet, facile is intelligit, ex priscis Grammaticorum commentariis ea esse constipata à magistris scholasticis temporibus jam lapsæ vel in casum præcipitis Romanæ ævitatis: Deinde quæ habent de crucis supplicio & Alamanniæ nomen, aliaque ejus generis nonnulla post Constantinum Magnum scripta esse, nemo nisi Historiæ ignarus negaverit, in quo omnino cum Clariss. *Pithœo* facio.

Equidem in tanta auctoritatum rationumque inopia nil temere unquam affirmare soleo: quantum vero conjectura assequor, clara illa priscorum Grammaticorum, Cornuti, Probi, Acronis, nomina Scholiis in Persii Satiras diversimode im-

po-

poſita videntur, quemadmodum nos hodie quævis Grammatices præcepta *Donati* nomine inſignire conſuevimus, quo titulo non auctoris nomen, ſed ipſum Librum commendare volumus.

SECT. II.

ANIMADVERSIONES
ET
CASTIGATIONES
IN
VITAM A. PERSII FL.

AUlus Perſius Flaccus natus eſt pridie nonas Decembris; „
Fabio Perſico, L. Vitellio Coſſ. Deceſſit VIII. Kal. Decembris „
Rubrio Mario, Aſinio Gallo Coſſ. Natus in Etruria vo- „
laterris, Eques Romanus, ſanguine & affinitate primi „
ordinis viris conjunctus. Deceſſit ad VIII. milliarium via Appia in „
prædiis ſuis. Pater ejus Flaccus pupillum reliquit moriens, annorum „
fere ſex. Fulvia Siſennia mater nupſit poſtea Fuſio, Equiti „
Romano: & eum quoque extulit intra paucos annos. Studuit Flac- „
cus usque ad annum XII. Volaterris: inde Romæ apud Gram- „
maticum Remmium Palæmonem & apud Rhetorem Verginium „
Flaccum. Cum eſſet annorum XVI. amicitia cœpit uti Annæi „
Cornuti, ita ut ab eo nusquam diſcederet: a quo introductus ali- „
quatenus in Philoſophia eſt. Amicos habuit a prima adoleſcentia „

Cæ- „

„ Cæsium Bassum, & Calpurnium Staturam, qui eo vivo juvenis „ decessit. Coluit ut patrem Servilium Numanum. Per Cornutum „ cognovit Annæum etiam Lucanum, æquævum Auditorem Cornuti. „ Nam Cornutus illo tempore Tragicus fuit, sectæ stoicæ, qui libros „ Philosophiæ reliquit. Sed Lucanus adeo mirabatur scripta Flacci, „ ut vix retineret se illo recitante a clamore, (quin illa esse vera „ pœmata diceret). Sero cognovit Senecam, sed non ut caperetur „ ejus ingenio. Usus est apud Cornutum duorum convictu doctissi- „ morum & sanctissimorum virorum, acriter tum philosophantiú, „ Claudii Agaterni medici Lacedæmonii & Petronii Aristocrat. Mag- „ netis, quos unice miratus est & æmulatus, cum æquales essent, & „ Cornuto minores. Ipse etiam decem fere annis summe dilectus „ apud Thraseam est, ita ut peregrinaretur quoque cum eo aliquan- „ do, cognatam ejus Arriam uxorem habente. Fuit morum lenissi- „ morum, verecundiæ virginalis, formæ pulcræ, pietatis erga ma- „ trem & sororem & amitam exemplo sufficientis. Fuit frugi & „ pudicus. Reliquit circa H-SXX. matri & sorori; scriptis „ tantum ad matrem codicellis, rogavit eam ut daret Cornu- „ to sestertia, ut quidam dicunt, centies, ut alii volunt plus, „ & argenti facti pondera viginti, & libros circa septingentos „ Chrysippi, sive bibliothecam suam omnem. Verum Cornu- „ tus sublatis libris, pecuniam sororibus, quas frater hæredes „ fecerat, reliquit. Et raro & tarde scripsit: Hunc ipsum li- „ brum imperfectum reliquit: Versus aliqui dempti sunt in „ ultimo Libri: & quasi finitus esset, leviter recitavit Cornuto: „ & Cæsio Basso petenti ut ipse ederet, tradidit edendum. Scrip- „ serat etiam in pueritia Flaccus prætextam & ὁδοιπορικῶν

„ librum

librum unum, & paucos in sororem Thraseæ in Arriæ ma- „
trem versus, quæ se ante virum occiderat. Omnia autem „
Cornutus auctor fuit matri ejus, ut ea aboleret. Editum „
librum continuo mirari homines & deripere cœperunt. De- „
cessit autem vitio stomachi, anno ætatis XXX. Sed mox „
ut a Schola & magistris devertetar, lecto libro Lucilii X. „
vehementer Satiras componere studuit: cujus libri prin- „
cipium imitatus est, sibi primo, mox omnibus detrectaturus, „
cum tanta recentium poetarum insectatione, ut etiam Nero- „
nem illius temporis principem culpaverit: cujus versus in „
Neronem cum ita se haberet, „

Auriculas Asini Midâ Rex habet. „

in hunc modum a Cornuto tantummodo est emendatus, „

Auriculas Asini quis non habet? „

ne hoc Nero in se dictum arbitraretur. „

Equidem Eruditissimi & immortalis nominis Viri, *Vinetus*, *Pithœus*, *Gronovius*, *Rubenius*, *Grævius*, *Casaubonus* in explicanda & emaculanda hac Vita Persii incerto auctore scripta certatim posuerunt operam: Restant tamen & nobis non pauca ab ipsis vel non animadversa, vel prorsus neglecta, quæ medicam opem poscunt.

lin. 1. *Persius Flaccus*) addunt nonnulli agnomen *Severi:* in qua sen-

tentia *Barthius Advers. Lib.* VI. 1. Effuse illos ridet *Casaubonus.* *Belius* vero eos acriter defendit *Diction. Hist. Crit. Persius not. A. pag.* 2389. „ Ce
„ que dit Casaubon ce grand Critique
„ suppose, que ceux, qu'il censure,
„ ont pretendu, que le titre de *Se-*
„ *verus* avoit été donné à Perse à la
„ maniere d'un surnom de famille,
„ & sur ce pied-là ils pourroient être
„ censurez: mais s'ils n'avoient con-
„ sideré ce titre, que comme une
„ épithete semblable à celle d'*Ardens*
„ que *Juvenal. Sat. I.* a donné à *Lu-*
„ *cilius*, il n'y auroit point lieü, ce
„ me semble, de trouver mauvais,
„ qu'ils eussent eu quelque égard à
„ l'Inscription de Volterre. Personne
„ n'a été plus digne, que ce Poete ci
„ de l'eloge de severité, veu le ton
„ imperieux des ses invectives & de
„ ses censures: c'est la raison, que
„ *Barthius* a donné de cet eloge. On
„ a eu donc grand tort de lui appli-
„ quer la rigourese reprimende de
„ *Casaubon.* C'est à *Magyrus (Epony-*
„ *mologic. Critic. p.* 648.) que je veux
„ presentement; car après avoir ra-

porté

porté ces paroles de *Barthius : Severum veteres libri ab auctoritate castigandi & invectione in malos mores nominant ;* il ajoûte, *sed videtur huic vanissimo commento occasionem præbuisse inscriptio illa memoria avorum Volaterris inventa, ubi AULI PERSII cujusdam octennis pueri fit mentio, cui cognomen fuit Severo.* „ Debet ergo Magyrus Casaubono hanc invectivam. *Barthius* utrique merito vapulat, si usquam affirmavit Persio cognomen *Severi* ab antiquis inditum, quemadmodum Imperatori Pertinaci ex vitæ austeritate id ipsum impositum legimus apud *Herodianum Lib.* II. 9. Vanissimum prorsus hoc commentum est, omni auctoritate carens. Utrum vero Inscriptio illa Volaterris eruta occasionem præbuerit huic commento, quod Casaubonus & Magyrus suspicantur, valde dubito: Si enim error, cujus auctor Barthius, inde natus esset; quid opus fuisset, ad librorum veterum auctoritatem provocare, vel rationem denominationis a severitate carpendi mores pravos comminisci: ita quo-

que ante erutam Inſcriptionem, nemini quicquam de hoc cognomine Perſii innotuiſſet. Videtur autem *Barthius*, ut æquiſſime elegantiſſimus *Balius* judicat, longe ab hac mente abeſſe; & hoc tantummodo voluiſſe, Epitheton *Severi*, quo antiqui Scriptores Perſii ingenium frequenter inſignire ac deſignare ſolent, optime in illum convenire, quod nec Caſaubonus, nec Magyrus inficias iverint; & ipſe vitæ Perſii incertus auctor teſtimonio ſuo confirmat:- *Sed mox ut a Schola & magiſtris deverterat; lecto Libro Lucilii X. vehementer Satiras componere ſtuduit: —ſibi primo mox omnibus detrectaturus.* Qui locus auctoritate alterius Codicis MSC. Bibliothecæ Lugduno-Bat. ita reſtituendus: *Sed mox ut a Schola & magiſtris* divertit, *lecto libro Lucilii X.* vehementes *Satiras componere* inſtituit: —*ſibi primo, mox omnibus* detracturus.

lin. 3. *Rubrio Mario*) *Lipſius* ad Tacitum ſubſtituit *Publio*: & hæc vera Lectio. Codex Bongarſianus, quem Bibliotheca Bernenſis habet, & cujus diverſas ſcripturas debeo Viro Litte- ra-

ratissimo HIERON. STETTLERO legit *Rubro.* corrupte. *Scaliger* in *Animadv. ad Euseb.* p. 195. a. *P. Rubrio Mario Celso.*

lin. 7. *Fulvia Sisennia)* Monuit *Pithœus* in quibusdam Codicibus scriptum esse *Fulvia Sisenna*: ita habet Codex Lugdun. supra citatus. Bongarsianus vero: *Fulvia Sesinnia mater ejus nupsit postea Ruscio.*

lin. 8. *Et éum quoque extulit intra paucos annos)* Bongarsianus alter: *qui Persium quoque extulit & nutrivit intra paucos annos. Efferre* proprium de funeribus, ut vel in pueros notum est: insolens autem videbatur Librario, qui Persii Vitam transscripsit, hoc *efferendi* verbum; inde natum ineptum istud glossema.

lin. 10. *Gram. Remmium Palæmonem)* Bongarsianus Codex: *apud Gram. Herennium Palæm.* de quo forte antiquus lapis:

PALAEMON L. L. L. D.
GRAMMA. VEICET. ATQVE. RHET.

 SIBI.

SIBI. ET. TVBERONIAE. CONTV-
BERNALI.
ATQVE. BENEMERENTI.
LAPIDEVM. STRVXIT. TVMV-
LVM.

ibid. *Verginium Flaccum)* Cod. Bibl. Lugduno-Bat. *Virginium Flavum.* Bongarsii Liber: *Virginium Flavium.*

lin. 11. *Cum esset annorum XVI. &c.)* Tempus quo Cornuto in disciplinam traditus Persius ipse designat. *Sat.* V.

Cum primum pavido custos mihi purpura cessit,
Bullaque subcinctis Laribus donata pependit: &c.
Me tibi suppofui; teneros tu suscipis annos
Socratico Cornute sinu. - - -

Disputant docti quo ætatis anno Romani prætextam, quam *Persius* h. l. *purpuram* vocat, cum toga pura seu virili commutare consueverint: Constat autem ex hoc loco id factum esse anno ætatis XVI. quod *Suetonius* de Augusto *cap.* 8. quoque affirmat. Fallitur proinde *Octav. Ferrarius de Re Vest. Libr.* II. *cap.* 1. cum ad initium anni

anni XV. refert, motus auctoritate prisci Interpretis Juvenalis tunc temporis inediti Bibliothecæ Ambrosianæ: quæ nobis tanti non est: Inferior enim hic scriptor, quam ut in hac caussa arbiter esse possit, quoniam post Caroli Calvi tempora floruit. Videsis *Laz. Bayfium* de *Re Vest. Ald. Manutium* de *Toga Rom.* qui dubitavit, utrum mos ille Imperatorum ætate manserit: Quod nobis Persii exemplo constat. Oportebat hæc pluribus persequi, ut argumentum hoc controversum novis exemplis munirem.

lin. 12. *Annæi Cornuti)* Quæcunque in antiquis Libris de Cornuto Philosopho Persii præceptore memorantur, collegit *Vinetus* in *Præfat.* ad Pseudo-Cornuti Scholia.

ibid. *ita ut ab eo nusq. disced.)* fatetur ipse *Sat. V.*

Tecum etenim longos memini consumere soles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes.
Unum opus & requiem pariter disponimus ambo,

Atque verecunda laxamus seria mensa.

lin. 14. *Cæsium Bassum)* Bongarsii Liber: *Cessium Bassam poetam & Calphurnium.* Codex Lugdunensis: *Cæsium Bassium & Calphurnium.*

lin. 15. *Servilium Numanum)* Codex Lugd. *Nomianum.* Bongarsii: *Nomanum.* pro *Nonianum;* uti Gronovius legendum censet. Ejus mentio apud *Tacitum. Tom.* II. pag. 844. l. 9. videsîs *Burmannum* ad *Quintil.* X. 1.

lin. 16. *Æquævum Auditorem)* Codex Lugd. *Equitum auditorem:* forte scriptum erat: *Lucanum, Equitem, auditorem Cornuti.*

lin. 17. *Sectæ Stoicæ)* Scripti mei omnes: *Secta poetica,* quod quid sibi velit, videant alii.

lin. 19. *Quin illa esse vera poem. diceret)* Glossema hoc est, quo explicantur illa verba: *vix sè retineret à clamore.* neque habet Codex Bongarsii alter.

lin. 21. *Duorum convictu doct. &c.)* Bongarsii membrana: *apud Cornutum conjunctum vel amicitia duorum doctissimorum virorum & sanctissima vita.* forte legendum: *convictu & amicitia.*

lin.

lin. 23. *Claudii Agaterni)* veteres Libri: *Claudii Agaturini,* vel *Agathurnini.* & mox: *Patroni Aristotegratis Magnatis.*

lin. 24. *Cum æquales essent & Cornuto minores)* Non constat his verbis ratio: Neque Persius eos miratus & æmulatus est, quod fuerint Cornuto minores: legendum: *nec Cornuto minores.* Nisi mavelis ea ad ætatem referre.

lin. 25. *Ipse etiam)* Constanter veteres Libri: *ipse idem.*

lin. 26. *Apud Thraseam)* Codex Lugd. mendose quidem, sed proxime vero: *a Petithrasea:* perinde ut olim Manuscriptus Vulcanii, referente *Lipsio* ad *Tacit. Annal. Lib.* XVI. 34. cum quo rescribo: *à Pæto Thrasea.*

lin. 28. *Formæ pulcræ)* Ostentant fragmentum marmoreæ tabulæ ex Bibliotheca Cardinalis Sadoleti & Fulvii Ursini absque ulla inscriptione, in qua Persii nostri imaginem sibi videre videntur: in illam V. Cl. *Jacobus Gronovius Tom. III. Antiqq. Græc.* ita commentatur: Huic etiam tempori vel- „ ut ostensum modo ingenium Per- „ sii poetæ, addit non exiguam gloriam. „

„ Qui itidem extra urbem natus &
„ educatus, vix duodecimo demum
„ anno illuc concessit; & in præcla-
„ ras quidem alias amicitias insinu-
„ ans se, præcipue delatus in fami-
„ liaritatem intimam Cornuti, huic
„ viro doctissimo & * græcis deliciis
„ refertissimo, ut hodieque ex li-
„ bro ** superstite judicari potest,
„ agglutinatus fuit. Inde quum con-
„ tigisset, ut in Persio jungerentur
„ poetica & philosophia, dictu mira-
„ bile est, quanto opere utramque
„ tum passim, tum maxime in pau-
„ cis, quas reliquit Satiras, otii sui
„ bene positi pignoribus exserere po-
„ tuerit, tum rem quamlibet optime
„ complexus, verbis notabiliter ad-
„ strictus, ut paucis notaret plurima,
„ & in eligendis sani omnino judicii,
„ unde non pœnituit ipsum Isaacum
„ Casaubonum tam copiose exspa-
„ tiari ad omnia tria illa declaranda,
„ sa-

* Meminit *Macrobius* Cornuti alicujus Grammatici, quem *Litterarum Græcarum doctissimum* appellat.

** Tribuitur Cornuto Liber περι της των Θεων φυσεως, qui aliquoties sub Phurnuti nomine editus est. Vide *Fabritii Bibl. Græc. Lib. III. c. 15. p. 398.*

ſane cognitu non digna magis, „
quam neceſſaria. Ipſe interim in „
vitæ ſanctitate lautas opes poſſi- „
dens * circa XXX. ætatis annum „
raptus traditur. Et ſic bene con- „
venit hæc effigies, quaſi lanuginem „
denſari & crebreſcere incipientem „
adhuc retinens. Sed quam difficile „
argumentum ſibi ponit, qui tabu- „
lam marmoream, vel faberrime „
ſculptam reperiens utique ſibi & „
aliis perſuadere Perſium in ea con- „
ſpici adſpirat? Id tamen dicitur in „
animum induxiſſe Eruditiſſimus „
Cardinalis *Jacobus Sadoletus*, ſcri- „
bente *Fabro*, eam olim fuiſſe illius, „
qui perſuaſiſſimum ſibi habebat, hanc „
Perſii eſſe effigiem, Gallæo teſtante „
abs ſe edi hanc faciem depictam „
apud Fulvium Urſinum in marmore. „
Sic illi anno prioris Seculi XCIIX. „
quum tamen Urſinus ipſe anno LXX. „
allegatis eisdem vocibus de ejus „
forma ſubnectat; *Quæ eo libentius* „
adjeci, quod imagini e marmore cum „
Perſii nomen non ſit adſcriptum, ex „
iis „

* Impoſuit Viro cæterum κριτικωτάτῳ Auctor Vitæ Perſii, a quo iſta hauſit.

„ *iis potissimum Persii illam esse conjicimus*, sine ulla mentione Sadoleti. „ Hedera Satyricis poetis ad coronam „ destinata & hujus capillos alligans, „ refutatur a Persio hederas sequaces „ ad imagines lambendas aliis remittente. Vultus vero immane quantum potest fallere; & mirum, cur „ istam virginalem fere verecundiam „ formamque modestam ac pulcram „ non viderint in Alcibiade.„ Hactenus ille. Tabulam autem hanc Persii imaginem non exhibere, vel hoc unum nobis argumento est, quod Stoici ejus ætatis ipso *Persio* teste *Sat. III.* tondi ad cutim solebant:

Quæque docet sapiens braccatis illita Medis
Porticus, insomnis quibus & DETONSA juventus
Invigilat, siliquis & grandi pasta polenta.

Præferunt quidem antiquæ Editiones omnes: *indetonsa juventus:* quod a *Turnebo* & *Casaubono* optimo tamen jure proscribitur, ut ad h.l. pluribus do-

docemus: *Lucianus* in *Hermot*. p. m. 517. de Stoicis: Ἑωρων γαρ αὐτους κοσμιως βαδιζοντας, ἀναβεβλημενους εὐσταλως, φροντιζοντας ἀει, ἀρρενωπους, ἐν χρω κουριας τους πλειστους ὀυδεν ἀβρον.

lin. 29. *Sufficientis. Fuit frugi*) Bongarsianus Liber integrum hunc locum ita exhibet: *Fuit pietatis erga matrem, & sororem, & amitam exemplo. Sufficiens fuit frugi & pudicus.* neque id male.

lin. 33. *Pondera viginti*) Codex Lugdun. *Pondo XX.*

lin. 34. *Et libros circa DCC. Chrysippi, sive Biblioth. suam omnem).* Ita Codex Bibliothecæ Leidensis. *Casaubonus* quidem *Chrysippi* vocem expungit. Diserte tamen memorat *Suidas*. Chrysippum totidem scripsisse volumina, vel plura etiam, nisi ea rotundo numero efferamus: proinde *Chrysippi* vox minime fuisset proscribenda. Sed ita Persius solos Chrysippi libros habuerit. Quin ergo vel invitis omnibus Libris rescribimus: *Et libros circa septingentos Chrysippi Et Bibliothecam suam omnem.* Et sana erunt omnia.

lin. 35.

lin. 35. *Pecuniam sororibus*) supra unius meminit. *Balius Diction. Hist. & Critiq. p.* 2390. *Que penserons nous d'un Historien, qui dans le même feuillet, où il assure deux fois que Perse, n'avoit qu'une soeur, remarque que Perse laissa son bien a sa mere & à sa sœur; & institua ses sœurs ses heritieres?*

lin. 38. *In ultimo libri*) Bongarsii Liber optime: *De ultimo libri.*

Leviter recitavit Cornuto) Codex MS. Leidens. *Leviter Cornutus contractavit.* Bongarsius propius ad verum: *leniter contraxit Cornutus.* Siquidem Satira 6. integra est, neque concinniore fine claudi poterat, quam ut hodie finitur, judice Casaubono. Persius vero, quis dubitet? plures scripsisset Satiras, si ipsi contigisset longiore vita frui: atque adeo verosimile est, imperfectum reliquisse Satirarum Librum, nimirum quod novum fuerit adgressus argumentum. Cornutus proin novæ Satiræ initium demsit, & ita Librum, qui vivo Persio ad majorem molem forte excrevisset, leviter contraxit, *ut quasi finitus esset:* quæ Codicis Leidens. Lectio.

l. 40.

lin.40. *Prætextam & ὁδοιπορικῶν l. u.)* Monet *Pithœus* Codices nonnullos corrupte ita habere: *Prætextam Vescio & opericarum:* ad quam Scripturam proxime accedit Bongarſiani Libri Lectio, quæ aperte: *Scripſit etiam in pueritia Flaccus prætexta veſtitus & cohopertus librum unum.*

lin.41. *In Sororem Thraſeæ in Arriæ matrem)* Tangit & hæc *Bælius Dict. Hiſt. Crit. p.* 2390. *Moréri fondé ſur ce paſſage s'eſt imaginé fauſſement que c'étoit une ſatire contre Arrie. Car les Critiques ont ainſi corrigé ce texte :* in ſocrum Thraſeæ Arriæ matrem, *ou*, Arriam matrem. *La prepoſition* in *eſt equivoque, elle ſe prend quelquefois pour* ſur. *Or pour peu qu'on y prenne garde, on verra, qu'elle doit étre entendüe ici de la ſeconde maniere ; Car quelle apparence, que Perſe ait écrit de vers contre une Dame, qui étoit de ſes parentes & mere de [sa] femme du meilleur de ſes amis; & fameuſe pour étre morte de la maniere du monde la plus heroique, ſelon les idées de la Secte où nôtre poëte avoit été élevé?* MSS. liber Lugdunens. aperte: *in Socrum Thraſeæ in*

Arri-

Arriam matrem: quam Lectionem nos cum viris doctis recipere nulli dubitamus.

lin. 43. *Omnia a. Corn. auct. f. matri ejus, ut ea aboleret)* Cornutus omnem Persii Bibliothecam jure hæredis abstulit, ad quam sine omni dubio ejus Ἀυτογραφα spectabant: Hoc nomine maxime probo Bongarsiani libri Scripturam, quæ ita habet: *Omnia ea ut aboleret Cornutus, mater ejus auctor fuit.*

lin. 44. *Edit. libr. c. mir. h. & derip. c.)* Scripti mei Codices una sententia omnes; *diripere.* Sunt autem hæc verba suo loco mota, quod miror hactenus subolfecisse neminem. Pristina illorum sedes est, post illa verba: *Et Cessio Basso petenti ut ipse ederet, tradidit edendum: editum librum continuo mirari homines & diripere cœperunt.* In hanc rem Consule sîs, veterum de Persii Satirarum Libro testimonia.

lin. 45. *Decessit autem v. st. an. æt. XXX.)* Falsam esse hanc supputationem, ac parum diligenter subductas rationes post *Vinetum* & *Casaubonum* notat *Bælius Dict. Hist. Crit. p.* 2392. *Perse naquit*

nâquit Fabio Perſico, L. Vitellio Coſſ. *le* 4. *Decembre, & il mourut* Rubrio Mario, Aſinio Gallo Coſſ. *or comme ces Deux Conſulats ne ſont éloignez l'un de l'autre que de* 28. *ans, il s'enſuit que Perſe a vêcu* 28. *ans, à quelque jours près. Ainſi l'Auteur de ſa vie supputa très-mal, lorsqu'apres avoir marqué avec tant de preciſion le jour & l'année de ſa mort & de ſa naiſſance, il mit ſa mort a l'an* 30. *de ſon âge. S. Jerôme ne s'eſt trompé d'autant, mais neanmoins il n'a pas été d'une exactitude aſſez preciſe. Il le fait naître l'an* 2. *de la* 203. *Olympiade, & mourir l'an* 29. *de ſa vie, le ſecond de la* 210. *olymp. Cela ne peut être vrai, qu'en apliquant ſa naiſſance aux premiers mois de l'année, & ſa mort, à des mois plus avances. Or outre que S. Jerôme ne fait point ces diſtinctions, nous avons vû que Perſe eſt nè au mois de Decembre, & mort au mois de Novembre. Je ſuis plus ſurpris de l'acquieſcement de Scaliger au calcul de S. Jerôme, que de l'erreur même de S. Jerôme. Scaliger trouve que ce Pere a compté avec raiſon* 29. *ans depuis le nombre* 2050. *jusques au nombre* 2078.

Il trouve aussi 29. *ans entre les Deux Consulats, que j'ai marquez cidessus; mais il eut mieux fait de n'y trouver que* 28. *Le premier de ces Consulats tombe sur l'an* 34. *de Jesu Christ, le* 20. *de Tibere, & le* 786. *de Rome: l'autre tombe sur l'an* 62. *de Jesu Christ, le* 8. *de Neron, & le* 814. *de Rome. C'est selon la Chronologie de Calvisius.* Frequentes sunt lapsus Librariorum circa numeros, ut norunt qui scriptos codices tractant. Constans tamen est h. l. membranarum Lectio. Hinc suspicio, Anachronismum hunc ab ipso vitæ Persii auctore esse profectum.

lin. 55. *Ne hoc Nero. &c.*) Bongarsii Membranæ: *ne hoc in se dictum arbitraretur* omissa *Neronis* appellatione: & continuo addunt: *Persius hic diu dubitans utrum militiæ an poeticæ incumberet, tandem ad Satiram scribendam animum applicuit, & cum cœpisset, utramque inchoavit.*

Re-

Remarques de Mr. le President BOUHIER, (a)

Sur la Differtation Critique

in Vitam A. Persii Flacci.

Sur l'Auteur de cette vie, je suis entierement de vostre avis. Dans le doute neantmoins je suivrois volontiers l'inscription du MS. de Leyde, qui porte, que cette vie a été tireé d'une plus ample, que le Grammairien Probus avoit composée. Il ne faut pas oublier neantmoins, que Vossius le Pere, après avoir dit en doutant, De Histor. Lat. Lib. I. cap. 31. *que Suetone en étoit l'Auteur, l'a assuré positivement en son Traitté* de Poët. Lat. pag. 41. *Ne pourroit-on pas soupçonner, que*

(a) Illustris JO. BUHERIUS, Senatus Regii Divionensis Præses, & Academiæ Scientiarum Regiæ Parisiensis socius, vastissimæ eruditionis Vir, variis egregiis operibus de orbe literato optime meritus est. Eum auctorem agnoscunt *Lettres pour & contre sur la fameuse question, si les Solitaires, appellez Therapeutes, dont a parlé Philon le Juif etoient Chretiens.* in 12. Ciceronem quoque de Natura Deorum eruditis observationibus criticis illustravit, & hoc ipso anno ejus orationes in Catilinam annotationibus suis eximiis stipatas edidit.

cette vie est de la façon d'Helenius Acron, auquel les Scholies sur Perse sont attribuées par plusieurs Auteurs raportés par Fabritius en sa Bibliothèque Latine & même par Vossius le Pere, de Analogia Lib. 4. cap. 7. *où il cite un MS. qui le porte ainsi? Cela merite reflexion.* *

Au commencement de la vie de Perse, où il est dit qu'il naquit Fabio Persico, & Lucio Vitellio Consulibus, *il ne seroit pas hors de propos d'observer, que les MSS. de Vinet portent* Prisco, *comme dans Dion Cassius, & autres cités par le Card. Noris, Epist. Consular. in* Thesaur. Antiq. Roman. Grævii, Tom. XI. pag. 407. *où il montre neantmoins fort bien, que son vrai surnom étoit* Persicus.

Rubrio Mario) Rubrio & Rubro, *sont des mots également corrompus dans les MSS. au lieu de* Publio. *Cela paroit par l'inscription raportée par Gruter MCVI. 7. qui fut posée* P. *MARIO. L. ASINIO. COS. Ainsi Scaliger*

* Constans atque certum hoc est, neque Vitam Persii, neque prisca in Satirarum Librum Scholia, qualia hodie habemus, sincera atque integra esse veterum Exegetarum scripta; sed potius ex diversis Commentariis compilata ab inferioris ævi Sciolo, quocunque is demum nomine veniat.

liger s'est trompé, quand dans ses Notes sur Eusébe, il a voulu corriger P. Rubrio Mario Celso.

Natus in Etruria &c.) Vous auriés pu vous expliquer sur la dispute célébre entre quelques Savans, sur la question si Perse est veritablement né à Volterre. Mais apparement vous n'avès pas jugé, que les raisons de ceux, qui le contestent, meritassent d'estre refuteés. En quoi je suis bien de vostre avis. **

Fulvia Sisennia) Je ne connois aucune famille Romaine du nom de Sisennia. *Ainsi de ce fait, & de la varieté des MSS. dont les uns ont* Sisenna, *les autres* Sesinia, *je conclus qu'il faut corriger* Sisinnia. *Vous sçavés, qu'il y a eu plusieurs Romains de ce nom.* ***

Remmium Palæmonem) dans l'Inscription que vous rapportés ici, & qui se trouve aussi

** Scripsere in hoc argumentum *Ludov. Aprosius* & *Casp. Massa* singulares Dissertationes Italica Lingua, quas latine redditas & Animadversionibus nostris illustratas in lucem aliquando dabimus.

*** Meminit vero *Tacitus Hist. Lib. III. c. 51. Sisennæ* Historici, de quo, ut quidem videtur, Auctor *Dialogi de orat.* c. 23. *Quibus eloquentia tui Aufidii Bassi aut Servilii Noniani, ex comparatione Sisennæ aut Varronis sordet.* Præterea *Tacitus Hist. L. II. 8.* Centurionem *Sisennam* memorat, & *Annal. II. 1. Sisennam* Statil. Taur. Cos.

aussi dans Gruter, & dans les Notes de Scaliger sur Eusébe, je voudrois bien, que vous nous eussiés expliqué, ce que signifient ces Lettres L. L. L. D. F. Je ne trouve ces trois L. qu'en deux autres Inscriptions dans Gruter, sçavoir DCCCCLXVII. 5. & DCCCCLXIX. 13. On les trouve même jusques à cinq fois dans cette derniere. Dans celle de Palæmon, je soupçonne que toutes ces Lettres signifient LIBERTUS LUCIAE LUCIAE DEFUNCTAE. Vous sçavés que dans Suétone il est dit, qu'il avoit été Esclave d'une femme, qu'il ne nomme point, & qu'il avoit ensuite été affranchi. Vous sçavés aussi, qu'il y a eu des familles Romaines du nom de Lucius. *Je soumets cette conjecture à vostre décision.*

Virginium Flaccum) Puisque de vos deux MSS. l'un a Flavum, *comme celui de Vulcanius, dont parle Lipse* in Tacit. Annal. Lib. 15. Not. 153. *qui est peut être le même, que celui de Leyde, & l'autre* Flavium, *comme dans celui de Vinet, je ne doute pas, qu'il ne faille corriger* Flavum. *Car ce surnom se trouve aussi de même dans la Liste des Rhéteurs, dont Suétone avoit écrit les vies, & qui etoit dans le MS. d'Achille Stace, comme il nous l'assure à la fin de ses Notes sur cet Historien. Il y est appellé aussi* Virgilius, *au lieu de*

de Virginius. *Mais* Virginius *étoit seurement son nom, suivant la judicieuse remarque de Lipse au lieu cité, qui le distingue si bien de P. Virginius Rufus, qui fut Consul sous Neron, qu'il est surprenant que Casaubon les ait confondus, en ses Remarques sur cette vie. Le Rhéteur est célèbre par les Eloges de Tacite & de Quintilien.*

Annæi Cornuti) Jean Albert Fabritius a plus amplement encore parlé de ce Philosophe en sa Bibliothèque Greque Lib. 3. cap. 15. pag. 398. *Du reste je crois avec Glandorp, que son nom étoit* Anneius, *y ayant eu plusieurs personnes de ce nom, qui ont porté ce surnom de Cornutus. Ce qui me fait croire que nostre Philosophe avoit été esclave de quelquun de cette famille, & ensuite affranchi par lui.*

Calpurnium Staturam) *L'Edition de Vinet a* Statucam. *Mais je crois avec Casaubon, qu'il faut lire*, Suram. *C'étoit un surnom commun à plusieurs familles Romaines, & entr' autres aux Calphurnius; temoin celui, qui avoit écrit le Journal de la Vie de l'Empereur Gallien le pere, suivant Trebellius Pollion à la fin de sa vie. Il est vrai que quelques Editions, suivies par Vossius*, De Histor. Lat. Lib. 2. cap. 4. *portent* Palfurius Sura. *Mais les plus anciennes, & les meilleures Editions*

ont Calphurnius, *au raport de Saumaise, &* *cet Historien pourroit bien estre de la même famille, que l'ami de Perse.*

Servilium Numanum) *Le MS. de Vinet avoit* Romanum. *Mais vous avés raison de corriger* Nonianum. *Vous attribués cette correction à Gronovius. Je ne sçais * en quel endroit il l'a proposée. Mais elle est originairement de Casaubon, sur cette vie, où il l'appelle* Novianus, *par une erreur, qui lui est commune avec beaucoup d'autres Sçavans. Vous cités ensuite Tacite* in Dialog. de oratoribus n. 23. *Mais je ne crois pas que cet ouvrage soit de Tacite. Cet Historien parle encore de Servilius en plusieurs endroits de ses ouvrages, mais sans le nommer par son surnom. Le plus considérable de ces passages est celui cy*, Annal. XIV. 19. *que je rapporterai ici, pour essayer de le corriger:* Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitii Afri & M. Servilii, qui summis honoribus & multa eloquentia viguerunt; ille orando caussas, Servilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris & elegantia vitæ, quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diversus. *De toutes les conjectures, qui ont été proposées sur cet endroit, je*

* In Animadv. ad hanc vitam.

je goute le plus celle de Lipse, qui lit: & quem elegantia vitæ clariorem effecit. *Mais sans recourir à cette transposition, j'écrirois:* at elegantia vitæ quem clariorem effecit, ut par ingenio &c. *Au reste Mr. Burmann, en sa Note sur Quintilien, que vous cités, paroit fort embarassé à sçavoir, surquoi Onuphrius Panvinius, Almeloveen, & le P. Hardouin ont donné au même Servilius le nom de* Rufus. *C'est une bevüe de Panvinius, qui a été inconsidérement suivie par les autres, suivant que l'a remarqué Mr. le Card. Noris, en son Epistre Consulaire,* Antiq. Rom. Græv. Tom. XI. pag. 410. *Almeloveen, en ses Fastes Consulaires,* Part. I. pag. 70. *se trompe encore, quand il lui donne un autre surnom, sçavoir celui de* Geminus, *le confondant avec d'autres Servilius, qui l'ont porté, & qui ont été pareillement Consuls au tems de la République.*

Sectæ Stoicæ) Le MS. de Vinet, semblable aux vostres, portoit aussi Poëticæ. *Mais il est evident que c'est une faute, comme l'avoit deja remarqué Vossius,* de Poët. Lat. pag. 43.

Quin illa esse vera poëmata diceret) Je suis bien aise que ces mots ne se trouvent pas

en l'un de vos MSS. Car ils me paroissent fort suspects.

Claudii Agaterni) *il faut corriger*, Agathemeri, *suivant la remarque du sçavant Reinesius*, Inscript. pag. 610. *au Sujet d'une Inscription Grèque, qui se trouve aussi dans la Collection des Marbres d'Oxfort*, pag. 77. *de l'Edit. de Prideaux. Dans ce qui suit le MSS. de Vinet avoit :* Patronis Aristocratis Magnatis. *Mais il faut suivre l'Edition de Pithou, lequel atteste, que l'un de ses MSS. porte:* Magnetis, Aristotelici - - *C'est qui n'est pas à mepriser.*

Apud Thraseam) *La Correction, que fait ici Lipse me paroit indubitable. Elle est aussi de Casaubon sur cette vie.*

Sufficientis. Fuit frugi) *L'Edition de Vinet porte:* Fuit pietatis erga matrem & sororem & amitam eximiæ. Sufficiens fuit, frugi & pudicus. *In quo, ni fallor, latet vera lectio. Legendum enim suspicor:* Sufficienter fuit frugi & pudicus. *Confer illud Horatii, II. Sat. VII.* 3. Et frugi quod sit satis. *Nihil tamen definio.*

Reliquit circa H-S. XX.) *C'est ainsi qu'il faut lire. Mais il n'est pas inutile de remarquer, que les MSS. de Vinet portoient :* Sestertia vicies. *Il faut voir Casaubon sur cet en-*

endroit, où il montre, que peu après on doit lire centum, *au lieu de* centies. *Cet endroit au reste fait voir, qu'il n'est pas vrai, comme on le croit communement, que le neutre pluriel* Sestertia *ne se trouve, que dans les Poëtes. Ensuite, dans les MSS. de Vinet il y a:* ut volunt alii, pluries. &c. *Ces derniers mots ne se trouvent pas dans les autres editions. Du reste en ce qui suit. Casaubon avoit deja changé* pondera *en* pondo. *J'oubliois de remarquer, qu'au lieu* de Scriptis tantum ad matrem Codicillis, *l'Edition de Vinet porte,* tamen, *& cette leçon me paroit préferable.*

Libros circa Septingentos Chrysippi) L'Edition de Vinet est conforme à vostre MS. Et il est vrai, que suivant Diogéne Laërce, aussi bien que suivant Suidas, ce Philosophe avoit laissé à peu près autant de Volumes. Mais si l'on conserve ce mot Chrysippi, *il faudra supposer, que ces volumes composoient toute la Bibliotheque de Perse, comme vous le remarqués fort bien. Ce qui n'est point vraisemblable. Ainsi je proscrirois plustost* Chrysippi, *comme les MSS. sur lesquels ont été faites les editions de Pithou & de Casaubon.* ⁂ Pe-

⁂ Persium Chrysippi libros in magno pretio habuisse, dubium nulli: cujus etiam nomen scriptis suis celebravit: De-

Pecuniam sororibus) Il est plus naturel de penser, que c'est le premier de deux passages, qui est corrompu, puisqu'il ne s'y agit, que du changement d'une Lettre, pour le rétablir, en lisant Sorores, *au lieu de* Sororem. **

Et raro & t. scripsit) J'aimerois mieux scriptitavit, *comme en l'Edition de Vinet. Et je lirois aussi volontiers dans ce qui suit:* Hinc ipsum librum imperfectum reliquit, *au lieu de* hunc. *Cela veut dire:* de la vient, qu'il n'a pas mis la derniére main à ses Satyres.

Et

- - - *Depunge, ubi sistam*
Inventus, Chrysippe, tui finitor acervi.

Constat autem nobis fide gravissimorum Auctorum Chrysippum totidem scripsisse libros, quot in Persii Bibliotheca ab Auctore vitæ extitisse memorantur: ita ego vix adducor ut credam *Chrysippi* vocem esse expungendam, neque quomodo in aliquot eosque haud pessimæ notæ Codices irrepserit, ulla dari poterit idonea ratio. Neque opus est vim h. l. inferre, levissima τȣ̃ *sive* in & mutatione integra erunt omnia.

** Et ego plures Persio Sorores tribuere non dubitarem, si semel unius tantum meminisset Auctor Vitæ. Prior locus ita habet, *Fuit pietatis erga matrem & Sororem.* &c. Facilis hic librarii lapsus: at non æque in altero illo: *Reliquit circa H-S XX. matri & sorori.*

Et en effet l'on voit dans la suite que Cornutus & Cæsius Bassus prirent soin de les retoucher. Hunc *supposeroit, que l'Auteur de cette vie, est l'ancien Scholiaste. Ce qui n'est pas bien assuré.* **

In ultimo libri) Les MSS. de Vinet s'accordent ici aux vostres, & leur texte me paroit meriter la préférençe. Du reste je lirois ainsi tout ce passage: Versus aliqui dempti sunt de ultimo libri, ut quasi finitus esset. Leviter retractavit Cornutus, & Cæsio Basso petenti, ut ipse perficeret, tradidit edendum. *Vos MSS. m'ont fourni*, ut quasi, *& ensuite* Cornutus, *qui se trouve aussi dans ceux de Vinet. De* recitavit, *qui est dans ces derniers, & dans ceux de Pithou, & de* contrectavit, *ou* contraxit, *qu'on voit dans les vostres, j'ai formé* retractavit, *qui tient de*

** Etsi vero hanc Emendationem admittamus, quod ego non vehementer recuso: Erit tamen h. l. nobis argumento, Vitam Persii ab antiquo Scholiasta esse scriptam: Siquidem & post hanc Emendationem nobis integrum est quærere, quæ alia fuerit ratio, quod Auctor Vitæ nomen Libri Satirarum, de quo ipsi sermo est, his verbis IPSVM LIBRVM tam leviter indigitaverit. Sed & vulgata Lectio bene se habet.

Il trouve aussi 29. ans entre les Deux Consulats, que j'ai marquez cidessus; mais il eut mieux fait de n'y trouver que 28. Le premier de ces Consulats tombe sur l'an 34. de Jesu Christ, le 20. de Tibere, & le 786. de Rome: l'autre tombe sur l'an 62. de Jesu Christ, le 8. de Neron, & le 814. de Rome. C'est selon la Chronologie de Calvisius. Frequentes sunt lapsus Librariorum circa numeros, ut norunt qui scriptos codices tractant. Constans tamen est h. l. membranarum Lectio. Hinc suspicio, Anachronismum hunc ab ipso vitæ Persii auctore esse profectum.

lin. 55. *Ne hoc Nero. &c.*) Bongarsii Membranæ: *ne hoc in se dictum arbitraretur* omissa *Neronis* appellatione: & continuo addunt: *Persius hic diu dubitans utrum militiæ an poeticæ incumberet, tandem ad Satiram scribendam animum applicuit, & cum cœpisset, utramque incboavit.*

Re-

Remarques de Mr. le Prefident BOUHIER, (a)

Sur la Differtation Critique

in Vitam A. Perfii Flacci.

SUr l'Auteur de cette vie, je fuis entierement de voftre avis. Dans le doute neantmoins je fuivrois volontiers l'infcription du MS. de Leyde, qui porte, que cette vie a été tireé d'une plus ample, que le Grammairien Probus avoit composée. Il ne faut pas oublier neantmoins, que Voffius le Pere, après avoir dit en doutant, De Hiftor. Lat. Lib. I. cap. 31. *que Suetone en étoit l'Auteur, l'a affuré pofitivement en fon Traitté* de Poët. Lat. pag. 41. *Ne pourroit-on pas foupçonner, que*

 cette

(a) Illuftris JO. BUHERIUS, Senatus Regii Divionenfis Præfes, & Academiæ Scientiarum Regiæ Parifienfis focius, vaftiffimæ eruditionis Vir, variis egregiis operibus de orbe literato optime meritus eft. Eum auctorem agnofcunt *Lettres pour & contre fur la fameufe queftion, fi les Solitaires, appellez Therapeutes, dont a parlé Philon le Juif etoient Chretiens.* in 12. Ciceronem quoque de Natura Deorum eruditis obfervationibus criticis illuftravit, & hoc ipfo anno ejus orationes in Catilinam annotationibus fuis eximiis ftipatas edidit.

cette vie est de la façon d'Helenius Acron, auquel les Scholies sur Perse sont attribuées par plusieurs Auteurs raportés par Fabritius en sa Bibliothéque Latine & même par Vossius le Pere, de Analogia Lib. 4. cap. 7. *où il cite un MS. qui le porte ainsi? Cela merite reflexion.* *

Au commencement de la vie de Perse, où il est dit qu'il naquit Fabio Persico, & Lucio Vitellio Consulibus, *il ne seroit pas hors de propos d'observer, que les MSS. de Vinet portent* Prisco, *comme dans Dion Cassius, & autres cités par le Card. Noris, Epist. Consular. in* Thesaur. Antiq. Roman. Grævii, Tom. XI. pag. 407. *où il montre neantmoins fort bien, que son vrai surnom étoit* Persicus.

Rubrio Mario) Rubrio & Rubro, *sont des mots également corrompus dans les MSS. au lieu de* Publio. *Cela paroit par l'inscription raportée par Gruter MCVI. 7. qui fut posée P. MARIO. L. ASINIO. COS. Ainsi Scaliger*

* Constans atque certum hoc est, neque Vitam Persii, neque prisca in Satirarum Librum Scholia, qualia hodie habemus, sincera atque integra esse veterum Exegetarum scripta; sed potius ex diversis Commentariis compilata ab inferioris ævi Sciolo, quocunque is demum nomine veniat.

liger s'est trompé, quand dans ses Notes sur Eusébe, il a voulu corriger P. Rubrio Mario Celso.

Natus in Etruria &c.) *Vous auriés pu vous expliquer sur la dispute célèbre entre quelques Savans, sur la question si Perse est veritablement né à Volterre. Mais apparement vous n'avès pas jugé, que les raisons de ceux, qui le contestent, meritassent d'estre refuteés. En quoi je suis bien de vostre avis.* **

Fulvia Sisennia) *Je ne connois aucune famille Romaine du nom de* Sisennia. *Ainsi de ce fait, & de la varieté des MSS. dont les uns ont* Sisenna, *les autres* Sesinia, *je conclus qu'il faut corriger* Sisinnia. *Vous sçavés, qu'il y a eu plusieurs Romains de ce nom.* ***

Remmium Palæmonem) *dans l'Inscription que vous rapportés ici, & qui se trouve*

** Scripsere in hoc argumentum *Ludov. Aprosius* & *Casp. Massa* singulares Dissertationes Italica Lingua, quas latine redditas & Animadversionibus nostris illustratas in lucem aliquando dabimus.

*** Meminit vero *Tacitus Hist. Lib. III. c. 51. Sisennæ* Historici, de quo, ut quidem videtur, Auctor *Dialogi de orat.* c. 23. *Quibus eloquentia tui Aufidii Bassi aut Servilii Noniani, ex comparatione Sisennæ aut Varronis sordet.* Præterea *Tacitus Hist. L. II. 8.* Centurionem *Sisennam* memorat, & *Annal. II. 1. Sisennam* Statil. Taur. Cos.

aussi dans Gruter, & dans les Notes de Scaliger sur Eusébe, je voudrois bien, que vous nous eussiés expliqué, ce que signifient ces Lettres L. L. L. D. F. Je ne trouve ces trois L. qu'en deux autres Inscriptions dans Gruter, sçavoir DCCCCLXVII. 5. & DCCCCLXIX. 13. On les trouve même jusques à cinq fois dans cette derniere. Dans celle de Palamon, je soupçonne que toutes ces Lettres signifient LIBERTUS LUCIAE LUCIAE DEFUNCTAE. Vous sçavés que dans Suétone il est dit, qu'il avoit été Esclave d'une femme, qu'il ne nomme point, & qu'il avoit ensuite été affranchi. Vous sçavés aussi, qu'il y a eu des familles Romaines du nom de Lucius. *Je soumets cette conjecture à vostre décision.*

Virginium Flaccum) Puisque de vos deux MSS. l'un a Flavum, *comme celui de Vulcanius, dont parle Lipse* in Tacit. Annal. Lib. 15. Not. 153. *qui est peut être le même, que celui de Leyde, & l'autre* Flavium, *comme dans celui de Vinet, je ne doute pas, qu'il ne faille corriger* Flavum. *Car ce surnom se trouve aussi de même dans la Liste des Rhéteurs, dont Suétone avoit écrit les vies, & qui etoit dans le MS. d'Achille Stace, comme il nous l'assure à la fin de ses Notes sur cet Historien. Il y est appellé aussi* Virgilius, *au lieu de*

de Virginius. *Mais* Virginius *étoit ſeurement ſon nom, ſuivant la judicieuſe remarque de Lipſe au lieu cité, qui le diſtingue ſi bien de P. Virginius Rufus, qui fut Conſul ſous Neron, qu'il eſt ſurprenant que Caſaubon les ait confondus, en ſes Remarques ſur cette vie. Le Rhéteur eſt célèbre par les Eloges de Tacite & de Quintilien.*

Annæi Cornuti) Jean Albert Fabritius a plus amplement encore parlé de ce Philoſophe en ſa Bibliothéque Greque Lib. 3. cap. 15. pag. 398. *Du reſte je crois avec Glandorp, que ſon nom étoit* Anneius, *y ayant eu pluſieurs perſonnes de ce nom, qui ont porté ce ſurnom de Cornutus. Ce qui me fait croire que noſtre Philoſophe avoit été esclave de quelquun de cette famille, & enſuite affranchi par lui.*

Calpurnium Staturam) *L'Edition de Vinet a* Statucam. *Mais je crois avec Caſaubon, qu'il faut lire,* Suram. *C'étoit un ſurnom commun à pluſieurs familles Romaines, & entr' autres aux Calphurnius; temoin celui, qui avoit écrit le Journal de la Vie de l'Empereur Gallien le pere, ſuivant Trebellius Pollion à la fin de ſa vie. Il eſt vrai que quelques Editions, ſuivies par Voſſius,* De Hiſtor. Lat. Lib. 2. cap. 4. *portent* Palfurius Sura. *Mais les plus anciennes, & les meilleures Editions*

ont Calphurnius, *au raport de Saumaise, & cet Historien pourroit bien estre de la même famille, que l'ami de Perse.*

Servilium Numanum) *Le MS. de Vinet avoit* Romanum. *Mais vous avés raison de corriger* Nonianum. *Vous attribués cette correction à Gronovius. Je ne sçais * en quel endroit il l'a proposée. Mais elle est originairement de Casaubon, sur cette vie, où il l'appelle* Novianus, *par une erreur, qui lui est commune avec beaucoup d'autres Sçavans. Vous cités ensuite Tacite* in Dialog. de oratoribus n. 23. *Mais je ne crois pas que cet ouvrage soit de Tacite. Cet Historien parle encore de Servilius en plusieurs endroits de ses ouvrages, mais sans le nommer par son surnom. Le plus considérable de ces passages est celui cy,* Annal. XIV. 19. *que je rapporterai ici, pour essayer de le corriger:* Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitii Afri & M. Servilii, qui summis honoribus & multa eloquentia viguerunt; ille orando caussas, Servilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris & elegantia vitæ, quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diversus. *De toutes les conjectures, qui ont été proposées sur cet endroit, je*

* In Animadv. ad hanc vitam.

je goute le plus celle de Lipse, qui lit: & quem elegantia vitæ clariorem effecit. *Mais sans recourir à cette transposition, j'écrirois:* at elegantia vitæ quem clariorem effecit, ut par ingenio &c. *Au reste Mr. Burmann, en sa Note sur Quintilien, que vous cités, paroit fort embarassé à sçavoir, surquoi Onuphrius Panvinius, Almeloveen, & le P. Hardouin ont donné au même Servilius le nom de* Rufus. *C'est une bevüe de Panvinius, qui a été inconsiderement suivie par les autres, suivant que l'a remarqué Mr. le Card. Noris, en son Epistre Consulaire,* Antiq. Rom. Græv. Tom. XI. pag. 410. *Almeloveen, en ses Fastes Consulaires,* Part. I. pag. 70. *se trompe encore, quand il lui donne un autre surnom, sçavoir celui de* Geminus, *le confondant avec d'autres Servilius, qui l'ont porté, & qui ont été pareillement Consuls au tems de la République.*

Sectæ Stoicæ) Le MS. de Vinet, semblable aux vostres, portoit aussi Poëticæ. *Mais il est evident que c'est une faute, comme l'avoit deja remarqué Vossius,* de Poët. Lat. pag. 43.

Quin illa esse vera poëmata diceret) Je suis bien aise que ces mots ne se trouvent pas

en l'un de vos MSS. Car ils me paroissent fort suspects.

Claudii Agaterni) il faut corriger, Agathemeri, *suivant la remarque du sçavant Reinesius*, Inscript. pag. 610. *au Sujet d'une Inscription Grèque, qui se trouve aussi dans la Collection des Marbres d'Oxfort*, pag. 77. *de l'Edit. de Prideaux. Dans ce qui suit le MSS. de Vinet avoit :* Patronis Aristocratis Magnatis. *Mais il faut suivre l'Edition de Pithou, lequel atteste, que l'un de ses MSS. porte:* Magnetis, Aristotelici - - *C'est qui n'est pas à mepriser.*

Apud Thraseam) La Correction, que fait ici Lipse me paroit indubitable. Elle est aussi de Casaubon sur cette vie.

Sufficientis. Fuit frugi) L'Edition de Vinet porte: Fuit pietatis erga matrem & sororem & amitam eximiæ. Sufficiens fuit, frugi & pudicus. *In quo, ni fallor, latet vera lectio. Legendum enim suspicor:* Sufficienter fuit frugi & pudicus. *Confer illud Horatii, II. Sat. VII.* 3. Et frugi quod sit satis. *Nihil tamen definio.*

Reliquit circa H-S. XX.) C'est ainsi qu'il faut lire. Mais il n'est pas inutile de remarquer, que les MSS. de Vinet portoient: Sestertia vicies. *Il faut voir Casaubon sur cet*

en-

endroit, où il montre, que peu après on doit lire centum, *au lieu de* centies. *Cet endroit au reste fait voir, qu'il n'est pas vrai, comme on le croit communement, que le neutre pluriel* Sestertia *ne se trouve, que dans les Poëtes. Ensuite, dans les MSS. de Vinet il y a:* ut volunt alii, pluries. &c. *Ces derniers mots ne se trouvent pas dans les autres editions. Du reste en ce qui suit. Casaubon avoit deja changé* pondera *en* pondo. *J'oubliois de remarquer, qu'au lieu* de Scriptis tantum ad matrem Codicillis, *l'Edition de Vinet porte,* tamen, *& cette leçon me paroit préferable.*

Libros circa Septingentos Chrysippi) *L'Edition de Vinet est conforme à vostre MS. Et il est vrai, que suivant Diogéne Laërce, aussi bien que suivant Suidas, ce Philosophe avoit laissé à peu près autant de Volumes. Mais si l'on conserve ce mot* Chrysippi, *il faudra supposer, que ces volumes composoient toute la Bibliotheque de Perse, comme vous le remarqués fort bien. Ce qui n'est point vraisemblable. Ainsi je proscrirois plustot* Chrysippi, *comme les MSS. sur lesquels ont été faites les editions de Pithou & de Casaubon.* ⁂ *Pe-*

⁂ Persium Chrysippi libros in magno pretio habuisse, dubium nulli: cujus etiam nomen scriptis suis celebravit: *De-*

Pecuniam sororibus) Il est plus naturel de penser, que c'est le premier de deux passages, qui est corrompu, puisqu'il ne s'y agit, que du changement d'une Lettre, pour le rétablir, en lisant Sorores, *au lieu de* Sororem. **

Et raro & t. scripsit) J'aimerois mieux scriptitavit, *comme en l'Edition de Vinet. Et je lirois aussi volontiers dans ce qui suit:* Hinc ipsum librum imperfectum reliquit, *au lieu de* hunc. *Cela veut dire:* de la vient, qu'il n'a pas mis la derniére main à ses Satyres.

Et

- - - *Depunge, ubi sistam*
Inventus, Chrysippe, tui finitor acervi.

Constat autem nobis fide gravissimorum Auctorum Chrysippum totidem scripsisse libros, quot in Persii Bibliotheca ab Auctore vitæ extitisse memorantur: ita ego vix adducor ut credam *Chrysippi* vocem esse expungendam, neque quomodo in aliquot eosque haud pessimæ notæ Codices irrepserit, ulla dari poterit idonea ratio. Neque opus est vim h. l. inferre, levissima τȣ̃ *sive* in & mutatione integra erunt omnia.

** Et ego plures Persio Sorores tribuere non dubitarem, si semel unius tantum meminisset Auctor Vitæ. Prior locus ita habet, *Fuit pietatis erga matrem & Sororem.* &c. Facilis hic librarii lapsus: at non æque in altero illo: *Reliquit circa H-S XX. matri & sorori.*

Et en effet l'on voit dans la suite que Cornutus & Cæsius Bassus prirent soin de les retoucher. Hunc *supposeroit, que l'Auteur de cette vie, est l'ancien Scholiaste. Ce qui n'est pas bien assuré.* ***

In ultimo libri) *Les MSS. de Vinet s'accordent ici aux vostres, & leur texte me paroit meriter la préférençe. Du reste je lirois ainsi tout ce passage:* Versus aliqui dempti sunt de ultimo libri, ut quasi finitus esset. Leviter retractavit Cornutus, & Cæsio Basso petenti, ut ipse perficeret, tradidit edendum. *Vos MSS. m'ont fourni*, ut quasi, *& ensuite* Cornutus, *qui se trouve aussi dans ceux de Vinet. De* recitavit, *qui est dans ces derniers, & dans ceux de Pithou, & de* contrectavit, *ou* contraxit, *qu'on voit dans les vostres, j'ai forme* retractavit, *qui tient de*

*** Etsi vero hanc Emendationem admittamus, quod ego non vehementer recuso: Erit tamen h. l. nobis argumento, Vitam Persii ab antiquo Scholiasta esse scriptam: Siquidem & post hanc Emendationem nobis integrum est quærere, quæ alia fuerit ratio, quod Auctor Vitæ nomen Libri Satirarum, de quo ipsi sermo est, his verbis IPSVM LIBRVM tam leviter indigitaverit. Sed & vulgata Lectio bene se habet.

de l'un & de l'autre, & qui signifie la même chose, que recensuit. *L'adverbe* leviter *demandoit cela.* Perficeret *est tiré de l'Edition de Vinet, & signifie corriger.* Ederet *etoit trop voisin d'* edendum.

Et paucos Sororum Thraseæ &c.) La correction, que vous admettez, a été proposée par Casaubon avant tout autre, & me paroit très bonne, supposé que cet endroit en ait besoin. Mais le MS. de Vinet offre cette leçon, qui n'est pas moins bonne: Et paucos uxori Thraseæ in Arriam matrem fecit versus, quæ se ante virum occiderat. *Elle est même meilleure, en ce qu'elle oste l'équivoque du* quæ, *qui suivant la correction de Casaubon pourroit se raporter à la femme de Thrasea. Ainsi je l'adopterois très volontiers.*

Omnia a. Cornutus &c.) Je ne pense pas que le don de Livres emportât de droit celui des Ecrits de Perse. D'ailleurs Cornutus étoit sans doute plus capable de juger de leur mérite, que la mere du Poëte. Neantmoins le mot ea, *qui se trouve dans vostre MS. me plait fort, & je le crois même necessaire, affin de restraindre cet avis de Cornutus aux seuls Ecrits, dont on vient de parler. Je lirois donc seulement:* omnia autem ea mater ejus ut aboleret, Cornutus auctor fuit. *comme*

en

en l'Edition de Vinet, de laquelle je retranche seulement magister ejus, *qui me paroit une glose.* ***

Editum librum.) *J'approuve fort la transposition, que vous faites de ce passage. Du reste Casaubon avoit deja montré, qu'il falloit lire,* diripere.

Anno ætatis XXX.) *Il n'y a pas d'apparence, que l'Auteur de cette vie ayant été assès exact, pour marquer non seulement l'année, mais même le jour de la naissance de Perse, & celui de sa mort, l'ait été assès peu, pour n'en pas supputer au juste l'intervale. Il vaut mieux rejetter cette faute sur les Copistes, qui ont étrangement défiguré cette vie, comme l'atteste Vinet, & comme nous le reconnoissons par nous même. Je ne ferois donc aucune difficulté de corriger XXVIII. Pour ce qui est de St. Jerôme, je n'y voudrois rien changer, par ce que lui, ou Eusébe son Auteur ayant bien d'autres supputations à faire, ont aisément pû s'équivoquer sur celle cy.* Sed

* Quis dubitet, Cornutum cum Bibliotheca Persii simul omnia ejus scripta abstulisse? quod ipsum Autor vitæ Persii affirmare videtur, quando memorat, Persium scriptis ad matrem Codicellis, eam rogasse ut Cornuto præter DCC. Chrysippi Libros, Bibliothecam suam OMNEM daret: Cornutum autem sublatis omnibus libris pecuniam sorori ejus reliquisse. Nihil tamen definio.

Sed mox ut à Schola &c.) Hæc suo loco mota esse palam est; Ego reponenda esse censeo post ista: A quo introductus aliquatenus in Philosophia est. *Quod miror Casaubonum non animadvertisse.*

V.

VIRO CLARISSIMO
ATQVE
DOCTISSIMO
FRIDERICO JACOBO
BEYSCHLAGIO
GYMNASII SVEVO HALENSIS ADJVNCTO ET AD ÆDEM S. MICHAELIS CATECHETÆ OPTIME MERENTI
AMICO EXOPTATISSIMO
S. P. D.
JO. GEORGIVS SCHELHORNIVS.

Εὕρηκα, εὕρηκα! inveni, teneoque in Te, Vir Præstantissime, meum IRENÆVM BIBLIOPHILVM, tamdiu frustra quæsitum, totque mihi antehac votis ardentissime desideratum. Imo, quæ Tua est insignis humanitas, ac mea felicitas, Te inter

ter amicos mihi conjunctiſſimos lætus jam numero. Plurima meis inde ſtudiis haud abs re promitto commoda, cum præſertim jam in Tuis eruditionis & gratiarum pleniſſimis varia notatu digna me docueris. Proin multum literatiſſimo atque celeberrimo Krauſio, quod ſuo indicio in novorum literariorum tabulis Te mihi primus prodiderit, debeo. Cumque literis meis publice ad Te ſuperiori anno datis id ipſi elicuerim, æquum & juſtum eſſe arbitror, ut publice etiam, quam jucundum quamque acceptum Te propius jam noſſe mihi ſit, declarem. Crede mihi, optime BEYSCHLAGI, haud facile mihi unquam quicquam Tui, talis tamque egregii Viri, quem nondum etiam mihi nominetenus cognitum feci maximi, notitia accidiſſe gratius, & quod de vera amicitia ex vero Valerius Maximus (a) pronunciavit, de mea quoque Tibi perſuaſum habe: *Amicitiæ vinculum potens & prævalidum, neque ulla ex parte ſanguinis viribus inferius: hoc etiam certius & exoptatius, quod illud naſcendi ſors, for-*

(a) Lib. IV. Cap. 7.

tuitum (b) opus, hoc uniuscujusque solido judicio incoacta voluntas contrahit.

Hac vero occasione simul quædam Tecum, Tibi forte non ingrata futura, communicare juvat, & primo quidem brevem vitæ M. Antonii Flaminii descriptionem, a Joachimo Camerario concinnatam, eque libro rarius obvio, cujus ad observationum Tuarum trigam, Bibliothecæ Bremensi insertam, Celeb. Hasæus (c) meminit, a me petitam. Integer libri superiori anno e Bibliotheca Riviniana Lipsiæ plus licitantibus vendita a me redemti, titulus hic est; *Epistolæ aliquot M. Antonii Flaminii de veritate doctrinæ eruditæ & sanctitate religionis, in Latinum veterem sermonem conversæ ex Italico hodierno, nec non narrationes de Flaminio, & aliis quibusdam, cognitione bonarum & opt. disciplinarum ac artium & pietatis Studiosorum non indignæ: editæ a Joachimo Camerario. Noribergæ in officina Dieterichi Gerlacii.* MDLXXI.

(b) Absit vero a me quam longissime, ut providam optimi Numinis curam ab hoc opere excludam.

(c) Class. VII. p. 931. add. p. 582.

MDLXXI. in 8. In dedicatione ad Georgium Ludovicum Hutenum ſe de Flaminio, quæ ſcripta reperire & fando cognoſcere potuerit, narratione ſua proſecutum eſſe Camerarius teſtatur. En ergo Tibi ea, e laudato libro a me decerpta. M. Antonius „ Flaminius patria Foro Cornelienſis, etſi „ quidam neſcio quo in caſtello regionis „ Venetæ hunc natum eſſe tradidere: cum „ illuc potius puerum parvulum huncper- „ veniſſe verum eſſe exiſtimetur cum patre „ fugiente turbulentam diſſenſionem civi- „ um ſuorum. Hic igitur noſtra ætate in- „ ter doctos viros Italiæ nomen habuit præ- „ cipuum, & fuit in admiratione non ſo- „ lum excellens ingenium ipſius, ſed in- „ credibile etiam Studium tam certæ re- „ rum cognitionis, quam diſertæ & pro- „ priæ verborum elocutionis. Itaque „ non facile reperies, quem huic laude „ doctrinæ eruditionisque eximiæ ante- „ poneres. Non ille temere aut incon- „ ſiderate opinionem ullam ſententiamve „ admittere complectique animo ſuo, ne- „ que pronunciare concepta oratione ex- „ perte autoritatis eorum, quos pure & „ emendate atque adeo eleganter locutos „ eſſe conſtaret. In qua tamen parte ad- „

„ eo verecunde circumſpectus fuit, ut
„ Italicæ linguæ vulgari exponere cogita-
„ tiones ſuas, quam Latinæ incorrupto
„ ſermóne maluerit, quaſi ſibi non confi-
„ deret ea facultate hujus, quam com-
„ parare ipſe potuiſſet. Verſus tamen La-
„ tinos eos compoſuit, quos docti & eru-
„ diti omnes ſummopere probant atque
„ ſuſpiciunt, & expoſuit cogitationes ſa-
„ pientiæ ac pietatis oratione diſerta atque
„ elegante. Sunt in medio epiſtolæ quæ-
„ dam illius, quibus mirabilis diligentia
„ declaratur, perquirendi & ſequendi in-
„ telligentiæ & loquentiæ veritatem. „ Poſt
hæc epiſtolam Flaminii copioſe & erudite
ad Ludovicum Calinum ſcriptam aque ſe
in Latinum ſermonem converſam Came-
rarius exhibet, in ea ſeſe perſpicue & ho-
neſtam voluntatem, & cogitationes ratio-
nesque explicatas, atque ſapiens & rectum
judicium de bonæ & luculentæ orationis
ſpecioſa copia oſtendere cenſens. Ad Fla-
minii deinde mentionem reverſus ita de eo
pergit. „ Is cum veram ac ſalutarem
„ ſapientiam eſſe ſtatuiſſet cognitionem &
„ ſcientiam ſacrarum literarum, id eſt, re-
„ rum divinarum verbo Dei æterno pro-
„ ditarum, ita animum ſuum applicuit ad
„ com-

commentationes sanctarum scriptura- „
rum, & inprimis Davidicum Psalteri- „
um cum interpretandum explicandum- „
que tum translatum in versus celebran- „
dum sumsit. Ad quod genus cum pla- „
cuisset ei quasi fructus ingenii sui & ope- „
ras partæ eruditionis attribuere, ita se „
diversis in carminum formis argumen- „
to leviore exercuit, antequam opus il- „
lud gravius in manus sumeret. Cumque „
abs sese composita judicanda aliis trade- „
ret, quos eruditione doctrinæ præstare „
cæteris arbitratus esset, & admonitio- „
nes horum libenter admisit, & de illis „
studiose disseruit, & suas rationes libere „
exposuit. Neque voluit etiam vel unum „
verbum temere abs se usurpari, sed in „
hoc omnibus modis incubuit, ut sua „
omnia veritate niterentur. Quæ atten- „
tio atque diligentia ut in hoc studio re- „
quiritur, sic nequaquam frequentari, „
studiumque optimarum disciplinarum & „
artium jam tepere, vel omnino etiam „
frigere deprehenditur. De communi- „
catione enim familiari scriptorum, & „
benevolentiæ hac in parte mutuæ expe- „
rimento tristis est cogitatio & confiden- „
tiæ & diffidentiæ. Quod & sibi scripto- „

 res „

„ res fere tribuunt ipsi omnia, & aliorum
„ monita vix unqnam boni consulunt, &
„ secundum Horatium: nescire ipsi quoque
„ prave, quam discere malunt. „ Ad demonstrandam autem curam & vigilantiam adeoque probitatem Flaminii ista in parte exhibere epistolas quasdam ipsius ad Basilium Zancum, Ulyssem Bassianum, & Galeassum Florimontem episcopum Aquinatem Camerario visum fuit, quibus dein sequentia subjecit. „ Plane & perspicue
„ demonstratum esse confido veritatem
„ sententiæ de M. Flaminio meæ, quoad
„ judicium ipsius de sermonis Latini pro-
„ prio & puro usu, & litterarum scientia,
„ & elegantia loquendi. Ad rerum au-
„ tem cognitionem atque disciplinam,
„ nec non vitæ degendæ rationem & mo-
„ dum quod attinet, itemque hac in par-
„ te consiliorum actionumque ejus laudem
„ ac constantiam, quo ille direxerit cur-
„ riculum suum, & quem finem sibi pro-
„ posuerit, nimirum cœlestis doctrinæ &
„ fidei Christianæ studium, desinens in
„ veneratione pia religiosaque Dei æterni
„ & habens terminum animarum salutem:
„ ejus supra quasi a prætereunte brevis
„ mentio facta est. Et quoniam de his

„ ipsis

ipsis plus verborum fieri non duximus „
alienum, ideo quæ potuimus de ipso ex „
ejus aliorumque scriptis quasi resciscere, „
ea libuit hoc loco exponere, tanquam „
testimoniis quoque epistolarum ejus, „
sicut antea fecimus, deinde productis. „
Fuisse M. Flaminii patrem Johannem ac- „
cepimus, virum doctissimum & bona- „
rum litterarum artiumque facultate ac „
copia præstantem. Qui cum se ad imita- „
tionem scriptorum Ciceronis contulisset, „
hoc consecutus fuit, ut oratio ipsius non „
solum pura & elegans inprimis, sed or- „
nata quoque esset atque splendida. Hic „
multis annis Bononiæ docuit, ibidem- „
que obiit mortem Anno Jesu Christi „
M D XXXVI. In cujus sepulchro per- „
scripta hæc fuere: JOANNIS ANTONII „
FLAMINII FORO CORNELIENSIS „
VIRI DE UTRAQUE LINGUA B. M. „
OSSA (*d*). Ab hoc Marcum filium „

 ad „

(*d*) Extat inter M. Ant. Flaminii selecta carmina, quæ cum aliis Theodori Bezæ pœmatum editioni secundæ, ab ipso auctore recognitæ, Henricus Stephanus adjecit, p. 153. unum ad Joannem Antonium Flaminium patrem morientem, quod hic addere haud piget:

Vi-

„ ad similem laudem & ejusdemmodi de-
„ cus fuisse educatum institutumque even-
„ tus scilicet declaravit, & ex iis, quæ
„ commemorata sunt, liquido patet, &
„ extant egregia scripta ipsius, non solum
„ carminum, sed philosophica quoque, &
„ in his Aristotelicorum librorum para-
„ phrases. Sed in studium pietatis reli-
„ gionisque sanctæ cum hic penitus in-
„ cumbendum statuisset, omnem erudi-
„ tionem partam labore & industria sua,
„ omnemque ingenii vim huic proposito
„ inservire famularique voluit, & senten-
„ tiæ veræ de rebus divinis, & curæ se-
„ cundum præscripta patefactæ voluntatis
„ Dei æterni vitam agendi in terris subjecit
„ cogitationes rationesque suas, denique
„ dicta atque facta universa. Amplissima
„ præ-

Vixisti genitor bene ac beate,
Nec pauper, neque dives, eruditus
Satis, & satis eloquens, valente
Semper corpore, mente sana, amicis
Jucundus, pietate singulari.
Nunc lustris bene sexdecim peractis,
Ad divûm proficisceris beatas
Oras. I genitor, tuumque natum
Olympi cito siste tecum in arce.

præmia ſcriptorum ſuorum oblata repu- ,,
diavit, tantumque abeſt, ut divitiarum ,,
aut ſplendoris ſpem cupiditatemve tan- ,,
quam fructum ingenii & doctrinæ ſecu- ,,
tus ſit unquam. Potuit ei epiſcopi mu- ,,
nus & dignitate excellens & emolumen- ,,
tis opimum contingere. Quod fortunæ ,,
beneficium aliorum judicio maxime ex- ,,
petendum, Flaminius averſatus conſtan- ,,
tiſſime refutavit. Fundamentum autem ,,
fidei Chriſtianæ cum ſolidum illabefa- ,,
ctatumque teneret, de exſtructionibus ,,
quibusdam ſupra illud ipſum, fortaſſe ,,
quæri poſſe videatur. In qua quidem ,,
parte peroptandum erat,ut eſſemus cum ,,
attentiores tum manſuetiores univerſi. ,,
Eſt enim ante oculos quorundam neſa- ,,
ria crudelitas & violenta ſævitia in omnes ,,
diſſentientes ab iis, quæ ipſi approbave- ,,
runt. Inque eos, qui non ſimpliciter ,,
cum ipſis concordant, non ſolum inhu- ,,
mani ſed plane infenſi reperiuntur, ex- ,,
tincta & patientia, & caritate, quæ ſunt ,,
lumina vitæ Chriſtianæ clariſſima. Non ,,
autem loquor modo de iis extructioni- ,,
bus, quarum fundamenta diverſa atque ,,
diſcrepantia ſunt. Horum enim autores ,,
nullo modo conjungi neceſſitudine ali- ,,

„ qua possunt, ac hoc potius separari dissidio perpetuo necesse est. Atque est ista in parte veritatis hostis falsitas, neque desinit hæc illam acerbitate maxima odii & immanitate afflictionum persequi, & omnibus viribus suis infesta premere. Qualis in hoc mundo semper fuit, est, & erit doctrina cœlestis & æternæ veritatis, quam fidei Christianæ solius esse sciunt atque norunt illius discipuli in eo cœtu, qui Dei æterni Ecclesia appellatur. Quam his temporibus cruenta insectatione crudelissime exagitat Romanensis factio & Mahometica barbaria, inque confessionem veritatis habet paratos laqueos & ignem ferrumque expeditum, eousque etiam progrediens furore immanitatis suæ, ut ne mortuorum quidem sepultorumque cadaveribus parcat. Quem ipsum furorem M. Flaminii viri doctrina ac pietate præstantis, & veritatem a verborum disputatione ad actionum decus deducentis (id quod veterum quidam opus esse scripsit Deo æterno inprimis gratum) hujus igitur corpus quoque furoris illius impetum morte obita corripuisse, memini audire me qui perhiberent & affirmarent. Sed hi ru-

„ mo-

mores dissipati scilicet fuere ab odio „
Pontificis Pauli IIII. Theatini, qui istud „
consilium cepisset, ut Flaminii corpus „
erutum de busto, in profluentem cura- „
ret projiciendum. Id tamen non esse „
factum accepimus, sive aliquorum ad- „
monitione Pontifice delinito, sive cum „
defervescente animi impetu sua ipse „
sponte sententiæ istius asperitatem mu- „
tasset. Creditum autem est, nocuisse apud „
istum Pontificem Flaminio necessitudi- „
nem & familiaritatem, quæ ei cum Re- „
ginaldo Polo Cardinali Anglo fuisset „
maxima, in summa voluntatum & stu- „
diorum conjunctione. Mirifice autem „
fuisse Pontificem istum Polo infestum „
traditur, & propter ipsum cunctis ne- „
cessariis & amicis ejus valde iratum. Ir- „
ritatus autem adversus hos ille putatur, „
potissimum indignatione, quod doctrina „
erudita ab illis singulari cura atque dili- „
gentia coleretur, ab omni liberali disci- „
plina ipse alienus & bonarum artium „
cognitione abhorrens, & horridæ cu- „
jusdam atque superstitiosæ vitæ rationem „
sequens. Etsi fieri potest, ut Flaminius „
ideo etiam ei displicuerit, quod animad- „
vertisset hunc veritatis cœlestis puræ do- „
ctrinæ „

„ ctrinæ esse Studiosiorem. Qui cum post
„ adolescentiæ ætatem in Patavina schola
„ auctus doctrina, & nominis aliquam
„ celebritatem adeptus, Romæ etiam in
„ honore fuisset, a Pontifice Clemente
„ VII. dignitate fructuosa ornatus est or-
„ dinis equitum S. Petri. Quo Pontifice
„ mortuo ille Venetias sese contulit, ver-
„ satusque ibi non diu cum legato Galli-
„ co, ad episcopum Veronensem evocatus
„ venit Johannem Matthæum Gibertum.
„ Apud quem annos complures vixisse per-
„ hibetur, ita ut victu cultuque asperiore
„ durioreque uteretur, instituto episcopi il-
„ lius, qui ista simulatione sanctitatis au-
„ cupari Cardinalis præstantiam existima-
„ batur. Erat autem Flaminius valetudine
„ a puero infirma, stomachi inprimis do-
„ loribus eum graviter affligentibus. Et
„ est tunc factum, ut in periculosum mor-
„ bum incideret. Cujus periculo tandem
„ depulso, recreandarum virium caussa in
„ Venetam regionem rediit, & mox in
„ urbem transiit. Ubi commorantem eo
„ tempore episcopum Theatinum, qui
„ postea Pontifex Paulus IIII. fuit, offen-
„ dit, & ab illo invitatus familiæ ejus pars
„ esse cœpit. Insignis autem species in

„ hoc

hoc fuit, qui & episcopi principatu se „
abdicavit, & supra modum vitam du- „
ram omnibusque jucundis ac gratis ab- „
stinentem egit : id quod mundo huic „
valedicere vocabant, amplexus etiam „
novæ cujusdam sectæ professionem, „
quæ ab ipso deinde nominata est. Huic „
igitur tunc sese Flaminius dare, captus illa „
quasi formositate religionis, & in sacra- „
rum litterarum lectionem totus incum- „
bere, adeo ut Hebraicæ quoque lin- „
guæ aliquam scientiam compararet. Sed „
Theatino mox Cardinali facto, conten- „
dentem Flaminius hunc Romam ille „
quidem est prosecutus, sed inde Nea- „
polim perrexit, & paulo post reversus „
Romam in notitiam intimam Poli An- „
glici pervenit, similitudine voluntatum „
studiorumque eos conjungente, & „
apud eum reliquum egit spatium vitæ „
suæ universum, cum a bonis doctisque „
omnibus mirifice diligeretur & magnifi- „
eret, ipsique Pont. Max. Paulo III. Far- „
nesio esset carus, in cujus palatio mor- „
tem obiisse fertur Anno ætatis suæ LVII. „
Christi Jesu M. D. L. „ His ita dictis Camerarius ex epistolis clarorum virorum Lugduni in officina Gryphiana editis duas per-

perquam elegantes, unam nempe Petri Victorii ad Reginaldum Polum Cardinalem, & alteram hujus ad illum, Flaminii mortui laudibus refertas subjungit, quibus anonymi cujusdam tertiam ejusdem argumenti ex Italico Latine redditam annectit, & posteaquam de Petri Carnesecæ vita ac martyrio Romæ obito disseruisset, ad Flaminium denuo redit, his de eo verbis utens. „ Non dissimulavit ille unquam „ vel de sincera atque pura doctrina fidei „ Christianæ sententiam suam, vel „ de vitæ omnium ordinum dissolutione, „ & disciplinæ interitu dolorem. Atque „ extat de Hieronymo Savanorola com„ busto Ferrariæ (leg. Florentiæ) fracta la„ queo cervice, epigramma epitaphium „ Flaminii, quo non obscure indicatur & „ erga veram pietatem religionemque præ„ clara affectio ipsius, & de facinore illo „ existimatio nequaquam bona. Id epi„ gramma & gravitate sententiarum, & „ verborum elegantia, & compositionis „ venustate eximium hoc loco adscribere „ est visum:

„ *Dum*

Dum fera flamma tuos Hieronyme pasci- „
tur artus,
Relligio sanctas dilaniata comas. „
Flevit, & ô dixit, crudeles parcite „
flammæ,
Parcite, sunt isto viscera nostra rogo. „

Ipse quidem omnibus optimarum di- „ sciplinarum & artium virtutisque & sapi- „ entiæ amatoribus, inque his summis di- „ gnitate opibusque & potentia viris ca- „ rissimus & benignitate eorum adjutus „ sustentatusque fuit, & cum his, ita fe- „ rentibus rebus & cogente tempore, vi- „ xit ille quidem in ea familiaritatis ac ne- „ cessitudinis conjunctione, quæ decuit „ conditionem ipsius, cum firmam retine- „ ret sententiam de veritate doctrinæ cœ- „ lestis, & libere hanc profiteretur. Lo- „ quor autem de universa ipsa, & dogma- „ tum integritate consensu generali fun- „ data. Nam in iis, quæ commotis di- „ sceptationibus agitari plane hostili con- „ tentione ceperunt, & intelligentiam „ ejus adhæsisse, & fluctuasse opinionem, „ & errasse alicubi judicium videri haud „ negaverim.„ Et paucis interjectis: „In- „ ter eos quos Flaminius dilexit & magni „ fe- „

,, fecit, quique ipſum coluere & ſunt ad-
,, mirati, fuit principe loco Aonius Palea-
,, rius Matthæi F. Verulanus, a quo acer-
,, biſſime eſt deplorata mors Flaminii Ro-
,, mæ obita, Viro optimo doctiſſimoque
,, & Chriſtianæ pietatis ſtudioſiſſimo, ,, de
cujus ſupplicio & probitate quædam Ca-
merarius adjicit, qui deinceps varias ite-
rum Flaminii epiſtolas maſculam fidem
pietatemque ſinceram ſpirantes exhibet,
hoc eas elogio obſignans: ,, Jam itaque
,, plane ſpero oſtenſum eſſe, & eruditio-
,, nem doctrinæ in Flaminio fuiſſe egre-
,, giam & judicii acrimoniam ſingularem,
,, & ingenii admirabilem præſtantiam, &
,, religionis ſtudium pietatisque cultum
,, eximium atque ſummum, & vitæ mo-
,, rumque integritatem ac probitatem di-
,, gnam homine Chriſtiano, ut in hoc ce-
,, lebrando qualicunque facultate litera-
,, rum mearum conſilium non erraſſe exi-
,, ſtimem: non tam hominis gratia, quam
,, exempli cauſſa, quod propoſitum eſſet
,, ad imitandum non prorſus dementibus
,, atque veſanis, & cognitionem liberalem
,, ac ſalutarem ſapientiæ ſcientiæque tam
,, divinæ quam humanæ, reipſa conſenta-
,, neum in modum vivendo, exprimere,

& officium virtutemque præstando ac „ colendo, professionem suam ornare & „ efficere spectatiorem cupientibus. -- Id „ videor affirmare posse in veritate: Mul- „ to melius fructuosiusque positurum esse „ aliquem operam suam his Flaminii, „ quæ exposita modo sunt, & similibus „ tam ipsius quam aliorum scriptis legen- „ dis, quam evolvendis rixatricibus at- „ que levibus & nugatoriis chartis, quæ „ passim nunc evolando & judicia multo- „ rum depravant, & animos ad insolen- „ tiam incitant, & dissolutionem vitæ au- „ gent, & adjuvant interitum disciplina- „ rum.„ In fine libelli typographus, præmissa ad lectorem præfatiuncula, recusas dedit duas epistolas, quarum una, pro missæ sacrificio pugnans, Flaminio, altera ei opposita Carnesecæ tribuitur. Illam si reapse Flaminius scripserit, Camerarius mutasse eum postea sententiam ex aliis ejus epistolis judicat, cum præsertim post ipsam scriptam annis 7. Flaminius vixerit, & Christianæ pietatis sententiis refertas epistolas complures, melioris indies & certioris rerum divinarum intelligentiæ composuerit. Alteram vero typographus non autore Carnesecа, sed alio quopiam, qui κατ' ἠθο-

ποιῶν, quid reſponderi debuiſſet potuiſſetve, eſſet commentus & literis mandaſſet, concinnatam ſuſpicatur, alias duas quaſi eodem pertinentes utriusque auctoris nomine ſuppreſſo iis adjungens, quarum primam Italice ad Bernardinum Ochinum poſt deſerta ab ipſo Pontificis caſtra Romæ A. MDXLII. d. 20. Oct. a Claudio Tolomei exaratam animadverti (*e*). Cæterum quod ad Flaminii epiſtolas, fidem pietatemque ſpirantes, quas paulo ante laudato libello a Camerario inſertas eſſe memoravi, attinet, Te, Vir eruditiſſime, rem plane acu tetigiſſe arbitror, qui illas e Pauli Manutii collectione epiſtolarum Hetruſcarum petitas eſſe (*f*) conjeciſti. Licet enim Camerarius hoc non diſerte indicaverit, id tamen e loco de Thomæ Kempenſis libello ex epiſtola ad Carolum Gualteruzzium, quam Flaminio Camerarius itidem adſcripſit, a Te producto colligo. Reliquæ hujusce generis epiſtolæ a Camerario in Latinum

(*e*) Vid. ejus Epiſtol. Italic. Lib. VII. pag. 237. ſqq. edit. Venet. 1566.

(*f*) In Biblioth. Bremenſ. Claſſ. VII. pag. 932.

num sermonem translatæ datæ sunt ad Petrum Pamphilum in aula illustrissimæ Ducis Urbinatis, Abbatem Anysium, Antonium Paravansum, ad quandam Principem fœminam, cujus nomen ad inscriptionem additum non extat, Ulyssem Bassianum, Lælium Torellum præcipuum Ducis Florentini Consiliarium, Principem quandam fœminam Theodoram nomine, Caracciolum, Cæsarem denique Flaminium ejus propinquum. Sed ad alia transgredior. Recensuisti præter cætera Amice æstumatissime, in egregia epistola Bibliothecæ Bremensi (*g*) inserta libellum de Papa muliere, Wittebergæ A. MDCIX. in 8. excusum cujus auctor se FABRUM DOMINI *Jesu*, *veritatis*, *religionis Evangelicæ*, & *Academiæ Wittemb. studiosum* nominat, qua sub persona Tu cum Celeb. Heumanno Schmidium quendam latere voluisse arbitratus es. Aut cuncta vero me fallunt, aut personam hanc induit *Jacobus* HERRENSCHMIDT, (En! habes FABRUM DOMINI) in Ecclesia Oetingensi tum temporis verbi divini Minister,

Ffff 2 postea

(*g*) Class. VIII. p. 515. sqq.

„ eo verecunde circumspectus fuit, ut
„ Italicæ linguæ vulgari exponere cogitationes suas, quam Latinæ incorrupto
„ sermóne maluerit, quasi sibi non confideret ea facultate hujus, quam comparare ipse potuisset. Versus tamen Latinos eos composuit, quos docti & eruditi omnes summopere probant atque suspiciunt, & exposuit cogitationes sapientiæ ac pietatis oratione diserta atque elegante. Sunt in medio epistolæ quædam illius, quibus mirabilis diligentia declaratur, perquirendi & sequendi intelligentiæ & loquentiæ veritatem.„ Post hæc epistolam Flaminii copiose & erudite ad Ludovicum Calinum scriptam aque se in Latinum sermonem conversam Camerarius exhibet, in ea sese perspicue & honestam voluntatem, & cogitationes rationesque explicatas, atque sapiens & rectum judicium de bonæ & luculentæ orationis speciosa copia ostendere censens. Ad Flaminii deinde mentionem reversus ita de eo pergit. „ Is cum veram ac salutarem sapientiam esse statuisset cognitionem & scientiam sacrarum literarum, id est, rerum divinarum verbo Dei æterno proditarum, ita animum suum applicuit ad

„ com-

commentationes sanctarum scriptura- „
rum, & inprimis Davidicum Psalteri- „
um cum interpretandum explicandum- „
que tum translatum in versus celebran- „
dum sumsit. Ad quod genus cum pla- „
cuisset ei quasi fructus ingenii sui & ope- „
ras partæ eruditionis attribuere, ita se „
diversis in carminum formis argumen- „
to leviore exercuit, antequam opus il- „
lud gravius in manus sumeret. Cumque „
abs sese composita judicanda aliis trade- „
ret, quos eruditione doctrinæ præstare „
cæteris arbitratus esset, & admonitio- „
nes horum libenter admisit, & de illis „
studiose disseruit, & suas rationes libere „
exposuit. Neque voluit etiam vel unum „
verbum temere abs se usurpari, sed in „
hoc omnibus modis incubuit, ut sua „
omnia veritate niterentur. Quæ atten- „
tio atque diligentia ut in hoc studio re- „
quiritur, sic nequaquam frequentari, „
studiumque optimarum disciplinarum & „
artium jam tepere, vel omnino etiam „
frigere deprehenditur. De communi- „
catione enim familiari scriptorum, & „
benevolentiæ hac in parte mutuæ expe- „
rimento tristis est cogitatio & confiden- „
tiæ & diffidentiæ. Quod & sibi scripto- „

 res „

„ res fere tribuunt ipſi omnia, & aliorum
„ monita vix unqnam boni conſulunt, &
„ ſecundum Horatium: neſcire ipſi quoque
„ prave, quam diſcere malunt. „ Ad demonſtrandam autem curam & vigilantiam adeoque probitatem Flaminii iſta in parte exhibere epiſtolas quasdam ipſius ad Baſilium Zancum, Ulyſſem Baſſianum, & Galeaſſum Florimontem epiſcopum Aquinatem Camerario viſum fuit, quibus dein ſequentia ſubjecit. „ Plane & perſpicue
„ demonſtratum eſſe confido veritatem
„ ſententiæ de M. Flaminio meæ, quoad
„ judicium ipſius de ſermonis Latini pro-
„ prio & puro uſu, & litterarum ſcientia,
„ & elegantia loquendi. Ad rerum au-
„ tem cognitionem atque diſciplinam,
„ nec non vitæ degendæ rationem & mo-
„ dum quod attinet, itemque hac in par-
„ te conſiliorum actionumque ejus laudem
„ ac conſtantiam, quo ille direxerit cur-
„ riculum ſuum, & quem finem ſibi pro-
„ poſuerit, nimirum cœleſtis doctrinæ &
„ fidei Chriſtianæ ſtudium, deſinens in
„ veneratione pia religioſaque Dei æterni
„ & habens terminum animarum ſalutem:
„ ejus ſupra quaſi a prætereunte brevis
„ mentio facta eſt. Et quoniam de his

„ ipſis

ipſis plus verborum fieri non duximus „ alienum, ideo quæ potuimus de ipſo ex „ ejus aliorumque ſcriptis quaſi reſciſcere, „ ea libuit hoc loco exponere, tanquam „ teſtimoniis quoque epiſtolarum ejus, „ ſicut antea fecimus, deinde productis. „ Fuiſſe M. Flaminii patrem Johannem ac- „ cepimus, virum doctiſſimum & bona- „ rum litterarum artiumque facultate ac „ copia præſtantem. Qui cum ſe ad imita- „ tionem ſcriptorum Ciceronis contuliſſet, „ hoc conſecutus fuit, ut oratio ipſius non „ ſolum pura & elegans inprimis, ſed or- „ nata quoque eſſet atque ſplendida. Hic „ multis annis Bononiæ docuit, ibidem- „ que obiit mortem Anno Jeſu Chriſti „ M D XXXVI. In cujus ſepulchro per- „ ſcripta hæc fuere: JOANNIS ANTONII „ FLAMINII FORO CORNELIENSIS „ VIRI DE UTRAQUE LINGUA B. M. „ OSSA (*d*). Ab hoc Marcum filium „

Eeee 4 ad „

(*d*) Extat inter M. Ant. Flaminii ſelecta carmina, quæ cum aliis Theodori Bezæ pœmatum editioni ſecundæ, ab ipſo auctore recognitæ, Henricus Stephanus adjecit, p. 153. unum ad Joannem Antonium Flaminium patrem morientem, quod hic addere haud piget:

Vi-

„ ad ſimilem laudem & ejusdemmodi de-
„ cus fuiſſe educatum inſtitutumque even-
„ tus ſcilicet declaravit, & ex iis, quæ
„ commemorata ſunt, liquido patet, &
„ extant egregia ſcripta ipſius, non ſolum
„ carminum, ſed philoſophica quoque, &
„ in his Ariſtotelicorum librorum para-
„ phraſes. Sed in ſtudium pietatis reli-
„ gionisque ſanctæ cum hic penitus in-
„ cumbendum ſtatuiſſet, omnem erudi-
„ tionem partam labore & induſtria ſua,
„ omnemque ingenii vim huic propoſito
„ inſervire famularique voluit, & ſenten-
„ tiæ veræ de rebus divinis, & curæ ſe-
„ cundum præſcripta patefactæ voluntatis
„ Dei æterni vitam agendi in terris ſubjecit
„ cogitationes rationesque ſuas, denique
„ dicta atque facta univerſa. Ampliſſima
„ præ-

Vixiſti genitor bene ac beate,
Nec pauper, neque dives, eruditus
Satis, & ſatis eloquens, valente
Semper corpore, mente ſana, amicis
Jucundus, pietate ſingulari.
Nunc luſtris bene ſexdecim peractis,
Ad divûm proficiſceris beatas
Oras. J genitor, tuumque natum
Olympi cito ſiſte tecum in arce.

præmia ſcriptorum ſuorum oblata repu- „
diavit, tantumque abeſt, ut divitiarum „
aut ſplendoris ſpem cupiditatemve tan- „
quam fructum ingenii & doctrinæ ſecu- „
tus ſit unquam. Potuit ei epiſcopi mu- „
nus & dignitate excellens & emolumen- „
tis opimum contingere. Quod fortunæ „
beneficium aliorum judicio maxime ex- „
petendum, Flaminius averſatus conſtan- „
tiſſime refutavit. Fundamentum autem „
fidei Chriſtianæ cum ſolidum illabefa- „
ctatumque teneret, de exſtructionibus „
quibusdam ſupra illud ipſum, fortaſſe „
quæri poſſe videatur. In qua quidem „
parte peroptandum erat, ut eſſemus cum „
attentiores tum manſuetiores univerſi. „
Eſt enim ante oculos quorundam nefa- „
ria crudelitas & violenta ſævitia in omnes „
diſſentientes ab iis, quæ ipſi approbave- „
runt. Inque eos, qui non ſimpliciter „
cum ipſis concordant, non ſolum inhu- „
mani ſed plane infenſi reperiuntur, ex- „
tincta & patientia, & caritate, quæ ſunt „
lumina vitæ Chriſtianæ clariſſima. Non „
autem loquor modo de iis extructioni- „
bus, quarum fundamenta diverſa atque „
diſcrepantia ſunt. Horum enim autores „
nullo modo conjungi neceſſitudine ali- „

„ qua possunt, ac hoc potius separari dis-
„ sidio perpetuo necesse est. Atque est ista
„ in parte veritatis hostis falsitas, neque
„ desinit hæc illam acerbitate maxima odii
„ & immanitate afflictionum persequi, &
„ omnibus viribus suis infesta premere.
„ Qualis in hoc mundo semper fuit, est,
„ & erit doctrina cœlestis & æternæ verita-
„ tis, quam fidei Christianæ solius esse
„ sciunt atque norunt illius discipuli in eo
„ cœtu, qui Dei æterni Ecclesia appellatur.
„ Quam his temporibus cruenta insecta-
„ tione crudelissime exagitat Romanensis
„ factio & Mahometica barbaria, inque
„ confessionem veritatis habet paratos la-
„ queos & ignem ferrumque expeditum,
„ eousque etiam progrediens furore im-
„ manitatis suæ, ut ne mortuorum qui-
„ dem sepultorumque cadaveribus parcat.
„ Quem ipsum furorem M. Flaminii viri
„ doctrina ac pietate præstantis, & verita-
„ tem à verborum disputatione ad actio-
„ num decus deducentis (id quod veterum
„ quidam opus esse scripsit Deo æterno in-
„ primis gratum) hujus igitur corpus
„ quoque furoris illius impetum morte
„ obita corripuisse, memini audire me qui
„ perhiberent & affirmarent. Sed hi ru-

„ mo-

mores diſſipati ſcilicet fuere ab odio „ Pontificis Pauli IIII. Theatini, qui iſtud „ conſilium cepiſſet, ut Flaminii corpus „ erutum de buſto, in profluentem cura- „ ret projiciendum. Id tamen non eſſe „ factum accepimus, ſive aliquorum ad- „ monitione Pontifice delinito, ſive cum „ deferveſcente animi impetu ſua ipſe „ ſponte ſententiæ iſtius aſperitatem mu- „ taſſet. Creditum autem eſt, nocuiſſe apud „ iſtum Pontificem Flaminio neceſſitudi- „ nem & familiaritatem, quæ ei cum Re- „ ginaldo Polo Cardinali Anglo fuiſſet „ maxima, in ſumma voluntatum & ſtu- „ diorum conjunctione. Mirifice autem „ fuiſſe Pontificem iſtum Polo infeſtum „ traditur, & propter ipſum cunctis ne- „ ceſſariis & amicis ejus valde iratum. Ir- „ ritatus autem adverſus hos ille putatur, „ potiſſimum indignatione, quod doctrina „ erudita ab illis ſingulari cura atque dili- „ gentia coleretur, ab omni liberali diſci- „ plina ipſe alienus & bonarum artium „ cognitione abhorrens, & horridæ cu- „ juſdam atque ſuperſtitioſæ vitæ rationem „ ſequens. Etſi fieri poteſt, ut Flaminius „ ideo etiam ei diſplicuerit, quod animad- „ vertiſſet hunc veritatis cœleſtis puræ do- „

ctrinæ „

„ ctrinæ esse Studiosiorem. Qui cum post
„ adolescentiæ ætatem in Patavina schola
„ auctus doctrina, & nominis aliquam
„ celebritatem adeptus, Romæ etiam in
„ honore fuisset, a Pontifice Clemente
„ VII. dignitate fructuosa ornatus est or-
„ dinis equitum S. Petri. Quo Pontifice
„ mortuo ille Venetias sese contulit, ver-
„ satusque ibi non diu cum legato Galli-
„ co, ad episcopum Veronensem evocatus
„ venit Johannem Matthæum Gibertum.
„ Apud quem annos complures vixisse per-
„ hibetur, ita ut victu cultuque asperiore
„ durioreque uteretur, instituto episcopi il-
„ lius, qui ista simulatione sanctitatis au-
„ cupari Cardinalis præstantiam existima-
„ batur. Erat autem Flaminius valetudine
„ a puero infirma, stomachi inprimis do-
„ loribus eum graviter affligentibus. Et
„ est tunc factum, ut in periculosum mor-
„ bum incideret. Cujus periculo tandem
„ depulso, recreandarum virium caussa in
„ Venetam regionem rediit, & mox in
„ urbem transiit. Ubi commorantem eo
„ tempore episcopum Theatinum, qui
„ postea Pontifex Paulus IIII. fuit, offen-
„ dit, & ab illo invitatus familiæ ejus pars
„ esse cœpit. Insignis autem species in
„ hoc

hoc fuit, qui & episcopi principatu se „ abdicavit, & supra modum vitam du- „ ram omnibusque jucundis ac gratis ab- „ stinentem egit : id quod mundo huic „ valedicere vocabant, amplexus etiam „ novæ cujusdam sectæ professionem, „ quæ ab ipso deinde nominata est. Huic „ igitur tunc sese Flaminius dare, captus illa „ quasi formositate religionis, & in sacra- „ rum litterarum lectionem totus incum- „ bere, adeo ut Hebraicæ quoque lin- „ guæ aliquam scientiam compararet. Sed „ Theatino mox Cardinali facto, conten- „ dentem Flaminius hunc Romam ille „ quidem est prosecutus, sed inde Nea- „ polim perrexit, & paulo post reversus „ Romam in notitiam intimam Poli An- „ glici pervenit, similitudine voluntatum „ studiorumque eos conjungente, & „ apud eum reliquum egit spatium vitæ „ suæ universum, cum a bonis doctisque „ omnibus mirifice diligeretur & magnifi- „ ceret, ipsique Pont. Max. Paulo III. Far- „ nesio esset carus, in cujus palatio mor- „ tem obiisse fertur Anno ætatis suæ LVII. „ Christi Jesu M. D. L. „ His ita dictis Camerarius ex epistolis clarorum virorum Lugduni in officina Gryphiana editis duas

per-

perquam elegantes, unam nempe Petri Victorii ad Reginaldum Polum Cardinalem, & alteram hujus ad illum, Flaminii mortui laudibus refertas subjungit, quibus anonymi cujusdam tertiam ejusdem argumenti ex Italico Latine redditam annectit, & posteaquam de Petri Carnesecæ vita ac martyrio Romæ obito disseruisset, ad Flaminium denuo redit, his de eo verbis utens. „ Non dissimulavit ille unquam „ vel de sincera atque pura doctrina fidei „ Christianæ sententiam suam, vel „ de vitæ omnium ordinum dissolutione, „ & disciplinæ interitu dolorem. Atque „ extat de Hieronymo Savanorola com„ busto Ferrariæ (leg. Florentiæ) fracta la„ queo cervice, epigramma epitaphium „ Flaminii, quo non obscure indicatur & „ erga veram pietatem religionemque præ„ clara affectio ipsius, & de facinore illo „ existimatio nequaquam bona. Id epi„ gramma & gravitate sententiarum, & „ verborum elegantia, & compositionis „ venustate eximium hoc loco adscribere „ est visum:

„ *Dum*

Dum fera flamma tuos Hieronyme pasci- „
tur artus,
Relligio sanctas dilaniata comas. „
Flevit, & ô dixit, crudeles parcite „
flammæ,
Parcite, sunt isto viscera nostra rogo. „

Ipse quidem omnibus optimarum di- „
sciplinarum & artium virtutisque & sapi- „
entiæ amatoribus, inque his summis di- „
gnitate opibusque & potentia viris ca- „
rissimus & benignitate eorum adjutus „
sustentatusque fuit, & cum his, ita fe- „
rentibus rebus & cogente tempore, vi- „
xit ille quidem in ea familiaritatis ac ne- „
cessitudinis conjunctione, quæ decuit „
conditionem ipsius, cum firmam retine- „
ret sententiam de veritate doctrinæ cœ- „
lestis, & libere hanc profiteretur. Lo- „
quor autem de universa ipsa, & dogma- „
tum integritate consensu generali fun- „
data. Nam in iis, quæ commotis di- „
sceptationibus agitari plane hostili con- „
tentione ceperunt, & intelligentiam „
ejus adhæsisse, & fluctuasse opinionem, „
& errasse alicubi judicium videri haud „
negaverim. „ Et paucis interjectis: „ In- „
ter eos quos Flaminius dilexit & magni „
fe- „

„ fecit, quique ipsum coluere & sunt ad.
„ mirati, fuit principe loco Aonius Palea-
„ rius Matthæi F. Verulanus, a quo acer-
„ bissime est deplorata mors Flaminii Ro-
„ mæ obita, Viro optimo doctissimoque
„ & Christianæ pietatis studiosissimo, „ de
cujus supplicio & probitate quædam Ca-
merarius adjicit, qui deinceps varias ite-
rum Flaminii epistolas masculam fidem
pietatemque sinceram spirantes exhibet,
hoc eas elogio obsignans: „ Jam itaque
„ plane spero ostensum esse, & eruditio-
„ nem doctrinæ in Flaminio fuisse egre-
„ giam & judicii acrimoniam singularem,
„ & ingenii admirabilem præstantiam, &
„ religionis studium pietatisque cultum
„ eximium atque summum, & vitæ mo-
„ rumque integritatem ac probitatem di-
„ gnam homine Christiano, ut in hoc ce-
„ lebrando qualicunque facultate litera-
„ rum mearum consilium non errasse exi-
„ stimem: non tam hominis gratia, quam
„ exempli caussa, quod propositum esset
„ ad imitandum non prorsus dementibus
„ atque vesanis, & cognitionem liberalem
„ ac salutarem sapientiæ scientiæque tam
„ divinæ quam humanæ, reipsa consenta-
„ neum in modum vivendo, exprimere,

„ &

& officium virtutemque præſtando ac ,, colendo, profeſſionem ſuam ornare & ,, efficere ſpectatiorem cupientibus. -- Id ,, videor affirmare poſſe in veritate: Mul- ,, to melius fructuoſiusque poſiturum eſſe ,, aliquem operam ſuam his Flaminii, ,, quæ expoſita modo ſunt, & ſimilibus ,, tam ipſius quam aliorum ſcriptis legen- ,, dis, quam evolvendis rixatricibus at- ,, que levibus & nugatoriis chartis, quæ ,, paſſim nunc evolando & judicia multo- ,, rum depravant, & animos ad inſolen- ,, tiam incitant, & diſſolutionem vitæ au- ,, gent, & adjuvant interitum diſciplina- ,, rum.,, In fine libelli typographus, præmiſſa ad lectorem præfatiuncula, recuſas dedit duas epiſtolas, quarum una, pro miſſæ ſacrificio pugnans, Flaminio, altera ei oppoſita Carneſecæ tribuitur. Illam ſi reapſe Flaminius ſcripſerit, Camerarius mutaſſe eum poſtea ſententiam ex aliis ejus epiſtolis judicat, cum præſertim poſt ipſam ſcriptam annis 7. Flaminius vixerit, & Chriſtianæ pietatis ſententiis refertas epiſtolas complures, melioris indies & certioris rerum divinarum intelligentiæ compoſuerit. Alteram vero typographus non autore Carneſeca, ſed alio quopiam, qui κατ' ἠθο-

 ποιΐαν,

ποίαν, quid reſponderi debuiſſet potuiſſetve, eſſet commentus & literis mandaſſet, concinnatam ſuſpicatur, alias duas quaſi eodem pertinentes utriusque auctoris nomine ſuppreſſo iis adjungens, quarum primam Italice ad Bernardinum Ochinum poſt deſerta ab ipſo Pontificis caſtra Romæ A. MDXLII. d. 20. Oct. a Claudio Tolomei exaratam animadverti (e). Cæterum quod ad Flaminii epiſtolas, fidem pietatemque ſpirantes, quas paulo ante laudato libello a Camerario inſertas eſſe memoravi, attinet, Te, Vir eruditiſſime, rem plane acu tetigiſſe arbitror, qui illas e Pauli Manutii collectione epiſtolarum Hetruſcarum petitas eſſe (f) conjeciſti. Licet enim Camerarius hoc non diſerte indicaverit, id tamen e loco de Thomæ Kempenſis libello ex epiſtola ad Carolum Gualteruzzium, quam Flaminio Camerarius itidem adſcripſit, a Te producto colligo. Reliquæ hujusce generis epiſtolæ a Camerario in Latinum

(e) Vid. ejus Epiſtol. Italic. Lib. VII. pag. 237. ſqq. edit. Venet. 1566.

(f) In Biblioth. Bremenſ. Claſſ. VII. pag. 932.

num ſermonem translatæ datæ ſunt ad Petrum Pamphilum in aula illuſtriſſimæ Ducis Urbinatis, Abbatem Anyſium, Antonium Paravanſum, ad quandam Principem fœminam, cujus nomen ad inſcriptionem additum non extat, Ulyſſem Baſſianum, Lælium Torellum præcipuum Ducis Florentini Conſiliarium, Principem quandam fœminam Theodoram nomine, Caracciolum, Cæſarem denique Flaminium ejus propinquum. Sed ad alia transgredior. Recenſuiſti præter cætera Amice æſtumatiſſime, in egregia epiſtola Bibliothecæ Bremenſi (*g*) inſerta libellum de Papa muliere, Wittebergæ A. MDCIX. in 8. excuſum cujus auctor ſe FABRUM DOMINI *Jeſu, veritatis, religionis Evangelicæ, & Academiæ Wittemb. ſtudioſum* nominat, qua ſub perſona Tu cum Celeb. Heumanno Schmidium quendam latere voluiſſe arbitratus es. Aut cuncta vero me fallunt, aut perſonam hanc induit *Jacobus* HERRENSCHMIDT, (En! habes FABRUM DOMINI) in Eccleſia Oetingenſi tum temporis verbi divini Miniſter,

Ffff 2 poſtea

(*g*) Claſſ. VIII. p. 515. ſqq.

poſtea autem Monaſterio - Cimmeranæ in Rhetia, tandemque Nördlingenſis Eccleſiæ Superintendens, qui ibidem, eodem anno iisdemque typis cum præfatione Leonharti Hutteri, cujus, ut & reliquorum ejus ævi Theologorum Wittenberg. in dedicatione ſe profitetur diſcipulum, edidit *Romanenſium Dalilam ſceletolatricam phaleris ſuis aſcititiis denudatam*, h. e. *Diſſertationem convellentem prodigioſas Romanenſium abſurditates in Reliquiarum cultu.* Pater ejus, cujus in dedicatione libelli a Te recenſiti, nominis & officii illius literis initialibus E. H. S. O. in margine appoſitis, meminit, fuit Eberhardus Herrenſchmid, Superintendens quondam Oetingenſis, maritusque filiæ Pamingeri, ob veritatem evangelicam in exilium pulſi, & beato Luthero inprimis chari. Jacobi nepos, Eberhardique abnepos erat B. Jo. Daniel Herrnſchmid, Theologus Halenſis pietatis atque eruditionis laude inclutus, paucisque abhinc annis cœlo receptus. Sed hæc ὡς ἐν παρόδῳ. Neque vero id Te latere volo, Libri, urbem Romam ejusque memoranda deſcribentis & memorabile Joanne Papiſſæ teſtimonium præbentis, cujus contenta, Tua illa epiſtola laudata occaſionem ipſi præbente, Cel.

Ha-

Hasæus (*b*) enarravit, Exemplum manu antiqua, & fortassis, prius quam typis exprimeretur, exaratum nuperrime in manus meas incidisse. Non ita dudum ego quoque novum de Papissa puerpera testimonium, nemini adhuc, quod sciam, observatum deprehendi in opere historico, rhythmis Germanicis sæculo, ut arbitror, XIV. in membrana scripto, de quo alio tempore plura dicere animus est.

Sed nondum Te dimitto, Vir Clarissime, verum quadam ad Te scribendi dulcedine captus, pauca etiam ad Syllogen variorum opusculorum &c. a Te laudando valde consilio edi cœptam annoto, quod bona Tua cum venia fieri confido, cum præsertim qualescunque ad eam observatiunculas meas, privatim iterata vice ad Te missas, tam benevole accepetis. Meministi in Tomi I. fasciculo I. (*i*) Codicis MS. Reginonis de Armonica Institutione, quem Vir longe celeb. Jo. Ludolphus Bunemannus, (*ii*) Gymnasii, quod Mindæ floret, Rector, ac

(*b*) l. c. p. 526. sqq.

(*i*) p. 214. sqq.

(*ii*) Vir hic eruditissimus utrique nostrum prolixe favet, quod e literis ejus, varia doctrina plenis, adque

ac Regiæ Bibliothecæ ibidem Præfectus meritissimus possidet, eumque in membrana sæculo nono ab ipso Reginone scriptum, unicumque in orbe esse existimat. Sed in Bibliothecæ Krysianæ, Hagæ Comitum anno præterito publice distractæ, Catalogo (*k*) aliud ejus operis exemplum commemoratur, illudque itidem pro αὐτογράφῳ & unico in orbe venditatur. En ipsissima ejus, qui catalogum confecit, verba: num. 995. *Regino Prumiensis de Armonica (id est harmonica) institutione, ad Rathbodum Archiepisc. Treverensem, cum musica antiqua ecclesiastica per integrum annum, aliisque memo-*

adque amicum meum veteranum, Summe Venerandum ac Celeberrimum Eberhardum Davidem Hauberum, summis in Theologia honoribus, uti nosti, non ita pridem Helmstadii maximo suo merito decoratum, qui earum exemplum pro suo in me amore his diebus mecum benevole communicavit, datis cognovi. Illas proxime privatim a me habebis, cum haud pauca contineant, Tua notitia dignissima. Præter cætera ex iis edoceberis, Amerbachianam Bibliothecam insertam esse Bibliothecæ publicæ Basileensi, atque adeo inibi Christophori Longolii de suis infortuniis Epistolam vel Epistolas, Biturig. A. 1533. editas, quarum in Sylloges Tuæ fasc. I. p. 153. meministi, a Te investigari posse.

(*k*) Part. I. p. 95.

morabilibus. MS. membranaceum antiquissimum in octavo, quod illustri Bibliotheca maxime dignum; habet hæc singularia. **1.** *Est ab ipso autore Reginone sæculo nono scriptum, cujus Codices MSS. de disciplina eccles. & Chronica in Bibliothecis Vindobonensi Imperatoria & Cantabrigiensi quanto in pretio habeantur, docti norunt.* 2. *Est unicum exemplar MSS. hoc in toto terrarum orbe.* 3. *Nunquam hoc opus ob rarissimos characteres musicos sæculi VIII. & IX. descriptum nec editum.* 4. *Characteres litterarum plane respondent iis, quos minores Mabillon de Re Diplomatica ex sæculo nono exhibuit.*

Quam raræ caræque sint editiones, quas Venetiis officina Manutiana, Aldi præsertim senioris, orbi dedit, inter omnes constat. Magnam igitur haud dubie a quibuslibet rei librariæ studiosis iniisti gratiam, quod eximiæ Tuæ Sylloges fasciculo III. (*l*) indicem librorum in typographia Aldina excusorum, quos magno numero Cel. Christ. Gotl. Schwarzius, Noricæ Academiæ lumen, possidet, inseruisti. Licet enim ipse

(*l*) p. 644. sqq.

digniſſimus tanti theſauri dominus eum typis exſcribendum curaverit, paucorum tamen ille, & eorum fere duntaxat, quibuscum eum Vir eruditiſſimus ipſe communem fecit, in manus pervenit, quale etiam exemplum penes me eſt. Noſti autem e literis meis privatim ad Te datis & me a longo jam tempore ſedulam hujusmodi κειμηλίοις conquirendis navare operam, quod hactenus quidem ſucceſſu ſatis felici, ſed votis tamen meis longe impari factum eſt. Præter haud paucas vero hujus notæ editiones, in Schwarziana Bibliotheca inſtructiſſima extantes, curtam meam ſupellectilem librariam ornant ſequentes, quibus illa adhuc deſtituta erat, cum index iſte evulgaretur.

Jam-

Jamblichus de myſteriis Ægyptiorum, Chaldæorum, Aſſyriorum.
Proclus in Platonicum Alcibiadem de anima atque dæmone.
Proclus de ſacrificio & magia.
Porphyrius de divinis atque dæmonibus.
Syneſius Platonicus de ſomniis.
Pſellus de dæmonibus.
1497. *Expoſitio Priſciani & Marſilii in Theophraſtum de ſenſu, phantaſia & intellectu.*
Alcinoi Platonici Philoſophi liber de doctrina Platonis.
Speuſippi Platonis diſcipuli liber de Platonis definitionibus.
Pythagoræ Philoſophi aurea verba.
Symbola Pythagoræ Philoſophi.
Xenocratis Philoſophi Platonici liber de morte.
Marſilii Ficini liber de voluptate.
Latine. Venetiis menſe Septembri M. IIID. in ædibus Aldi. in fol.

1499. *Julii Firmici Astronomicorum Libri octo integri & emendati, ex Scythicis oris ad nos nuper allati.*

Marci Manilii Astronomicorum Libri quinque.

Arati Phænomena, Germanico Cæsare interprete, cum commentariis & imaginibus.

Arati ejusdem Phænomenon fragmentum M. T. Cicerone interprete.

Arati ejusdem Phænomena Ruffo Festo Avieno paraphraste.

Arati ejusd. Phænomena Græce.

Theonis commentaria copiosissima in Arati Phænomena. Græc.

Procli Diadochi Sphæra. Græce.

Procli ejusd. Sphæra, Thoma Linacro interprete. Venet. apud Aldum Romanum. M. CCCC. XCIX. in fol. (m)

1502.

(*m*) Prædicanda mihi hic majorem in modum merito est Perillustris UFFENBACHII, Mæcenatis Optimi, Maximi, liberalitas, quovis præconio longe superior, cui, præter rarissimam hanc collectionem, Demosthenis & Ulpiani in eum scholiorum, Luciani, Claudiani, Didymi, rusticæ & cynegeticæ rei scriptorum, Asconii Pædiani, Ciceronisque Rhetoricorum editiones Aldinas acceptas fero: donum, auro sane mihi carius.

1502. *Lucanus. Venetiis in ædibus Aldi* MDII. in 8.

1503. *Ulpiani Commentarioli in Olynthiacas Philippicasque Demosthenis orationes. Græce. Venet. apud Aldum* 1503. fol.

1504. *Demosthenis Orationes. Libanii Sophistæ in easdem argumenta. Vita Demosthenis per eundem. Ejusdem vita per Plutarchum. Græce. Venet. in ædibus Aldi Romani.* 1504. fol.

1514. *M. F. Quintilianus. Venetiis in ædibus Aldi & Andreæ Soceri. Mense Augusto. M. D. XIIII.* in 4.

1516. *Ovidii Metamorphoseon Libri XV. quibus præmittuntur*
Annotationes in omnia Ovidii opera.
Index fabularum & cæterorum, quæ insunt in hoc libro secundum ordinem Alphabeti. Venet. in ædibus Aldi & Andreæ Soceri. Mense Februario. M.D.XVI. in 8.

1517. *Senecæ Tragœdiæ. Venetiis in ædibus Aldi & Andreæ Soceri. Mense Octobri.* M.D.XVII. in 8.

1518. *SACRÆ SCRIPTURÆ VETERIS NOVÆQUE OMNIA.*
Græce. Venetiis in ædibus Aldi & Andreæ Soceri. MDXVIII. Mense Februario. in fol.

1519.

1519\. *Nervæ & Trajani atque Adriani Cæsarum vitæ ex Dione, Georgio Merula interprete.*

Ælius Spartianus.

Julius Capitolinus.

Lampridius.

Flavius Vopiscus.

Trebellius Pollio.

Vulcatius Gallicanus. Ab Joanne Baptista Egnatio Veneto diligentissime castigati.

Heliogabali principis ad meretrices elegantissima oratio.

Ejusd. Jo. Bapt. Egnatii de Cæsaribus libri tres, a Dictatore Cæsare ad Constantinum Palæologum, hinc a Carolo M. ad Maximil. Cæsar.

Ejusd. in Spartiani Lampridiique Vitas & reliquorum annotationes.

Aristidis Smyrnæi Oratio de laudibus urbis Romæ a Scipione Carteromacho in Latinum versa.

In extrema operis parte addita conflagratio Vesevi montis ex Dione, G. Merula interprete. Venetiis in ædibus Aldi & Andreæ Soceri. Mense Augusto. M.D.XIX. in 8.

1521. *Suetonii Tranquilli XII. Cæsares.*
Sexti Aurelii Victoris a D. Cæsare Augusto usque ad Theodosium excerpta.
Eutropii de gestis Romanorum Lib. X.
Pauli Diaconi Libri VIII. ad Eutropii historiam additi.
Index rerum memorabilium per singulos Tranquilli Cæsares ab Jo. Bapt. Egnatio Veneto compositus.
Annotationes etiam Erasmi in Suetonium, Eutropium & Paulum Diaconum per litterarum ordinem. Venetiis in ædibus Aldi & Andreæ Soceri. Mense Majo. M.D.XXI. in 8. e bibliotheca Eliæ Ehingeri, cujus manus titulum ornat.

1522. *Luciani Dialogi & alia opera. Græce. Venet. in ædibus Aldi & Andreæ Asulani.* M D XXII. fol.
Il Decamerone di M. Giovanni Boccaccio novamente corretto contre novelle aggiunte. Impresso in Vinegia nelle case d' Aldo Romano, & d'Andrea Asolano suo socero nell' annoM.D.XXII. del mese di Novembre in 8.

1523. *Silii Italici de Bello Punico secundo XVII. Libri nuper diligentissime castigati.*

ſtigati. Venetiis in ædibus Aldi & Andreæ Aſulani Soceri Menſe Julio. M. D. XXIII. in 8.

Claudiani Opera quam diligentiſſime caſtigata. Venet. in ædibus Aldi & Andr. ſoceri M.D. XXIII. in 8.

1525. *Xenophontis omnia, quæ extant. Græce. Venetiis in ædibus Aldi & Andreæ Aſulani ſoceri. Menſe Apr.* M.D. XXV. fol.

Galeni Librorum Pars prima. Græce. Venetiis in ædibus Aldi & Andreæ Aſulani ſoceri. Menſe Apr. M.D.XXV. fol. e Bibliotheca D. Leonardi Fuchſii, Germaniæ noſtræ Galeni, cujus manu paſſim margines ſuperbiunt.

Galeni Librorum Pars ſecunda. Græce. Venetiis in ædibus Aldi & Andreæ Aſulani ſoceri. Menſe Apr. M.D.XXV. fol.

Galeni Librorum Pars quarta. Græce. Venet. ex eadem officina. Menſe Auguſto. M. D. XXV. fol.

Galeni Librorum Pars quinta. Græce. Venet. ex eadem officina. anno eodem fol.

1526. *Omnia opera Hippocratis. Græce. Venet. in ædibus Aldi & Andreæ Asulani soceri. Mense Maji.* M. D. XXVI. fol. e Bibliotheca D. Leonardi Fuchsii, cujus quædam emendationes margines ornant.

1528. *Pauli Æginetæ Libri septem. Græce. Venet. in ædibus Aldi & Andreæ Asul. soceri. Mense Augusto.* M. D. XXVIII. fol. e Bibliotheca Joan. Heruagii, typographi olim Basileensis famigeratissimi.

Didymi interpretatio in Odysseam. Græce. Venet. in ædibus Aldi & Andreæ Asul. M. D. XXVIII.

1533. *Libri de re rustica Catonis, Terentii, Varronis &c. Venet. in ædibus hæredum Aldi.* M. D. XXXIII. in quarto.

1534. *Gratii de Venatione Lib. I. P. Ovidii Halieutica. M. Aurel. Olympii Nemasiani Cynegeticon. Ejusdem carmen bucolicum. T. Calphurnii Siculi Bucolica. Adriani Cardinalis Venatio. Ven. in ædibus hæredum Aldi.* M. D. XXXIV. in 8.

1541.

1541. *Historie di Nicolo Machiavelli, Citadino & Secretario Fiorentino. In Venetia. Per Comin de Trino de Monferrato. M.D.XLI. del Mese di Zenaio.* in 8. Nomen equidem Aldi ejusve hæredum expressum haud est, sed in libri titulo officinæ Aldinæ insignia conspiciuntur.

1542. *J Dialogi di Messer Speron Sperone. in Vinegia, nell' anno* M.D.XXXXII. *in casa de' figlivoli di Aldo. in* 8.

Asconii Pædiani expositiones in orationes Ciceronis. Georgii Trapezuntii in orat. pro Q. Ligario. Venet. in ædibus hæredum Aldi. M.D.XLII. in 8.

1548. *Petri Paschalii adversus Joannis Maulii Parricidas Actio, in Senatu Veneto recitata.*

Ejusdem Gallia per prosopopœiam inducta ad Venetam Remp.

Oratio de Legibus, Romæ habita, cum juris insignia caperet.

Epistola in Italica peregrinatione exarata. Venetiis apud Aldi filios. M.D.XLVIII. in 8.

1551. *Petri Bembi Cardinalis Historiæ Venetæ Libri XII. Venetiis apud Aldi Filios.* M. D. LI. fol. Editio, sive chartæ, sive typorum nitorem spectes, omnium splendidissima.

Aristotelis omnem Logicam, Rhetoricam & Poëticam disciplinam continens Tomus I. Græce. Venetiis apud Aldi filios, expensis nobilis Viri Federici de Turrisanis eorum avunculi. M.D. LI. in 8.

Aristotelis de physica auscultatione, de cælo, de mundo ad Alex. de generatione & corruptione, & meteorologicam disciplinam continens Tomus II. Græce. Venetiis apud Aldi Filios, expensis vero Nobilis Viri Federici de Turrisanis eorum avunculi. M. D. LI. in 8.

1552. *Aristotelis de historia animalium disciplinam & reliquos huic disciplinæ agnatos libros continens Tomus III. Græce. Venet. apud eosdem.* M. D. LII. in 8.

Aristotelis Problemata cum Alex. Aphrodis. Probl. & Mechanica, & Metaphysices disciplinam continens Tomus IV. Græce. ibid. apud eosd. M. D. LII. in 8.

Aristotelis Moralia magna, & Moralia Eudem. & Moralia Nicomach. & rei familiaris civilisque disciplinam continens Tomus V. Græce. Venet. apud Aldi filios &c. M. D. LII. in 8.

NB. In promptu etiam est Tomus VI. Theophrasti Historiam de Plantis aliosque ejus libros complectens, qui vero in Cel. quoque Schwarzii Bibliotheca extat, cæteris adhuc ibi deficientibus.

1555. *Titi Livii Historiarum libri, a Carolo Sigonio emendati cum ejus scholiis. Venetiis.* M. D. L. V. *apud Paulum Manutium, Aldi filium.* in fol.

1557. *In Epistolas Ciceronis ad Atticum* Pauli *Manutii Commentarius Venet.* M. D. LVII. apud eundem. in 8.

1559. M. Tullii Ciceronis Orationum pars III. cum correctionibus Pauli Manutii: Venetiis. M. D. LIX. in 8.

1561. *Hieronymi Gabucinii, Fanestris Medici ac Philosophi, de comitiali morbo Libri III. Venetiis.* M. D. LXI. apud Aldum. in 4.

1562. *Marci Antonii Nattæ Astensis Volumina quædam nuper excussa, numero & ordine, qui subjicitur.*

De

De libris suis quibusdam nunc primum in lucem editis & argumentis eorum.

De Principum Doctrina, magnum & varium & elegans opus, libris IX. distinctum, in quo plurima de veterum Heroum, Regum, Imperatorum gestis & regimine continentur.

In funere Jo. Francisci Nattæ patruelis Oratio.

In obitu illustrissimi Hieronymi Adurni laudatio seu consolatio.

Pro se & fratribus, seu pro familiarum dignitate.

Quum suscepit Mantuæ magistratum Rotæ oratio.

Post absolutionem gesti magistratus alia oratio.

De Christianorum eloquentia liber.

Venetiis. M.D. LXII. Aldus. in fol.

1563. *Le Epistole Famigliari di Cicerone, tradotte di nuovo, e quasi in infiniti luoghi corrette da Aldo Manutio. In Venetia.* M. D. LXIII. Aldus. in 8.

1564. *Horatius cum M. Antonii Mureti & Aldi Manutii scholiis, hujusque de*

metris Horatianis libello Venet. M. D. LXIV. Aldus. in 8.

1565. *M. T. Ciceronis Orationum Pars II. cum correctionibus Pauli Manutii. Venet.* M. D. LXV. in 8.

1569. *J. Cæsaris Commentarii &c. accedunt Galliæ, Hispaniæ locorumque insignium picturæ. Nomina tum vetera tum recentia explanata. Var. Lect. ex vetustiss. Codice MS. libellus cum scholiis Errici Glareani. Venetiis ex Bibliotheca Aldina.* M. D. LXIX. in 8.

1572. *T. Livii Patavini Historiarum ab Urbe condita Libri, qui extant, XXXV. cum universæ historiæ epitomis, & Caroli Sigonii scholiis, multis in partibus auctis, eorumque defensionibus adversus Glareanum & Robortellum. Venet.* M. D. LXXII. *in ædibus Manutianis.* in fol. Hujus voluminis frons & margines passim manu Georgii Remi JCti & Polyhistoris quondam famigeratissimi superbiunt.

1578.

1578. *M. Tullii Ciceronis Orationum Volumen I. cum Pauli Manutii Commentario. Venet.* M. D. LXXVIII. in fol. In titulo conſpicitur effigies Aldi P. Manutii Romani æri inciſa, in averſa vero ejus facie imago Paulli Manutii.

M. Tullii Ciceronis Rhetoricorum & de Inventione Libri cum Hor. Capiduri, Budii, Longolii & aliorum Commentariis &c. ex ultima Pauli Manutii correctura. Venet. M.D.LXXVIII. fol.

1584. *Nicodemi Friſchlini Strigilis Grammatica. Venet.* M. D. XXCIV. apud Aldum. in 8.

Ejusdem Quæſtionum Grammaticarum Libri IIX. Venet. M. D. XXCIV. apud Ald. in 8.

1589. *Aminta Favola boſchereccia del S. Torquato Taſſo, di novo corretta, & di vaghe figure adornata. In Vinetia.* M. D. XXCIX. *preſſo Aldo.* in 12.

1591. *Fragmenta Tabulæ antiquæ, in quis aliquot per Rom. Provincias itinera. ex Peutingerorum Bibliotheca. edente & explicante Marco Velſero Matthæi F. Aug. Vind. Venetiis.* cIↄ. Iↄ. XCI. apud Aldum. in 4.

Agricoltura nuova & casa di villa, di Carlo Stefano Francese, tradotta dal K. Hercole Cato &c. In Vinetia. cIↄ. Iↄ. XCI. *presso Aldo* in 4. In fine adjectus est catalogus librorum ab Aldo impressorum, eoque tempore in illius officina venalium, quem vel propterea epistolæ huic subjicere visum fuit, quod singulorum librorum pretium in illo notatum sit. Nosti vero, per L. libras Italicas, quarum quinque florenum conficiunt, per S. autem solidos, quorum viginti libram æquant, indigitari.

Orthographiæ Ratio ab Aldo Manutio Paulli F. collecta &c. Ven. cIↄ. Iↄ. XCI. in 8. apud Aldum.

Sine nota anni impressionis.

Homeri Ilias. Græce. apud Aldum. in 8. Editio venusta pariter ac vetusta. In dedicatione enim Aldus Pius Manutius inter cætera his verbis Hieronymum Aleandrum Motensem, posthac Cardinalem, compellat: *Tu nondum quartum & vigesimum annum agens, es humaniorum studiorum utriusque linguæ doctissimus, nec*

nec minus Hebraicam calles, nuncque & Chaldaicæ & Arabicæ tanto incumbis ſtudio, ut quinque te habentem corda brevi ſint homines admiraturi, nam tria, ut olim grandis de ſe Ennius dixit, tu hac ratione vel nunc habes &c. Natus autem fuit Aleander A. M. CCCC. LXXX. d. 13. Febr. (*n*) Anno igitur circiter M. D. III. vel M. D. IV. opus hoc prodiiſſe videtur. Et notavit ſane maximi nominis atque vaſtiſſimæ eruditionis Vir D. Jo. Albertus Fabricius in Bibliothecæ Græcæ, operis plane incomparabilis, Lib. II. Cap. III. Homerum A. M. D. IV. ab Aldo Græce typis fuiſſe exſcriptum, cujus vero editionis haud meminit in indice Scriptorum Græcorum, quos Aldi officina publicæ olim luci expoſuit (*o*).

Catullus, Tibullus, Propertius. in 8.

(*n*) Vid. Lexicon. Hiſtor. Baſil. fol. 104. Tom. I.
(*o*) Extat iſte index Biblioth. Gr. Lib. VI. C. X. p. 605. ſqq.

Atque ita habes, Vir optime, meas editiones Manutianas, in Schwarziano gazophylacio, cum catalogus abs Te exhibitus publicaretur, nondum obvias. Plures in dies ab amicis, qui earum mihi ſpem fecerunt, cupide expecto. Nunc addo, illam Aldi epiſtolam, cujus in literis ſuis, ſecundo Sylloges Tuæ faſciculo inditis (*p*), mentionem injecit Georgius Spalatinus, in Jo. Frid. Hekelii Epiſtolarum ſingularium Manipulo primo (*q*), paucis viſo, legi. Quam vero vellem, ut & ille ipſe index Librorum Aldi cura ad annum usque MD.XIV. excuſorum, quem is cum literis ſuis ad Spalatinum miſit, in Hekelii manus perveniſſet, ab eoque publicæ luci fuiſſet expoſitus. Iſtius tamen jacturam penſavit quodammodo Conradus Geſnerus, Polyhiſtor Tigurinus, qui ſuarum Pandectarum ſive Partitionum univerſalium Libri XI. Dedicationi ad Paulum Manutium directæ, ejusque & Aldi Patris elogiis refertæ ſubjunxit (*r*) Catalogum librorum in officina

(*p*) p. 368.
(*q*) p. 21. ſqq.
(*r*) f. 107. ſqq. Singulos harum Pandectarum libros celebrioribus ſuæ ætatis typographis Geſnerus in-

officina Aldina Venetiis ad A. usque MDXLVIII. excuſorum, quibus ſi impreſſionis annos adſcripſiſſet, non eſſet, quod

inſcripſit: primum ſcilicet Chriſtophoro Froſchovero, typographo Tigurino, ſecundum Joanni Bebelio & Michaeli Iſingrinio Baſileenſibus, tertium Joanni Oporino, quartum Nicolao Brylingero, itidem Baſileenſibus, quintum Roberto Stephano, Pariſienſi, ſextum Joanni Petrejo, Noribergenſi, ſeptimum Henrico Petro, octavum Hieronymo Curioni, Baſileenſibus, nonum Joanni Montano & Ulrico Neuber, Noribergenſibus, decimum Wendelino Rihelio, Argentoratenſi, undecimum Paulo Manutio, Veneto, duodecimum Sebaſtiano Gryphio, Lugdunenſi, decimum tertium Chriſtiano Wechelo Pariſienſi, decimum quartum Joanni Hervagio, Baſileenſi, decimum quintum Jo. Gymnico, Colonienſi, decimum ſextum, Jo. Frellonio, Lugdunenſi, XVII. Vincentio Valgriſio, Veneto. XVIII. Hieronymo Scoto, XIX. denique Thomæ Juntæ & cæteris Lucæ Antonii Juntæ hæredibus, itidem Venetis. Partitiones vero Theologicas ſive Pandectarum Univerſalium librum ultimum A. MDXLIX. ſeorſim editum ſacrum voluit Hieronymo Frobenio & Nicolao Epiſcopio, typographis Baſileenſibus. In dedicationibus partim potiora opera, in horum officinis typis exſcripta, enumeravit, partim iis annexuit omnium librorum ab illis impreſſorum, catalogos, quales ſunt præter Aldinum Froſchoveri, Gryphii, Wecheli, Gymnici, Frellonii, Frobeniorumque. Index librorum Wecheli hoc ſingulare habet, quod pretia ſingulis ſint adſcripta; anni autem impreſſionis nota in eo, ſicuti & in Gymnici & Frobenianæ officinæ catalogo, deſideratur. Libro I. f. 42. extat index librorum Hebraicorum Venetiis apud Danielem Bombergum, uti Geſnerus arbitratur, venalium, pretio, quo ſinguli vendebantur, adſcripto.

in eo desideraremus, nisi forte, quod haud prorsus omnium habuerit notitiam. Nusquam autem facile, ut & hoc εν παρόδῳ moneam, majorem Aldinarum editionum copiam extare crediderim, quam in Bibliotheca Henrici Hadriani van der Marck, Toparchæ, dum viveret, in Leur, & Ecclesiæ Metropolitanæ, quæ Ultrajecti est, Canonici, superiori anno Hagæ Comitum publice divenditæ, fuit. Maximo quoque numero eadem cum antiquissimas & principes, quæ vocantur, editiones, tum Juntinas, Stephanicas, aliasque præstantissimas adservavit. Cæterum illam Manutiorum trigam miris & invidendis laudibus cumulat ipse omni laude dignissimus Octavius Ferrarius (*s*), Italorum disertissimus. Sed ignosce, mi Beyschlagi, improvisæ meæ prolixitati, & eam, quæso, in posterum mihi benevolentiam præsta, ut quicquid in meis a Te emendari illustrarique poterit, id ne mihi invideas. *Monere enim & moneri*, judice Tullio (*t*) *proprium est veræ ami-*

(*s*) Operum variorum Tom. I. p. 433. sqq. edit. Wolffenbutt. A. MDCCXI. in 8.

(*t*) De Amicitia.

amicitiæ: & alterum libere facere, non aspere, alterum patienter accipere, non repugnanter. Vale, o animi pars magna mei, ac de re literaria bene mereri, meque Tui amantissimum amare perge. Dabam Memmingæ A. R. S. MDCCXXVIII. VII. Kal. Julii.

Libri di stampa d'Aldo, che si trouano al presente.

ANtiquæ inscriptiones Marci Velseri. 4. noua L 1 s.

Armandi Belouisij Declaratio difficilium terminorum Theologiæ, Philosoph. atque Log. L 1 s. 10

Asconij Pediani Comment. in Orat. M. T. C. 8. L s. 15

Aminta fauola Boscareccia di Torquato Tasso con figure, 12. L s. 6

Detta in 4. con figure. L 1 s.

Andrea Bacci, dell'uso, & bonta dell'acque, & modo di beuer fresco. 4. L 2 s. 10

Agricoltura noua, & casa di uilla di Carlo Stefano. 4. noua L 4 s.

Ag-

Di-

Discorsi della Penitenza sopra i sette Salmi di Nicolò Vito di Gozze figurato, in 8. nuouo. L 2 s.
Discorso di Cosmografia, 8. L s. 4
De Gentib. & familijs Romanorum, Richardi Streinnij in 8. nouo. L 15 s.
Epitome orthographiæ, Aldi Iunioris, 8. L 1 s.
Epitome Innouationis Anni, Pauli Clarantis, 4. L s. 8
Epistolæ Pauli Manutij. 8. L 2 s.
Epist. M.T.C. Fam. cum P. Manutij Comment. fol. nuoue. L 10 s. 10
Idem ad T. Pomponium Atticum, cum P. Manutii Commen. fol. L 9 s. 6
Dette volgari in 8. L 2 s. 10
Familiar Latine con tauole nuoue. L 2 s. 10
Essame dell'ingegno dell'homo per apprender le Scienze, con tauo la 8. L 1 s. 10
Eleganze insieme con la copia della lingua Toscana, & Latina, d'Aldo Giouane. 16. L 1 s. 4
Fragmenta Tabulæ antiquæ in quibus aliquot per Rom. prouincias itinera. Edente, & explicante Marco Velsero Matthæi F. in 4. nuouo. L 1 s. 10

For-

Osseruatione intorno alle bellezze della lingua Latina, *in* 8. *nuoue.* L 1 ſ. 10

Oracoli Politici, 8. *noui.* L ſ. 15

Opera Ciceronis cum nouis Manutiorum Comment- X. uolumi. fol. L 62 ſ.

Orationes M. Antonij Mureti, 8. L 1 ſ. 4

Off. M. T. C, cum Aldi Manutij Iunioris Comment. fol. L 4 ſ. 10

Progymnaſmatum Latinitatis Iacobi Pontani de ſocietate Ieſu, 8. *nouo.* L 1 ſ. 4

Padre di Famiglia, *di Torquato Taſſo*, 12. L ſ. 6

Philoſophia M. T. C. cum Aldi Manutij Iun. Commen. fol. L 9 ſ. 6

Quæſtiones Grammaticales Nicodemi Friſchlini 8. L 1 ſ. 10

Rinaldo Inamorato di Torquato Taſſo con figure, & tauole, 12. L ſ. 15

Rhetorica M. T. C. cum Aldi manutij Iun. comment. fol. L 18 ſ. 12

Idem in 8. L 3 ſ.

Rime, & proſe di Torquato Taſſo, *con figure, prima*, *& ſeconda parte*, 12. L 3 ſ.

Rime Amoroſe di Sauino Bobali ſordo, 4. *nuoue.* L 1 ſ. 10

Strigilis Grammatica Nicodemi Friſchlini 8. L ſ. 10

Sta-

P. S.

P. S.

HÆc ſcripſeram, ut nonæ hujusce opuſculi parti infererentur, verum ſpatii anguſtia prohibitus, huic ea faſciculo reſervare coactus fui. Licet autem interea e Novorum literariorum tabulis Celeberrimi Krauſii (†) didicerim, novæ M. Antonii Flaminii carminum editioni, Patavii An. 1727. in 8. per Franciſcum Mariam Mancurtum Forocornelienſem curatæ, præmiſſam eſſe Flaminii biographiam, ſub finem autem eruditorum de elegantiſſimo hoc poëta judicia adjecta; exiſtimavi tamen, nec Tibi, Beyſchlagi Clariſſime, nec aliis lectu injucunda fore, quæ in ejus laudes Camerarius, Vir ſummus egregie diſſeruit. Facile enim conjici poteſt, iis in libro, typis in ipſa Italia exſcripto, locum conceſſum haud eſſe. Indicare quoque heic liceat editiones Aldinas, in Indice Schwarziano nondum obvias, quæ interim in manus meas inciderunt. Sunt autem

(†) A. 1728. p. 796. ſq. & 812.

1497. *Nicolai Leoniceni Vincentini Libellus de Epidemia, quam vulgo morbum Gallicum vocant. Venetiis in domo Aldi Manutii. Menſe Junio. M. III. D.* in 4. Inſigne eſt elogium, quo Leonicenus eo jam tempore Aldum ornavit, fol. b. III. col. 2. ſcribens: *Quocirca nunquam ſatis laudari poſſet Aldus Manutius Romanus, Vir non minore ingenio, quam doctrina, qui ſua induſtria atque labore omnem Græcorum ſapientiam, grammaticam, poëticam, oratoriam, philoſophiam & medicinam etiam innumeroſis voluminibus curat imprimenda, qui tot doctiſſimorum hominum lucubrationes, quæ non multis poſt annis erant interituræ, ita reficit atque reſtaurat, ut nulla unquam poſſint temporum vetuſtate aboleri, dignus profecto immortalitate, qui tam multis viris præſtantibus dat æternitatem.*

1498. *Ariſtophanes cum uberrimis ſcholiis Græcis. Venetiis apud Aldum. M. CCCC. XCVIII. fol.*

1509. *Horatius. Ven. apud Aldum. MDIX.* in 8.

1513. *Isocratis, Alcidamantis, Gorgiæ & Aristidis Orationes. Græce. Venet. in ædibus Aldi. M. D. XIII* fol.

1521. *Boëtius de Philos. consolatione. Ven. apud Aldum & Asul. M. D. XXI.* in 8.

1575. *Eleganze insieme con la copia della lingua Toscana e Latina scielte da Aldo Manutio. In Venetia. M D. LXXV.* apud Aldum. in 8.

Nec prætermittendum, Libanii in Demosthenem scholiis, superius ad A. M. DIII. memoratis annexum esse *Harpocrationis Lexicon decem Rhetorum*; Luciani vero operibus A. MDXXII. editis *Imagines Philostrati, ejusdem Heroica & vitas Sophistarum, nec non Imagines junioris Philostrati & Descriptiones Callistrati.*

Cæterum privatim jam meum Tibi dolorem testatus sum, quem ex ingenti Halæ Vestræ, antehac florentissimæ, nunc vero nupero ferali incendio magnam partem eheu! in cineres atque favillas redactæ, calamitate cepi. Nunc publice propitium Numen devotis imploro precibus, ut res patriæ misere afflictas in integrum restituere, largoque omnigenæ benedictionis rore Vos in posterum perfundere velit! Vale,

Vir Amicissime. Dabam An. 1728. ipsis Kalendis Decembr.

VI.

ELOGIUM PETRI CARNESECÆ.

PRÆFATIO.

HOc ex eodem Camerarii libello repetere & in lucem revocare hic visum est, e quo Flaminii elogium superiori epistolæ, ad Beyschlagium meum scriptæ, inserui. Præmittenda vero ei duxi, quæ Thuanus ad A. 1566. de ipso memoriæ prodidit: *Initio statim pontificatus* (Pius V.) *magna severitatis exempla edidit, præcipue in causa religionis, conquisitis passim per Italiam criminis hujus suspectis & Romam attractis. Julium Zoannettum, qui Patavii domicilium contraxerat, ob eam causam impetravit a Senatu Veneto, & Romæ damnatum crudeli ignis supplicio affecit: eodemque tempore Magistrum palatii Florentiam misit, qui Petrum Carnesecum, arctissima cum Mediceis necessitudine conjunctum & diu Margaritæ*

garitæ Sabaudiæ Ducis uxoris familiarem dedi postularet. Is vero cum Pontificis literas Cosmo porrexit, Petrum Cosmi ipsius mensæ assidentem invenit; verum Cosmus, qui gratiam Pontificis obvio obsequio & quavis alia ratione demereri in animum induxerat, neglecto amici periculo eum sine ulla cunctatione tradidit, qui Romam perductus, accusante eum Achille Statio Lusitano, homine non illiterato, sed prostitutæ fidei, qui Carneseco ab epistolis fuerat, convictusque, quod cum sectariis in Germania & in Italia cum Victoria Columna, Marchionis Piscarii vidua, & Julia Gonzaga, lectissimis alioqui fœminis, de pravitate sectaria suspectis, amicitiam coluisset, tandem ad ignem damnatus est. Neminem quoque heic legisse, scio, pœnitebit venustissimum Flaminii carmen, Carnesecæ inscriptum, quod luculentissimum amicitiæ inter utrumque cultæ testimonium præbet:

O dulce hospitium! o lares beati!
O mores faciles! o Atticorum
Conditæ sale colloquutiones!
Quam vos ægro animo & laborioso,
Quantis cum lacrymis miser relinquo!

Cur me sæva necessitas abire,
Cur vultum atque oculos, jocosque suaves
Cogit linquere tam venusti amici?
Ah, reges valeant opesque regum,
Et quisquis potuit domos potentum
Anteponere candidi sodalis
Blandis alloquiis facetiisque.
Sed quanquam procul a tuis ocellis
Jucundissime Carnesece abibo,
Regis imperium mei sequutus,
Non loci tamen ulla temporisve
Intervalla tuos mihi lepores,
Non mors ipsa adimet: manebo tecum,
Tecum semper ero, tibique semper
Magnam partem animæ meæ relinquam,
Mellite optime, mi venuste amice.

Sed audiamus jam Camerarium.

Fuisse perhibetur Petrus Carnesecca patria Florentinus, gente patricius, educatus institutusque liberalissime: Vsus aliquando Præceptore Francisco Robertello, qui postea doctrinam Græcarum latinarumque litterarum publice est professus, primum Lucæ, deinde Venetiis, mox Bononiæ, & tandem Patavii. Carnesca autem, qui ingenio excellenti & acri judicio esset præditus, Magistrum

pag:

giſtrum putatur literarum bonarum ſcientia & facultate potiſſimum ſcribendi ſuperaviſſe. Feruntur in eo motus animi fuiſſe celerrimi ad aliquid percipiendum, & memoria firmiſſima ad retinendum, & ad perſpiciendum acerrimi ſenſus. Inſtigabatur autem adoleſcentia ipſius cupiditate rerum magnarum, & præſtantium amplitudine, & ideo Principum virorum in omni conditione & genere notitiam familiaritatemque appetebat. Quam facile conſequebatur commendatione multiplicium & ſpecie diverſarum virtutum, quæ in eo elucebant: Summa imprimis humanitas, & colendis amicitiis fides, liberalitas item beneficentiaque ſingularis, & nequaquam vulgaris prudentia. Mira item comitas ſeveritate ita temperata, ut difficulter ſtatui poſſet, blandior ne ille eſſet an ſeverior. Forma etiam corporis eximia fuit, quæ eo majorem gratiam illi conciliavit, quod adoleſcentiam ageret modeſtiſſimam atque caſtiſſimam ac temperantiſſimam. His igitur & aliis permultis virtutibus facile perfecit, ut complures ſummi viri dignitate & opibus præſtantes expeterent conjunctionem ejus, & Clemens VII. Pontifex Max. à Secretis hunc ſibi eſſe vellet. Quo munere

fungendo ita ſeſe geſſit, ut non ſolum in pontificis intimum favorem ſeſe inſinuaret, ſed Cardinalium quoque toti ordini acceptiſſimus cariſſimusque eſſet. Ipſe certe Pontifex plurimarum rerum magnitudine & gravitate præcipuarum curam adminiſtrationemque ei committebat. Unde eſt factum, ut rumores diſſiparentur: pontificatùm illius temporis magis à Petro Carneſeca geri quam à Clemente. Sæpe autem huic pontifex, Cardinalis eximium honorem & fructuoſam dignitatem obtulit, ipſo conſtanter recuſante, ſuadenteque, ut id beneficii in alios conferretur, eos præſertim, qui eſſent familiæ Mediceæ. Hac moderatione conciliari illi in dies magis omnium ordinum ſtudia, & Mediceæ gentis imprimis, adeo ut omnes Carneſecam in ore atque oculis haberent, & ferrent, quemadmodum dici ſolet, in manibus. Omnino tamen fore eum Cardinalem exiſtimatum eſt, ni Pontificem mors præripuiſſet. Ante cujus tamen obitum donatus fuit fructibus duarum Abbatiarum, quarum una eſſet in regno Neapolitano, in Gallico altera. Abbatiæ autem, ut notum eſt, appellantur principatus opulentorum monaſteriorum, qui ſunt ſingu-

larium

larium professionum conventus; horum enim quasi Magistri & præsides Abbani & Abbates sunt appellati. Est autem in nomine Hebraicæ originis, Patris significatio. Fertur Carolum V. Imperatorem Rom. cum capta Tuneti ex Africa Neapolin rediisset, accersisse Carnesecam, ut ex ipso eliceret arcana consilia Pontificis Clementis, quæ hic credebatur cum Francisco Rege Galliarum Massyliæ inivisse. Hic congressus in gratiam eum apud Carolum quoque posuit. Etsi autem non dubitatur, quin tunc etiam boni Viri officium neutiquam violarit, in suspicionem tamen venit Galliarum Regi, de consiliis illis Carolo indicatis. Quapropter Rex ab ipso alienatus, spoliari hunc Abbatiæ fructibus in suo regno facile est passus. Cum autem Carnesecа commoratus aliquantulum in regno Neapolitano, & inde reversus Romam, mox Florentiam venisset, ut ereptum in Gallia commodum recuperaret, fretus multorum Principum virorum literis commendatitiis, & favore potissimum Catharinæ Mediceæ, conjugis Henrici, Francisci Regis F. qui tunc erat Dux Aureliæ, contulit ipse sese in Galliam. Unde re infecta reversus in Italiam, Venetiis deinde Pataviique fere mansit: consuetu-

dine utens, qua mirifice delectabatur, virorum optimarum disciplinarum & artium studia colentium, & eruditione doctrinæ celebrium. His patebant ædes omni tempore Carnesecæ, cum quo versari solebant familiarissime, sæpe etiam ut jucundiora colloquia essent, cœnitare. Itaque hi capti humanitate benignitateque ejus, nec non dulcedine sermonis & leporibus, & ad eum crebro ventitare, & frui suavitate congressus illius studere. Præ cæteris autem amplexabatur bonos & pios viros, cum quibus de sacrarum litterarum lectione & intelligentia differere conferreque accurate solebat. Multum etiam pecuniæ in pauperes erogabat. Hanc tandem malevoli occasionem nacti, coram Pontifice Paulo III. Farnesio accusarunt eum tanquam Hæreticum, quod crimen atrocissimum habetur. Sed Pontifex minime crudelis, atque sævus, & hac in parte dissimilis plerorumque, qui ei successerunt, literis suis vocatum Carnesecam audit ipse, & crimen illud falso in ipsum illatum fuisse pronunciat, & absolutum clementer dimittit. Tuncque ille ad pristinæ vitæ institutum Venetias rediit. Mortuo Paulo, & creato Pontifice Theatino, accusatur denuo, ci-

tatur-

taturque, ut Romæ causam dicat. Eo venire non audet, quod notam omnibus sævitiam crudelitatemque Theatini pertimesceret. Itaque igni & aqua fuit ipsi interdictum. Sed mortuo hoc pontifice, in integrum est Carneseca restitutus à Successore Pio IIII. fratre Ducis Marignani Jacobi. Operam dante hanc in partem Duce Florentino, qui plurimum autoritate apud illum Pontificem pollebat, quod ab Duce illo adjutus ad fastigium istud honoris & potentiæ ascendisse existimaretur. Non solum igitur sententia judicii innocens tunc pronunciatus, sed diplomate etiam Pontificio ornatus Carneseca, in Neapolitanum regnum ad illam Abbatiam suam concessit. Interea decedit Pius, sufficiturque ei Cardinalis Alexandrinus, acerrimus Carnesecæ & omnium bonorum eruditorumque hostis, qui etiam ipse antea, ut citaretur & absens damnaretur Carneseca, autor fuerat: Is rescindit prioris Pontificis decreta, & severissime scriptas literas ad Ducem Florentinum mittit, quibus facile obtinet, ut Carneseca (qui Florentiam redierat,& à Duce consequendæ majoris dignitatis spem habebat) Romam captus ad se mitteretur. Ubi repetitis prioribus criminibus damnati caput

cer-

cervicibus abſciſſum, & corpus igne crematum fuit. Animo cum fortiſſimo præſentiſſimoque & ad ſupplicium perrexiſſe, & illud pertuliſſe Roma literis miſſis ſignificatum eſt, adeo ut abs ſeſe etiam contemni tam ignominiam, qua afficeretur veſtitus quoque deformitate, quam aſperitatem pœnæ, animi conſtantiſſimi cum admiratione omnium, & bonorum miſericordia, dictis liberioribus declararet. De ætate illius non conſtat, ſed moriens habuiſſe annos putatur non pauciores LVIII.

VII.

MONUMENTA HEILBRONNENSIA

IN

AGRO CISNIGRANO INVENTA.

ACcepta hæc fero benevolentiæ Viri Summe Venerandi, mihique amiciſſimi D. Eberhardi Davidis Hauberi, Sacrorum in Comitat. Schauenburg. & Lipp. Antiſtitis præclare merentis, cujus de iis monita e litteris ad me datis adjicere operæ pretium eſt. Ita autem Vir Celeber-

berrimus: Omnes hi lapides inventi sunt „
in agro suburbano Civitatis Imperialis „
Heilbronnæ, Beckingæ, pago eidem „
Reip. subdito, vicino. Quartus quidem „
anno superioris sæculi XV. die 26. Maji in- „
ter arandum vomere terra effossus, una „
cum magna mole lapidum, unde aram „
ibi fuisse conjectum, ipse vero lapis cu- „
riæ ejus pagi subditus, ex libello Geor- „
gii Schmidii Mercatoris Heilbronnensis „
A. MDCXXIX. Januario mense per Ju- „
stum Henricum Noestelium Noribergen- „
sem Argentorato reducem, descriptus, „
atque C. A. Ruperto Professori Altorf. „
communicatus fuit, qui eundem ad „
Thomam Reinesium Lipsiam misit, in „
hujusdem Inscriptionum Syntagmate pu- „
blici juris factum p. 91. conf. p. 185. ve- „
rum tum figura, tum inscriptio, quæ „
ibidem exhibetur integra, non parum „
a vera, quam hic damus ex autographo „
D. Matthæi Fabri, Physici Heilbronnen- „
sis, descriptam, qui ἀυτοπτης fuit, ab- „
errat. Hic ipse una cum duobus se- „
quentibus quinto & sexto lapidibus circa „
A. MDCLXXX. in privatas ædes Heil- „
bronnam translatus, nunc deperditus est, „
nisi quod sexti solum capitulum superfit. „

Ter- „

„ Tertius & quintus inventi sunt in sacelli,
„ pago Beckingensi vicini, quod ethnicum
„ fuisse creditur, jam jam collapsi, vulgo
„ *Guckulimor* vocati ingressu; primus vero,
„ secundus & sextus eodem quidem loco,
„ in viæ publicæ inter Beckingam & Nicro-
„ Gartneum pagos reparatione, sed diver-
„ sis temporibus, sextus nimirum superiori
„ sæculo, primus vero & secundus præ-
„ sentis sæculi anno XII. Bibliothecæ pu-
„ blicæ Heilbronnensi Superiorum jussu
„ illati, quam etiamdum ornant, a nu-
„ pero ejus Scholæ Rectore Jo. Henrico
„ Seuferto libello MSto uberius descripti,
„ brevius autem in programmate quodam
„ A. MDCCXIV. delineati. Exterior fi-
„ gura omnium fere eadem est, nisi quod
„ duæ volutæ capitulorum in l. III. VI. prout
„ numero I. videre est, adscendant, in cæ-
„ teris II. IV. V. eo modo, quem nume-
„ rus VII. adumbrat; soli autem II. vasa
„ sacrificialia, sympuvium, catinus, secu-
„ ris, secespita ad utrumque latus addita
„ sint. Altitudo quatuor fere, latitudo
„ duos pedes æquat.

Sed ecce Tibi eruditas Breitingeri mei, Viri κριτικωτάτε, in lapidem primum & quartum observationes, quas ipsi meis pre-

ci-

cibus elicui. Nullus dubito, lectores meos mecum elegantissimæ doctrinæ Viro multum debituros, si oculis tam eruditis & perspicacibus & reliquos contemplari voluerit.

VIII.

DE NONNVLLIS LAPIDIBVS LITERATIS *ROMANÆ PIETATIS* MONVMENTIS AMICA DISPVTATIO

CONSCRIPTA A

JOH. JACOBO BREITINGERO.

SEdenti mihi superioribus diebus ad focum, & inter calidæ haustus, herbæque Nicotianæ fumos, quam severiore lassus Musa & acrioribus curis solutus Genio meo adolere soleo, nescio quid meditanti nugarum, ex insidiis supervenere Congerrones duo lepidissimi DEINOLOGVS & ETASTES.

Ani-

—— Animæ quales neque candidiores
Terra tulit, neque queis me sit devinctior
alter.

Qui cum me otiosum & a negotiis liberum deprehendissent, Næ tu, inquit DEINOLOGVS, commode nobis vacas CRITO; quin igitur jucunda aliqua confabulatione commune otium solamur: siquidem perire omne tempus arbitraris, quod studiis non impertitur. Impense ego lætari, mox ruere in amplexus, & quam optati mihi hospites supervenerint, aperte profiteri, quinimmo adjicere, jucundum mihi fore εἰς καλον τι κατατιθεναι την χολην siquidem ita illis videatur. Ad hæc ETASTES, ut est omnis moræ impatiens; Quin igitur mutua salutatione defuncti, ne molesti magis, quam officiosi coram adesse videamur, apud focum istum considemus, & Critonem nostrum imitati *Musis tacita libamus acerra* late spargentes divæ illius herbæ Nicotianæ odores, quovis thure pretiosiores!

Ἰθι νυν λιβανωτον δευρο τις, και πυρ δοτω,
ὁπως ἀν ἐυξομαι προ των σοφιοματων.

Non ægre annuit tam commode admonenti DEINOLOGVS; & postquam con-

se-

sedissemus, ne inanibus quæstiunculis tempus duceretur, protuli ego confestim e scriniis meis exemplum Inscriptionum quarumdam Romanarum, quarum copiam mihi nuper fecerat vir mihi conjunctissimus JO. GEORGIVS SCHELHORN; qui de illis ita monet: *En Tibi lapides quosdam antiquos in Suevia nostra alicubi olim jam erutos! qui nunc Augustæ æri inciduntur, ut decimum opellæ meæ Literariæ fasciculum ornare queant. Tu si notationibus quibusdam eos per otium illustrare haud gravareris, magno me Tibi devincires beneficio. Sed religioni fere mihi duco isthoc Te rogare, qui norim, quantis hoc tempore negotiis sis circumvallatus.* Quibus ego recitatis ad Deinologum conversus subjicio, Ecce vobis vastissimum disserendi argumentum, quod ingenia vestra acuere, & otium abunde occupare possit! memini enim vos hoc imprimis Litterarum genere mirifice capi. Ad hæc DEINOLOGVS, profecto, subdit, non male locabimus tempus, quod huic Disputationi impenderimus; jucundum enim est redire in antiqua secula & prisca illa pietatis monumenta, quæ Codicibus omnibus ut antiquiora ita etiam perenniora sunt, cominus intueri: illa enim & historiæ fidem faciunt,

& rerum gestarum memoriam apprime illustrant, & plurima ab historicis neglecta in lucem producunt: Quinimmo. - - Ultra processisset Deinologi oratio in commendando harum Litterarum usu & præstantia, nisi ETASTES, qui hactenus in contemplandis literatis lapidibus totus animo oculisque hærebat, dicere conantem ita interpellasset: Siquidem hæc Epigrammata gentis nostræ memoriam conservant, & Helvetiorum virtutem, uti quidem videtur, extollunt; quid dubitamus iis scrutandis otium locare, & gloriam nominis Helvetici, quam impio ausu atterere multi sustinent, illustriorem reddere? Ego ut convenire illis inter se tam probe intellexeram; quin ergo rem ipsam bonis avibus aggredimur & litterata hæc monumenta singulatim excutimus? ego quid mihi de illis videatur, ut potero explicabo; nec tamen quasi Pythius Apollo, certa ut sint & fixa, quæ dixero; sed ut homunculus unus e multis probabilia conjectura sequens; ultra quo nunc progrediar non habeo: certiora vos dabitis, quos, non mentiar, si in his Literis prope consenuisse dixero. Excipit DEINOLOGVS rubore nonnihil suffusus & ad modestiam composito vultu; Equidem in nobis

bis non erit mora, tu ut videtur, nos ad audiendum parati ſumus. Inde ego recitato primo Epigrammate ita orſus ſum. CRITO. Nimirum FORTUNAE inſcriptam eſſe hanc συλοβατην juxta mecum agnoſcitis: Fortuna autem a Romanis olim in Deûm numerum relata. *Juvenalis Sat.* X. *v.* 366.

- - - - Nos te,
Nos facimus FORTVNA *Deam cæloque locamus.*

eam præſidere humanis caſibus ſtatuit antiquitas & dubios omnes eventus humaniſque mentibus incognitos ab ejus nutu pendere; *Fortuna*, ait Saluſtius *B. C.*, *in omni re dominatur, eaque res cunctas ex lubidine magis, quam ex vero celebrat obſcuratque.* Ignorabat quidem vulgus, quid Fortunæ nomine colerent & fingebant ſibi neſcio quod ſuperſtitioſæ mentis ludibrium: Qui vero ſupra vulgus ſapere ſibi videbantur, rem ita interpretari ſolebant, deſignari hoc nomine eam vim & ſcientiam Jovis, quæ ventura omnia & quicquid noſtræ cœcitati fortuitum videtur, in numerato habeat, & pro arbitrio ſuo temperet: ut enim ſapientiam Jovis Palladem dixere, pari modo rerum illarum adminiſtrationem, quæ nobis

arcanæ sunt & suspensos animos tenent, Fortunam appellaverunt: aperte *Seneca de Benef. Lib.* IV. *c.* 7. *Quæcunque voles nomina propria Deo aptabis, vim aliquam effectumque cœlestium continentia: non errabis: tot appellationes ejus esse possunt, quot munera.*

DEINOLOGVS. In gentilibus quidem ἐσκοτισμένοις τῇ διανοίᾳ hanc ego cœcitatem ferrem; sed homines christianos divina luce collustratos, qui norunt nihil in orbe temere Deoque improvisum aut neglectum contingere, Fortunam tamen temerarium illud Numen tanto studio colere, pudor est meminisse: *Toto mundo & locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus sola Fortuna invocatur & una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur; sola laudatur, & cum convitiis colitur: volubilisque existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorumque fautrix; huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta; adeoque obnoxii sumus sorti, ut sors ipsa pro Deo sit, qua Deus probatur incertus.* Plinius *H. N. Lib.* II. 7. Quibus verbis tanquam in imagine corruptissimos ævi nostri mores vivis coloribus depinxisse videri posset. Excepit tam graphice perorantem.

ETA-

ETASTES: Et bene hæc quidem, inquit, ſed agite, ne in re trita operam ludere videamur, adgrediamur ad alia, quæ altioris indaginis & minus recte adhuc ſunt expenſa. Cœcam finxit antiquitas Fortunam: at eam RESPICIENTIS titulo ornatam legimus in lapide noſtro.

DEINOLOGVS. Hoc vero non ſine exemplo: memorat gentilium Theologia Plutum itidem mox cœcum, mox oculorum acie valentem: ipſe de ſe apud *Lucianum* in *Timon.* ubi Mercurio rationes exponit, quî cœcus viam inveniat: Ἄνω, inquit, και κατω πλανωμαι περινοςων, ἄχρις ἀν λαθω τινι ἐμπεσων· ὁ δε, ὁςις ἀν πρωτος μοι περιτυχη, ἀπαγαγων ἐχει. mox ſubjicit: ὀξυδερκηςτοτε πως και ἀρτιπȣς γιγνομαι προς μονον τον καιρον της Φυγης. Cœcam finxere utramque hanc divinitatem, quod animadvertiſſent, indigniſſimos ſæpe rebus proſperis uti atque opibus affluere; ita *reſpiciens* erit dicta, quod afflictos & calamitatibus oppreſſos, quibus olim terga obverterat, ſubinde reſpicere, iisque opem ferre ſoleat: eſt enim *reſpicere* idem quod retroſpicere.

CRITO. Tu hæc quidem non ſine auctore, quamquam non ſatis appoſite: vel in pueros notum eſt *reſpicere*, eſſe ſpectare

cum adfectu; intueri miseros non sine dolore, qui nos ad opem ferendam moveat: hoc multis in tanta litterarum luce probare velle putidum esset: unicum afferam locum ex *Epist. Planci ad Cicer. Lib.* XI. 11. *Do quidem ego operam, ut etiam Lepidum ad hujus rei societatem incitem; omniaque ei obsequia polliceor, si modo Remp. respicere volet.* Venuste allusit *Plautus Capt.* IV: 2. 54.

H. *Respice.* ER. *Fortuna quod tibi nec facit, nec faciet,*
Hoc me jubes. - - -

Fortuna ergo *respiciens* erit dicta, quasi *Secunda, propitia:* ejus vicum in secunda urbis regione commemorat *P. Victor.*, quinimmo & ædem ejus in colle legimus fuisse Palatino; forte vico ab æde nomen inditum.

ETASTES. His dilucide satis explicatis progrediamur: Dedicavit hanc basin NASELLIVS PROCLIANVS. Memini autem apud *Th. Reinesium* in *Synt. Inscr.* haberi monumentum, quod P. NACELLIVM PROCLIANVM memorat, quem cum nostro eundem esse suspicari licet.

DEINOLOGVS. Ita quidem videtur & mihi; neque obstat, quominus huic opinatio-

nationi calculum meum addam, quod in altero lapide *Nacellius*, in altero *Nasellius* scriptum legitur; sæpissime enim litteræ S. & C. cognatæ figura & pronuntiatione inter se commutantur: inde factum verbi caussa, ut in *Nemaus.* p. CCCCLXVII. 3. p. DCCLII. 1. SENVCII sint, & in *Sabar.* p. DCCLXXVI. 11. SENECII, qui in Romanis emendatius sculptis GENVCII, GENECII, GENISII, GENVSII vocantur, & qui SENTII sunt, modo in GENTIOS, modo in CENTIOS transiisse reperiantur.

CRITO. Volvens inter hæc Reinesii librum, ubi forte inscriptionem ab ETASTE citatam investigasset, (habetur autem *Class.* I. *§.* 47. *p.* 91.) protinus ita cœpit: Quinimmo & ego vestræ accedo sententiæ, eundem enim esse utroque loco *Nasellium* gravissimis argumentis constat: primo in utroque lapide idem utrique agnomen tribuitur; deinde Legionis VIII. Aug. Centurionem fuisse utrumque aperte testantur lapides; accedit quod ambo hæc monumenta in eadem Germaniæ superioris provincia eruta ferantur. Obscurior hæc Nasselliorum gens & rarior ejus memoria, *Gruterus* unico epigrammate p. DCCCX. 8. P. NASELLII FELICIS meminit. *Rei-*

nesius tamen l. c. hanc gentem, utut plebeiam, clarissimam & cum Nasennia eandem fuisse adfirmat, ejus verba ita habent: *NASENNII, NESENNII, qui & NASELLII, & S in C converso, ut factum in OCCIIS ex OSCIIS & VSCIIS; NACELII, tum NAGELII, quod legitur in DCCXVIII. 5. gens plebeja liberaque Rep. non ignota, eoque vetus. Nasennium Suessanum ob res fortiter gestas bello Cretico, quando Imperatore Metello ordines duceret, laudat Cicero Epist. ad Brut. C. Nasennium Marcellum Pontificem Volcani, 8. CCCXVIII. P. Nascennium Jucundum sub Vespasiano CCXLI. C. Nasennium Felicem & C. Nasennium Nasennianum sub Pio & Marco AA. CXXVII. Nesennium Apollinarem aequalem Julio Paulo sub Alex. A. l. 32. D. de excusat. l. 22. D. ad leg. Falcid. l. 41. D. Quibus testimoniis constat, gentem Nasenniam per annos CCC. continuos floruisse inter suos, maxime in Campania: nam & Suessa oriundus fuit ille, cujus meminit Cicero, & 3. DCCCLVI. 9. DCCCCLXXXVI. quae Nasennios nominant, Capuae visuntur.* Hactenus ille; idque de gente Nasennia verissime: modo firmioribus argumentis demonstrasset eam cum Nasellia eandem fuisse. Ego enim, ut verum fatear, probare non possum quorun-

dam

dam Criticorum levitatem, qui in explicandis antiquis literatis monumentis, ubi minus procedit eorum diligentia, ad literarum affinium mutationem tanquam ad ſacram anchoram confugiunt; & tamdiu fingunt ac refingunt, dum ſibi inveniſſe videntur non quod pueri in faba: quo fit, ut omnia pro lubidine ſua perturbent, & neſcio quæ nobis ſubinde verborum portenta obtrudant: quod exemplis quamplurimis confirmare poſſem, ſi nunc id ageretur.

ETASTES. Et ego nonnunquam ridere ſoleo ineptam illorum induſtriam, qui cum Pſeudolo apud Comicum, *quærunt quod nusquam eſt, reperiunt tamen.* Recte quidem a Viris Literatis, qui priſca monumenta tractant, notatum eſt; litteras & figura & pronuntiatione cognatas frequenter commutari, & maximum ſubinde uſum afferre hanc obſervationem, nemo eſt qui non intelligat. Eam vero quoties nomen aliquod inſolens occurrit, promiſcue tanquam normam, ad quam omnia ſint exigenda, adhibere, non ſani eſſe hominis non ſanus juret Oreſtes: ita nihil nobis neque certum, neque conſtans eſſet unquam;

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?

Verum his missis expendamus, quæ Nasellius iste obierit munera: dicitur in lapide nostro LEG. VIII. AVG. *Augustam* dictam VIII. Legionem docet *Dio Lib. LV.* p. m. 564. atque ejus sedem fuisse statuit ἐν τῃ Γερμανια τῃ ἄνω; Dissident vero Eruditi, num Dio de suis vel Augusti temporibus sit accipiendus, & adhuc sub judice lis est.

CRITO. Ita est omnino: jam olim *Baronius* magnus Annalium Scriptor quæ Dio de stativis & hibernis Legionum Romanarum scribit, ad tempora Augusti referenda esse censebat; hinc Centurionem cum cohorte in Capernaum subsistentem, de quo Matth. VIII. Legionis Ferratæ, quæ juxta Dionem Judæam insidebat, fuisse perhibuit: Secus videtur *Casaubono Exerc. XIV. n.* 10. & *Scaligero ad Euseb.* qui contendunt, Dionem illas Legionum Romanarum sedes describere, quas sua ætate singulæ obtinuissent: *Reinesius* quid in hac sententiarum varietate potissimum sequatur non invenit; & Dionis narrationem obscuritatis arguit; *certe*, ait, *adeo perplexa est Dionis ῥησις, ut quid sequar fere ex ea intelligere nequeam.* Erit autem operæ pretium ipsum Dionis locum,

cum, qui in hoc argumento ferme unicus eſt, conſulere; ita vero habet: Τρια δε δη τοτε και εικοσι ϛρατοπεδα, ἠ ὡς γε ἑτεροι λεγȣσι, πεντε και εικοσι πολιτικα ἐτρεφετο· νυν μεν γαρ ἐννεακαιδεκα (vel potius ἑπτακαιδεκα, uti legendum docuimus in Diſſertatione noſtra, qua Monumenta Rom. in agro Tigurino eruta explanamus*) ἐξ ἀυτων μονα διαμενει, *Alebantur eo tempore* (ſcil. Auguſti) *legiones civium Romanorum XXIII. aut quem alii numerum ponunt XXV. noſtro tempore ſolæ XVII. reſtant.* Quarum deinceps nomina & ſedes ſingulatim perſequitur, atque ita claudit: Ταυτ᾽ ἐκ των Ἀυγȣϛειων ϛρατοπεδων σωζεται: τα γαρ δη λοιπα, τα μεν παντελως διελυθη, τα δε και ἑτεροις τισιν ὑπο τε ἀυτȣ ἐκεινȣ, και ὑπ᾽ ἀλλων ἀυτοκρατορων ἀνεμιχθη. Et ſtatim poſtquam Legiones ab aliis deinceps Imperatoribus inſtitutas, retuliſſet, ſubjicit: Νυν μεν δη τοσαυτα τελη των ἐκ τȣ καταλογȣ ϛρατευομενων, ἐξω τȣ τε ἀϛικȣ και τȣ δορυφορικου ἐϛι. Τοτε δε ἐπι του Αὐγȣϛου ταυτα τε, εἰτ᾽ οὐν τρια, εἰτε πεντε και εικοσιν ὀντα ἐτρεφετο. Ex quibus verbis liquido conſtat, loqui Dionem de iis Legionibus, quæ ſuo ævo erant ſuperſtites; expreſſe dicit ϛρατοπεδα τα νυν ὀντα: tam clarum hoc eſt ac dies dum ſudum eſt, atque adeo miror Rei-

* Videſis Tom. VII. harum *Amœnitat. Litter.*

Reinesio oculos tam clara luce caligasse. Dixerit quis, loqui quidem Dionem de Legionibus suo ævo reliquis, describere autem illa stativa, quæ Augusti tempore singulæ obtinuerint! at alia omnia insinuat Dionis ῥῆσις, quæ satis diligens est, neque intelligo, quid necesse sit, tam absona fingere. Hoc ergo nobis hactenus certum esto, Dionis ævo, qui sub Alexandro Severo floruit, Legionem VIII. in Germania superiore substitisse.

DEINOLOGVS, Quinimmo, si probe memini, ipse *Reinesius* lapidum testimonio probavit, jam Antoninorum temporibus, adeoque LXX. pene annos ante Dionem, Legionem VIII. in Germania superiore tetendisse.

CRITO, Prorsus ita habet; & ut ipsi ea de re arbitrari possitis, juvabit ipsum audire disserentem: *Colligo tamen*, inquit, *e lapide IV.* 7. *Cantharopoli ad Nicrum viso ab Apiano, quem MILes LEG. VIII. AVG. ANTONINIANAE, & CVIII.* 1. *Praumbemii prope Moguntiam invento, quem MILes LEGionis VIII. ANTONINiana AVG. BF. COS. ANTONINO IIII. & BALBINO II. COSS. A. U.* 966. *dedicavit, & e LXXII.* 7. *in Sylva Odani, qui Mercurius Germanorum fuit, statuto*

tuto a L. FAVONIO SECCIANO Centurione Legionis VIII. Augustæ, in Germania superiore tetendisse Legionem VIII. Aug. quod dicebat Dio temporibus Antoninorum; & hactenus quidem rite colligit; cum vero adjicit; *inde & hoc sequitur, Dionem de temporibus Antoninorum, quibus vivebat ipse capi debere;* ego ejus argumentationis vim parum assequor: Concedo Legionem VIII. Antoninorum ævo, a quibus cognomen Antoninianæ accepit, in Germania superiore substitisse; hoc vero, si quid video, non impedit, quominus eam jam Augusti temporibus eadem tenuisse præsidia dicamus; ita æque incertus essem atque olim, num Dio l. c. de suis vel Augusti temporibus sermonem faciat, nisi ipsa Dionis ῥῆσις hanc litem dirimeret, quam nulla vel obscuritate vel ambiguitate laborare supra ostendi: Ejusdem ferme commatis sunt, quæ adtexit, cum e dictis lapidibus præterea ita colligit: *Non autem intra paucos annos mutasse Legionum stationes; sed fuisse eadem præsidia iisdem locis per annos bene multos, quod noluit Casaubonus credere, id simul e dictis saxis elicio; Sunt enim ab Impp. Antonino & L. Vero usque ad tempus, quo ista scribebat Dio anni pene LXX.* Quamquam enim largiamur Legionem VIII.

VIII. ſub M. Antonino Philoſopho in Germania ſuperiore ſubſtitiſſe, & poſtea imperante Alexandro Severo, adeoque Dionis ævo eadem tenuiſſe præſidia; parum tamen conſtat, num hoc temporis intervallo, quod inter Marci & Alexandri imperium interceſſerat, in eisdem conſtanter hæſerit ſedibus.

DEINOLOGVS. Non poſſum non Critoni ſuffragari; neque intelligo quid ex iſtis lapidibus elici poſſit, quod argumento noſtro lucem accendat.

ETASTES. Quid vero ſi Legionum ſtationes perennes & prorſus fuiſſe immutabiles afferamus; quam ſententiam poſt *Baronium Reineſius* quoque tueri velle videtur.

CRITO. At hoc ipſum idoneis argumentis ſtabiliendum foret. Ego vero rem aliter ſe habuiſſe docebo: Memorat *C. Tacitus* frequentes Legionum Rom. migrationes: *Annal. Lib.* IV. *c.* 4. ubi curſim percenſet numerum Legionum & quas ſingulæ provincias tutarentur: *Duæ*, inquit, *in Mœſia attinebant, totidem apud Dalmatiam locatis, quæ poſitu regionis a tergo illis, ac ſi repentinum auxilium Italia poſceret, haud procul accirentur.* Et *Lib.* III. *Piſo adſequitur*

Legio-

Legionem, quæ e Pannonia in urbem, dein præsidio Africæ ducebatur: ibi mansit biennium, paulo amplius, iterumque in Pannoniam remissa: *Cæsar post res a Blæso gestas, quasi nullis jam in Africa hostibus, reportari IX. Legionem jusserat: nec Proconsul ejus anni Dolabella retinere ausus fuerat, jussa Principis magis, quam incerta belli metuens.* Item *Lib.XX.Legiones victrices VI. & XVIII. Vitellianarum XXI. e recens conscriptis II. Pœninis Cottianisque alpibus, pars monte Grajo traducuntur: XIV. Legio e Britannia. III. ac I. ex Hispania accitæ:* & paulo inferius: *Tutor cunctatione crescere rem Romanam affirmabat, coeuntibus undique exercitibus, transvectam a Britannia Legionem, accitas ex Hispania, adventare ex Italia, nec subitum militem, sed veterem expertumque belli.* Quibus testimoniis satis arbitror constare pro varia temporum ratione Legionum stationes ex arbitrio Principum sæpenumero mutari solitas: easdem vero Legiones subinde, quietis maxime temporibus, per longam annorum seriem in iisdem substitisse præsidiis facile largimur, quod nec Casaubonus unquam negavit. His ita disputatis, placuit in explicando lapide nostro progredi: quare hunc in modum cœpit.

ETA-

ETASTES; Erat præterea Nasellius PRAEPOSITVS CHoR. I. HELVETIORVM. Præpositur æ meminit *Ael. Lampridius* in *Antonin. Heliog.* *In Senatum legit sine discrimine ætatis, census, generis, pecuniæ merito; militaribus etiam præposituris, & tribunatibus & legationibus & Ducatibus venditis.* Præficiebantur autem Cohortibus olim Viri non ex fæce populi, sed genere & dignitate insignes. *C. Tacit. Annal. Lib.* XX. *Mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas vetere instituto nobilissimi popularium regebant.* Quæ vero isthæc fuerit Helvetiorum cohors, istud nobis Crito explanabit.

CRITO. Ut vobis morem geram, rem paulo altius repetere necessum erit. *Cohors* vox est origine græca, & Græci quod clausum vel septum in anteriore domo seu villa χορτον dixere; id Latini *cohortem;* Per compendium frequenter scribitur COR. vel CHOR. ab ipso ut videtur, hoc etymo; videsis *Sertor. Ursati Monum. Patav. p.* 95. Duplicis erat generis Cohors vel *legionaria* vel *auxiliaria.* Legiones ad unam omnes ex Romanis civibus constabant; singulæ in decem partes inæquales ceu totidem cohortes dividebantur, quas quum plures essent,

ſent; numeris inter ſe diſtinguebant: Cohortes præterea in centurias, centuriæ in Manipulos ſeu Decurias erant diviſæ; & Manipuli quidem a Decurionibus; Centuriæ a Centurionibus; Cohortes a Tribunis & præfectis regebantur. Sociorum vero auxilia in Legiones nunquam adſcripta, extra Legionum numerum erant, ſi pedites eſſent in Cohortes relata, in Alas ſi equites. Diligentiſſime hæc ita diſtinguuntur a Romanis Scriptoribus: *C. Tacit. Annal. Lib.* XXI. *Tantum belli ſuperfuit, ut præſidia COHORTIVM, ALARVM, LEGIONVM modicis vicis quadripartita Civilis invaſerit, X. Leg. Arenaci, II. Batavoduri, & Grinnes Vadamque cohortium alarumque caſtra.* A Legionibus conſtanter ſejunctæ auxiliariæ Cohortes, eas in itinere ut plurimum comitabantur: *C. Tacit. Annal. Lib.* XXI. *Tres eum in Judæa legiones, vetus Veſpaſiani miles excepere: tradidit & Syria XII. & adductos Alexandria XXIIanos, IIIanosque comitabantur XX. ſociæ cohortes, VIII. equitum alæ.* Quanta vero militum manus, quotusve numerus ad conſtituendam ſociam cohortem fuerit requiſitus exacte definiri nequit, auctas illas diminutasque ſubinde pro temporum varietate, quemadmodum de legio-

nariis cohortibus constat, nulli dubitamus. Prima igitur cohors Helvetiorum, cui Nasellius præfuit Legionaria non fuit, sed auxiliarium: & plures fuisse oportet; quod hæc prima dicitur: si enim plures unius gentis cohortes essent, eodem modo, quo cohortes Legionariæ I. II. III. &c. Legionis; sic illæ I. II. III. &c. illius gentis secundum ordinem, quem in acie tenebant, dicebantur.

DEINOLOGVS. Adeoque ex sententia tua sociis cohortibus illius gentis nomen inditum, unde erant lectæ; quod etiam voluit *Baronius:* ita *Helvetica* diceretur Cohors, quæ ex Helvetiis lecta. Rejicit autem hanc opinionem *Basnagius* de *Reb. S. & Eccl. Exerc. Hist. Crit. ad A.* 41. *p.* 342. *Quæritur*, inquit, *quid sit, cum Coborti* Italicæ *nomen inditum? Baronii responsio in promtu est;* non a Legione; sed a natione inditum esse nomen, ut Italica diceretur; nec dubium ejus nationis illos fuisse milites, ex qua tota cohors erat denominata, nempe Italos. *Quod vigilantis somnium est. Num etiam tota Legio, cui Italicæ nomen, fuit constans ex Italis? Solisne ex Italis constabant Legiones a M. Antonino institutæ, quæ etiam Italicæ vocabantur?*

CRI-

CRITO. Verum ista me parum movent, ut ejus accedam sententiæ: alia enim est Legionis, alia cohortis ratio: Legiones ex solis civibus Romanis scribebantur omnes: ita cum ipsis alienarum gentium cognomina addita legimus factum id est, vel quod eas regiones tutarentur, vel ob res præclare fortiterque inter illas nationes gestas. *Tacit. Annal. Lib.* XXI. *Proprios inde stimulos Legionibus admovebat, domitores Britanniæ XIVanos appellans.* Cohortibus vero, cum ex variis sociis nationibus legebantur, ut in acie ab invicem facili opera separari & distingui possent, gentilia cognomina addita, ut *Batavorum, Usipiorum, Rhætorum, Helvetiorum*, &c. cohortes dicerentur: perspicue *C. Tacitus Hist. Lib. II. c.* 89. *Quatuor Legionum aquilæ per frontem, totidemque circa e legionibus aliis vexilla, mox XII. alarum signa & post peditum ordines, eques: dein XXXIV. Cohortes, ut NOMINA GENTIUM, aut species armorum forent discretæ.* Adeoque Helvetios fuisse omnes qui sub Nasellio stipendia faciebant, extra controversiam est. Præterea & istud non omittendum, cohortibus non fuisse certas aliquas sedes; aperte *C. Tacitus Annal. Lib.* IV. *c.* 4. *At apud idonea provincia-*

rum socia triremes, alaque & auxilia cohortium; neque multo secus in iis virium: sed persequi incertum fuerit, cum ex usu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur.

ETASTES. Egregie omnia, ut solet Crito; At magni intererit ætatem hujus monumenti cognoscere: Ipsum annum notat Lapis noster, designando Consules quibus Resp. commissa erat: TORQVATO ET IVLIANO COS. Incidit iste Consulatus juxta *Fastos Idatianos* in annum ab V. C. DCCCCI. a Christo nato CXLVIII. adeoque in annum XI. Imperatoris Antonini Pii. C. TORQVATVS III. Consulatum gesserat, si *Tironi Prospero Aquit.* fides habenda. SALVIVS IVLIANVS *proavus erat* Didii Juliani, *bis Consul*, *præfectus Urbi*, *& jurisconsultus*, teste *Ael. Spartiano* in *Did. Juliano*, quem & Hadrianus Cæsar tanquam *jurisconsultum*, *cum judicaret*, *in consilio habuit*, *eodem* auctore in *Hadrian.*

DEINOLOGVS. Quis fuerit sub Antonino Pio Helvetiæ status parum constat; nisi quantum ex ipso monumento suspicari licet. Quietum ejus imperium & triumphorum expers fuisse memorant *A. Victor*, ejusque *Epitomator*: *orbem terræ nullo*

bello

bello per annos XXIII. auctoritate sola rexit, adeo trementibus eum atque amantibus cunctis regibus, nationibus & populis, ut parentem seu patronum magis quam dominum imperatoremve reputarent: omnesque uno ore in cœlestium morem propitium optantes, de controversiis inter se judicem poscerent. Verius tamen *Jul. Capitolinus* in *ejus vita: Per legatos suos plurima bella gessit: nam & Britannos per Lollium Vrbicum legatum vicit, alio muro cespiticio, submotis barbaris ducto: & Mauros ad pacem postulandum coegit, & GERMANOS & Dacos & multas gentes, atque Judæos rebellantes contudit per præsides ac legatos. In Achaia etiam atque Aegypto rebelliones repressit: Alanos molientes sæpe refrænavit.* Quod confirmat *Pausanias* in *Arcad.* p. m. 689. Itaque in ejusmodi ad coercendos rebellantes Germanos expeditione Helveticas cohortes legionibus Rom. auxilio fuisse nulli dubitamus.

CRITO. Quæ hactenus uberrime a vobis de ætate hujus monumenti disputata sunt, etiam IV. Lapidi facem præferunt, quem, nisi fallor, integrum exhibet *Th. Reinesius Synt. Inscript. Class.* I. §. 47. *p. m.* 91. neque dubium est, ita esse supplendum:

SOLI INVICTO
MITHRAE
S A C R V M
P. NASELLI
VS PROCLI
ANVS LEG.
VIII. AVG.

De MITHRA ab antiquis tradita occupaverunt præter *Vossium* & *Gyraldum*, *Seldenus de Diis Syris c.* 6. Guther. *Lib. I. de vet. Jure Pontif. c.* 25. *Jul. Cæs. Bulengerus Lib. I. de Mag. l. & V. c.* 4. 5. *H. Grotius not. ad Levit. XXVI*: 30. *Th. Reinesius Synt. Inscr. antiq. Class. I. p.* 93. *Salmasius ad Hist. Aug. Script.* f. 117. 349. 367. 382. 383. *Spon Recherch. cur. d'Antiq. Dissert. III. p.* 71. *Philippus a Turre in Dissert. de Mithra*, *Monumentis veteris Antii adjecta*. *Montfaucon in Diario Italico p.* 170. 198. sqq. *Christ. Gottl. Schwarzius*, *Vir Celeb. in Diss. de Diis clavigeris p.* 11. *sqq.* Ubi vero Reinesius ætatem Beckingensis hujus lapidis definire laborat, mirum in modum se torquet: *Ad eadem*, inquit, (Antoninorum) *tempora referrem lapidem hunc, quem pariter Centurio (nam signum hoc 7 neglexisse descriptores vel e vacuo, quod est in elegante deli-*

delineatione ejus inter τα ANVS. LEG.) Legionis VIII. Augustæ posuit: nisi aliunde demonstraretur Legionem VIII. Augustam ab Imperatore Augusto lectam & ab eo agnominatam; Legionem Aug. Antoninianam VIII. vero etiam authorem suum, sed recentiorem, insinuare: Tum enim utrumque verum erit, & sub Augusto, & sub Antoninis Legionem VIII. Germaniæ superiori præsedisse, sed diversis agnominibus; quod valde probo ideo quia PRIMIPILAREM LEG. VIII. AVG. sub Claudio bello Brittannico lapis Taurinensis *i. CCCCXVI. mihi offert: & hinc dato discrimine hoc, quod dixi, lapis de* Faonio *& noster de* Nascellio *ad priores Augustos, reliqui ad Antoninos referendi, & Dio de Augusti temporibus loqui in digerendis legionibus censendus, quod volebat Baronius.* Supersedeo nunc in singulas Reinesii hallucinationes inquirere: Sufficit observasse ejusdem cum superiore ætatis esse hunc lapidem ab eodem Nasellio ex voto positum: Neque profecto mirum hominem castra sequentem solitum esse & Fortunam & invictum Solem solennibus hostiis votisque deprecari, ut isthæc Numina sibi essent propitia: siquidem omnis belli eventus imprimis dubius ac incertus; ita legimus de Demosthene in bellum ituro, inscripsisse cly-

peo suo, quo corpus ab injuria tegeret, ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ: & *Tacitus Annal. Lib. XV. c.* 17. votum appositis verbis conceptum refert. Solis autem sive Apollinis memoratæ Poetis victoriæ, velut Pythii Draconis, unde frequenter *invictus* nominatur. Habet *Sponius* in *Miscell. E. A.* inscriptionem, quæ apprime huc facit:

VIBIVS PIVS DEO
SOLI INVICTO ARAM
DEDICO VT SIS MIHI
PROPITIVS MILITIBVS
CENTVRIONIBVSQVE MEIS.

Verum latrat jam stomachus & vota facit, ut lauta cœna lepide excipiatur. Rejiciamus ergo, quæ nobis restant epigrammata in aliud opportunum tempus, si placuerit deinceps hunc callem mecum terere. Ego vero vos nunc mihi convivas volo. BIGA. Condicimus, sed ea lege ne promis & coquis operam ullam facessas: hospites erimus non multi cibi, sed joci: absint Plautina illa edicta: *alii ligna cædite, alii pisces depurgate, patinas eluite, pernam & glandium dejicite, parate laridum, porcinam atque agninam & pullos gallinaceos;*

oph-

ophthalmia, horræum, ſcombrum & trigonum & cetum & mollem caſeum. &c.

CRITO. Scitis bene eſſe, ſi ſit unde: nominandi iſtorum vobis erit magis, quam edundi copia hic apud me: Docebo ſi operam dare velitis

- - *Quam parvo liceat traducere vitam,*
Et quantum natura petat. - - -

BIGA. Neque ergo à Critone niſi *doctiores* abibimus.

TANTVM.

IX.

VARIÆ OBSERVATIONES.

I.

PAucula ſunt, quæ ad Franciſci Lamberti vitam a nobis in quarto hujus opellæ Tomo deſcriptam (*a*) adjiciamus. In Manipulo primo Epiſtolarum ſingularium a Jo. Frid. Hekelio Plaviæ Variſcorum Anno ſuperioris ſæculi XCV. vulgato ejus exhibetur (*b*) ad Fridericum Saxoniæ

(*a*) p. 307. ſqq.
(*b*) p. 77. ſqq.

xoniæ Electorem epistola, Wittenbergæ A. M. D. XXIII. d. 2. Nov. exarata, e qua minus gratos eum in Academia Wittenbergensi habuisse auditores elucet. *Ecce! novissime*, scribit, *Lucæ Evangelium sex mensibus interpretatus sum, & ab omnibus simul, qui me audierunt, XV. tantum grossos accepi. Et nunc consilio reverendissimi Tuæ Aulæ Episcopi, Georgii Spalatini, Cantica Canticorum Salomonis non sine magnis pro summa libri difficultate laboribus enarro; nihilominus ab universis, qui me audiunt, nec minimum quidem auxilium habeo, nec me habiturum spero.* Epistolæ illius, cujus l. c. pag. 369. sqq. mentionem feci, exemplum interea Latinum nactus sum, Anno jam M. D. XXX. in octavi ordinis forma typis exscriptum, hoc titulo: *De Symbolo fœderis nunquam rumpendi, quam Communionem vocant, Francisci Lamberti Avenionensis Confessio. Videbis, lector, utra partium in Marpurgico colloquio veritatis præsidio potentior fuerit.*

2.

Ibidem p. 367. Nicolai Herborn Minoritarum Guardiani Marpurgensis memini, cujus atrox & truculentum ingenium perspicitur ex iis, quæ in Enchiridio locorum com-

communium Coloniæ Anno 1529. in 8. edito, Cap. XLVI. de illis, qui D. Lutheri partes sequebantur, & ipsis adeo Principibus, veritatis evangelicæ amicis ac defensoribus, pronunciare veritus haud est. Quædam inde decerpere non piget, ut liquido patescat, Principi laudatissimo Philippo Magnanimo Hassiæ Landgravio graves haud defuisse rationes, cum ejus furfuris homines e ditionis suæ cœnobiis exire juberet. *In eos,* inter cætera inquit, *gladius exercendus est, qui sunt seditiosi in populo, ut Barabbas, qui ob seditionem missus fuit in carcerem, qui nolunt Sacerdotis obedire imperio, ut Deuteronomius præcipit, qui contumaces sunt ac manifeste scelerati, ut præcipit Paulus. Quorum e numero maxima pars est Luteranorum, qui sub septennium hoc totam fere Germaniam seditionibus, intestinis tumultibus, cruentis cædibus implerunt, idque conantur, ut quicquid ecclesiæ catholicæ obviat, pessum abeat, adeoque contumaces sunt, ut tum Imperatorem, tum Pontificem summum, tum universos orthodoxæ fidei patronos contemnant, id quod palam Christi verbo pugnat, qui inquit, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Proinde si qui ex iis Principibus sint, qui hanc labem defendant,*

id

id illis debetur, quod olim præcepit Mosi Deus: Tolle (inquit) cunctos principes, & suspende eos contra solem in patibulis, ut avertatur furor meus in populo. Dixitque Moses ad judices in Israel. Occidat unus quisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. Moxque sequitur Zelus legis divinæ, quo Phinees exarsit in flagitiosos. At quanto magis occidendi essent, qui nunc data opera adversus Dei verbum Lutheranæ factionis rabulas tutantur, potissimum tamen qui eos defendunt, qui cripticis connubiis jungunt. Hinc & Paulus, Auferte malum ex vobis ipsis. Et Christus, Qui non manserit in me, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardebit. Jam & illud addendum, quod blasphemi jure divino lapidandi sunt. Qui autem magis Christum blasphemant, quam Luterani, qui eucharistiam sacram rident, qui omnia sacramenta contaminant, qui divis id adimere volunt, quod a Deo Opt. Max. receperunt?

- - - Id igitur curabit princeps, uti in ea fide, in iis ceremoniis, ut in Deuter. dicitur, se suosque servet, quas a majoribus recepit, eosque, qui iis, quæ a majoribus decreta sunt, temere reluctantur, e medio auferat. Viderint hic principes, quid Deo respondeant,

qui

qui potentes potenter damnabit ac perdet, quod tam passim hæresin incrudescere sinunt, quod Lutheranos concionatores contra omnem æquitatem ecclesiis moderandis intrudunt, quod sacra templa spoliant, quod possessiones, redditus, imo monasteria ipsa in suos profanissimos usus convertunt. Omnes siquidem raptores sunt, fures ac socii furum, digni qui contra solem suspendantur, quibus regnum auferatur, & detur genti facienti fructum ejus. &c.

Non autem in hoc Enchiridio tantum Nicolaus Herborn passim in Lambertum invectus est, verum etiam alios adversus ipsum libros edidit, quorum en titulos: *Assertiones trecentæ ac viginti sex F. Nicolai Herbornensis, Guardiani Marpurgensis, veræ, orthodoxæ, adversus Francisci Lamberti, exiticii Monachi, Paradoxa impia ac erroris plena, in Hombergiana Hessorum congregatione proposita, ac plusquam hæreticissime deducta & exposita. Assertiones aliæ, quibus excusatur Guardianns, Marpurgensium, quod in Hombergiana Hessorum congregatione, post protestationem eo loci publice factam & jam tandem coram Notario legitime repetitam in Werlensi oppido, disputare noluerit,*

ETASTES; Erat præterea Nasellius PRAEPOSITVS CHoR. I. HELVETIORVM. Præpositura meminit *Ael. Lampridius* in *Antonin. Heliog.* *In Senatum legit sine discrimine ætatis, census, generis, pecuniæ merito; militaribus etiam præposituris, & tribunatibus & legationibus & Ducatibus venditis.* Præficiebantur autem Cohortibus olim Viri non ex fæce populi, sed genere & dignitate insignes. *C. Tacit. Annal. Lib.* XX. *Mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas vetere instituto nobilissimi popularium regebant.* Quæ vero isthæc fuerit Helvetiorum cohors, istud nobis Crito explanabit.

CRITO. Ut vobis morem geram, rem paulo altius repetere necessum erit. *Cohors* vox est origine græca, & Græci quod clausum vel septum in anteriore domo seu villa χορτον dixere; id Latini *cohortem;* Per compendium frequenter scribitur COR. vel CHOR. ab ipso ut videtur, hoc etymo; videsis *Sertor. Ursati Monum. Patav. p.* 95. Duplicis erat generis Cohors vel *legionaria* vel *auxiliaria.* Legiones ad unam omnes ex Romanis civibus constabant; singulæ in decem partes inæquales ceu totidem cohortes dividebantur, quas quum plures essent,

ſent; numeris inter ſe diſtinguebant: Cohortes præterea in centurias, centuriæ in Manipulos ſeu Decurias erant diviſæ; & Manipuli quidem a Decurionibus; Centuriæ a Centurionibus; Cohortes a Tribunis & præfectis regebantur. Sociorum vero auxilia in Legiones nunquam adſcripta, extra Legionum numerum erant, ſi pedites eſſent in Cohortes relata, in Alas ſi equites. Diligentiſſime hæc ita diſtinguuntur a Romanis Scriptoribus: *C. Tacit. Annal. Lib.* XXI. *Tantum belli ſuperfuit, ut præſidia COHORTIVM, ALARVM, LEGIONVM modicis vicis quadripartita Civilis invaſerit, X. Leg. Arenaci, II. Batavoduri, & Grinnes Vadamque cohortium alarumque caſtra.* A Legionibus conſtanter ſejunctæ auxiliariæ Cohortes, eas in itinere ut plurimum comitabantur: *C. Tacit. Annal. Lib.* XXI. *Tres eum in Judæa legiones, vetus Veſpaſiani miles excepere: tradidit & Syria XII. & adductos Alexandria XXIIanos, IIIanosque comitabantur XX. ſociæ cohortes, VIII. equitum alæ.* Quanta vero militum manus, quotusve numerus ad conſtituendam ſociam cohortem fuerit requiſitus exacte definiri nequit, auctas illas diminutaſque ſubinde pro temporum varietate, quemadmodum de legio-

nariis cohortibus constat, nulli dubitamus. Prima igitur cohors Helvetiorum, cui Nasellius præfuit Legionaria non fuit, sed auxiliarium: & plures fuisse oportet; quod hæc prima dicitur: si enim plures unius gentis cohortes essent, eodem modo, quo cohortes Legionariæ I. II. III. &c. Legionis; sic illæ I. II. III. &c. illius gentis secundum ordinem, quem in acie tenebant, dicebantur.

DEINOLOGVS. Adeoque ex sententia tua sociis cohortibus illius gentis nomen inditum, unde erant lectæ; quod etiam voluit *Baronius:* ita *Helvetica* diceretur Cohors, quæ ex Helvetiis lecta. Rejicit autem hanc opinionem *Basnagius* de *Reb. S. & Eccl. Exerc. Hist. Crit. ad A.* 41. *p.* 342. *Quæritur*, inquit, *quid sit, cum Coborti* Italicæ *nomen inditum? Baronii responsio in promtu est;* non a Legione; sed a natione inditum esse nomen, ut Italica diceretur; nec dubium ejus nationis illos fuisse milites, ex qua tota cohors erat denominata, nempe Italos. *Quod vigilantis somnium est. Num etiam tota Legio, cui Italicæ nomen, fuit constans ex Italis? Solisne ex Italis constabant Legiones a M. Antonino institutæ, quæ etiam Italicæ vocabantur?*

CRI-

CRITO. Verum iſta me parum movent, ut ejus accedam ſententiæ: alia enim eſt Legionis, alia cohortis ratio: Legiones ex ſolis civibus Romanis ſcribebantur omnes: ita cum ipſis alienarum gentium cognomina addita legimus factum id eſt, vel quod eas regiones tutarentur, vel ob res præclare fortiterque inter illas nationes geſtas. *Tacit. Annal. Lib.* XXI. *Proprios inde ſtimulos Legionibus admovebat, domitores Britanniæ XIVanos appellans.* Cohortibus vero, cum ex variis ſociis nationibus legebantur, ut in acie ab invicem facili opera ſeparari & diſtingui poſſent, gentilia cognomina addita, ut *Batavorum, Uſipiorum, Rhætorum, Helvetiorum,* &c. cohortes dicerentur: perſpicue *C. Tacitus Hiſt. Lib. II. c.* 89. *Quatuor Legionum aquilæ per frontem, totidemque circa e legionibus aliis vexilla, mox XII. alarum ſigna & poſt peditum ordines, eques: dein XXXIV. Cohortes, ut NOMINA GENTIUM, aut ſpecies armorum forent diſcretæ.* Adeoque Helvetios fuiſſe omnes qui ſub Naſellio ſtipendia faciebant, extra controverſiam eſt. Præterea & iſtud non omittendum, cohortibus non fuiſſe certas aliquas ſedes; aperte *C. Tacitus Annal. Lib.* IV. *c.* 4. *At apud idonea provincia-*

rum sociæ triremes, alæque & auxilia cohortium; neque multo secus in iis virium: sed persequi incertum fuerit, cum ex usu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur.

ETASTES. Egregie omnia, ut solet Crito; At magni intererit ætatem hujus monumenti cognoscere: Ipsum annum notat Lapis noster, designando Consules quibus Resp. commissa erat: TORQVATO ET IVLIANO COS. Incidit iste Consulatus juxta *Fastos Idatianos* in annum ab V. C. DCCCCI. a Christo nato CXLVIII. adeoque in annum XI. Imperatoris Antonini Pii. C. TORQVATVS III. Consulatum gesserat, si *Tironi Prospero Aquit.* fides habenda. SALVIVS IVLIANVS *proavus erat* Didii Juliani, *bis Consul, præfectus Urbi, & jurisconsultus*, teste *Ael. Spartiano* in *Did. Juliano*, quem & Hadrianus Cæsar tanquam *jurisconsultum, cum judicaret, in consilio habuit*, *eodem* auctore in *Hadrian.*

DEINOLOGVS. Quis fuerit sub Antonino Pio Helvetiæ status parum constat; nisi quantum ex ipso monumento suspicari licet. Quietum ejus imperium & triumphorum expers fuisse memorant *A. Victor*, ejusque *Epitomator*: *orbem terræ nullo bello*

bello per annos XXIII. auctoritate sola rexit, adeo trementibus eum atque amantibus cunctis regibus, nationibus & populis, ut parentem seu patronum magis quam dominum imperatoremve reputarent: omnesque uno ore in cœlestium morem propitium optantes, de controversiis inter se judicem poscerent. Verius tamen *Jul. Capitolinus* in *ejus vita: Per legatos suos plurima bella gessit: nam & Britannos per Lollium Urbicum legatum vicit, alio muro cespiticio, submotis barbaris ducto: & Mauros ad pacem postulandum coegit, & GERMANOS & Dacos & multas gentes, atque Judæos rebellantes contudit per præsides ac legatos. In Achaia etiam atque Aegypto rebelliones repressit: Alanos molientes sæpe refrænavit.* Quod confirmat *Pausanias* in *Arcad.* p. m. 689. Itaque in ejusmodi ad coercendos rebellantes Germanos expeditione Helveticas cohortes legionibus Rom. auxilio fuisse nulli dubitamus.

CRITO. Quæ hactenus uberrime a vobis de ætate hujus monumenti disputata sunt, etiam IV. Lapidi facem præferunt, quem, nisi fallor, integrum exhibet *Th. Reinesius Synt. Inscript. Class.* I. §. 47. *p. m.* 91. neque dubium est, ita esse supplendum:

SOLI INVICTO
MITHRAE
S A C R V M
P. NASELLI
VS PROCLI
ANVS LEG.
VIII. AVG.

De MITHRA ab antiquis tradita occupaverunt præter *Vossium* & *Gyraldum*, *Seldenus de Diis Syris c.* 6. *Guther. Lib. I. de vet. Jure Pontif. c.* 25. *Jul. Cæs. Bulengerus Lib. I. de Mag. l. & V. c.* 4. 5. *H. Grotius not. ad Levit. XXVI*: 30. *Th. Reinesius Synt. Inscr. antiq. Class. I. p.* 93. *Salmasius ad Hist. Aug. Script.* f. 117. 349. 367. 382. 383. *Spon Recherch. cur. d'Antiq. Dissert. III. p.* 71. *Philippus a Turre in Dissert. de Mithra*, *Monumentis veteris Antii adjecta. Montfaucon in Diario Italico p.* 170. 198. sqq. *Christ. Gottl. Schwarzius*, *Vir Celeb. in Diss. de Diis clavigeris p.* 11. *sqq.* Ubi vero Reinesius ætatem Beckingensis hujus lapidis definire laborat, mirum in modum se torquet: *Ad eadem*, inquit, (Antoninorum) *tempora referrem lapidem hunc, quem pariter Centurio (nam signum hoc 7 neglexisse descriptores vel e vacuo, quod est in elegante deli-*

delineatione ejus inter τα *ANVS. LEG.) Legionis VIII. Augustæ posuit: nisi aliunde demonstraretur Legionem VIII. Augustam ab Imperatore Augusto lectam & ab eo agnominatam; Legionem Aug. Antoninianam VIII. vero etiam authorem suum, sed recentiorem, insinuare: Tum enim utrumque verum erit, & sub Augusto, & sub Antoninis Legionem VIII. Germaniæ superiori præfedisse, sed diversis agnominibus; quod valde probo ideo quia PRIMIPILAREM LEG. VIII. AVG. sub Claudio bello Brittannico lapis* Taurinensis *i. CCCCXVI. mihi offert: & hinc dato discrimine hoc, quod dixi, lapis de* Faonio *& noster de* Nascellio *ad priores Augustos, reliqui ad Antoninos referendi, & Dio de Augusti temporibus loqui in digerendis legionibus censendus, quod volebat Baronius.* Supersedeo nunc in singulas Reinesii hallucinationes inquirere: Sufficit observasse ejusdem cum superiore ætatis esse hunc lapidem ab eodem Nasellio ex voto positum: Neque profecto mirum hominem castra sequentem solitum esse & Fortunam & invictum Solem solennibus hostiis votisque deprecari, ut isthæc Numina sibi essent propitia: siquidem omnis belli eventus imprimis dubius ac incertus; ita legimus de Demosthene in bellum ituro, inscripsisse cly-

peo ſuo, quo corpus ab injuria tegeret, ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ: & *Tacitus Annal. Lib. XV. c.* 17. votum appoſitis verbis conceptum refert. Solis autem ſive Apollinis memoratæ Poetis victoriæ, velut Pythii Draconis, unde frequenter *invictus* nominatur. Habet *Sponius* in *Miſcell. E. A.* inſcriptionem, quæ apprime huc facit:

VIBIVS PIVS DEO
SOLI INVICTO ARAM
DEDICO VT SIS MIHI
PROPITIVS MILITIBVS
CENTVRIONIBVSQVE MEIS.

Verum latrat jam ſtomachus & vota facit, ut lauta cœna lepide excipiatur. Rejiciamus ergo, quæ nobis reſtant epigrammata in aliud opportunum tempus, ſi placuerit deinceps hunc callem mecum terere. Ego vero vos nunc mihi convivas volo. BIGA. Condicimus, ſed ea lege ne promis & coquis operam ullam faceſſas: hoſpites erimus non multi cibi, ſed joci: abſint Plautina illa edicta: *alii ligna cædite, alii piſces depurgate, patinas eluite, pernam & glandium dejicite, parate laridum, porcinam atque agninam & pullos gallinaceos;* opb-

ophthalmia, *horræum*, *ſcombrum & trigonum & cetum & mollem caſeum. &c.*

CRITO. Scitis bene eſſe, ſi ſit unde: nominandi iſtorum vobis erit magis, quam edundi copia hic apud me: Docebo ſi operam dare velitis

- - *Quam parvo liceat traducere vitam,*
Et quantum natura petat. - - -

BIGA. Neque ergo à Critone niſi *doctiores* abibimus.

TANTUM.

IX.

VARIÆ OBSERVATIONES.

I.

PAucula ſunt, quæ ad Franciſci Lamberti vitam a nobis in quarto hujus opellæ Tomo deſcriptam (*a*) adjiciamus. In Manipulo primo Epiſtolarum ſingularium a Jo. Frid. Hekelio Plaviæ Variſcorum Anno ſuperioris ſæculi XCV. vulgato ejus exhibetur (*b*) ad Fridericum Sa-

(*a*) p. 307. ſqq.
(*b*) p. 77. ſqq.

xoniæ Electorem epistola, Wittenbergæ A. M.D. XXIII. d. 2. Nov. exarata, e qua minus gratos eum in Academia Wittenbergensi habuisse auditores elucet. *Ecce! novissime*, scribit, *Lucæ Evangelium sex mensibus interpretatus sum, & ab omnibus simul, qui me audierunt, XV. tantum grossos accepi. Et nunc consilio reverendissimi Tuæ Aulæ Episcopi, Georgii Spalatini, Cantica Canticorum Salomonis non sine magnis pro summa libri difficultate laboribus enarro; nihilominus ab universis, qui me audiunt, nec minimum quidem auxilium habeo, nec me habiturum spero.* Epistolæ illius, cujus l. c. pag. 369. sqq. mentionem feci, exemplum interea Latinum nactus sum, Anno jam M. D. XXX. in octavi ordinis forma typis exscriptum, hoc titulo: *De Symbolo fœderis nunquam rumpendi, quam Communionem vocant, Francisci Lamberti Avenionensis Confessio. Videbis, lector, utra partium in Marpurgico colloquio veritatis præsidio potentior fuerit.*

2.

Ibidem p. 367. Nicolai Herborn Minoritarum Guardiani Marpurgensis memini, cujus atrox & truculentum ingenium perspicitur ex iis, quæ in Enchiridio locorum com-

communium Coloniæ Anno 1529. in 8. edito, Cap. XLVI. de illis, qui D. Lutheri partes sequebantur, & ipsis adeo Principibus, veritatis evangelicæ amicis ac defensoribus, pronunciare veritus haud est. Quædam inde decerpere non piget, ut liquido patescat, Principi laudatissimo Philippo Magnanimo Hassiæ Landgravio graves haud defuisse rationes, cum ejus furfuris homines e ditionis suæ cœnobiis exire juberet. *In eos,* inter cætera inquit, *gladius exercendus est, qui sunt seditiosi in populo, ut Barabbas, qui ob seditionem missus fuit in carcerem, qui nolunt Sacerdotis obedire imperio, ut Deuteronomius præcipit, qui contumaces sunt ac manifeste scelerati, ut præcipit Paulus. Quorum e numero maxima pars est Luteranorum, qui sub septennium hoc totam fere Germaniam seditionibus, intestinis tumultibus, cruentis cædibus implerunt, idque conantur, ut quicquid ecclesiæ catholicæ obviat, pessum abeat, adeoque contumaces sunt, ut tum Imperatorem, tum Pontificem summum, tum universos orthodoxæ fidei patronos contemnant, id quod palam Christi verbo pugnat, qui inquit, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Proinde si qui ex iis Principibus sint, qui hanc labem defendant,*

id

id illis debetur, quod olim præcepit Mosi Deus: Tolle (inquit) cunctos principes, & suspende eos contra solem in patibulis, ut avertatur furor meus in populo. Dixitque *Moses ad judices in Israel. Occidat unus quisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. Moxque sequitur Zelus legis divinæ, quo Phinees exarsit in flagitiosos. At quanto magis occidendi essent, qui nunc data opera adversus Dei verbum Lutheranæ factionis rabulas tutantur, potissimum tamen qui eos defendunt, qui cripticis connubiis jungunt. Hinc & Paulus, Auferte malum ex vobis ipsis.* Et *Christus, Qui non manserit in me, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardebit. Jam & illud addendum, quod blasphemi jure divino lapidandi sunt. Qui autem magis Christum blasphemant, quam Luterani, qui eucharistiam sacram rident, qui omnia sacramenta contaminant, qui divis id adimere volunt, quod a* Deo Opt. Max. *receperunt?*

- - - *Id igitur curabit princeps, uti in ea fide, in iis ceremoniis, ut in Deuter. dicitur, se suosque servet, quas a majoribus recepit, eosque, qui iis, quæ a majoribus decreta sunt, temere reluctantur, e medio auferat. Viderint hic principes, quid Deo respondeant,*

qui

qui potentes potenter damnabit ac perdet, quod tam passim hæresin incrudescere sinunt, quod Lutheranos concionatores contra omnem æquitatem ecclesiis moderandis intrudunt, quod sacra templa spoliant, quod possessiones, redditus, imo monasteria ipsa in suos profanissimos usus convertunt. Omnes siquidem raptores sunt, fures ac socii furum, digni qui contra solem suspendantur, quibus regnum auferatur, & detur genti facienti fructum ejus. &c.

Non autem in hoc Enchiridio tantum Nicolaus Herborn passim in Lambertum invectus est, verum etiam alios adversus ipsum libros edidit, quorum en titulos: *Assertiones trecentæ ac viginti sex F. Nicolai Herbornensis, Guardiani Marpurgensis, veræ, orthodoxæ, adversus Francisci Lamberti, exiticii Monachi, Paradoxa impia ac erroris plena, in Hombergiana Hessorum congregatione proposita, ac plusquam hæreticissime deducta & exposita. Assertiones aliæ, quibus excusatur Guardianns, Marpurgensium, quod in Hombergiana Hessorum congregatione, post protestationem eo loci publice factam & jam tandem coram Notario legitime repetitam in Werlensi oppido, disputare noluerit,*

luerit, neque respondere Francisco Lamberto hæretico. Colon. 1526. in 8. *Monas socrosanctæ evangelicæ doctrinæ, ab orthodoxis Patribus in hæc usque sæcula veluti per manus tradita. Autore fratre Nicolao Herbornensi Minorita. Abstersæ sunt fœculentiores Francisci Lamberti Avenionensis Apostatæ aspergines, quibus immaculatam Christi sponsam impudentius fœdare admolitus est.* Ad Jo. Rinck, J. U. D. *Item Epistola Nicolai Herbornensis ad Minoritas, quod apologia optima sit veteris vitæ emendatio.* Colon. 1529. in 8.

3.

Achillis Pirminii Gasseri libris, a Clar. Brukero meo in peregregia de ejus vitæ & scriptis dissertatione superius enarratis, adjiciendum est opusculum, quod in forma quadrifariam complicata A. MDXXXIII. h. t. prodiit: *Ein kurtz Unterricht von den Cometen und haarigen Sternen, so den Sommer des 1533. Jahrs, etliche Zeit zu Morgens, darnach auch lang zu Abends gesehen ist.* Achilles P. Gassarus L. Medicinæ Doctor (c). Notandum quoque,

(c) vid. Hermanni *von der Hardt* Tom. II. Autographorum Lutheri & Coætaneorum. p. 179.

que, in ſecundo Philippi Melanchthonis præfationum in quosdam illuſtres auctores & orationum de clariſſimorum virorum vitis Tomo, Argentorati A. MDLXIIII. typis exſcripto, p. 136. ſqq. legi Philippi præfationem in computum eccleſiaſticum Joannis de ſacro Buſto, Gaſſaro inſcriptam, quam Melanchthon nomine Georgii Joachimi Rhetici, Mathematici atque Aſtronomi haud ignobilis, exaravit. Sub ejus finem his Philippus utitur verbis: *Tibi præcipue dedicare hunc libellum Georgius voluit, ut oſtenderet ſe memorem eſſe veteris tuæ amicitiæ, & ut hoc loco mea voce tibi gratias ageret, quod ipſi ad hæc ſtudia hortator fueris, cæleſtibus ſignificationibus motus, cum quidem ipſe longe aliud vitæ iter, & abhorrens ab hac philoſophia ingreſſus eſſet. Quare ſtatuit ſe tibi debere plurimum, quod autoritate tua ad has artes revocatus ſit. Accipies igitur hoc munus ab amico, & honeſtiſſimorum ſtudiorum ſocio eo libentius, quia aliquid earum artium continet, quæ tibi magnum decus apud eruditos pariunt.* Scripſit autem eam præfationem Melanchthon A. MDXXXVIII. menſe Auguſto.

4. In

4.

In supplementum eorum, quæ a Clar. Bruckero & me de Ottomaro Luscinio (*d*) dicta sunt, pauca de elegantissimo quodam ejus libello, qui interim in manus meas incidit, observasse juvabit. En tibi plenum ejus titulum: *GRUNNIUS SOPHISTA sive Pelagus humanæ miseriæ, Ottomari Luscinii Argentini Jurec. quo docetur utrius natura ad virtutem & felicitatem propius accedat, hominis an bruti animantis. M. Grunnii Corocottæ Testamentum.*

Dicavit Luscinius librum Argentorati in 8. per Joannem Knoblouchum mense Decembri A. MDXXII. excusum Sebastiano Episcopo Brixinensi, quem doctissimum Principem ac bonarum literarum unicum Mæcenatem nominat. E dedicatione Luscinium eo tempore Canonicum D. Stephani apud Argentinenses fuisse comparet. Ludovicum enim Merschuuin, qui libello occasionem præbuit, Syncanonicum suum vocat:

(*d*) Tom. VI. p. 455. sqq. & 601.

vocat: *non omnino ignobilis*, inquiens, *hic porcus in lucem prodiit, sed ad alterum quendam parentem refert genus:* Ludovicus *Merschuuin is est, mihi Syncanonicus divi Stephani, & hospes oppido quam facetus, multoque omnium amicissimus. Imagines enim ille avitas, porcum subatrum in superficie aurea, subinde mihi ostentans, compluribus argumentis fidem jam multis propemodum fecit, porcum contra vulgi opinionem non solum non immundum animantis genus videri, verum nullo animalium imo ne homine quidem dignitate inferiorem esse, ut ne etiam dicam illi præstantem. Ex hoc sermone conceptus est porcus noster, & meis nixibus Lucina opem præsentem afferente, editus in terram, utinam felice omine.* Dialogi autem forma invicem colloquuntur Misobarbarus politioris literaturæ Studiosus, & Grunnius sophista: quorum ille elegantiorum literarum, poëseos præsertim, causam strenue agit, hic vero, (qui carminibus ceu præstigiis & incantamentis quibusdam, cum antea acerrimum in celebri quodam gymnasio disputatorem egisset, e sophista subito in porcum commutatus esse fingitur) omnibus verborum contumeliis eas insectatur, simulque suillum genus ad virtutem & feli-

citatem propius quam humanum accedere probare contendit. Irridere ſui ævi philoſophaſtros Luſcinius videtur, qui ſpreta ſolidiori eruditione, cujus infenſiſſimi hoſtes erant, omnia ſuis diſtinctionibus, quidditatibus, formalitatibus, hæcceitatibus, ſuppoſitionibus & ſimilibus verborum portentis conficere volebant, homines alto faſtu turgidi, contradictionis plane impatientes, & ſæviſſimi aliorum rectius ſentientium adverſarii. Ut ſpecimen habeas, Miſobarbarum Grunnio, qui plurima in artem poëticam ejusque cultores convicia evomuerat, reſpondentem inducam. Ita autem ille p. 8. *O loquaculum hunc porcellum! o ſapientiam ex ſordidiſſima hara profectam! o prodigioſum hunc porcum, terque quaterque miſerum, cui non ſatis erat ad calamitatem, ut corpore eſſet lutulento & omnifariam putido, niſi etiam inquinatiſſimus ſophiſtæ animus adderetur. Nam quod ait, corpore ſolum mutato perduraſſe mentem, id ego perſuaſum plane habeo. Quomodo enim non agnoſcam inſolentes, duros, pertinaces, ac petulantes in hac ſcrofa ſophiſtarum mores? Munditiem equidem iſti univerſam, omnesque ſermonis lautitias non aliter, atque ſcrofa hæc jam facit, penitus reſpuunt,* &

& ſi quid non intelligunt protinus, jam nihil ſupereſt, niſi ut ſæviant, omnia lacerent ac inſectentur. Et quemadmodum ſues in vineam aut agrum immiſſi, verrendo ac vaſtando humanos labores, omnia in lutum redigunt, ita iſti theologiam & omnes literatiores literas ſordibus involvunt, ut ſi ad nos jam redeat doctiſſimus Hieronymus & acutiſſimus Auguſtinus, contemni ſeſe, & plane actum eſſe de vera ac ſolida eruditione his temporibus judicent. &c. Cum p. 29. idem honorificam Eraſmi Roterodami, magni illius literarum reſtauratoris, mentionem feciſſet, Grunnius ita exclamat: *Quod tu mihi hic idolum laudas: plus millies audivi a ſophiſtis noſtris nihil hoc homuncione eſſe inſulſius. Diſpeream ex ſexcentis argumentis, quæ illi objicerem (modo adſit coram) ſi unum ſolvere poſſet. Latiniſtam bonum eſſe audivi, præterea nihil.* Ad quæ Miſobarbarus: *In hara de literis judicas. Quanquam ſubolere mihi viſus ſum, funeſto vos ſemper in hunc virum odio flagraſſe, qui de omnibus ſtudiis literarum tam bene eſt meritus, atque adeo ſolus id de ſe præſtitit, ut nihil ad illum ſint omnes ſophiſtæ a Chryſippeo ſeculo usque ad noſtra tempora computati, ſi ſcripta illorum cum Eraſmicis noſtris conferantur. Id autem male vos habet, quod*

orbis ex hujus autoris jam resipiscit scriptis, planeque persuasum habet, nihil plerisque conclusionibus & corolariis vestris excogitari posse levius atque inanius. Neque vero ipse Grunnius semper

frivola vaniloquo mendacia gutture jactat,

sed haud raro etiam vero conformia profert. Unicum accipe exemplum. *Videmus*, inquit p. 51. *multos hodie legibus a matrimonio arceri, re utique infamia carente, & qua apostoli quoque non gravatim usi sunt, impunitate nihilominus concessa iis, qui concubinis se commiscent, aut majori dedecore nothos pariunt. Quasi vero quocunque damnato concubitu pecces nihil referat, dummodo te matrimonio abstineas. Proh dedecus! O pudendam insaniam.*

Cæterum p. 487. l. c. observavi, Luscinium vernaculo sermone Ammonii Alexandrini Harmoniam Evangelicam edidisse: nunc titulum versionis Latinæ ejusdem libri, ab eo itidem confectæ, cui & alia quædam addita sunt, exhibeo. *Evangelica Historia ex quatuor Evangelistis perpetuo tenore continuata ex Ammonii Alexandrini fragmentis quibusdam e Græco per Ottomarum Luscinium versa, qua & tædio*

sacræ

ſacræ lectionis ſtudioſorum ſuccurritur, & ordine pulcherrimo mire juvatur memoria. Georgii Epiſcopi Nazianzeni miracula ſecundum Matthæum carmine Græco cum translatione Latina. Parabolæ, ænigmata, Miracula ſecundum Johannem, Lucam, Marcum. Parabolæ quatuor Evangeliſtarum. Ad Chriſtophorum, Vindelicorum Auguſtæ atque adeo veræ pietatis ſummæque eruditionis Antiſtitem. Auguſt. Vindel. 1523. in 4. (†)

5.

Quid Saul inter Prophetas? exclamavi nuper, cum Naſonem, illum nequitiæ magiſtrum, a nonnemine inter Martyrologiorum ſcriptores inſipide relatum eſſe animadverterem. Fecit id auctor opuſculi de Mirabilibus Romæ, anilibus fabellis referti, quod integrum Montfauconius, Vir πολυμαθέστατος, in Diario Italico a pag. 283. ad p. 298. exhibuit. Ecce tibi ejus verba (*e*): *In ſummitate arcis ſuper porticum Crinorum fuit templum Jovis & Monetæ, ſicut reperitur in MARTYROLOGIO OVIDII de Faſtis.* In margine Montfauconius hæc adjecit:

 Li-

(†) Vid. Hermanni *von der Hardt* Autograph. Lutheri & coætaneorum Tom. III. p. 99. ſq.

(*e*) p. 293. apud Montfauconium l. c.

Librum Ovidii de Fastis insulse martyrologium vocat, quia ibi perinde atque in Martyrologio iduum, nonarum & Kalendarum mentio.

6.

Tomo hujus opellæ VII. p. 79. not. (*b*) scripsi: *Nisi memoria me fallit, vidi etiam aliquando Clar. Bolzii Regiomontani Diss. de Bibliothecarum incendio.* Accipe jam integrum libri, in quem digitum intendi, titulum: *M. FRIDERICI BOLTZ Regiom. Borussi SS. Ministerii Candidati Discursus Academicus de Causis jacturæ rei litterariæ ex argumentis naturalibus, moralibus, & supernaturalibus evolutus. Vitembergæ.* A. MDCCXVII. in 4. Doctissimus auctor librum nuncupavit Fratri germano Dn. Christophoro Boltz, Serenissimi ac Potentissimi Borussiæ Regis a Consiliis Aulæ & Mandatario fisci, cujus Bibliothecam instructissimam Vulcanus vastator antea devoraverat. In sectione prima inter causas jacturæ rei litterariæ naturales primum locum elementis, interque hæc igni tribuit, ac erudite damna ab hoc literis illata p. 6. sqq. commemorat, non paucas quoque Bibliothecas, quæ incendio perie-

perierunt, recensens. Utinam vero iis non annumerandæ jam essent præter alias superiori anno incendio Hafniensi eheu! absumtæ Bibliothecæ Collegiorum Academ. & Universitatis, nec non Summorum Virorum Christiani Wormii, Martini Reckbergii, Jo. Grammii atque Professorum Academiæ Hafniensis omnium, quarum jacturam Celeberrimus Falsterus in Novis literariis Lipsiensibus (††) deploravit!

7.

Editionibus Aldinis, quas mea bibliothecula adservat, interea accessit *Euripides* Græce. Venetiis ab Aldo mense Februario A. MDIII. in 8. officina sua emissus.

(††) A. 1728. p. 899.

X.

EPISTOLÆ
QVÆDAM INEDITÆ
EX AUTOGRAPHIS
IN
BIBLIOTHECA VFFENBACHIANA.

I.

VIR NOBILISSIME ET AMPLISSIME!

TUm ea, quæ tibi cum parente meo intercedit collegii neceſſitudo & coram firmata amicitia, tum literarum tuarum benignitas plane me tuum fecit. Quare quicquid noſtræ eſt facultatis in id omne imperium tibi deberi credas. D. Lanſium & ab Illuſtriſſimo Comite & tua humanitate commendatum, ſed & ſuis inſuper virtutibus amiciſſimum mihi eſſe cupio, eumque præ uobis omnibus complectar, nec patiar qvicqvam ab eo deſiderari, quod quidem opis ſit meæ. Vtinam, poſtqvam à cogitatione domeſticorum malo-

lorum in Gallia nonnihil respiraverit, Germaniam inveniat in statu tranquilliore, & quæ hic didicerit, ea uobis gaudens gaudentibus referat. Rupella à Rege obsidio premitur & jam portus partim aggere partim demersis nauibus, quæ lapideis parietibus transædificatæ sunt, clausus est. Spes obsessorum ultima in auxilio ab Anglis, quos in pacem cum Gallia coalescere multo mallent qui huc venerunt ex Dania Legati non sine causa rerum suarum solliciti. Meum Apologeticum à te lectum, Vir Amplissime gaudeo. Nam non ignarus offensarum, quas in me concitabant, ideo eum scripsi, ut de mea innocentia & sincero in Patriam affectu Viris bonis constaret. Scripseram ad Amicum, quem Argentorati habeo, optare me, ut is liber in Germania recudatur: neque enim dubito, quin lucrum facturus sit librarius, cum qui hic eum librum vendit pretium intenderit usque ad octo florenos, cum decem assibus vendi deberet. Ita fit, ut nulla exemplaria è Gallia exeant: & ego eum amitto fructum quem maxime in editione ejus operis respexeram. Super est Te ut rogem, Vir Amplissime, ut quam mihi ultro adeo obtulisti benevolentiam, eam mihi perpetuo

conserves, atque apud bonos omnes meam causam agere non dubites. Ego dabo operam in omni vita ne tuo aliorumque favore indignus censear. Lutetiæ XVIII. Februarii cIↃ IↃ c XXVIII.

T. Exc. addictissimus
H. Grotius.

Inscriptio:

Nobilissimo Amplissimoque Viro, **D. D.** *Johanni Christophoro Assumio, Consiliario Hohenloico.*

Langenburgum.

2.

S. P. D. De obitu Carissimi parentis tui, frater conjunctissime, ante litteras tuas jam ex cognato tuo Ludovico intellexeram: quo casu ut te affici pro filii officio par est, ita communem mihi tecum luctum pro conjunctione nostra existimo. Sed quid? Mori hominem, fati lex communis & inevitabilis: quandocunque mori voluntas Dei, vitæ necisque arbitri, nunquam non bona & justa: ante liberos patrem mori, vo-

votum ipsorum parentum & ordo naturæ. Itaque lugebis patrem ut filius, moderaberis luctum, ut vir sapiens; pro luctu felicem obitum gratulaberis ut Christianus. Denique ita patrem lugebis, ut operam ipse des, quo Pater fias, & habeas qui te seris ab hinc annis morientem & ipsum lugeant patrem. Hoc paucis, quia sapienti sat. In patriam tibi profectionem necessariam futuram, facile conjicio: quod cum facies, quæso me aliquot ante diebus certiorem face, ut literulis quibusdam te onerem & ad amicos commissionibus. Ante omnes Welsero Consuli (qui ad commendationes meas priores te videre gestit & beneuolentia prolixa prosequetur) commendari me vicissim cupio, sed quid ago? Nonne tu nos prius, quam illuc eas invises? Spem certe facis, atque utinam tandem non fallacem; si tamen fieri potest, quæso, id ne omittas: doleremus enim nos cum tam prope fuissemus, fere ad teli jactum, non convenisse, salutasse, amplexatos esse. D. Steublinus, nuptias fecit 7. & 8. hujus: quibus una cum uxore, item & Frimanno Collega meo, interfuimus hilares. Vxorem certe sortitus est forma, & fortuna moribusque bonis & se dignam. Abrumpo has, interpella-

tione

tione Ludovici tui tabellario eas tradere properantis, & ſpe coram tui videndi. Vale feliciter cum dilectiſſima tua & ſalve à noſtris. Dat. Coloniæ Agrippinæ 18. Februarii Anno Chriſti 1597.

Tuus Solidus Marq.
Freherus.

Inſcriptio:

Nobiliſſimo & Clariſſimo Viro Domino Georgio Remo, Patr. Aug. JCto & Conſiliario Widano, cognato & fratri Cariſſimo.

Dierdorff in der Graffſchafft Wied.

3.

EXCELLENTISSIMO VIRO D.

D. JOANNI FABRO, D. M.

AMICO ET PATRONO SVO COLENDISSIMO

CAROLVS PATINVS.

ETſi tarde tuis litteris reſcribam, tardius adhuc hoc eſſem functus officio, niſi Cl.

Vol-

Volkameri Medici Norimbergensis litteris admonerer, Libitinam sævisse in Welschium nostrum: heu! virum bonum longiori vita dignissimum. Nuper ad me scripserat, utut occupatissimus, litteras tamen & elegantiarum & intimæ amicitiæ plenissimas Nestor (*a*): eam epistolam per amicum mandaverat nuper, sed respondere obstitit temporis brevitas. Præterea continuo expectabam fasciculum illum tuum, in quo strychnomaniæ Tuæ exemplaria continentur & adhuc expecto. Num lateat quidpiam pro me in domo Germanorum, inquiri curavi, neque quidquam compertum est: Vide Tu an plura noveris, per quem missus fuit & quemnam sciscitari debeam? mercatoribus enim illis Venetis Germanis probe notus sum. Verum ut fatear quod sentio, vereor ne bibliopola cui id mandandum commisisti, tuæ commendationi parvam curam habuerit; illi enim frequenter sunt nebulones, quibus ne quidem τρίχες fiderem: Vnus est Augustæ nomine Gœbel, de quo valde conqueror, cum

(*a*) Nestoris nomine in societate Academiæ Curiosorum insignitus fuerat Welschius. vid. Illustr. Lucæ Schrœkii Memoriam Welschianam.

cum à Vestenio (*b*) bibliopola Hollando per eum librorum fasciculum recipere debuerim, quem non recepi, scribente semper illo ad Vestenium se misisse: quoniam à me litteris impulsus, scripto mihi id fateri non audeat. Forte ille idem ipse Tuus erit commissionarius. Nunquam fidam Bibliopolis. Hæc tamen inter nos. Jam diu est à quo significavi bibliothecæ Germanorum Artistarum Te ipsi offerre exemplar strychnomaniæ, quod subito ipsi traditurus sum atque recepero. Voluissem quidem jam recepisse, inscribi etenim curassem Indici librorum, quem nuper imprimi curavit natio Germanica. Interrogavi Frambottum nostrum de Pauli à Castro MStis, quorum plane vel ignarus est, vel ignarum se fingit. Ne cogites de ipsis quidpiam tradendo quod imprimatur, adeo sunt & litterarum osores & pauperes, ut nil aliud cogitent quam pecunias: Eas bonis artibus comparandas minime callent. Tum de maximo Olibrio & P. Apiani inscriptionibus antiquis amplissime disseruit Eques Orsatus in lib. cui titulus est: MONV-

(*b*) Wetstenium procul dubio intelligit.

NVMENTA Patavina, liber lectu dignissimus: Fecit idem & alia opera ad id argumentum. Adhuc stat colossus Herculis in ædibus nob. MANTVÆ. Lucernam ego vulgavi in libro de numismatibus in IMPP. ROM. omnibus quæ hactenus descriptæ & sculptæ sunt, elegantiorem. Tuam epistolam ad Kircherum P. Soc. J. Romam amandavi, per Studiosum Medicinæ itemque bonum Lutheranum. Tuto erit commissa, cujus forte habueris responsum. Est ille, ut audio, admodum senex, ætate & viribus. Nulla mihi cum eo intercedit familiaritas: Quamvis itaque antiquitatem colat, is paulo suspectiorem & ad Jesuitarum morem tractat; Ego vero sincere & plane ut Historicum decet. Recuperavi condituras illas petrosas quas Confetti di Tiuoli nuncupas: si lubet ad Te mittam, ut & lapidem illum qui in Tyrolensibus capris montanis reperitur, eos à pileis quos lambendo in ventriculum demissos cogunt, oriri procul dubio nosti. De quo articulum fingam in mea oratione Italica æstate media proditura.

Memoras Te mittere lapidum Rom. inscriptiones, quarum interpretationem requiris, quantum in me erit satisfaciam; primum

mum est, ut illæ recipiantur: forte eam habeant fortunam quàm strychnomaniæ exemplaria. Stoffelium Tuum, si ille sit, cui commiseris, graviter increpo.

De Serenissimo Principe Friderico nostro nihil protinus intelligo. D. Georg Stoffel hoc mihi procul dubio procuravit infortunium: adeo in me nescio quo fato pessime animatus est. Viennæ tamen ubi audio degere pro tutela certantem Principem potuissem quidpiam in ejus utilitatem conferre,. quod lubentissime fecissem. Vbi terrarum sunt juniores Principes? Quid de Stoffelio Stutgardiensi audivi? ubi est? Totus sum in studiis medicis. Genio enim & debito meo satisfacturus laborare plurimum cogor; præterea ut nescio quam famam adeptus, eam ampliorem faciam. Nuper orationem habui de febribus, quam Tibi occasione data paratam habeo: nisi cito occurrat, adjungam aliam de Avicenna, at hæc nondum impressa est. Quin & epistolam horis subcisiuis scribo de nummo rarissimo Horatii Coclitis, qui nuper in manus meas incidit. Plura meditor, quæ præsens otium non fert: aliquot porro sunt non solum ab amicis verum & à litteratis bonis, accepta meo judicio futura.

Se-

Senatus Veneti in me propenſionem magnam certo novi, qvæ me eo magis ad meum officium allicit. Quam vellem pacem Imperio donatam! litteratis omnibus foret longe melius: Annon noveris in Aula Cæſarea de me cogitatum fuiſſe, qui unus eſſem è Archiatris C. S. M. id certe novi. Neque adhuc illius in locum Galli D. Billote ſuffectus eſt, qui Viennæ magnas coëgerat opes, prope immenſas; pauperibus teſtamento addictas: Homines ignivoros nuper vidimus, carbones ipſos deuorantes, ceram Hiſpanicam accenſam, una cum ſulphure atque bitumine liquefactam, ferrum inſuper candens linguæ imponebant. Sunt hæc quæ naturam ſuperant, meo judicio, quæ ideo minus ad nos faciunt. Strychnomaniam Tuam avide expetimus. Vale Amicorum decus & me ut Te amo redamare non graueris.

Scribebam Patavii, 20. Dec. 1677.

Meditor, imo aggreſſus ſum opuſculum de Progreſſu Medicinæ an de tali argumento quidpiam audiveris aut videris? Plura ſcribo audacter at vere. Libertas ingenuos decet. Vale Vir Optime.

Inſcriptio:

Excellentiſſimo Viro D. D. Joanni Fabro, Doctori Medico celeberrimo, & Reipublicæ Phyſico.

Hailbrun.

4.

VIR MAXIME REVERENDE,
AMPLISSIME
ATQVE
EXCELLENTISSIME, DOMINE AC FAVTOR PLVRIMVM HONORANDE.

Niſi animi Tui candorem, quem literis humaniſſimis comprobaſti nuper, magni æſtimarem, næ ab omni humanitate alienus eſſem. Præſertim cum amorem ſimul Tuum in me nullo alias Tibi merito notum, ſatis benignum declaraveris abunde, non obſtante ſiniſtri de Tua hiſtoria judicii à me lati ſuſpicione, quam neſcio, qvis malevolus concitare auſus

ſus

sus est. Recte vero, Celeberrime Vir, malignæ relationi aut rumori non prius fidem habuisti, quam ex me quæsiveris; an ille aliquid ex vero traxerit. Candide vero de laudata Tua historia sententiam meam qualemcunque proferam. Laudavi ego statim inspecta illa operam tuam ac industriam, quam in colligendis actis publicis & non ubivis obviis impendisti; sed addidi, acta illa non serie gestæ historiæ esse digesta & uno historiæ filo contexta. Interim non improbavi operam sane utilissimam; cum multi iique magni Viri simili modo acta publica in lucem emiserint. Goldastum puta, Hortlederum, Lundorpium & τὸν πάνυ Seckendorfium nostrum νῦν ἐν ἁγίοις. Quorum studium certe non minus publico utile est, ac illorum, qui cum Sleidano, Thuano & Pufendorfio nostro res perpetua connexionis serie composuerunt. In hoc judicio meo, Vir Excellentissime, spero nihil erit, qvod pro candore Tuo reprehendes. Ideo & Actis nostris Eruditorum librum Tuum inseruimus statim. Cæterum qvod in primo decennio quædam de furore fanatico commemorasti, nec illa improbare possum, si non, ut aliqvi perpe-

ram fecere, de Pietistis nuper per summam malitiam fictis accipiantur.

Qvanqvam nunc etiam sub illo monstroso nomine fanatici & qvidqvid est ineptorum hominum veniant. Fabula illa prolixa est & multis fraudibus & neqvitiis instructa. Verum si apologetica Virorum innocentum legeris publicata, mysterium magnum iniqvitatis observabis, qvod sub Pietismi nomine tegitur. Venerandus Socer meus D. Spenerus Te Plurimum salvere jubet, gratissimum sibi fore Tuum litterarum commercium testatus. Serenissimus Elector noster eum libenter in aulam suam revocaret, nisi alia impedimenta forent. In autores libellorum famosorum de Pietistis sparsorum, ejus jussu jam severe inqviritur, ut fabulæ aliqvando finis imponatur & scandalum tollatur datum. Qvod exulcerato hoc Religionis & Reipublicæ statu vel maxime optandum est. Historiæ Tuæ partes tres jam possideo, si reliquarum etiam copiam nobis facies, Tibi me Maxime obstringes. Vale & Ecclesiæ atque rei litterariæ bono qvam diutissime vive faveque

Tui Celeberrimi Nominis

Cultori sincero,

Adamo Rechenberg.

Lipsiæ
Cal. Mart.
1694.

In-

Inscriptio.

VIRO Maxime Reverendo, Amplissimo atque Excellentissimo Dn. JO. WOLFG. JAGERO, S. Theolog. Doct. & in illustri Tubingens. Acad. P. P. *ordinario Celeberrimo &c. Fautori suo multis nominibus colendo &c.*

Tubingam.

* * *

Nota ad p. 1082.

Nicolaus Maria Tedeschi, Episcopus Liparensis edidit etiam Anno MDCCXV. Romæ in 4. Maj. *Dissertationem de Ecclesiastici Interdicti sententia nec ullum ob metum violanda, nec subjectorum judicio expendenda, ex occasione Sicularum censurarum*, quam Celeberrimi Actorum Eruditorum Collectores An. MDCCXVII. Mens. Maj. p. 204. sqq. recensuerunt.

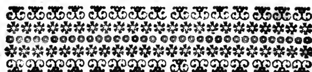
Errata extantiora Tomi IX.

In Dedicatione ſubinitium pro *privativæ* lege *privatæ*. pag. 684. lin. 4. lege PLETHONIS. p. 698. l. 18. pro *& ſimul*, l. at ſimul. p. 732. l. 20. l. Ignatiani. p. 747. l. 18. Candidati. p. 757. l. 1. l. Juliades. p. 817. lin. ult. dele (*) *Nuper diſſerui*. p. 830. l. 22. l. *μονοφυσς* p. 832. l. 2. poſt verba *faciunt autem* adde *inquit*. ibid. l. 4. pro *quia* lege *qui*. p. 839. l. 1. l. Θεοι πολλοι. ibid. l. 7. *ἀνισχοντες*. ibid. l. 20. pro *ἀεραθοι* lege *ὁρατοι*. p. 840. l. 23. *ἀνωνυμον*. p. 860. l. 12. pro *Platonis* l. *Maximi*. p. 874. l. 14. *μυθων*. p. 881. l. 19. poſt vocem *plantarum* adde *utatur*. p. 886. l. 12. diverſum. p. 888. circa finem poſt vocem *diverſitatem*. adde *nullam*. p. 908. l. 15. pro *præteriere* lege *præterire*. p. 932. l. 5. pro *φυχην* l. *ψυχην*. p. 964. l. 6. *θελοντος*. p. 969. l. 15. communicemus. p. 970. l. 4. poſt verbum patet, pro puncto pone comma. ibid. l. 10. *κειμηλιων*. p. 982. l. 14. pro 1489. l. 1499.

Tom. X.

P. 1016. l. 14. pro *P. Hier. Welshio*. l. *G. Hier. Welſchio*. p. 1026. l. 18. pro *Votantur* l. Notantur. p. 1028. l. 29. lares. p. 1037. l. 19. pro LINCKIO l. Zinckio. p. 1048. l. 10. poſt vocem *reculas*, *dele* punctum. p. 1083. l. 1. Pontificis. p. 1197. l. 11. pro *Libanii* lege *Ulpiani*.

Reliqua B. L. aut condonabit aut emendabit.

INDEX.

A.

B.

D.

E. In

E.

F.

G.

H.

I.

M.

M.

 Mo-

Orſati

P.

S.

Spe-

T.

V. U.

FINIS.